

№ 3 (11) 2025

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Академии Алтынсарина

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство просвещения Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И.Алтынсарина

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ
Әдістемелік журнал

ВЕСТНИК
Академии Алтынсарина
Методический журнал

№ 3 (11) 2025

Басылымның кезеңділігі -
жылына 4 рет шығады

Периодичность издания –
4 номера в год

№ KZ35VPY00064971 есепке қою,
қайта есепке қою туралы
КУӘЛІК

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет, переучете
№ KZ35VPY00064971

Қазақстан Республикасы Ақпарат және
қоғамдық даму министрлігі Ақпарат
комитетінде берілген

Выдано Комитетом информации
Министерства информации и общественного
развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік,
ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық
-сараптамалық, педагогикалық
инновациялық тәжірибелерді тарату
бойынша материалдар жариялау

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению
учебно-методического, научно-практического,
информационно-аналитического,
педагогического инновационного опыта в
области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Танирбергенова А. Ш. – бас редактор
Смайлов С. Ш. – философия докторы (PhD),
бас редактор орынбасары
Караев Ж. А. – п.ғ.д., профессор
Бұлатбаева К. Н. – п.ғ.д., профессор
Мукашева М. У. – п.ғ.к., профессор
Мазбаев О. Б. – п.ғ.д., профессор
Шуиншина Ш.М. – п.ғ.к.
Жумагулова З.А. – п.ғ.к.
Тайболатов Қ. М. – философия докторы (PhD)
Сырымбетова Л. С. – п.ғ.к., профессор
Фахрутдинова Г. Ж. – п.ғ.д., профессор (Ресей)
Абильякимова А.К. – екі шетел тілі бакалавры
Аушахманова Б. Т. – педагог-шебер, магистр
Усерова Ш. А. – педагог-шебер, магистр
Сатыбалдин А. С. – магистр, жауапты хатшы

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Танирбергенова А. Ш. – главный редактор
Смайлов С. Ш. – заместитель
главного редактора, PhD
Караев Ж. А. – д.п.н., профессор
Бұлатбаева К. Н. – д.п.н., профессор
Мукашева М. У. – к.п.н., профессор
Мазбаев О. Б. – д.п.н., профессор
Шуиншина Ш.М. – к.п.н.
Жумагулова З.А. – к.п.н.
Тайболатов К. М. - доктор философии (PhD)
Сырымбетова Л. С. – к.п.н., профессор
Танирбергенова А. Ш. – к.п.н.
Фахрутдинова Г. Ж. – д.п.н., профессор
(Россия)
Абильякимова А.К. – бакалавр двух
иностранных языков
Аушахманова Б. Т. – педагог-мастер, магистр
Усерова Ш. А. – педагог-мастер, магистр
Сатыбалдин А. С – магистр,
ответственный секретарь

Материалдардың анықтығына
авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды
қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность
материалов несут авторы.
Редакция оставляет за собой
право отклонять материалы.

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

1

Білім беруді зерттеудегі өзекті бағыттар Актуальные направления образовательных исследований

Қажығалиева Ж.Б., Таубай П., Искаков Н. Қазақ тілін меңгертудің инновациялық жолы: профессор М.Ж. Жадринаның «Қазақ тіліне бойлау» моделінің бүгінгі даму бағыты	5
Орынбекұлы Н. Мектепте ішкі аудит жүргізу.....	12
Сәркен Р.С. Путь к профессии: как региональные проекты создают учителей будущего.....	24
Слямова С.Ш., Умарова О.О., Рахимжанова А.С. Формирование профессиональных компетенций педагогов через систему внутришкольного контроля.....	30
Турапбаева А.Т., Лесбекова Ж.Ж., Молдахалыкова Ш.Т. Жас педагогтердің кәсіби өсу жүйесі: тәлімгерлік пен қолдау	37
Хусаинова С.К. Интеграция научного проектирования в образовательный процесс колледжа	47

2

Пәндерді оқыту әдістемесі: тәжірибе және жаңашылдық Методика преподавания дисциплин: опыт и новаторство

Ахмадиева М.Б. Зияткерлік меншікті қорғау және оның білім алушылардың құқықтық сауаттылығына әсері	53
Бекмухамбетова М.Б., Оспанова А.К. Кейс-метод как инструмент повышения учебной мотивации студентов.....	62
Кабылдаева К.А. Жобалық оқыту әдістемесін оқу үрдісінде қолдану: «Nan&Sarqyt» жобасының мысалында.....	74
Кипчакбаева К.Б. Геймификация учебного процесса как путь повышения мотивации обучающихся.....	85
Қадырова А., Даурен М., Сайынова Ә., Нұрлан А. Абай Құнанбайұлы шығармаларын оқытудың әдістемелік негіздері.	94

Нұғманова Ф.Б., Смагулова Ж.Ж., Акатаева А.С.
Кәсіптік білім беру жүйесінде тіршілік қауіпсіздігі курсын оқытуда инновацияны қолдану тәжірибесі.....103

Рыбинок Е.В.
Новые подходы к обучению алгебре через авторский цифровой ресурс114

Сазанбаева Ә.А.
Developing soft skills through theatrical performance.....122

3

Білім алушылардың функционалдық сауаттылығы **Функциональная грамотность обучающихся**

Абдрахманова А.Е.
«Тілдің бейнелеу құралдары» элективті курс бағдарламасының білім сапасын арттырудағы тиімділігі130

Байтабенова А.С.
Результативность применения PBL в развитии функциональной грамотности учащихся на уроках русского языка и русской литературы.....139

Демидкова Н.И.
Эффективные подходы к формированию языковой среды на уроках английского языка.....148

Жондыбаева М.С., Нуркина Г.Т., Кенбаев Е.Ж.
Лингводидактические аспекты развития коммуникативной компетенции обучающихся по предмету «Русский язык и литература».....155

Зайтбекова Р.И.
«Абай жолы» роман-эпопеясын оқыту арқылы оқу сауаттылығын дамыту.....163

Мешелова Б.З., Мухашова Р.Т.
Екінші сынып оқушыларының қазақ тілінде сөйлеу дағдыларын дамытудың тиімді жолдары.....174

4

Арнайы және инклюзивті білім берудің теориясы мен тәжірибесі **Теория и практика специального и инклюзивного образования**

Ясиновская Г.А.
Реализация авторской программы по активизации слухоречевой деятельности детей после кохлеарной имплантации183

Әдістемелік компас / Методический компас192

FTAMP 14.09.33

ҚАЗАҚ ТІЛІН МЕҢГЕРТУДІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОЛЫ: ПРОФЕССОР М.Ж. ЖАДРИНАНЫҢ «ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ БОЙЛАУ» МОДЕЛІНІҢ БҮГІНГІ ДАМУ БАҒЫТЫ

Қажығалиева Ж.Б.

«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ,

«Білім беру бағдарламалары орталығы» филиалы, Астана қ.
Таубай П.

Ы. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы, Астана қ.

Искаков Н.Астана қаласы әкімдігінің «Фарида Оңғарсынова атындағы
№ 77 мектеп-гимназия» ШЖҚ МҚК**Аңдатпа.**

Мақалада педагогика ғылымдарының докторы, профессор Жадрина Мақпал Жұмабайқызының орыс тілді аудиторияға мемлекеттік тілді меңгерту бойынша тың идеясы – «Қазақ тіліне бойлау» («Қазақ тіліне ену» – М.Жадрина) инновациялық моделін құрудағы азаматтық айқындамасы мен педагогикалық пайымдары қарастырылады. «Тілдік ортаға бойлау» әдісі әлемдік педагогикалық кеңістікте екінші тілді табиғи меңгерудің озық әдісі ретінде танымал, осы әдісті жан-жақты зерттеген ғалым қазақ тілінің грамматикалық ерекшеліктерін ескере отырып, қазақ тілін меңгерудің жаңа моделін ұсынды.

Көрнекті ғалымның мемлекеттік тілді меңгерудің тиімді технологиясы ретінде ұсынған «Қазақ тіліне ену моделінің» мақсаттары мен міндеттері, педагогикалық алғышарттары және оған әдістемелік қолдау жасау мәселелері туралы ғылыми-әдістемелік тұжырымдары мақалаға арқау болды.

Түйінді сөздер:

мемлекеттік тіл, инновациялық модель, тілге бойлау, толық бойлау, тілдік орта, қатынас құралы, таным құралы..

Кіріспе

Педагогика ғылымының докторы, профессор Жадрина Мақпал Жұмабайқызы – саналы ғұмырын мемлекет болашағын құрайтын өскелең ұрпаққа сапалы білім берудің тұжырымдамалық негіздерін ұлттық руханиятпен сабақтастыруды өзінің азаматтық борышы деп таныған ғалым.

Еліміздің білім беру жүйесінің бүгініне сындарлы, салауатты баға бере отырып, жарқын болашағы ұлттық руханиятпен біртұтастықта екенін терең түйсінген ғалым орта білім мазмұнын жаңартудың негізгі себептерінің бірі – осы ұлттық руханиятты жаңғырту деп таниды. Атап айтсақ, «өркениеттің бір бөлігі бола отырып, генетикалық тәжірибені ұрпақтан-ұрпаққа жалғастыру мақсатында балалардың ұлтқа тән қасиеттерін дамытып оқытуды» білім мазмұнын жаңартудың мәдени аспектісі деп қарастырады [1].

Ұлттық руханиятты баланың бойына сіңірудің шешуші факторы – ұлттық тілде сапалы білім ауға мүмкіндік жасау. Осы орайда көрнекті ғалым әлемдегі озық педагогика мен әдіснамаларды жіті зерделей отырып: «Әр бала ана тілін табиғи болмысына сай меңгеруі оның дүниетанымын, ой-өрісін дамытуға, табиғат берген бейімділік пен қабілеттің көзі ашудағы рөлі көпшілікке мәлім. Ал екінші, үшінші тілді үйренуі балаға қосымша жаңа мүмкіндіктер береді, білім мен білігі артады, мәдени деңгейі өседі», – деп тұжырымдайды [2]. Сондықтан да ғалым тілді тек қарым-қатынас құралы ғана емес, таным құралы ретінде үйрету мәселесін жолға қойды, яғни тілді баланың дүниетанымын қалыптастырудың негізгі құралы ретінде: «Жаңа парадигма аясындағы нәтижеге бағытталған білім моделінің басты кейіпкері оқушының жан-жақты дамыған, бәсекеге қаблетті, рухани дүниесі бай тұлға болуы оның ана тілді ғана емес басқада тілді толық меңгергеніне тікелей байланысты», – деген Пеэтер Мехистоның пікірін басшылыққа алды [3, 30-6].

Мемлекеттік тілдің дамуы және оның әлеуметтік міндеттерін толық атқаруы, қолдану аясының кеңеюі халқына қалтқысыз қызмет еткен парасатты ғалымның же-

текші идеясына айналды. Ол білім беру кеңістігіндегі ауқымды деген мәселелерді шешудің әр қадамын терең ойластыра отырып, басып озу стратегиясын тиімді қолдана білді. Осы орайда тілге бойлау бойынша әлемдік тәжірибені кеңінен зерттеп, қазақша сөйлемейтін оқушыларды қазақ тіліне толық бойлау мәселесін дер кезінде жолға қойды.

«Қазақ тіліне толық бойлау» моделі – профессор М.Ж. Жадринаның отандық білім берудегі тың бастамасы. Тілге бойлау – бұл білім беру ұйымдарында өзге тілді баланың әлеуметтік ортада қазақ тілінде қарым-қатынас жасауға ынталандырып, балаларды мақсатты тілге үйретудің ұтымды әдісі. Орыс тілді орта басым болып тұрған көп ұлтты Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілін әр азаматтың мейлінше меңгеруге деген қызығушылықтарын оятып, ғылыми-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етуде М.Ж. Жадринаның еңбегі ерекше. Білімі мен білігі жоғары ғалым тілге бойлау мәселесі мемлекеттік деңгейде шешімін тапқан Канада, Финляндия, Эстония елдерінің тілге бойлау жобаларымен танысып, жетекші ұйымдардың іс-тәжірибесін зерттеп, тығыз байланыста зерттеу жүргізді. Сөйтіп қазақ тілін тез меңгерудің оң тәжірибесі ретінде Эстонияның тілге толық бойлау әдісін ұйымдастыру тәжірибесін ойтайлы деп шешті.

«Эстония тіліне бойлау жөнінде жинақталған тәжірибені тікелей оқу үдерісінде байқап, сабақтарға қатысып, оқу-құралдармен танысып, бірлескен семинар-кеңестер мен оқыту семинарлар ұйымдастыру нәтижесінде эстондықтардың мақсатты тілге бойлау әдісін еліміздің өзіндік ерекшелігін ескере отырып қолдануға болатындығына көз жеткіздік», – деп тұжырымдайды [4, 5-6]. Қазақ тіліне толық бойлау әдісін эстондық «Иннове» тілге бойлау орталығының тәжірибелерін зерттеп, олармен танысу, оларға ғылыми-педагогикалық және әдістемелік тұрғыда әр қырынан талдау жасау жұмыстарының нәтижесінде Қазақстанда қолдану мүмкіндігін қарастырып, эстондық бағдарламаны жүзеге асыруда кездескен қауіптер мен кедергілер және оларды шешудің

жолдары зерделенді, «Иннове» тілге бойлау орталығымен серіктестік орнатылды.

Нәтижесінде «Білім беру бағдарламалары орталығы» филиалының мамандары профессор М.Ж. Жадринна жетекшілігімен «Тілдік ортаға бойлау негізінде мектепке дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқыту бағдарламасын» әзірлеп, «Қазақ тіліне бойлау моделін» жүзеге асырудың нормативтік-құқықтық базасын құрды. Тілге бойлау әдісі мектепке дейінгі жастағы балалардың тілге бойлау сыныптарында оқуға қажетті базалық білім және дағдымен қаруландыру көзделді.

Әдістеме

Ғалым қазақ тіліне бойлау әдісінің балабақша мен мектеп табалдырығын аттаған басқа тілде сөйлейтін балаларға мемлекеттік тілді меңгертудің оңтайлы жолы екенін ғылыми-әдістемелік тұрғыдан дәлелдей отыра, қазақ тіліне бойлау әдісінің басты екі бағытын айқындап берді:

- **бірінші бағыт:** бастауыш білім беру деңгейінде 1-2 сыныптарда ерте тілге бойлау;
- **екінші бағыт:** тілге бойлау әдісін мектепке дейінгі білім беру деңгейінде:
 - а) балабақшаның кіші тобында – ішінара тілге бойлау;
 - ә) балабақшаның ересектер тобында – толық тілге бойлау.

Ғалым тілге бойлау әдісінің болашағына еш күмән келтірмейді. «Орыс тілді оқушыны мектептің табалдырығын аттаған сәттен бастап қазақ тіліне толық бойлауына оқу ортасын жасаған жағдайда екінші тілді меңгеруі табиғи жолмен іске асады. Тілге толық бойлаудың оқу ортасы қазақ тілін екінші тіл ретіндегі міндеттерінен іске асырудың жаңа мүмкіндіктерінің көзі ашады. Демек, тіл қарым-қатынас құралы ретіндегі міндетімен қоса ойлау мен таным құралы ретінде адам, қоғам, табиғат жөніндегі білім мен білікті меңгеру құралы болады», – деп пайымдауы осыған дәлел [1].

Бұл жобаның ғылыми жаңалығы: алғаш рет өзге тілді оқушыларды кейін оқуды қазақтілді мектептерде жалғастыруға ынталандыру және мүмкіндік беру үшін бастауыш сыныпта оқу үдерісін қазақ тілінде ұйымдастыру арқылы қазақ тіліне бойлаудың инновациялық моделі жасалды.

Жоба қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретінде іс жүзінде көпұлтты халықтың қарым-қатынас құралына айналуына және қазақтілді ортаның кеңеюіне мүмкіндік береді.

Қазақ тілін меңгертуде еліміздің әлеуметтік-саяси ахуалын ескере отырып, ғалым бастауыш мектептерде қазақ тіліне бойлаудың негізгі міндеттерін белгілеп берді:

1. Жобаны жүзеге асырудың бірден-бір құралы – сапалы оқулық пен оқу-әдістемелік кешен әзірлеу;
2. Жобаны жүзеге асыратын бастауыш сынып мұғалімдер қайта дайындау;
3. Бастауыш мектепте тілге бойлау жобасын жүзеге асу үдерісі мен нәтижелерін қадағалап отыру;
4. Қазақтіліне бойлау моделін еліміздің мектептеріне тарату жағдайларын анықтау және тиісті оқу-нормативтік негіздерін әзірлеу.

Бұл міндеттерді шешу бойынша «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ-ның «Білім беру бағдарламалары орталығы» филиалының мамандары мен озық тәжірибелі ұстаздары М.Ж. Жадринна-ның басшылығымен қазақ тіліне бойлау үдерісін ұйымдастыру мақсатында 1-2 сыныптарға арнап «Менің ортам» атты кіріктірілген оқулық пен жұмыс дәптерін әзірледі. Оқулықтың мазмұны кіріктірілген сипатта болды. Өйткені, қазақ тіліне толық бойлауға арналған кіріктірілген оқулық «Қазақ тілі», «Ғылымға кіріспе», «Дүние тану», «Математика» және басқа пәндермен «ортақ тақырыптар» аясында мазмұндық сабақтаста әзірленді. Бастауыш мектептің 1-2 сыныптарына арналып дайындалған кіріктірілген оқулық басқа барлық пәндерге ортақ болғандықтан, пән оқулықтарына қосымша оқу құрал ретінде ұсынылды.

«Қазақ тіліне толық бойлау арқылы ұйымдастырылатын оқу үдерісінің сапасына тікелей әсер етуші факторлардың орны ерекше. Олардың ең бастылары – мұғалімнің шеберлігі, қолданылатын әдіс тәсілдің оңтайлылығы, мақсаты тілге бойлауға мүмкіндік беретін арнайы оқулықтың сапалылығы» [4, 6-6].

Осыған орай шетелдік әріптестермен орнаған серіктестік барысында тілдік ортаға бойлау әдісімен танысу, мамандар дайындау және тәжірибе жинақтау бойынша іссапарлар, эстондық тренерлердің қатысуымен бірнеше оқу семинары ұйымдастырылды.

2012 жылдың қыркүйек айында алғаш рет Талдықорған қаласындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінде тілдік ортаға бойлау жобасы бойынша балабақшасы ашылып, үш топқа орыстілді 59 бала қабылданды. Ал 2013-2014 оқу жылынан бастап, Көкшетау және Талдықорған қалаларындағы Назарбаев Зияткерлік мектептерінде атаулы жоба бойынша 1-сыныптар ашылды.

Орыс тілді ата-аналарының ұйғарымы бойынша мектептің бірінші сыныбына қабылданған оқушылар қазақ тіліне толық бойлау моделі бойынша оқу үдерісін бастады. Аталған бағдарлама бойынша алғашқы бір жарым оқу жылында балалар барлық пәнді тек қазақ тілінде оқыды. Екінші сыныптың екінші жартыжылдығынан бастап орыс тілі жеке пән ретінде оқу үдерісіне енгізілді. Жоба бойынша барлық пәндер бойынша берілетін білім мазмұны тек қазақ тілінде жүргізілді. Осы бір жарым жылда қазақ тілін меңгеруі ауызекі сөйлеуден қарым-қатынасқа түсу деңгейіне көтеріліп, таным құралына айналғанына көз жеткіздік.

М.Ж. Жадрин қазақ тіліне бойлау сыныптарының мұғалімдерімен кері байланыс, түрлі сауалнамалар жүргізу, жүйелі түрде диагностика жасау арқылы жобаның жүзеге асу барысын үнемі қадағалап, ғылыми-әдістемелік тұрғыдан тұжырымдар жасап отырды.

Қазіргі уақытта профессор М.Ж. Жадринаның бастамасы одан әрі жалғасып, тілдік ортаға бойлау жобасына 2013-2018 оқу

жылдары аралығында – Көкшетау қаласындағы ФМБ НЗМ-інің қазақ тіліне бойлау сыныптарын 146 оқушы, Талдықорған қаласындағы ФМБ НЗМ-інің қазақ тіліне бойлау сыныптарын 194 оқушы тәмамдады.

Пәндік білім көрсеткішінің даму динамикасына диагностика жасау және анализ жұмысын жүргізу барысы, сонымен қатар, оқушылардың үлгерім қорытындысы, тілге бойлау сыныптары оқыту қазақ және оқыту орыс тіліндегі сыныптары секілді «Қазақ тілі/орыс тілі», «Математика», «Ғылымға кіріспе», «Дүниетану» оқу пәндері бойынша жоғарғы көрсеткіш көрсеткендігі байқалды.

«Тілдік ортаға бойлау» әдісі бойынша жүргізілген эксперимент нәтижесі бұдан әрі атаулы әдісті Қазақстанның жалпы білім беретін мектептерінде жаппай тарату оң нәтиже беретіндігін көрсетеді.

Қазақ тіліне бойлау моделі бойынша оқыған оқушылардың ата-аналары пікірлерінен:

«...Скажу, нам просто повезло!!! Желание посещать школу, получать новые знания, просто встретиться со своим любимым учителем и друзьями. Все это растёт в нашем ребенке с каждым днем.

Нам не просто повезло, нам посчастливилось участвовать в замечательном проекте погружения в казахский язык. Легкая подача нового и сложного материала становится простой и доступной для восприятия каждому ребенку. Дети быстро усваивают материал и применяют его в действие. Мой ребенок самостоятельно выполняет домашнее задание, общается с друзьями на государственном языке, употребляет все чаще казахские слова в быту. Наша семья не ощущает сложности в обучении. Все это благодаря проекту погружения. Хочется пожелать в будущем, что бы этот эксперимент увенчался успехом, и чтобы следующие дети и родители шли смело за нами! Пусть больше детей получат такой шанс изучить с «любовью» наш язык! Творческих вам успехов и процветания!» (Е.В. Ан. НЗМ ФМН, Талдықорған қаласы).

«Считаю эту программу нужной и перспективной. Дает детям хороший толчок в будущее и возможность реализовать себя в нашей стране. Нас устраивает на 100% еще и потому, что дочери очень нравиться изучать казахский язык и стремится овладеть им в совершенстве» (Е.А. Щерба, НЗМ ФМН, Көкшетау қаласы).

«Когда мы пришли в детский сад, нам предложили новый эксперимент «погружение в казахский язык». Сразу хочется сказать, что были страхи, волнения, но решение было принято! Ведь мы отлично понимали, что это шанс для ребенка не только шаблонно учить язык, но понять, прочувствовать и полюбить его. С ранних лет наш учитель прививает у детей интерес и любовь к языку, ребенок с удовольствием общается со сверстниками, смотрит передачи и мультфильмы на казахском языке, для ребенка в этом возрасте все интересно и дается изучение языка с легкостью. Ребенок с радостью идет в школу, значит, ему там нравится! (А. Халикова, НЗМ ФМН, Талдықорған қаласы).

М.Ж. Жадринаның қазақ тіліне бойлау жобасы бойынша жоспарлаған қазақ тіліне бойлау моделін еліміздің мектептеріне тарату жағдайларын анықтау және тиісті оқу-нормативтік негіздерін әзірлеу міндеттері өз шешімін күтуде.

Эстондық әріптестер елімізде тілдік ортаға бойлау жобасы бойынша жүргізіліп жатқан жұмысты: «Қазақстанның білім беру жүйесі қызметкерлері бағдарламаны тартудың тәжірибелік бөлімін: бағдарлама, оқу материалдарының әзірленуі, мақсаттары мен міндеттерін жүзеге асыру мәселелерін жақсы жолға қойған. Тілге бойлау топтары мен сыныптарының қазақ тілін меңгеру деңгейі іс жүзінде коммуникативтік тәсілдеменің белсенді қолданылатындығын және оқушылардың орфографиялық және орфоэпиялық нормаларды сақтай отырып, ауызекі сөйлеу тілін жоғары деңгейде меңгергендерін көрсетті», – деп жоғары бағалады. Эстондық сарапшылар қазақ тіліне бойлау сыныптарының ашық сабақтарына қатысу арқылы балалардың ерте жастан қазақ тіліне ене алатын мүмкіндіктерінің бар екендігіне көз жеткізді.

Ғылымдағы ғұмырын өз елінің жарқын болашағының негізін қалауға арнаған көрнекті педагог, профессор М.Ж. Жадрин көксегендей, «Тілге бойлау» жобасы уақыт өте келе еліміздің жаппай білім беру жүйесіне еніп, Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі тарапынан институционалдық деңгейде қолдау тапты. Министрлік жобаны жүзеге асырудың жүйелі жоспары ретінде «Тілге бойлау» жобасын іске асыруға арналған Жол картасын қабылдады.

Жоба Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі бекіткен Жол картасына сәйкес кезең-кезеңімен жүзеге асырылуда. Оның жалпы орындалу мерзімі 2024 жылғы 1 қаңтардан бастап 2031 жылғы 31 мамырға дейінгі уақытты қамтиды.

1-кезең (2024 жыл) – ұйымдастырушылық және дайындық жұмыстары жүргізілді. Бұл кезеңде жұмыс тобы құрылып, пилоттық мектептер анықталды, оқу-әдістемелік құжаттар әзірленді, сондай-ақ оқушылардың тілдік даму диагностикасын жүргізудің әдістемесі дайындалды.

2-кезең (2024–2027 жылдар) – жобаны пилоттық режимде жүзеге асыру кезеңі болып табылады. Пилоттық мектептерде тәжірибелік сабақтар өткізіліп, ғылыми-әдістемелік сүйемелдеу ұйымдастырылуда, оқыту процесіне мониторинг жасалып, алынған нәтижелер талдануда.

3-кезең (2025 жылдан бастап) – жобаның іске асырылуын жүйелі мониторингтеу, қайта қарау, жетілдіру және аралық қорытынды жасау кезеңі ретінде жалғасады. Бұл кезеңде әдістемелік түзетулер енгізіліп, тиімді тәжірибелер жалпыландырылады.

4-кезең (2028–2030 жылдар) – жобаны масштабтау кезеңі ретінде жоспарланған. Бұл уақытта пилоттық мектептерде алынған оң тәжірибе республика көлемінде кеңейтіліп, жалпы білім беру жүйесіне таратылады.

Жол картасына сәйкес жұмыс тобы құрылып, жобаны енгізетін пилоттық мектептердің тізімі айқындалды. Әрбір мектептен бір сынып іріктеліп алынып, бастауыш сыныптың негізгі оқу пәндері

бағдарламасына сәйкес сабақ жоспарлары әзірленді. Сонымен қатар, «Бастауыш сыныпта тілге бойлаудың әдістемелік негіздері» тақырыбында әдістемелік ұсынымдар дайындалып, оқушылардың тіл дамуын бастапқы диагностикалау және жобаның жүзеге асырылу барысын жүйелі мониторингтеу әдіснамасы жасалды.

Жобаны іске асыру барысында оқу-әдістемелік қолдау іс-шаралары ұйымдастырылды. Атап айтқанда, аудандық және қалалық әдіскерлер, мектеп басшылары, пән бірлестік жетекшілері және бастауыш сынып мұғалімдерінен құралған шамамен 100-ге жуық қатысушыға «Тілге бойлау әдісінің негізгі принциптері және оны жүзеге асыру жолдары» тақырыбында оқыту семинарлары өткізілді. Бұл семинарлар барысында әдістің мазмұны, оны тиімді ендірудің тетіктері, мониторинг жүргізу және оқушылардың тілдік даму диагностикасын ұйымдастыру мәселелері ғылыми-әдістемелік тұрғыда талқыланды.

Аталған барлық ұйымдастырушылық және әдістемелік жұмыстарды Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы үйлестіріп, жобаға ғылыми-әдістемелік сүйемелдеу жасады және оны жүзеге асыруға жан-жақты қолдау көрсетті.

Осылайша, жобаның кезеңдік құрылымы оның ұзақ мерзімді дамуын қамтамасыз етіп қана қоймай, мемлекеттік тілдің бастауыш сыныптардағы оқыту сапасын арттыруға бағытталған стратегиялық қадамдар жүйесін құрап отыр. Нәтижесінде 2024 жылы бастауыш мектептердің 1-сыныптарына пилоттық жоба енгізіліп, оның аясында ұйымдастырушылық және әдістемелік іс-шаралар кешені жүзеге асырылды. Астана қаласындағы Фариза Оңғарсынова атындағы №77 мектеп-гимназиясы профессор М. Жадринаның негізін қалаған ғылыми модельді тәжірибеге енгізген білім ордаларының бірі болып табылады.

2024 жылы аталған мектепте «Тілге бойлау» жобасы алғаш рет 1-сыныпта жүзеге асырылды. Жобаға қатысқан оқушылар бір оқу жылы бойы қазақ тілінде білім алып, өз ойын ауызша және жазбаша еркін жеткізуге бағытталған ортада тәрбиеленді. 2025 жылы осы алғашқы жобаға

қатысқан сынып 2-сыныпқа өтіп, жобаны жалғастыруда. Сонымен қатар, биыл тағы бірнеше сынып жобаға қосылып, мектеп көлемінде тәжірибе ауқымы кеңейіп, қазақ тілін меңгертудің жаңа сапалық деңгейін қамтамасыз етті. Жобаны жүзеге асыру барысында:

- ▶ мұғалімдерге жобаның мазмұнын түсіндіру және әдістемелік қолдау жұмыстары ұйымдастырылды;
- ▶ оқу бағдарламасына сәйкес сабақ жоспарлары әзірленді;
- ▶ қалалық деңгейде семинар өткізіліп, онда ашық сабақтар, шебер-сыныптар, сахналық қойылымдар мен тренингтер көрсетілді;
- ▶ әр тоқсан сайын жобаға қатысатын сыныптарда мониторинг жүргізіліп, нәтижелер талданды;
- ▶ қазақ тілін оқытуға қатысты ғылыми-зерттеу нәтижелері қолданылып, әдіснамалық-әдістемелік ұсыныстар енгізілді.

«Тілге бойлау» жобасы – профессор М. Жадринаның ғылыми ізденістерінің нәтижесінде қалыптасқан «Қазақ тіліне бойлау» моделінің бүгінгі білім беру жүйесінде тәжірибелік тұрғыда іске асырылып отырған айқын көрінісі. Жобаның мектептерде кезең-кезеңімен жүзеге асырылуы мемлекеттік тілдің мәртебесін арттырумен қатар, оқушылардың қазақ тілінде ойлау, еркін сөйлеу және қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытудың тиімді жолы екенін дәлелдеп отыр.

Қорытынды

Осылайша, профессор М. Жадринаның «Қазақ тіліне бойлау» моделінің даму бағыты тек теориялық негізде ғана емес, практикалық тұрғыда да өзінің өміршеңдігін көрсетіп, жас ұрпақтың тілдік қабілетін жетілдіруге, бәсекеге қабілетті тұлға ретінде қалыптасуына бағытталған инновациялық әдістеме ретінде өзектілігін айқындай түсуде. Бұл бағыттағы тәжірибелер «Тілге бойлау» жобасының білім беру жүйесінде ұзақ мерзімді нәтижелер беретін өміршең жоба болатынын айқындай түспек.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. Джадрина М. Об обновлении содержания среднего образования. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ААҚ. – Астана, қаңтар, 2014 жыл.
2. Джадрина М. Қазақ тіліне толық ену – бастауыш мектептің оқу үдерісіндегі жаңа бастама. «Білім берудегі жоғары сапа және көшбасшылық-2013» атты халықаралық конференция. – Астана, 13-15 қараша 2013 жыл.
3. Пеэтер Мехисто, Хийе Ассер. Исследование по дальнейшему устойчивому развитию программ раннего языкового погружения. Талин, 2005.
4. Джадрина М. Қазақ тіліне толық енуге арналған оқулық. Әдістемелік нұсқаулық. – Астана, 2015 жыл.

● **ИННОВАЦИОННЫЙ ПУТЬ ОБУЧЕНИЯ КАЗАХСКОМУ ЯЗЫКУ: СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МОДЕЛИ «ПОГРУЖЕНИЯ В КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК» ПРОФЕССОРА М. Ж. ЖАДРИНОЙ**

Кажғалиева Ж.Б.

Филиал «Центр образовательных программ» АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», г.Астана

Таубай П.

Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, г.Астана

Искаков Н.

ГКП на ПХВ «Школа-гимназия № 77 имени Фаризы Онгарсыновой» акимата города Астаны

Аннотация. В статье рассматривается новая идея доктора педагогических наук, профессора Жадриной Макпал Жумабаевны инновационная модель по овладению государственным языком русскоязычной аудиторией – «Модель погружения в казахский язык». Метод «Погружение в языковую среду» признан в мировом педагогическом пространстве передовым методом естественного овладения вторым языком, всесторонне изучавший этот метод ученый предложил новую модель владения казахским языком с учетом грамматических особенностей казахского языка.

Основой статьи послужили научные-методические выводы выдающегося ученого о целях и задачах, педагогических предпосылках и проблемах методической поддержки «Модели погружения в казахский язык», как эффективная технология овладения государственным языком.

Ключевые слова: государственный язык, инновационная модель, погружение в язык, полное погружение, языковая среда, средство общения, средство познания.

● **THE INNOVATIVE WAY OF TEACHING THE KAZAKH LANGUAGE: MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE MODEL OF «IMMERSION IN THE KAZAKH LANGUAGE» BY PROFESSOR M.J. ZHADRINA**

Kazhalieva Zh.B.

АОО «Nazarbayev Intellectual Schools», Branch of the «Center for Educational Programs», Astana

Taubai P.

National Academy of Education named after I. Altynsarin, Astana

Iskakov N.

GKP PHB «Gymnasium school No. 77 named after Fariza Ongarsinova» of the Akimat of Astana

Annotation. The article discusses a new idea of the Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Zhadrina Makpal Zhumabayevna innovative model for the study of the state language by the Russian-speaking audience - "The model of immersion in the Kazakh language". The method of "Immersion in the language environment" is recognized in the world pedagogical space as an advanced method of natural acquisition of a second language.

The article is based on the scientific conclusions of an outstanding scientist about the goals and objectives, pedagogical prerequisites and problems of methodological support for the "model of penetration into the Kazakh language", proposed by him as an effective technology for mastering the state language.

Keywords: state language, innovative model, immersion in language, full immersion, language environment, means of communication, means of cognition.

FTAMP 14.15.15

МЕКТЕПТЕ ІШКІ АУДИТ ЖҮРГІЗУ

Орынбекұлы Н.

Абай облысы білім басқармасының Абай ауданы білім бөлімінің
«М.Әуезов атындағы орта мектебі» КММ, Қасқабұлақ ауылы

Аңдатпа.

Бұл мақалада мектепте ішкі аудит жүргізудің маңыздылығы мен практикада қолдану жолдары қарастырылады. Ішкі аудит білім сапасын арттыруға, оқыту үдерісін оңтайландыруға және әкімшілік басқаруды жетілдіруге ықпал етеді. Әдістемелік құралдар, практикалық мысалдар мен ұсыныстар арқылы мектеп ішіндегі аудиттің тиімділігін арттыру жолдары ұсынылады. Сонымен қатар, ішкі аудиттің түрлері, оның мектеп басқару жүйесіндегі рөлі және педагогикалық үдерістің сапасын бақылаудағы маңыздылығы жан-жақты қарастырылады.

Түйінді сөздер:

ішкі аудит, мектеп менеджменті, білім сапасы, бақылау, бағалау, тиімділік, әдістеме, оқыту үдерісі.

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде мектепшілік басқаруды жетілдіру мен оқыту сапасын арттыру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Осы орайда, ішкі аудит – мектептің жұмыс сапасын бақылап, жетілдіруге мүмкіндік беретін тиімді құрал. Бұл мектептің ішкі тәртібін реттеуге, оқу бағдарламаларының тиімділігін бағалауға, мұғалімдер мен оқушылардың оқу жетістіктерін талдауға көмектеседі.

Мақаламда менің ҚР жалпы білім беру ұйымдары басшыларының біліктілігін арттырудың білім беру бағдарламасы бойынша біліктілігімді арттыра отырып, мектебimde жүргізілген ішкі аудит пен оның нәтижесі туралы баяндалады.

Жалпы әлемдік тәжірибелерге сүйенсек, білім беру мекемесінде қандай да бір өзгерістер енгізбестен бұрын, алдымен ішкі аудит жүргізу қажетігі айтылған. Аудит жүргізу білім беру сапасын бағалау, басқару тиімділігін арттыру және кемшіліктерді анықтау үшін өте маңызды [1].

Ішкі аудитті мектеп әкімшілігі немесе арнайы құрылған жұмыс тобы жүргізеді. Ол мектептің ішкі ережелер мен нормативтік талаптарға сәйкестігін анықтауға және жұмыс сапасын жақсартуға бағытталады.

Міндеттері:

- ▶ Оқу үдерісін ұйымдастыру сапасын бағалау;
- ▶ Мұғалімдердің әдістемелік дайындығын тексеру;
- ▶ Оқушылардың үлгерімі мен тәртібін бақылау;
- ▶ Қаржылық және материалдық ресурстардың дұрыс қолданылуын анықтау;
- ▶ Ата-аналар мен мектеп қауымдастығының белсенділігін талдау;
- ▶ Санитарлық-гигиеналық және қауіпсіздік шараларын сақтау деңгейін бағалау.

Ішкі аудитті ұйымдастыру кезеңдері мыналардан тұрады:

1. Дайындық кезеңі
2. Ақпарат жинау және талдау
3. Нәтижелерді талдау және есеп дайындау
4. Нәтижелерді талқылау және шешім қабылдау
5. Мониторинг және бақылау

Ұйымдастырушылық кезеңінде зерттеу мақсаты, объектісі, бағыттары анықталады. Өлшемдері мен олардың көрсеткіштері, ақпарат ұсыну мерзімдері мен оған жауаптылар бойынша ақпарат жинаудың бірыңғай құралдары әзірленеді. Аудитке қатысушылардың: басшылардың, мұғалімдердің, оқушылардың, ата-аналардың құрамы белгіленеді. Жауапты кезең бұл – аудит бағдарламасын әзірлеу. Алынған ақпаратты ұйымдастыру және жүйелеу мәселелері жөнінде барлық қатысушыларға нұсқау беру, диагностикалық сауалнама әдістемесі бойынша кеңес беру, ішкі аудиттің бағыттары бойынша қажетті әдебиеттермен таныстыру осы кезеңнің маңызды сәті болып табылады.

Диагностикалық кезеңде мониторингтік зерттеулер технологиясы өңделеді, ақпарат жинау жүзеге асырылады. Ақпаратты жинау мен жүйелеудің келесі әдістері қолданылады: қадағалау, құжаттарды талдау, сабаққа қатысу, бақылау срездері, сауалнама алу, тестілеу, өзін-өзі бағалау бойынша алынған нәтижелерге сандық және сапалық талдау жасалады.

Аралық қорытынды шығару кезеңінде өзін-өзі бағалау, меңгерілетін бағыт бойынша қызмет сапасы мен тиімділігін бағалау нәтижелерін жүйелеу және жинақтау, сонымен қатар жалпы қорытындылар әзірлеу жұмыстары жүргізіледі. Ақпарат өңделеді, талданады, ұсыныстар әзірленеді, жеке мәселелер бойынша шешімдер қабылданады.

Қорытынды кезеңде алынған нәтижелер рефлексиясы, туындаған мәселелерді оңтайландыру жолдарын анықтау, педагогикалық ұжымның жайлы әлеуметтік-психологиялық ортасын құруға, оқу-тәрбие үдерісі мен мектепті басқаруды жетілдіруге бағытталған іс-шаралар жүйесі әзірленеді. Педагогикалық кеңесте ішкі аудиттің

қорытындысы шығарылады және баршаға қолжетімді түрде (мектеп сайтында, ай сайынға мектеп басылымында т.б) жарияланады [2].

Әдістеме

Ішкі аудитті жүйелі түрде өткізу оқу үдерісін тиімді ұйымдастыруға, басқарушылық шешімдерді жақсартуға және мектептің жалпы даму деңгейін көтеруге ықпал етеді.

Мектепшілік аудит қызметінің алгоритмі

Мектепшілік аудит жүйелі кезеңдерге бөлінеді. Ұсынылатын алгоритм:

1. Дайындық кезеңі
 - ▶ аудит мақсатын, нысанын, мерзімін анықтау;
 - ▶ жұмыс тобын құру;
 - ▶ аудит жоспары мен өлшемдерін бекіту.
2. Ақпарат жинау
 - ▶ құжаттарды талдау (оқу жоспарлары, бағалау парақтары, мектеп құжаттары);
 - ▶ сауалнама, сұхбат, тестілеу жүргізу;
 - ▶ сабаққа қатысу, қадағалау.
3. Алынған деректерді талдау
 - ▶ сапалық және сандық талдау;
 - ▶ күшті және әлсіз жақтарын анықтау;
 - ▶ салыстырмалы мониторинг жүргізу.
4. Есеп беру және кері байланыс
 - ▶ аудит қорытындысын ұжымда, педкеңесте талқылау;
 - ▶ ұжымға түсінікті, ашық есеп ұсыну.
5. Жоспарлау және жетілдіру
 - ▶ табылған кемшіліктерді жою жоспарын әзірлеу;
 - ▶ ұсынылған шараларды нақты орындаушыларға бекіту.

6. Мониторинг

- ▶ қабылданған шаралардың орындалуын тексеру;
- ▶ қайталама аудит арқылы нәтиже салыстыру.

Мектепішілік аудит құралдары

Аудит құралдарына мыналар жатады:

- ▶ Құжаттық талдау: оқу жоспарлары, сабақ кестесі, бағалау нәтижелері, ішкі нормативтік актілер. Бұл мемлекеттік стандарттарға сәйкестікті, жоспарланған және нақты орындалған жұмыстарды салыстыруға мүмкіндік береді.
- ▶ Сауалнама: ата-ана, оқушы, мұғалім пікірін білуге арналған Google Forms, қағаз түріндегі анкеталар. Google Forms сияқты заманауи құралдарды пайдалану нәтижелерді жедел жинақтауға көмектеседі.
- ▶ Сұхбат: фокус-топ немесе жеке әңгімелесу арқылы пікір жинау. Бұл әдіс аудит қатысушыларының ой-пікірін ашық білдіруге жағдай жасайды.
- ▶ Сабаққа қатысу: бақылау парақтары арқылы мұғалім әдістемесін талдау. Мұғалімнің әдістемелік тәсілдері, оқушылардың белсенділігі, кері байланыс сапасы талданады.
- ▶ Тестілеу және бақылау срездері: оқушылардың білім деңгейін тексеру. Ұл әдіс білім сапасын нақты сандар арқылы бағалауға мүмкіндік береді.
- ▶ Өзін-өзі бағалау: мұғалім мен әкімшіліктің өз жұмысын талдауы. Бұл құрал ұжымның ішкі мәдениетін дамытуға, кәсіби жауапкершілікті арттыруға ықпал етеді.
- ▶ Мониторингтік карталар: оқу жетістігін, тәртіпті, қауіпсіздік шараларын бағалау кестелері. Мектептің тәртіп, қауіпсіздік, санитарлық-гигиеналық жағдайы және оқушылар үлгерімін жүйелі бағалау үшін қолданылады.
- ▶ SWOT-талдау: мектептің күшті, әлсіз жақтарын, мүмкіндіктері мен қауіптерін анықтау. Мектептің күшті (Strengths), әлсіз (Weaknesses) жақтарын, мүмкіндіктерін (Opportunities) және қауіп-қатерлерін (Threats)

анықтауға көмектеседі. Бұл талдау стратегиялық жоспарлау кезінде аса маңызды.

Мектепішілік аудитті тиімді жүргізу үшін келесі қадамдар орындау керек:

- ▶ *Аудит жоспарын жасау* – аудит жүргізудің нақты мерзімі, мақсаты мен әдістерін анықтау. Жоспарланған аудит жүйелілік пен тұрақтылықты қамтамасыз етеді.
- ▶ *Бақылау тізімін дайындау* – бағалау критерийлерін белгілеп, аудит жүргізу кезінде қолдану. Бұл бақылау тізімі мектеп жұмысының негізгі аспектілерін бағалауға көмектеседі.
- ▶ *Қатысушыларды оқыту* – мұғалімдер мен әкімшілік қызметкерлерін аудит әдістеріне үйрету. Білімді кадрлар аудиттің тиімділігін арттырады.
- ▶ *Нәтижелерді талдау және есеп беру* – аудит нәтижелері бойынша есеп жасап, оны мектеп әкімшілігі мен ұжымына таныстыру. Бұл мектептің даму бағыттарын анықтауға ықпал етеді.
- ▶ *Іс-шараларды жоспарлау* – анықталған кемшіліктерді жою және жетілдіру шараларын жүзеге асыру. Нақты қадамдар мектептің оқу үдерісін жақсартуға мүмкіндік береді.

Мектепке ішкі аудит жүргізуді сауалнамалар мен сұхбаттар әдісімен бастау өте тиімді болады. Яғни, бақылау деректері: ата-аналардан, мұғалімдерден және оқушылардан алынған сауалнама қорытындысынан жинақталады. Осы жұмыстарды жүргізу үшін мектеп әкімшілігі мен сынып жетекшілері, ата-аналар кеңесімен бірлесе жұмыстар ұйымдастырады. Сонымен бірге мектептің құжаттарына талдау, сабақтарға қатысу және бақылау және ресурстар мен инфрақұрылымды тексеру бойынша да ішкі аудит басшылық тарапынан қатар жүргізіледі.

Алдымен әріптестермен бірлесе сауалнама сұрақтарына талдау жасап, оқушы мен ата-аналарға түсініксіз болатын сауалдар анықталды және сауалнамаға нақты, әрі шынайы жауап берулері міндеттеледі. Мысалы, сауалнаманы бергенде, «біз өз мектебіміздің әлсіз жақтарын қалай көрсетеміз» деген сауалдар туатыны әбден

мүмкін. Сондықтан біз, ондай ойдағы сауалнама қатысушылары үшін, өз ойларыңызды ашық та шынайы көрсетіңіздер, себебі бұл мектептің алдағы уақытта дамуына нақты бағыт береді деген сияқты алдын ала түсініктемелер дайындап, жұмыс барысында басты назарға алуымыз қажет.

Аталған әдістермен жүргізілген ішкі аудиттің алғашқы бақылау деректері алынғаннан кейін нәтижелерді талдап және ол бойынша есеп дайындап, оны мектеп әкімшілігі, мұғалімдер және басқа да мүдделі тараптармен жиналыста бірлесе талқылап, мектептің жақсы жақтарын, материалдық-техникалық базасын ескере отырып, айқындалған кемшіліктерді жою бағытында мектептің зерттеу тақырыбы анықталып, сол бойынша даму жоспарын құру ұсынылады.

Мектепішілік аудит пен сыртқы аудит интеграциясы

Мектепішілік аудит – ішкі басқару құралы, мектептің күнделікті жұмысын жетілдіруге бағытталған. Мектепішілік аудит пен сыртқы аудит – бірін-бірі толықтыратын екі тетік. Олардың интеграциясы мектеп сапасын кешенді бағалауға және үздіксіз жетілдіруге мүмкіндік береді.

Сыртқы аудит (*білім бөлімдері, аккредитациялық агенттіктер, бақылау органдары*) – мектептің мемлекеттік стандарттарға сәйкестігін тексереді.

Ішкі аудит деректері сыртқы аудитке дайындық материалы ретінде қолданылады. Екі аудитті интеграциялау жолдары:

- ▶ сыртқы аудит ұсынған ескертулер мен ұсыныстарды мектепішілік аудит жылдық жоспарға енгізеді;
- ▶ екі аудиттің ортақ мақсаты – білім сапасын арттыру, сондықтан көрсеткіштер мен индикаторлар үйлестіріледі;
- ▶ ішкі аудит – үздіксіз мониторинг, ал сыртқы аудит – тәуелсіз бағалау. Екеуінің нәтижесін біріктіру арқылы объективті, кешенді талдау алынады.

Негізгі бағыттар

Дайындық кезеңіндегі интеграция.

Ішкі аудит нәтижелері сыртқы аудит алдында дайындық материалы болып табылады. Мектеп өз деңгейін алдын ала бағалап, сыртқы тексеріс кезінде туындайтын тәуекелдерді азайтады.

Көрсеткіштерді үйлестіру.

Ішкі аудитте қолданылатын индикаторлар мен өлшемдер сыртқы аудит талаптарына сәйкестендіріледі. Бұл екі аудиттің деректерін салыстыруға мүмкіндік береді.

Мақсат пен міндеттердің сәйкестігі.

Ішкі аудит – мектептің күнделікті жұмысын жетілдіруге бағытталса, сыртқы аудит – мемлекеттік стандарттарға сәйкестікті бағалайды. Интеграция кезінде екеуінің мақсаты «білім сапасын арттыру» ортақ мүддесіне тоғысады.

Кері байланыс пен ұсыныстарды біріктіру.

Сыртқы аудит ұсынған ескертулер ішкі аудиттің жылдық жоспарына енгізіледі. Ішкі аудит болса, сол ұсыныстардың орындалуын жүйелі түрде бақылайды.

Ақпараттық ашықтық.

Ішкі аудит қорытындылары мектеп қауымдастығына жарияланып, сыртқы аудит кезінде дәлелді дерек ретінде ұсынылады. Бұл ашықтық пен сенімділікті арттырады.

Үздік тәжірибелерді енгізу.

Сыртқы аудит барысында анықталған үздік тәжірибелер ішкі аудит жүйесіне енгізіліп, мектеп мәдениетінің дамуына ықпал етеді.

Мектепішілік және сыртқы аудиттің интеграциясы – сапаны басқарудың тұтас жүйесін қалыптастырады. Ішкі аудит күнделікті мониторинг жүргізсе, сыртқы аудит объективті бағалау мен тәуелсіз сараптама береді. Осы екі тетікті үйлестіру арқылы мектептің даму траекториясы айқындалып, білім сапасы тұрақты түрде жақсарады.

Мектепішілік аудит – білім сапасын көтерудің, оқу-тәрбие үдерісін жетілдірудің маңызды механизмі. Жүйелі аудит басқарушылық шешімдердің тиімділігін арттырып, оқушылардың қажеттіліктері-

не сәйкес оң өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді. Сыртқы аудитпен интеграция арқылы мектептің даму траекториясы айқындалып, сапалы білім беру мәдениеті қалыптасады.

Практикада қолдану

Ішкі аудитті өзімнің мектебімде жүргізуді бастамас бұрын алдымен мектеп (материалдық техникалық базасы) туралы

толық мәліметтерді, мектеп педагогтері мен оқушылары және ата аналары туралы статистикалық мәліметтерді, сыныптар саны мен олардың толымдылығы туралы, мұғалім-дердің білімі мен біліктіліктері туралы мәліметтері жинақталды. Одан кейін аудит жүргізудің жоспары жасалын-ды. Жоспар негізінде мектеп деңгейін анықтау мақсатында мектеп оқушыларынан, ата-аналардан, мектеп ұстаздарынан сауалнамалар алынды.

Мектепшілік аудит жоспары /үлгі/

1. Жалпы мәліметтер:

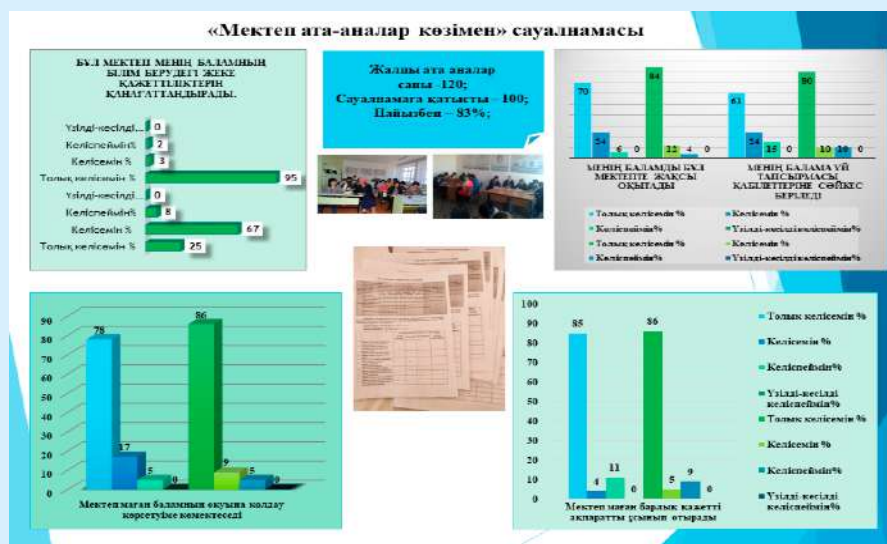
- Мектеп атауы: [Мектептің толық атауы]
- Аудит жүргізуші топ: [Аудитке қатысатын тұлғалар: директор, орынбасарлар, мұғалімдер, сарапшылар]
- Аудит мерзімі: [Күн мен уақыты]
- Аудит мақсаты: [Мектептің белгілі бір бағыттағы қызметін бағалау, жетілдіру ұсыныстарын әзірлеу]

2. Аудит бағыттары:

№	Бағыт	Негізгі бағалау критерийлері	Әдісі	Жауапты тұлға
1	Оқу үрдісі	Сабақ жоспары, бағалау жүйесі, оқушылар үлгерімі	Құжат талдау, сабаққа қатысу, сауалнама	[Аты-жөні]
2	Мұғалімдердің кәсіби біліктілігі	Біліктілік санаты, курстарға қатысу	Құжаттар, сауалнама	[Аты-жөні]
3	Оқу-тәрбие жұмысы	Сыныптан тыс іс-шаралар, тәртіп деңгейі	Бақылау, сұхбат	[Аты-жөні]
4	Материалдық-техникалық база	Кабинеттердің жабықталуы, инфрақұрылым	Тексеру, фотофиксация	[Аты-жөні]

1-сурет. Аудит жоспарының үлгісі.

- Ата-аналарға арналған сауалнаманың мақсаты: мектеп нені жақсы орындайтынын, нені жақсарту қажет екенін білу.

- Мектеп қызметкерлерінен алынған сауалнама-ның мақсаты: Мектеп жұмысын ұйымдастыру мен мектеп мұғалім-дерінің өзара қарым-қатынасы, іс-әрекеті туралы анықтау.

- Оқушыларға арналған сауалнаманың мақсаты: мектеп жұмысын қалай жақсарту керектігін түсіну үшін оқушылар-дың мектеп өмірі туралы не ойлайтынын білу.

Осы мақсаттарда алынған сауалнамалардың талдауына тоқталсақ:

Көптеген басшылар мектептің жағдайын анықтауда ата-аналардың пікірі маңызды емес деп ойлауы мүмкін. Ол дұрыс емес, себебі ата-аналардан мектептің әлсіз және жақсы жақтарын анықтау мақсатында сауалнама алып, талдаса (1-кесте), әр басшы бұл ойдың қате екенін түсінеді. Оқу бағдарламасында: «Басшылар мектептен тыс үрдістер мен болашаққа болжамдар-

ды, мәселен, ата-ана мен оқушылардың келешектен күтетін үміттері мен қажеттіліктерін түсіне білулері керек»[1; 19-бет] делінген. Яғни, ата-аналардан және де басқа да сыртқы қатысушылардан мектептің қандай даму деңгейінде екенін анықтау үшін деректер жинау мақсатында аудитті жыл сайын жүргізу керек, сонда ғана мектеп өзінің қандай деңгейде екенін болжап, әрдайым даму үстінде болады.

1-кесте. «Мектеп ата аналар көзімен» сауалнамасының талдауы.

Күшті жақтары:	Әлсіз жақтары:
- Мектепке оқушылардың жақсы оқуына, жайлы сезінуіне барлық мүмкіндіктер жасалған; - Жоғары тәртіп стандарттары сақталған; - Білікті ұстаздардың жеткіліктілігі.	- Оқушылардың білім берудегі жеке қажеттіліктерге қанағаттанбауы; - Үй тапсырмаларының қажеттіліктеріне сәйкес берілмеуі; - Мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланыстың төмендігі; - Үлгерімі төмен оқушылармен жекеleme жұмыстардың жүргізілмеуі.
Шешу жолдары	
- Оқушылардың бейіндік қабілеттерін айқындай отырып, соған орай тапсырмаларды беру туралы нақты жұмыстарды ұйымдастыру; - Ата аналармен жүйелі байланыс орнату; - Оқуға ынтымақтасу төмен оқушылардың оқуға деген жауапкершіліктерін арттыру мақсатында іс шаралар ұйымдастыру; - Мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты жетілдіру.	

Оқушылардан алынған «Мектеп оқушылар көзімен» сауалнамасының талдауындағы (2-кесте) әлсіз жағына көңіл бөлсек, мына пікірлерге қайшылықты бірден аңғарамыз: «Балаға қолдау көрсету – олардың өзін-өзі анықтауға, өзіндік дамуына, қасиеттерінің ашылуына ерекше көмек көрсетеді», «Балалар әрқашан да үйренгісі келіп тұрады, ал мұғалім оларға қолдау

жасамаса, оқуға деген ынталары да жоғалып кетеді» [2], сондықтан да біз мектепте байқалған мұндай кемшіліктерді болдырмауымыз қажет. Ол үшін мектепте оқушылардың бейіндік қабілеттерін айқындай отырып, олардың оқуына мүмкіндіктер беру, оларды жеке тұлға ретінде құрметтеп қолдау, әділ бағалау және олармен тиімді кері байланыс орнату маңызды.

2-кесте. «Мектеп оқушылар көзімен» сауалнамасының талдауы.

Күшті жақтары:	Әлсіз жақтары:
- Мұғалімдер өз пәнін жетік меңгерген, білімді; - Оқушылар алдында сыйлы; - Тәртіпті алға қояды; - Оқушылар бәсекеге қабілетті. - Жақсы баға алуды қалайды.	- Оқушыларға жеке тұлға ретінде қараудың төмендігі; - Мұғалім мен оқушы арасындағы өнімді ашық байланыстың төмендігі; - Қаталдықтың басымдығы, оқушыға өз ойын айтуға еркіндік бермеуі; - Оқушыларға берілетін тапсырмалардың бірізділігі; - Мұғалімнің әр сабақта кері байланысты тиімді қолданбауы.
Шешу жолдары	
- Кәсіби қоғамдастық аясында мақсатты жұмыстар ұйымдастыру; «Оқыту туралы оқушы үні» жұмыстарын қолға алу; - Оқушылардың тұлғалық қабілеттерін дамыта отырып, мұғалімдер көзқарасын өзгертуге бағытталған жұмыстар ұйымдастыру; - Мектеп оқушыларының сенімсіздігі мен бәсекеге қабілетін психологиялық және педагогикалық жетілдіру; - Мұғалімдер тарапынан жүйелі және күнделікті мотивациялық жұмыстарды дамыту; - Кері байланыс жасаудың тиімді әдіс тәсілдері бойынша іс шаралар ұйымдастыру.	

«Мектеп мұғалімдердің көзімен» сауалнамасының талдауындағы (3-кесте) «Жақсы жақтарына» сүйеніп, кемшіліктерді жоюдағы басты күшіміз: анықталған білікті ұстаздармен бірлесе табысқа жету. Талдауда көрсетілгендей, біздегі басты жұмыс - оқыту мен оқуды дұрыс ұйымдастыру. Яғни, басшы ретінде әріптестердің ынтасына, жұмысқа деген құлшынысына ықпал ету керек. Курс тыңдаушыларына арналған нұсқаулықта: «Мектеп көшбасшылығы қы-

зметкерлер арасында бөлінген жағдайда мектеп пен оқушыларға ықпалы күштірек болады» [3; 25] делінген. Сондықтан мектеп ұжымын ортақ бір мақсатқа жұмылдыру керек, яғни кері түсінікпен жүрген әріптестерді бірлескен ортаға қосып, оларға көшбасшылық тапсырма бере отырып, жоспар құрып, бірлесе іске асырсақ, олардың жұмысқа деген ынтасы әлбетте дамиды.

3-кесте. «Мектеп мұғалімдердің көзімен» сауалнамасының талдауы.

Күшті жақтары:	Әлсіз жақтары:
- Мектепте кәсіби білікті ұстаздардың жеткіліктілігі; - Командамен жұмыс істей білуі;	Мұғалімдердің көшбасшылық қабілеттерін арттыруға бағытталған жұмыстардың жеткіліксіздігі;

▶ Бір бірлерімен тәжірибе алмасуы; ▶ Үйлестіру жұмысымен айналысатын қызметкерлердің әріптестермен жұмыс істеу жөніндегі кәсіби дағдыларды меңгеруі.	▶ Өз жұмыстарына жасалынатын рефлексияның төмендігі; ▶ Мектептің даму жоспарындағы кейбір шаралардың іс жүзінде жүзеге аспауы.

Шешу жолдары

▶ Кәсіби қоғамдастық аясында мақсатты жұмыстар ұйымдастыру; ▶ Мектептің даму жоспары негізінде мұғалім көшбасшылығына бағытталған жұмыстарды дамыту; ▶ Өзіндік рефлексия жасау барысын жетілдіру; ▶ Мектептің даму жоспарын барлық қызметкерлердің көшбасшылық қабілеттерін ескеріп жоспарлау және жоспардағы әр шараның орындалуы туралы рефлексиясының міндетті түрде болуы.

Жалпы сауалнамалардың қорытындысынан алынған ақпараттар мен мәліметтердің негізінде мектептің деңгейі анықталады, негізгі деректер жинақталады. Анықталған сауалнамадағы кемшіліктерді шешу жолдарын негізге ала отырып, мектептің зерттеу тақырыбы мен даму жоспары ұжыммен бірлесе отырып жасалады. Педагогикалық кеңестегі талқылау барысында біз: аталған кемшіліктердің біршамасын бөлінген көшбасшылықтың арқасында жеңеміз деген мақсат қойып, мектептің зерттеу тақырыбын: «Бірлескен жұмыстар арқылы көшбасшылықты дамыту» деп таңдадық.

Мектептің даму жоспары төмендегі басымдықтарды негізге ала отырып жеке-ле мұғалімдер, оқушылар және ата-аналар үшін табыс критерийлерімен қоса құрылды:

- ▶ Көшбасшылар тобынның жұмысын ұйымдастыру;
- ▶ Мұғалімдер мен оқушылардың рефлексия жасау дағдыларын қалыптастыру;
- ▶ Бірлескен кітап оқу мәдениетін қалыптастыру;
- ▶ Мұғалімдердің бірлескен LS зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру;
- ▶ Коучингтер арқылы жалпы ұжымдағы сенімділікті арттыру;

Мектептің даму жоспарының анықталған

басымдықтарына сай және эвальвация барысында «Бірлескен жұмыс арқылы көшбасшылықты дамыту» бағытында іс-шаралар жоспарланды. Атқарылған іс-шаралар анықталған табыс критерийлеріне сай бағаланды.

Мектепте жылына екі реттен жүргізілген ішкі аудит - оқыту сапасының жақсаруына және білім беру жүйесінің тиімділігін арттыруда өте тамаша оң нәтижелерді береді. Атап айтсақ, білім сапасы артып, озат оқушылар мен үздік мектеп түлектерінің саны артты. Мұғалімдер, оқушылар және ата-аналардың «Үштік одағы» арасында ынтымақтастық пен көшбасшылық қасиеттері қалыптасты. Жалпы мектептің қазіргі таңдағы тыныс-тіршілігі және жеткен жетістіктерімен мына сілтеме арқылы: https://www.threads.net/@auezov_om_kas_kabulak?xmt=AQGzSv1PPpDn7TwOR8IOjU7YQQo2xuoQilekNzQhi39XIYQ танысуларыңызға болады.

Ұсыныстар

Мектептегі іс-шараларды мектеп басшысы алдымен мектеп әкімшілігі және білікті мұғалімдермен бірлесе отырып және анықталған кемшіліктерді ескере отырып, педагогикалық кеңес пен кәсіби сұхбаттар өткізуден бастау керек.

Басшылар алғашқы кезеңде ішкі аудиттің сапалы болуын қамтамасыз ету мақсатында әріптестеріне кері байланыс пен рефлексияның ара жігін ашып көрсету, екінші кезеңде кері байланыстың бағалау

МЕКТЕПТІ ДАМУ ЖОСПАРЫ

Тақырыбы: «Бірлескен жұмыс арқылы көшбасшылықты дамыту»

Мақсат: Мұғалімдер, оқушылар және ата-аналардың жауапкершіліктерін қалыптастыру. Бөлінген топтардың бастамашылдықтарын, қабілеттіліктерін арттыру. Өкілеттіліктерімен бөлісу, көшбасшылықты қадағалау.

Басымдықтар:	Табыс критерийлері: (өзгерістерді дәлелдейтін нәтижелер)		
	Мұғалімнен күтілетін нәтижелер	Оқушыдан күтілетін нәтижелер	Ата-аналардан күтілетін нәтижелер
Көшбасшылар тобының жұмысын ұйымдастыру.	- Мұғалімдердің 50% бірлесе отырып жоспарлайды. - Мұғалімдер мен көшбасшылар арасында ынтымақтастық орнайды. - Мұғалімдердің 50 % өзара сабаққа қатысып, өз тәжірибесін жетілдіреді, бірлесе талдау жасап, өзгерістер енгізеді.	- 30% оқушылардың сабақ үдерісінде өзіндік көзқарастары қалыптасады. - Оқушылардың іздену, зерттеу дағдылары артады. - Оқушылардың өз біліміне деген жауапкершілігі және қызығушылығы артады. - Оқушылардың өз беттерімен жұмыс істеуге сенімділіктері артады.	- Мұғалім мен мектеп арасында тығыз қарым-қатынас орнайды. Мұғалім іс-әрекетіне қолдау көрсетеді. - Ата-аналар мұғалімдердің бағалау әдістерін түсініп, балаларының бағасының әділдігін түсінеді. - Ата-аналар балаларының оқуындағы өзгерістерді байқайды.
Мұғалімдер мен оқушылардың рефлексия жасау дағдыларын қалыптастыру	- Оқушылардың қажеттіліктерін айқындайды. - Өзіне қорытынды жасап, өзіне баға береді. - Оқушылармен ынтымақтастық орта қалыптасады.	- Оқушылар алған білімдеріне, тапсырмаларына қорытынды жасап, пікір айтуға дағдыланады. - Өз ойын ортаға салады, пікірлерін ашық білдіреді.	- Ата-аналардың сұхбаттарының мазмұны өзгереді. - Ата-аналар өздерінің ұсыныс-пікірлерімен ой бөліседі.

2-сурет. Мектептің даму жоспары үлгісі.

барысындағы маңыздылығын және бағалау түрлерін тиімді қолдану туралы коучингтер өткізулері қажет. QR-код арқылы берілген сілтемедегі мақалада бұл туралы толық ақпарат аласыз:

Іс әрекеттегі зерттеу жасауға ең алдымен мектептегі білім сапасы төменірек сыныптарды, бастауыш сыныптарды және кітапхана, педагог ұйымдастырушы, тәлімгер, қоғамдастықтың жұмыстарын бақылауды ұсынамын. Себебі осы қызметкерлердің тәжірибелік мүмкіндіктерін аша отырып, олардың көшбасшылық қасиеттерін дамыту маңызды [6]. Ал бастауыш сыныпты алуымыз, олардың мектепте білім алуға қалыптасуы мен бейімділігін анықтау үшін.

КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРДІ ДАМУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Атқарылған шараларды қорытындылау мақсатында «Біз нені өзгерте алдық?», «Бірлесе атқарған жұмыстарымыз мектепке өзгерістер жасай алды ма?» деген тақырыптарда топтық талқылау мен кәсіби сұхбаттар жүргізілуі міндетті. Сұхбат барысында зерттеуге қатысушылар байқалған өзгерістер туралы, қолданылған әдістердің тиімді, тиімсіздігі туралы және кедергілер туралы ой қозғап, өз ұсыныстарын ортаға салады. Жалпы ішкі аудит жүргізудің өз мектебіндегі тәжірибесі туралы толық ақпаратты мына QR-кодпен

берілген сілтемедегі құжаттан қарауларыңызға болады.

Қосымша келесі шараларды ұйымдастыру ұсынылады:

1. Аудиттің тұрақты жүргізілуін қамтамасыз ету – үздіксіз жетілдіру үшін жылына кемінде екі рет аудит өткізу. Бұл мектептің даму динамикасын бақылауға мүмкіндік береді.
2. Ашықтық пен объективтілікті сақтау – аудит нәтижелері бойынша ашық есеп беру және сыни пікірлерді ескеру.
3. Технологияларды пайдалану – деректерді өңдеу және талдау үшін электронды құралдар мен бағдарламаларды қолдану.
4. Мұғалімдер мен оқушылардың қатысуын арттыру – аудитке барлық мүдделі тараптарды тарту.

Қорытынды

Мектеп ішіндегі аудит – білім беру сапасын арттырудың және оқу үдерісін жетілдірудің маңызды механизмі. Дұрыс ұйымдастырылған аудит мектептің жалпы тиімділігін арттырып, білім алушылардың қажеттіліктеріне сәйкес келетін оң өзгерістер енгізуге көмектеседі. Осы мақалада ұсынылған әдістер мен ұсыныстарды қолдану арқылы мектеп ішіндегі аудит жүйесін жетілдіруге болады. Сондай-ақ, ішкі аудитті үздіксіз жетілдіру арқылы мектеп басшылығы оқыту сапасын жақсартуға және білім беру жүйесінің тиімділігін арттыруға ықпал ете алады.

Зерттеу тақырыбында алынған бірлескен жұмыс – көшбасшылық дағдыларды дамытудың маңызды тәсілі. Мұғалімдер,

оқушылар және ата-аналар арасындағы ынтымақтастық, жауапкершілік мәдениетін қалыптастырып, бастамашылдықты арттырады. Өкілеттіліктерді тиімді бөлу арқылы көшбасшылықтың дамуын қадағалау білім беру үдерісінің сапасын көтереді. Көшбасшылық мәдениеті дамыған ортада оқушылардың өзін-өзі дамытуы, сыни ойлауы және дербес шешім қабылдау дағдылары жетіледі.

Көп адамдар көшбасшылық ұғымын тек жоғары тұрған басшыларға ғана тән деп есептейді. Тек басшы ғана көшбасшы болса болды деген пікір дұрыс емес. Көшбасшылықты қарапайым тілмен жеткізсек, ол әрбір адамның бойындағы басқарушылық, ұйымдастырушылық және жауапкершілік қасиеттері. Күнделікті өмірде әркім өзінің жанұясында көшбасшылықты жүргізуде. Мысалы, баланы сабаққа не балабақшаға сен апарасың, үйді жинау, сабағын қарату менің міндетім деген сияқты. Осы міндеттерді жауапкершілікпен орындаған адамдар бөлінген көшбасшылықты жасап отыр емес пе? Бірақ, оған көбісі мән бермейді. Біз осыны әрбір аудитке қатысушыларға осылай түсіндіруіміз керек. Себебі, мектепте бірлескен жұмысты ұйымдастыруда бөлінген көшбасшылық өте маңызы. Бөлінген көшбасшылық дегеніміз қандай да бір мақсатқа жету үшін, мейлінше көп адамдарды тарта отырып, белсенді түрде нәтижеге қол жеткізу. Демек, мектепте көшбасшылықты ата-аналар, оқушылар, мұғалімдер арасында енгізсек, мектептің жұмысы да сапалы болып, «табысты оқушы», «үлгілі ата ана», «табысты мұғалім», «табысты басшы» және жалпы «табысты мектеп» қалыптастады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. «ҚР Жалпы білім беру ұйымдары басшыларының біліктілік арттыру курсының бағдарламасы», «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, ПШО, 2021 ж. – 86 б.
2. «Білім беру мекемесі басшыларының анықтамалығы» журналы, № 3-2014 ж. Дереккөз: <https://edu.mcfr.kz/article/999-qqq-16-m10-07-10-2016-mektept-shk-audit>
3. «Тыңдаушыларға арналған нұсқаулық», «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, ПШО, 2021 ж. – 42 б.
4. «Орта білім беру ұйымдарының басшы кадрлары үшін мектепті басқару жүйесін жетілдіру бойын-

ша» әдістемелік. Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019 – 92 б.

5. «Кері байланыс пен рефлексия» («Сабақтарда байқағанымның жалғасы»), «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы Алматы қалалық филиалының аға ме-неджері, филология ғылымдарының кандидаты, доцент А.Әлімовтың мақаласы, «Білім шыңы-

Ғылым сыры» журналы, №02 (88) ақпан, 2023 жыл, 4-5 беттер.

6. «Мансап» айдарында 22.09.2023 жылы жария-ланған «Ұжымда көшбасшылық дағдыларды да-мыту» мақаласы. URL: <https://work.salliance.group/kz/blog/development-of-leadership-skills-in-a-team>

ПРОВЕДЕНИЕ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА В ШКОЛЕ

Орынбекулы Н.

КГУ «Средняя школа имени М.Ауезова» отдела образования Абайского района, управления образования области Абай, село Каскабулак

Аннотация. В этой статье рассматривается важность проведения внутреннего аудита в школе и способы его применения на практике. Внутренний аудит будет способствовать повышению качества образования, оптимизации учебного процесса и совершенствованию административного управления. Будут представ-лены методологические подходы, практические примеры и предложения по повышению эффективности внутришкольного аудита. Кроме того, будут подробно рассмотрены виды внутреннего аудита, его роль в системе управления школой и важность мониторинга качества педагогического процесса.

Ключевые слова: внутренний аудит, управление школой, качество образования, контроль, оценка, эффек-тивность, методология, учебный процесс.

CONDUCTING AN INTERNAL AUDIT AT SCHOOL

Orynbekuly N.

KGU «Secondary School named after M. Auezov» of the Department of Education of the Abay District, Department of Education of the Abay Region, Kaskabulak Village

Abstract. This article discusses the importance of conducting an internal audit at a school and how it can be ap-plied in practice. Internal audit will contribute to improving the quality of education, optimizing the educational process and improving administrative management. Methodological approaches, practical examples and pro-posals for improving the effectiveness of school audit will be presented. In addition, the types of internal audit, its role in the school management system and the importance of monitoring the quality of the pedagogical process will be considered in detail.

Keywords: internal audit, school management, quality of education, control, evaluation, effectiveness, method-ology, educational process.

МРНТИ 14.15.25

ПУТЬ К ПРОФЕССИИ: КАК РЕГИОНАЛЬНЫЕ ПРОЕКТЫ СОЗДАЮТ УЧИТЕЛЕЙ БУДУЩЕГО

Сәркен Р.С.

КГУ «Методический центр» КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области», г.Петропавловск

Аннотация.

В статье рассматриваются ключевые направления подготовки будущих педагогов и поддержки молодых специалистов в условиях обновляющейся системы образования. Автор акцентирует внимание на важности интеграции усилий вузов и школ, а также роли региональных проектов, реализуемых Методическим центром Северо-Казахстанской области, в развитии профессиональных компетенций студентов. Представлены результаты педагогической практики, аналитические данные и эффективные формы сопровождения будущих учителей. Материал статьи подчёркивает значимость комплексного подхода в формировании кадрового потенциала образования.

Ключевые слова:

региональная политика, педагог, молодежь, профессионализм, компетентность, студенты, проекты, практиктический опыт.

Введение

Построение в Казахстане современного демократического общества невозможно без культурных, высокообразованных и профессионально развитых молодых специалистов. Важно понимать, что они являются бесценным человеческим капиталом государства. Наша страна оказывает всестороннюю поддержку в реализации потенциала молодежи – это один из ключевых приоритетов государства.

Особую значимость профессиональная компетентность приобретает в связи с инновационными преобразованиями, которые происходят в системе образования в настоящее время. В сложившихся условиях педагог должен быть готов к быстрым и эффективным адаптациям к изменениям, проявлять стремление к профессионализму, постоянно обновлять

свои знания и умения, стремиться к саморазвитию, проявлять толерантность к неопределенности, быть готовым к риску – быть профессионально компетентным [1].

Как помочь нашим будущим педагогам быстрее овладеть профессиональными навыками?

Залог успеха молодого поколения – в качественной подготовке и своевременной поддержке. Именно поэтому при разработке образовательных проектов КГУ «Методический центр» совместно с КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области» ведёт системную и эффективную работу по организации региональных практик студентов педагогических специальностей вузов в школах. Именно в этот период будущие учителя получают реальный опыт работы с учащимися и осознанно готовятся

к вступлению в профессию. Качественно организованная практика становится прочным фундаментом для успешной карьеры в педагогике.

Результаты этой деятельности проявятся уже в ближайшие годы, когда новое поколение казахстанских педагогов уверенно и профессионально войдёт в сферу образования.

Методика

Профессиональная адаптация представляет собой процесс достижения организационного единства между нормативно закреплёнными требованиями к педагогической деятельности и собственными потребностями, интересами и возможностями студентов. В результате такого единства наблюдается формирование системы профессиональных знаний, умений, навыков будущих учителей, развитие их профессиональных качеств. Социально-психологическая адаптация студентов происходит во время прохождения ими педагогической практики и предполагает активное взаимодействие с учебным заведением на всех его уровнях [2].

Чтобы в школы приходили молодые специалисты, максимально подготовленные как теоретически, так и практически, в рамках меморандума с Северо-Казахстанским университетом имени М. Козыбаева уже 3 года реализуется образовательный проект Методического центра «Кәсіпке қадам», который создает условия для прохождения педагогической практики студентов вуза в организациях образования области.

Студентам ежегодно создаются условия для работы как в городских, так и сельских школах, потому что проект работает на то, чтобы сокращать разрыв в образовании между городом и селом и формировать сбалансированную политику в сфере образования.

В 2023-2024 учебном году в рамках проекта более 1600 студентов университета прошли педагогическую практику в 67 школах и детских садах области.

В 2024-2025 учебном году в рамках проекта «Кәсіпке қадам» в педагогической практике приняли участие 1522 студентов 2 (479), 3 (550), 4 (493) курсов.

Наставниками будущих учителей стали лучшие педагоги области: мастера, исследователи, эксперты, соответствующие критериям отбора. Опытные педагоги-предметники разных дисциплин оказывали методическую помощь студентам в планировании, подготовке и проведении уроков и внеурочных мероприятий по предмету, уделяя особое внимание использованию ими современных форм и методов обучения.

С целью выявления уровня профессиональных навыков будущих педагогов Центром был проведен анонимный опрос 62 учителей-предметников, оценивающих профессиональную подготовку студентов к педагогической деятельности. Оценка проводилась по 5-балльной шкале по трем основным направлениям: методическая, психологическая и педагогическая подготовка.

Анализ результатов опроса по направлению «Методическая подготовка» показал, что большинство респондентов оценили понимание студентами целей и задач обучения, ориентирование в учебных планах и программах, а также знание и использование различных форм, методов и приемов обучения на «4» и «5» баллов. Однако у респондентов возникли вопросы об ориентированности студентов в новых подходах к обучению.

В направлении «Психологическая подготовка» большинство учителей оценили организацию обучения с учетом психологических особенностей учащихся и понимание закономерностей познания и усвоения материала на «4».

В направлении «Педагогическая подготовка» респонденты отметили понимание студентами целей и задач взаимодействия с учащимися, владение приемами планирования и организации обучения, использование педагогических технологий на «4» и «5».

В разделе «Рекомендации учителей» были выделены области, требующие особого внимания при подготовке студентов:

- ▶ распределение времени на уроке;
- ▶ составление планов-конспектов;
- ▶ выбор методик обучения;
- ▶ организация контроля учебной деятельности;

- ▶ развитие навыков оценивания, мотивации и дисциплины.

Подавляющее большинство учителей:

- ▶ 92% выразили удовлетворение организацией практики студентов;
- ▶ 4,8% заняли нейтральную позицию;
- ▶ 3,2% выразили неудовлетворение.

Рекомендации

На основании проведенного опроса и его анализа с целью повышения эффективности педагогической практики и улучшения подготовки будущих учителей предлагаем:

Усиление коммуникации и поддержки практикантов: обеспечить постоянное взаимодействие и оперативную обратную связь между студентами, кураторами и руководителями практики, что позволит учитывать индивидуальный уровень подготовки каждого студента и своевременно корректировать процесс обучения.

Непрерывность опыта: обеспечить практику под руководством одного наставника, что обеспечит целостность и последовательность обучения.

Повышение мотивации и ответственности: активно мотивировать студентов к регулярному и ответственному прохожде-

нию практики, подчеркивая ее важность для формирования профессиональных навыков и уважения к профессии учителя.

Углубленная методическая подготовка: включить в программу практики работу со специальными учебными программами и учебно-методическими комплексами, обучать студентов дифференцированному подходу к обучению, в частности, методикам работы с детьми с особыми образовательными потребностями.

Обмен опытом и обратная связь: проводить круглые столы, семинары или конференции, где студенты смогут открыто обсуждать возникающие трудности и получать конструктивную обратную связь от кураторов и руководителей практики.

Приоритет практике: рекомендовать студентам избегать параллельной занятости, которая может отвлекать от обучения.

Ответственность и подготовка: важно, чтобы студенты тщательно готовились к занятиям, осознавая свою ответственность перед учениками, и стремились выстраивать взаимодействие с ними на основе педагогических принципов и учета психологических особенностей.

Педагогическая практика позволяет определить, насколько студент действительно заинтересован в выбранной профессии. В случае, если будущий педагог проявляет инициативу и стремление к профессиональному росту, школа, где он проходит практику, может стать его первым местом работы. Это особенно актуально, учитывая высокую потребность организаций образования области в ответственных молодых специалистах.

Координаторы проекта и методисты Центра считают, что профориентационная работа должна начинаться ещё в школе. Важно, чтобы старшеклассники осознанно выбирали профессию учителя, исходя из своих интересов и склонностей. С этой целью с 2025-2026 учебного года планируется открытие педагогических классов в городе Петропавловске и в районе имени Г. Мусрепова. Выпускники таких классов получают документ, который станет преимуществом при поступлении на педагогические специальности. Это поможет привлекать в профессию людей с осознанной мотивацией и внутренним призванием.

Итогом данной деятельности стал Педагогический форум «Сапалы білім – ұлт болашағы», состоявшийся 5 мая 2025 года на базе Северо-Казахстанского университета имени М. Козыбаева. Форум стал важной площадкой для обсуждения актуальных вопросов педагогической практики и перспектив развития педагогического образования. Он продемонстрировал эффективность партнёрства между школами и вузом, открыв новые горизонты в подготовке будущих педагогов.

В рамках форума была организована «Ярмарка вакансий» с участием всех районных и городских отделов образования области. Более 300 студентов-выпускников получили возможность напрямую пооб-

щаться с потенциальными работодателями и получить информацию о вакансиях и требованиях к молодым специалистам.

Итоги форума подтвердили важность интеграции усилий образовательных организаций в деле подготовки компетентных, мотивированных и профессионально ориентированных педагогов. В целом, данный проект стал примером эффективного взаимодействия Методического центра и университета, предоставляя будущим учителям возможность получить реальный профессиональный опыт, развить ключевые компетенции и сформировать необходимый набор практических навыков для успешной педагогической деятельности.

Одним из приоритетных направлений деятельности Методического центра является поддержка молодых специалистов со стажем до трех лет, численность которых в школах области превышает две тысячи человек. В рамках этой поддержки реализуется проект «Жас маман – жаңа қадам».

Профессиональная адаптация представляет собой процесс вхождения молодого специалиста в профессиональную деятельность и установления гармоничного взаимодействия с профессиональной средой. В ходе этого процесса происходит усвоение ценностных ориентиров профессии, реализация личных мотивов и целей, а также сближение индивидуальных установок специалиста с нормами и ориентациями профессионального сообщества на основе сформированной готовности к профессиональной деятельности [3].

Практика показывает: молодой специалист максимально раскрывает свой потенциал наиболее полно тогда, когда он осознаёт свою роль в решении общих задач и получает объективную и своевременную оценку со стороны коллег.

Методическое сопровождение молодых педагогов предполагает регулярное и системное взаимодействие, направленное на помощь в преодолении типовых профессиональных затруднений. Этот про-

цесс не только поддерживает молодого специалиста в период профессионального становления, но и создает условия для его всестороннего профессионального развития [4].

Уже стало традицией проведение двухдневного слёта молодых педагогов области. На протяжении последних четырех лет он служит важной площадкой для объединения молодых специалистов, выявления актуальных трудностей и поиска путей их решения. Участники, а их более 120, получают поддержку опытных педагогов, лидеров, руководителей, наставников и просто успешных личностей.

Считается, что подобный подход создает условия для развития внутренних моти-

вов педагогического роста, формирования личности педагога с объективным восприятием собственной Я-концепции, способной к самовоспитанию, самообразованию и саморазвитию [5].

Кроме того, в рамках проекта «Жас маман – жаңа қадам» ежегодно проводится областной конкурс «Дебют». На районном и городском этапах молодые педагоги со стажем до трех лет пишут эссе «Я педагог нового формата», а в областном туре представляют демо-урок и защищают свою педагогическую идею. Этот конкурс уже открыл немало талантливых молодых специалистов, на которых школы региона возлагают большие надежды.

Заключение

Успешным опытом организации практики работы как с будущими педагогами, так и с начинающими свой трудовой путь методисты Центра уже делились на международном уровне.

В заключение хочу отметить, что таким образом, системная поддержка молодых и будущих педагогов, построенная на прочном партнёрстве вуза и школы, обеспечивает устойчивое развитие образо-

вания. В этом процессе ключевую роль играет «Методический центр» области, который взял на себя координацию этой деятельности, методическую помощь и сопровождение.

Мы уверены, что сотрудничество между университетом и организациями образования области – это залог успеха будущих педагогов, готовых к вызовам современной образовательной среды и служению своему делу.

Список использованных источников

1. Методические рекомендации по развитию профессиональной компетенции педагогов. – город Астана: Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, 2024. – 201 стр. <https://uba.edu.kz/storage/app/media/205205205205205%20RUS%20%20RUS%20%20RUS.pdf>
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-adaptatsiya-buduschih-uchiteley-i-molodyh-spetsialistov-k-pedagogicheskoy-deyatelnosti>
3. Чернова, А. Ф. Основные проблемы профессиональной адаптации молодых специалистов в образовательной организации / А. Ф. Чернова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2023. — № 48 (495). — С. 235-237. — URL: <https://moluch.ru/archive/495/108469/> (дата обращения: 27.05.2025).
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-professionalnoy-adaptatsii-molodyh-pedagogov-opyt-regionalnogo-issledovaniya>
5. Шалагина, Е. В. Проблемы профессиональной адаптации и интеграции молодых педагогов: способы поддержки / Е. В. Шалагина, Е. В. Прямикова. — Текст : непосредственный // Педагогическое образование в России. – 2022. – № 1. – С. 111-119. – DOI: 10.26170/2079- 8717_2022_01_13.

● МАМАНДЫҚҚА АПАРАР ЖОЛ: БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ӨҢІРЛІК ЖОБАЛАР ТУРАЛЫ

Сәркен Р.С.

«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ «Әдістемелік орталық» КММ, Петропавл қ.

Аңдатпа. Аталмыш мақалада автор қоғамдағы болашақ педагог мамандығын таңдаған жастардың білім саласындағы кәсіби дағдыларын жетілдірудің негізгі тетіктері, іс-тәжірибе алаңдарындағы мемлекеттік білім беру мекемелері тараптарынан көрсетілетін жан-жақты қолдау әдістемесі және жас маман ретіндегі алған теориялық білімдері мен дайындық деңгейлерін іс жүзінде қолдану барысы жөнінде баяндайды. Сондай-ақ, студенттердің педагогикалық іс-тәжірибесі кезіндегі қолдаудың ерекше түрлері- өңірлік, кәсіби жобалар туралы сөз қозғалады.

Түйінді сөздер: өңірлік саясат, педагог, жастар, кәсібилік, құзыреттілік, студенттер, жобалар, практикалық іс-тәжірибелер.

● THE PATH TO THE PROFESSION: AS REGIONAL PROJECTS THEY ARE CREATING TEACHERS OF THE FUTURE

Sarken R.S.

KSU «Methodological Center» KSU «Department of Education of Akimat of North Kazakhstan region», Petropavlovsk

Annotation. In this article, the author will talk about the main mechanisms for improving the professional skills of young people in the field of education, the chosen future pedagogical specialty in society, the methodology of comprehensive support from state educational institutions at practical sites and the practical application of the acquired theoretical knowledge and training levels as young specialists. We are also talking about special forms of support for the pedagogical practice of students - regional, professional projects.

Keywords: regional policy, educator, youth, professionalism, competence, students, projects, practical practices.

МРНТИ: 14.15.15

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПЕДАГОГОВ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ВНУТРИШКОЛЬНОГО КОНТРОЛЯ

Слямова С.Ш.

ГКП на ПХВ «Школа-гимназия №26» акимата города Астаны

Умарова О.О.

ТОО «MILESTONE SCHOOLS», г. Астана

Рахимжанова А.С.

ТОО «SKILLSET SCHOOLS», г. Астана

Аннотация.

В данной работе анализируется использование внутриучрежденческого мониторинга как действенного инструмента для совершенствования профессиональной компетентности педагогов и повышения качества образовательного процесса. Детально изложены ключевые стадии методологии, охватывающие планирование оценочных процедур, реализацию наблюдений учебных занятий и анализ результатов после совместного обсуждения. Акцентируется значимость деятельного участия учителей в процедуре самоанализа и получения обратной связи, что стимулирует углубленное осознание их профессиональных потребностей и развитие навыков саморефлексии.

Представлены результаты экспериментального применения методики, свидетельствующие о заметном подъеме заинтересованности педагогов в профессиональном росте и их умения определять свои сильные стороны в педагогической деятельности.

Ключевые слова:

внутришкольный контроль, повышение квалификации, педагоги, методы оценки, образовательный процесс.

Введение

В современном образовательном процессе роль внутришкольного контроля в повышении квалификации педагогов и методическом сопровождении учебного процесса становится все более актуальной. В контексте быстрых преобразований в образовательной системе, обусловленных интеграцией инновационных технологий и методик обучения, возникает необходимость в регулярной оценке качества работы педагогического состава и результативности учебных программ. Научные исследования, осуществляемые

как казахстанскими, так и зарубежными учеными, акцентируют внимание на важности систематизированного подхода к организации внутришкольного контроля с целью достижения высоких показателей в образовании.

В соответствии с Законом Республики Казахстан об образовании, одной из приоритетных целей является обеспечение качественного образования посредством профессионального развития педагогических кадров [1]. Внутришкольный контроль представляет собой инструмент,

позволяющий не только анализировать текущие результаты образовательной деятельности, но и определять потребности учителей в повышении квалификации. Методические рекомендации Министерства образования и науки РК подчеркивают необходимость формирования благоприятных условий для непрерывного профессионального роста педагогов [2].

Для проведения данного исследования был задействован комплекс разнообразных методологических подходов, включая изучение документации, анкетирование педагогических работников и руководителей организаций образования, а также прямое наблюдение за процедурами внутреннего контроля в организациях образования. В качестве измеримых показателей рассматривались степень удовлетворенности педагогического состава существующей системой профессионального развития, а также результаты их педагогической деятельности, отраженные в успехах учеников [3].

Цель данной статьи – рассмотреть роль внутришкольного контроля как инструмента повышения квалификации педагогов и методического сопровождения учебного процесса. Задачи статьи включают анализ существующих подходов к организации внутришкольного контроля, исследование его влияния на качество

образовательных результатов и представление примеров успешной практики в организациях образования Республики Казахстан.

Анализ этой проблематики представляет собой значительную ценность для организаций образования государства, ориентированных на повышение уровня образовательных услуг посредством рациональной организации деятельности по профессиональному развитию кадров.

Методика

Система реализации внутришкольного контроля в сфере образования сформирована для обеспечения благоприятной среды, способствующей профессиональному росту педагогического состава и качественному методическому обеспечению образовательной деятельности. Ключевые положения этой системы базируются на комплексном анализе деятельности учителей, что обеспечивает направленность и действенность процесса. Существенными элементами представляются активное участие педагогов в процедуре самостоятельной оценки, формирование доверительной обстановки для обсуждения итогов, а также применение разнообразных инструментов внутришкольного мониторинга.

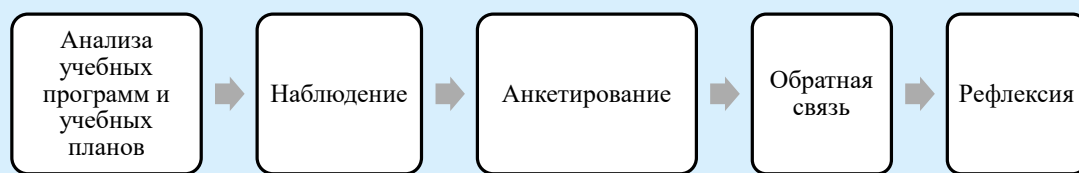

Рисунок - 1. Методы внутришкольного контроля для повышения квалификации педагогов

На начальной стадии подготовки к внутреннему контролю в школе применялся анализ учебных программ и планов обучения. Это давало возможность администрации организации образования получить ясное представление о структуре образовательного процесса и опре-

делить наиболее релевантные критерии для оценки профессиональной деятельности педагогов. Обсуждение основополагающих тем, учебных задач и планируемых результатов создавало платформу для дальнейшей работы.

Второй этап, посвященный оценке работы педагогов, включал в себя метод наблюдения за учебными занятиями. Администрация организации образования фиксировала не только содержание занятий, но и методы обучения, взаимодействие с учениками и структуру организации учебного процесса. Также проводился опрос педагогов, чтобы узнать их мнение о качестве своей работы и потребности в дополнительном обучении.

На третьем этапе использовался метод предоставления обратной связи. После проведенных наблюдений проводились индивидуальные встречи с педагогами для обсуждения итогов оценки их работы. Администрация организации образования в роли помощников, направляя педагогов к осознанию своих достоинств и областей для развития путем конструктивного диалога.

На заключительном этапе рефлексии после оценки был применен метод групповой дискуссии. Педагоги делились своими впечатлениями о процессе внутреннего контроля, а администрация задавала проблемные вопросы для углубления понимания чувств учителей и развития их профессиональной рефлексии. Это содействовало формированию у педагогов навыков самоанализа и критического мышления.

Предлагаемый подход к совершенствованию квалификации учителей строится на их активном участии, подкрепленном систематическим контролем со стороны администрации организации образования.

Внутришкольный мониторинг предполагает использование разнообразных инструментов оценивания, таких как посещение учебных занятий и проведение опросов, что обеспечивает всесторонний анализ профессиональной деятельности педагога.

Обсуждение итогов работы позволяет учителям лучше осознать свои эмоциональные реакции и внутренние стимулы, влияющие на процесс обучения.

Эффективное взаимодействие между руководством организации образования и педагогическим составом способствует созданию благоприятной атмосферы, основанной на взаимном доверии и поддержке.

Данный метод учитывает уникальные характеристики каждого педагога, его накопленный опыт и индивидуальные потребности в профессиональном росте.

Для реализации данной методики были использованы следующие материалы:

1. Листы наблюдения – специальные формы для фиксации наблюдений за уроками с указанием критериев оценки (методы преподавания, взаимодействие с учениками).
2. Анкеты для педагогов – опросники для выявления мнений учителей о качестве своей работы и потребностях в повышении квалификации.
3. Программы профессионального развития – документы, описывающие курсы повышения квалификации и тренинги для педагогов.

Таким образом, использование предложенной методологии внутреннего школьного мониторинга представляет собой действенный механизм для совершенствования профессиональных навыков педагогических работников в системе образования Республики Казахстан. Данный подход способствует формированию благоприятной среды для непрерывного профессионального развития учителей посредством регулярного анализа и оценки их работы. Систематическая оценка позволяет выявить области, требующие улучшения, и предоставить педагогам возможности для повышения квалификации и обмена опытом.

Практическое применение

Для реализации системы внутреннего контроля в организациях образования были разработаны специализированные формы и планы мониторинга учебных занятий, являющиеся ключевым ин-

струментом для определения качества обучения и профессионального роста педагогического состава. Данные формы содержат четкие критерии, используемые администрацией организаций образования, для анализа уроков, такие как педагогические подходы, взаимодействие с учащимися, структура учебного процесса и применение современных образовательных технологий. Каждый проведенный мониторинг документируется в формате, облегчающем анализ данных и выявление общих тенденций в работе учителей.

Планы мониторинга включают в себя описание целей, задач и ожидаемых результатов обучения для каждого занятия. Важно подчеркнуть, что каждый план адаптируется к специфическим условиям организации образования и потребностям учащихся, что способствует более индивидуализированной оценке. В процессе мониторинга члены администрации фиксируют не только фактические данные, но и обращают внимание на эмоциональную атмосферу в классе, степень вовлеченности учеников и их реакцию на различные методы обучения.

После завершения мониторинга проводятся встречи с педагогами для обсуж-

дения полученных результатов. На этих встречах применяются специально разработанные анкеты для сбора обратной связи от учителей относительно их восприятия своей работы и областей, требующих улучшения.

В ходе мониторинга мероприятий было отмечено значительное повышение заинтересованности педагогов в процессе повышения квалификации. Учителя стали проявлять большее внимание к развитию своих профессиональных навыков и углубили понимание потребностей своих учеников. Кроме того, они приобрели больше уверенности в выражении собственных идей по совершенствованию учебного процесса.

Преимущества данной системы заключаются в том, что она делает процесс повышения квалификации более интересным и интерактивным для педагогов. Внутрешкольный контроль способствует развитию профессионального кругозора посредством активного участия учителей в оценке своей деятельности. Помимо этого, работа в группах способствует формированию навыков командной работы и сотрудничества среди педагогов.

Рисунок-2. Результаты анкетирования педагогов по эффективности внутрешкольного контроля

Анализ результатов применения внутришкольного контроля показывает значительное улучшение в вовлеченности педагогов и их понимании профессиональных потребностей. Доля педагогов, заявивших о возросшем интересе к совершенствованию навыков, увеличилась с 55% до 85%, что отражает позитивную динамику в мотивации к обучению и активному включению в мероприятия по профессиональному развитию. Помимо этого, число учителей, полагающих, что внутришкольный контроль позитивно влияет на качество учебного процесса, выросло с 40% до 78%, подчеркивая успешность внедренной системы оценивания и поддержки.

Анализ качества проведенных уроков по критериям СОР (суммативного оценивания за раздел) показал повышение среднего балла с 6,2 до 7,1 по 10-балльной шкале, что свидетельствует о совершенствовании методики преподавания. Средний показатель успеваемости обучающихся в экспериментальных классах вырос на 18% по сравнению с контрольной группой, где внутришкольный контроль осуществлялся по традиционной методике. Количество педагогов, применяющих инновационные методы обучения, увеличилось с 37% до 64%, что подтверждается данными мониторинга посещенных уроков. Особенно значимым результатом стало увеличение на 23% числа обучающихся, демонстрирующих высокий уровень функциональной грамотности по результатам внешних независимых оценочных процедур.

Следовательно, внедрение инструментария внутришкольного контроля в организациях образования подтвердило его значительную результативность в области повышения квалификации кадров. Данный подход способствует созданию благоприятной обстановки открытости и доверия в рамках встреч, посвященных повышению квалификации, а также содействует установлению конструктивного диалога между управленческим аппаратом организации образования и педагогическим коллективом.

Рекомендации

Для результативного внедрения системы внутреннего школьного контроля в образовательную практику необходимо акцентировать внимание на ряде основополагающих элементов. Прежде всего, требуется основательная предварительная подготовка: четко сформулируйте цели и задачи оценивания, установите критерии, соответствующие специфике вашей организации образования. Разработайте программы наблюдений и вопросники для педагогов, учитывая характеристики организации образования и запросы учителей.

Во-вторых, сформируйте благоприятную обстановку в организации образования, где каждый педагог будет чувствовать себя уверенно, обсуждая свой профессиональный опыт и возникающие проблемы. Это будет способствовать повышению заинтересованности педагогов в совершенствовании квалификации и их активному участию в дискуссиях.

Способы оценивания результатов могут включать анализ участия педагогов в обсуждениях и изучение их реакции на полученную обратную связь. Организация рефлексивных сессий после мероприятий позволит учителям осознать свои сильные стороны и зоны роста. Адаптируйте методологию к различным группам педагогов: принимайте во внимание их уровень подготовки и стаж работы, предлагая задания разной степени сложности.

Дополнительно, рекомендуется активно взаимодействовать с коллегами из других организаций образования, обмениваться успешными практиками внутреннего контроля и искать новые подходы к оценке педагогической деятельности. Не забывайте о необходимости систематической рефлексии как для руководства, так и для учителей: это поможет определить сильные стороны методики и направления для дальнейшего улучшения. Организация платформы для обмена мнениями и предложениями между педагогами может стимулировать развитие культуры непрерывного профессионального развития и сотрудничества в педагогическом сообществе.

Заключение

В итоге, следует подчеркнуть, что использование внутришкольного контроля в образовательной практике представляет собой действенный механизм для повышения профессионального уровня педагогического состава и улучшения качества образовательных услуг. Методология, базирующаяся на комплексной оценке деятельности педагогов, способствует не только углубленному пониманию их потребностей в профессиональном развитии, но и формированию навыков самоанализа, взаимодействия и критического мышления. Реальное применение данной методологии продемонстрировало ощутимый рост заинтересованности учителей в процессе повышения квалификации и их способности осознавать и регулировать свои профессиональные переживания.

Практические результаты внедрения внутришкольного контроля подтверждают его значительную результативность: учителя проявляют больший интерес к своему профессиональному росту, лучше осознают потребности своих учеников и уверенно высказывают свои предложения по оптимизации учебного процесса. Это создает благоприятный климат на встречах по повышению квалификации и способствует установлению доверительных отношений между административным персоналом организации обра-

зования и учителями. Внутришкольный контроль не только обогащает образовательный процесс, но и способствует развитию у педагогов важных социальных компетенций.

Существенно отметить важность дальнейших научных исследований в данной области для совершенствования инструментов оценки педагогической деятельности. Педагогам следует активно делиться опытом и разрабатывать новые подходы к внедрению системы внутришкольного контроля. Вместе с тем, необходимо адаптировать методологию к различным условиям и особенностям учебных коллективов, чтобы сделать ее доступной для всех педагогов.

Список использованных источников

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 11.07.2023 г.). — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319>.
2. Методические рекомендации по организации внутришкольного контроля. — Нур-Султан: Министерство образования и науки Республики Казахстан, 2022. — 87 с.
3. Садвакасова З.М. Современные подходы к организации внутришкольного контроля // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Педагогические науки». — 2023. — №1(77). — С. 124-131. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://kaznpu.kz/docs/vestnik/pedagogical_series/ped_1_77_2023.pdf

● МЕКТЕПІШІЛІК БАҚЫЛАУ ЖҮЙЕСІ АРҚЫЛЫ ПЕДАГОГТЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Слямова С.Ш.

Астана қаласы әкімдігінің «№ 26 мектеп-гимназия» ШЖҚ МКК

Умарова О.О.

«MILESTONE SCHOOLS» ЖШС, Астана қ.

Рахимжанова А.С.

«SKILLSET SCHOOLS» ЖШС, Астана қ.

Аңдатпа. Бұл жұмыста оқытушылардың кәсіби құзыреттілігін жетілдірудің және білім беру процесінің сапасын арттырудың тиімді құралы ретінде мекемеішілік мониторингті қолдану талданады. Бағалау рәсімдерін жоспарлауды, оқу сабақтарын бақылауды жүзеге асыруды және бірлескен талқылаудан кейінгі нәтижелерді талдауды қамтитын әдістеменің негізгі кезеңдері егжей-тегжейлі баяндалған. Мұғалімдердің интроспекция және кері байланыс рәсіміне белсенді қатысуының маңыздылығы атап өтіледі, бұл олардың кәсіби қажеттіліктерін терең түсінуге және өзін-өзі көрсету дағдыларын дамытуға ынталандырады.

Әдістемені эксперименттік қолдану нәтижелері ұсынылды, бұл мұғалімдердің кәсіби өсуге деген қызығушылығының айтарлықтай артуын және олардың оқытушылық қызметтегі күшті жақтарын анықтай алуын көрсетеді.

Түйінді сөздер: мектепшілік бақылау, біліктілікті арттыру, педагогтар, бағалау әдістері, білім беру процесі.

● DEVELOPMENT OF TEACHERS' PROFESSIONAL COMPETENCIES THROUGH THE INTRA-SCHOOL CONTROL SYSTEM

Slyamova S.Sh.

GKP on PCV «Gymnasium school No. 26», Astana

Umarova O.O.,

MILESTONE SCHOOLS LLP, Astana

Rakhimzhanova A.S.

«SKILLSET SCHOOLS» LLP, Astana

Abstract. This paper analyzes the use of in-house monitoring as an effective tool for improving the professional competence of teachers and improving the quality of the educational process. The key stages of the methodology are described in detail, covering the planning of evaluation procedures, the implementation of observations of training sessions and the analysis of results after a joint discussion. The importance of teachers' active participation in the process of self-analysis and receiving feedback is emphasized, which stimulates an in-depth awareness of their professional needs and the development of self-reflection skills.

The results of the experimental application of the methodology are presented, indicating a noticeable increase in teachers' interest in professional growth and their ability to identify their strengths in teaching.

Keywords: intra-school control, professional development, teachers, assessment methods, educational process.

FTAMP 14.15.07

ЖАС ПЕДАГОГТЕРДІҢ КӘСІБИ ӨСУ ЖҮЙЕСІ: ТӘЛІМГЕРЛІК ПЕН ҚОЛДАУ

Турапбаева А.Т., Лесбекова Ж.Ж., Молдахалыкова Ш.Т.

«Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Байзақ ауданының білім бөлімінің Ғани Мұратбаев атындағы гимназиясы» КММ

Аңдатпа.

Мақалада жас педагогтердің кәсіби дамуының негізгі механизмі ретінде тәлімгерлік жүйенің ұйымдастырушылық жүйесі қарастырылады. Авторлар тәлімгерлік процесінің үш негізгі кезеңін егжей-тегжейлі сипаттап, тәлімгер мен жас педагог арасындағы өзара сенімге негізделген қатынасты, сабақты бақылау мен сабақтан кейінгі рефлексияның практикалық үлгілерін ұсынады. Сонымен қатар жас маманның кәсіби өсуі, үздіксіз дамуы мен портфолио жинау қағидаттары мен мақсат-міндеттері зерделенді.

Бұл мақала орта білім беру ұйымдары басшылары, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасарлары, барлық санаттағы педагогтер мен әдіскерлер үшін пайдалы болады деген үміттеміз.

Түйінді сөздер:

тәлімгерлік, кәсіби өсу, әдістемелік қолдау, үздіксіз даму, педагогикалық тәжірибе.

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде жас педагогтердің кәсіби дамуын қолдау және олардың әдістемелік шеберлігін арттыру мәселесі ерекше өзекті мәселе болып отыр. Білім беру сапасын қамтамасыз ету және оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін жас мамандарды кәсіби бағытта қолдау – мектептердің басты міндеттерінің бірі болып табылады. Бұл мәселе жас педагогтердің алғашқы еңбек жолындағы кездесетін қиындықтарды еңсеруге, кәсіби бейімделуге және әдістемелік дағдыларды меңгеруге тікелей ықпал етеді [1].

Жас педагогтердің әдістемелік қолдауы мен тәлімгерлік мәдениеті олардың кәсіби өсуіне, өзін-өзі жетілдіруіне және оқу процесін тиімді ұйымдастыруына маңызды рөл атқарады. Әсіресе, жаңартылған

білім мазмұнына көшу кезеңінде жас мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсету олардың кәсіби тұрақтылығын арттыруға, педагогикалық қиындықтарды жеңуге және оқушылармен тиімді қарым-қатынас орнатуға септігін тигізеді [2].

Бұл мақалада жас педагогтердің әдістемелік қолдау жүйесін ұйымдастыру, тәлімгерлік мәдениетін қалыптастыру және кәсіби даму жолдарын жетілдіру мәселелері қарастырылады.

Мақаланың мақсаты – жас педагогтерді кәсіби тұрғыда қолдаудың тиімді әдістерін талдау және олардың кәсіби дамуына ықпал ететін негізгі факторларды анықтау. Осы мақсатты жүзеге асыру үшін келесі міндеттер қойылды:

- ▶ жас педагогтердің кәсіби дамуына ықпал ететін негізгі факторларды

анықтау;

- ▶ әдістемелік қолдау жүйесін ұйымдастырудың заманауи тәсілдерін зерттеу;
- ▶ тәлімгерлік мәдениетін қалыптастырудың тиімді әдістерін анықтау;
- ▶ отандық және шетелдік тәжірибелерге шолу жасау.

Мақаланың теориялық негізі ретінде қазақстандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері пайдаланылды. Атап айтқанда, жас педагогтерді әдістемелік қолдау мен кәсіби дамытудың теориялық негіздері Л.М. Сейдахметованың «Білім беру процесіндегі әдістемелік қолдау» зерттеу еңбегі, А.Б. Исаеваның «Педагогикалық тәжірибе негіздері» және А. Фишердің «Professional Development for Teachers» зерттеулерінде кеңінен қарастырылған.

Құқықтық-нормативтік негіздеме ретінде «Тәлімгерлікті ұйымдастыру қағидаларын және тәлімгерлікті жүзеге асыратын педагогтерге қойылатын талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 24 сәуірдегі № 160 бұйрығы басшылыққа алынды [3].

Тәлімгерлік – бұл тек кәсіби оқыту емес, ең алдымен екі педагог (тәлімгер мен жас маман) арасындағы сенімге негізделген,

бірлескен мақсаттарға бағытталған ынтымақтастық қатынас. Тиімді тәлімгерлік қарым-қатынас өзара құрмет, қолдау және серіктестікке негізделген кезде ғана кәсіби дамуға нақты нәтиже береді.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 24 сәуірдегі №160 бұйрығы бойынша тәлімгерлік «педагогтің кәсіптік бейімделуіне практикалық көмек көрсету» қызметі ретінде анықталған. Бұл үрдіс орта білім беру ұйымында педагог қызметіне жаңадан кіріскен маманға бағытталған [3].

Өзара іс-қимыл кезеңдерінің құрылымы:

I. Кіріспе кезең:

- 1) Диагностика.
- 2) Тәлімгерлік жоспары.

II. Негізгі кезең:

- 1) Сабаққа қатысу.
- 2) Кеңес беру.
- 3) Бірлескен жоспарлау.

III. Қорытынды кезең:

- 1) Талдау.
- 2) Есеп
- 3) Ұсыныстар.

Тәлімгер мен жас педагог өзара іс-қимылының сәттілігіне әсер ететін факторлар:

Фактор	Түсіндірме
Жас педагогтің ашықтығы	Кеңес қабылдауға, әрекетті түзетуге дайын болуы
Тәлімгердің шеберлігі	Психологиялық қолдау көрсету, сындарлы пікір білдіру
Әкімшілік қолдау	Жоспардың орындалуын бақылау, уақыт бөліп отыру
Қарым-қатынас мәдениеті	Өзара құрмет, кері байланысты сыпайы және нақты жеткізе білу

Қазақстанның нормативтік-құқықтық негіздерге сүйене отырып құрылымдалған тәлімгерлік үдерісі – жас маманның мектептегі бейімделуінің, кәсіби дамуының және тұрақты қалыптасуының негізі. Әр кезең мазмұнына сай ұйымдастырылса, жас педагог білім сапасына оң әсер ететін,

жауапты әрі шығармашыл маманға айналады.

1-кезең: Кіріспе (диагностикалық кезең)

Бұл кезеңде тәлімгер мен жас педагог арасында алғашқы танысу, сенімді қа-

тынас орнату жүзеге асады. Мұғалімнің кәсіби деңгейі мен жеке қажеттіліктері анықталады. Диагностика нәтижесі бойынша бір оқу жылына арналған тәлімгерлік жоспары құрастырылады.

Кезең ұзақтығы: жұмысқа қабылданғаннан кейін алғашқы 10 күнде жүргізіледі. Жауапты тұлға: тәлімгер, оқу ісі жөніндегі орынбасар [4].

2-кезең: Негізгі (тәжірибелік кезең)

Бұл кезең – бірлескен іс-әрекет кезеңі. Тәлімгер жас педагогтің сабақтарына қатысады, кері байланыс береді, кеңестер өткізеді, бірге сабақ жоспарлайды. Сонымен қатар, кәсіби дамуға қатысты тренингтер, коучингтер мен шеберлік сабақтарға тарту арқылы жас маманның әлеуеті ашылады.

Қызмет түрлері: сабақтарға айына екі реттен кем емес қатысу, құжат жүргізуде көмек көрсету, кәсіби кеңестер беру, жеке коучинг жүргізу және әдістемелік бірлестік отырыстарына қатыстыру.

3-кезең: Қорытынды (рефлексиялық-бағалау кезеңі)

Жас педагогтің жыл бойындағы жетістіктері, даму аймақтары сараланып, тәлімгер есеп дайындайды. Есеп педагогикалық кеңесте тыңдалады. Сонымен бірге, жас педагогтің келесі даму басымдықтары

анықталады.

Қорытынды нәтижелер: жетістіктер портфолиосы, рефлексия нәтижелері мен практиканы жетілдіру бойынша ұсыныстар [3], [5].

Негізгі бөлім

Тәлімгерлік процесінде жас педагогтің сабағына қатысып, бақылау жүргізу және рефлексия жасау – оның кәсіби дамуының ажырамас бөлігі. Сабақты бақылау тек сырттай бағалау емес, ол – жас мұғалімнің педагогикалық шеберлігін дамытатын, нақты кері байланыс беруге бағытталған жүйелі әдіс.

Сабақты бақылау мен рефлексия жас педагогтің іс-әрекетін талдауға, өз күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, оқыту мен тәрбиелеу стратегияларын жетілдіруге мүмкіндік береді [6].

Сабақты бақылау мақсаттары:

- ▶ жас педагогтің сабақ беру стилі мен әдістемесін зерделеу;
- ▶ сабақтың құрылымын, мазмұнын, нәтижелілігін талдау;
- ▶ тәлімгер тарапынан қолдауға мұқтаж тұстарды анықтау;
- ▶ кәсіби кері байланыс беру арқылы өзін-өзі жетілдіруге жағдай жасау.

Сабақты бақылау кезеңдері

Кезең	Іс-әрекет мазмұны
1. Дайындық	Сабақ кестесін келісу, бақылау парағын дайындау
2. Бақылау	Сабаққа қатысу, алдын ала келісілген критерийлер бойынша жазба жүргізу
3. Талдау	Сабақтан кейінгі бірлескен рефлексия, ұсыныстар мен талдау
4. Қорытынды	Жетістіктер мен даму аймақтарын анықтау

Сабақтан кейінгі рефлексия үлгі сұрақтары

Сұрақтар	Мақсаты
Сабақтың қай бөлігі сәтті өтті?	Күшті тұстарды анықтау
Қай тұста қиындық болды?	Даму аймағын белгілеу

Оқушылар белсенді болды ма?	Педагогикалық тәсілдің тиімділігін бағалау
Сабақ мақсатына жеттік пе?	Жалпы нәтижелілікті бағалау
Келесі сабақта нені өзгертеміз?	Жоспар құру, келесі қадамды нақтылау

Сабақты бақылау мен бірлескен рефлексия – тәлімгер мен жас педагог арасындағы кәсіби байланысты нығайтатын, педагогтің өсуін жеделдететін маңызды құрал. Құрылымды бақылау парағы мен шынайы кері байланыс жас маманға өзін-өзі жетілдіруге жол ашады. Бұл үрдіс формалды емес, қолдаушы және дамытуға бағытталған ортада жүргізілуі тиіс.

Жас педагогтің кәсіби дамуына ықпал ететін маңызды құралдардың бірі – рефлексия. Ал тәлімгермен өткізілетін бірлескен рефлексия – жас мұғалімнің өзінің іс-әрекетін бағалап, кәсіби шешімдерін жетілдіруге мүмкіндік беретін құрылымды процесс.

Бірлескен рефлексияның мақсаттары:

- ▶ сабақтың немесе педагогикалық іс-әрекеттің нәтижесін бағалау;
- ▶ оқу процесіндегі тиімді және тиімсіз элементтерді анықтау;
- ▶ жас мұғалімнің өзін-өзі жетілдіруін қолдау;
- ▶ тәлімгер мен педагог арасындағы кәсіби диалогты нығайту.

Негізгі рефлексия әдістері

1. «Плюс – Минус – Қызықты» (ПМК) әдісі

Бұл әдісте сабақ немесе педагогикалық жағдай үш қырынан қарастырылады:

Элемент	Мазмұны
Плюс	Не жақсы шықты? Қай тұсы сәтті болды?
Минус	Қандай қиындықтар болды? Нені жақсартуға болады?
Қызықты	Қандай жаңа нәрсе байқалды немесе ой салды?

2. «Бес саусақ» әдісі

Бұл әдіс бейресми, жеңіл формада өткізуге ыңғайлы:

Саусақ	Сұрақ немесе рефлексия элементі
Бас бармақ	Не ұнады? (Позитив)
Балаң үйрек	Не қиын болды? (Кедергі)
Ортаңғы	Нені ерекше атап өтер едіңіз? (Маңызды сәт)
Шылдыр шүмек	Кімнен немесе неден көмек қажет болды?
Шынашақ	Нені келесі жолы өзгерткіңіз келеді?

3. «SWOT-талдау» әдісі

Бөлімі	Мазмұны
S – Strengths	Сабақтың немесе іс-әрекеттің күшті жақтары
W – Weaknesses	Әлсіз тұстар, кемшіліктер

O – Opportunities	Болашақта жетілдіруге болатын мүмкіндіктер
T – Threats	Қауіп-қатерлер, кедергілер

Бұл әдіс жас педагогтің болашақ әрекетіне стратегиялық көзқарас қалыптастыруға көмектеседі [7].

Тәлімгерлік – жас педагогты кәсіби тұрғыда қолдауға бағытталған мақсатты іс-әрекет. Ол тек кеңес берумен шектелмей, нақты тәжірибелік тапсырмалар арқылы жүзеге асқанда ғана тиімді нәтиже береді. Бұл тапсырмалар жас мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттыруға, әдістемелік және рефлексиялық дағдыларын дамытуға бағытталады.

Қазақстан Республикасы БҒМ-нің №160 бұйрығында тәлімгерлік процесінің маңызды бөлігі ретінде тәжірибелік көмекпен сабақ үлгілерін көрсету атап көрсетілген.

Практикалық тапсырмалардың маңыздылығы:

- ▶ сабақ жоспары мен құрылымын меңгерту;

- ▶ кәсіби шешім қабылдау қабілетін дамыту;
- ▶ рефлексия және өзіндік талдау жүргізуге дағдыландыру;
- ▶ ұжымдық мәдениетке бейімдеу;
- ▶ инновациялық тәсілдермен жұмыс жасауға ынталандыру [8].

Тәжірибелік тапсырмалардың бағыттары:

1. Әдістемелік: сабақ жоспарлау, тәсіл таңдау.
2. Рефлексиялық: сабақтан кейін талдау, SWOT.
3. Психологиялық: сенімділік арттыру.
4. Коммуникативтік: ұжыммен, ата-анамен қарым-қатынас.
5. Цифрлық: АКТ құралдарын пайдалану.

Тәжірибелік тапсырма үлгісі

№	Тапсырма атауы	Мақсаты
1	Сабақтың мақсаттарын Bloom таксономиясымен құру	Мақсат қою дағдысын дамыту
2	Сабаққа қатысты "ПМК" әдісімен рефлексия жүргізу	Сабақ нәтижесін бағалау және дамытуды үйрену
3	Бір сабаққа SWOT-талдау жасау	Күшті және әлсіз тұстарын саралау
4	Оқушылармен сұхбат жүргізу (3–5 оқушымен)	Кері байланыс алуды үйрену
5	Сабақта қолданатын 3 тиімді әдісті сипаттау	Әдіс-тәсілдер қоржынын толықтыру
6	Жеке даму жоспарын (IDP) әзірлеу	Кәсіби мақсаттарын нақтылау
7	Сыныпты басқару стратегиясын сипаттау	Тәртіпті реттеу дағдысын дамыту
8	Оқу мақсаттарына сай критериялды бағалау үлгісін құру	Бағалау сауаттылығын дамыту
9	Цифрлық құрал арқылы тапсырма дайындау (мыс: Wordwall)	АКТ-ны педагогикалық мақсатта қолдану
10	Тәлімгердің сабағына қатысып, бақылау парағын толтыру	Бақылау жүргізу және талдау жүргізу дағдысын дамыту

11	Оқушы дәптерлеріне талдау жасау	Жазбаша жұмыс сапасын анықтау
12	Ата-анамен диалог құру жоспарын жасау	Коммуникативтік дағды қалыптастыру
13	Сынып сағатын өткізу жоспарын құру және өткізу	Тәрбиелік жұмысқа бейімделу
14	Оқу кабинетін ұйымдастыру схемасын жасау	Педагогтің ұйымдастырушылық қабілетін дамыту
15	Өз педагогикалық ұстанымын эссе түрінде сипаттау	Жас маманның кәсіби "менін" анықтауға көмектесу

[9].

Тәлімгер мен жас педагогтің әрекеттестік кестесі (үлгі)

Апта	Тәжірибелік тапсырма	Бақылау түрі	Нәтиже
1	Сабақ мақсаты мен жоспарын құру	Бірлескен жоспарлау	Жоспардың сапасы
2	Сабаққа тәлімгер қатысады	Сабақ бақылау парағы	Кері байланыс
3	Рефлексия және SWOT-талдау	Ашық сұхбат	Даму аймағы анықталады
4	Цифрлық құралмен тапсырма әзірлеу	Жобаны көрсету	АКТ дағдысы қалыптасады

Практикалық тапсырмалар – тәлімгерлік үдерісінің өзегіне айналуы тиіс. Олар жас педагогты жай бақылаушы емес, белсенді тәжірибе жинақтаушы етуге көмектеседі. Дұрыс таңдалған және жүйелі орындалған тапсырмалар кәсіби сенімділікті нығайтып, мұғалімнің сабақ беру шеберлігін едәуір арттырады.

Жас педагогтің білім беру жүйесіне енген алғашқы жылдары – оның кәсіби және тұлғалық қалыптасуының негізін қалай-

тын шешуші кезең. Бұл уақытта мұғалім тек бейімделіп қана қоймай, кәсіби шеберлігін жетілдіру, үздіксіз даму жолын да бастайды. Осы үдерісті педагогиканың теориясы мен практикасы «кәсіби өсу» ұғымы арқылы сипаттайды.

Кәсіби өсу – мұғалімнің білімін, білігін, қызыреттілігін жүйелі түрде арттыру, тәжірибесін байыту, өзін-өзі тану мен дамыту арқылы тұлғалық және кәсіби кемелденуге бағытталған үздіксіз үдеріс [5].

Кәсіби өсу ұғымының құрылымдық компоненттері

Компонент	Мазмұны
Білімдік	Теориялық білім мен педагогикалық үрдіс заңдылықтарын меңгеру
Әдістемелік	Сабақ беру, әдіс-тәсілдерді қолдану шеберлігін арттыру
Психологиялық	Эмоционалды тұрақтылық, оқушы мен ата-анамен жұмыс дағдысы
Коммуникативтік	Ұжыммен, оқушылармен, әріптестермен тиімді қарым-қатынас орнату
Шығармашылық	Жаңашыл идеялар енгізу, педагогикалық ізденіс

Жас педагогтің кәсіби өсуінің негізгі шарттары

Шарттар	Нақты тетіктер
Әдістемелік қолдау	Тәлімгерлік, семинарлар, шеберлік сабақтар

Рефлексия жүргізу	Жеке сабақ талдау, SWOT-талдау, коучинг
Жүйелі кәсіби даму жоспары (IDP)	SMART-мақсаттар, жылдық мақсат, өзіндік өсу картасы
Қоғамдастықпен әрекеттесу	Әдістемелік бірлестік, кәсіби қауымдастықтар, желілік мектептер
Мотивация және қолдау	Мадақтау, моральдық қолдау, мектепшілік сенім атмосферасы

Кәсіби өсу кезеңдері (Шоғырландыру үлгісі)

Кезең	Сипаттамасы
I. Ізденіс	Білім мен тәжірибеге сұраныс кезеңі
II. Жетілдіру	Біліктілікті арттыру, әдістемелік дағдыны нығайту
III. Орнығу	Тұлғалық педагогикалық стиль қалыптасуы
IV. Көшбасшылық	Басқа мұғалімдерге үйрету, инновациялық идеялар енгізу

Жас педагогтің кәсіби өсуі – тек жаңа білім мен шеберлікті игеру ғана емес, сонымен қатар өзінің ұстаз ретіндегі рөлін түсіну, кәсіби мәдениетін қалыптастыру. Бұл – үздіксіз ізденіс пен жаңашылдықты талап ететін, тұлғалық және кәсіби дамуға бастайтын күрделі, бірақ мәнді жол.

Бүгінгі білім беру жүйесінде мұғалімнің кәсіби дамуы мен жетістіктерін жүйелеудің заманауи тәсілдерінің бірі – кәсіби даму портфолиосы. Бұл құжат жас педагогтің жеке және кәсіби өсу траекториясын айқындайтын маңызды құрал болып табылады. Ол педагогтің оқу-тәрбие процесінде жинақтаған іс-тәжірибесін, жетістіктерін, кәсіби ұстанымдарын көрнекі түрде бейнелейді.

Портфолио – бұл жай ғана құжаттар жинағы емес, ол педагогтің өзін-өзі бағалауы мен рефлексиясы арқылы кәсіби дамуына бағытталған жеке құралы [9].

Портфолионың мақсаты:

- ▶ жас педагогтің кәсіби дамуын жүйелеу;
- ▶ өзін-өзі бағалау және рефлексия жасау дағдысын қалыптастыру;
- ▶ жетістіктер мен кемшіліктерді сараптау;
- ▶ тәлімгерлік жұмыстың нәтижесін көрсету;
- ▶ аттестаттау мен рейтингтік бағалауға негіз болу.

Портфолионың негізгі мазмұндық құрылымы

Бөлім	Мазмұны
1. Жеке ақпарат	Мұғалімнің деректері, білімі, жұмыс орны
2. Кәсіби мақсаттар	Қысқа және ұзақ мерзімді SMART-мақсаттар
3. Сабақ жоспарлары	Авторлық үлгілер, дифференциация, әдіс-тәсілдер
4. Бағалау құралдары	Критериалды бағалау үлгілері, тапсырмалар
5. Рефлексия үлгілері	Сабақтан кейінгі өзіндік талдау, ПМК, SWOT-талдау
6. Сертификаттар, марапаттар	Курстар, семинарлар, марапаттау құжаттары
7. Оқушы жетістіктері	Олимпиада, ғылыми жоба, пікірлер

8. Тәлімгермен жұмыс есебі	Бірлескен әрекеттердің сипаттамасы, кері байланыс
9. Жеке даму жоспары (IDP)	Жылдық кәсіби даму жоспары, жоспардың орындалу есебі

Педагогтің кәсіби дамуы тек сыртқы бақылауға ғана емес, өзін-өзі бағалау дағдысының дамуына да тығыз байланысты. Жас педагог үшін өзін-өзі бағалау – өзінің әрекетін, шешімдерін, жетістіктерін және даму аймақтарын саналы түрде сараптауға бағытталған рефлексиялық үдеріс. Бұл – кәсіби жетілудің ішкі тетігі.

Өзін-өзі бағалау – мұғалімнің педагогикалық қызмет нәтижесіне шынайы баға беруі, әрекеттерінің тиімділігі мен кәсіби қажеттіліктерін анықтау қабілеті [9].

Өзін-өзі бағалаудың мақсаттары:

- ▶ сабақ беру сапасына талдау жасау;
- ▶ кәсіби жетістік пен даму нүктелерін анықтау;
- ▶ тәжірибеде қолданылатын әдіс-тәсілдердің тиімділігін бағалау;
- ▶ келесі әрекеттерге бағыт беру;
- ▶ жеке даму жоспарын нақтылау.

Негізгі әдістері

Әдіс атауы	Мазмұны
Критерийлік бағалау	Алдын ала белгіленген кәсіби өлшемдер арқылы өзін бағалау
SWOT-талдау	Күшті, әлсіз жақтар, мүмкіндіктер мен қауіптерді саралау
Портфолио талдауы	Жетістіктер мен нәтижелер жинағын сараптау
Рефлексиялық сұрақтар	Сабақтан кейінгі құрылымды өзіндік талдау

Өзін-өзі бағалау критерийлері мен дескрипторлары (үлгі)

Критерий	Жоғары деңгей	Орташа деңгей	Төмен деңгей
1. Сабақ құрылымы мен мақсаттылығы	Сабақ мақсаты нақты, сабақ бөліктері жүйелі құрылған	Сабақ мақсаты анықталған, бірақ құрылымда ауытқулар бар	Сабақ құрылымы жүйесіз, мақсат нақты емес
2. Оқытудың әдіс-тәсілдерін қолдану	Әдістер әртүрлі, оқушы белсенділігі жоғары	Әдістер шектеулі, бірақ тиімді	Әдістер тиімсіз, оқушы белсенділігі төмен
3. Уақытты тиімді басқару	Барлық тапсырмалар уақытында орындалды	Кішкене ауытқулар болды, бірақ негізгі мақсат орындалды	Уақыт тиімсіз бөлінді, сабақ соңында асығыс байқалды
4. Оқушының кері байланысын ұйымдастыру	Әр оқушыдан нақты кері байланыс алынды	Бірнеше оқушыдан кері байланыс алынды	Кері байланыс жүргізілмеді немесе әлсіз
5. Рефлексия жасау қабілеті	Өз іс-әрекетін нақты саралап, жақсарту жолдарын ұсынды	Рефлексия бар, бірақ толық емес	Рефлексия жасалмаған немесе формалды түрде

Ұсыныстар

Жас педагогтің кәсіби жолының басы – білім беру ұйымының қолдауы мен жүйелі тәлімгерлік жұмысының нәтижесіне тікелей байланысты. Бейімделу кезеңінде жас мұғалімге бағыт-бағдар беру арқылы оның шығармашылық әлеуетін ашуға және педагогикалық ортаға сенімді түрде ендіруге болады.

Зерттеуші В. А. Сластенин атап өткендей, «Жас педагогтің алғашқы жылдардағы табысты бейімделуі оның болашақ кәсіби шеберлігінің негізін қалайды».

Мұғалімнің үздіксіз дамуы – заманауи білім беру талаптарының басты шарты. Әсіресе, жас педагог үшін өзінің кәсіби болашағын жүйелі түрде жоспарлау – табысты маман болып қалыптасудың негізі.

Жас педагогтерді әдістемелік қолдау мен тәлімгерлік мәдениетін дамытуда бірнеше маңызды аспектілерге назар аудару қажет. Біріншіден, жас педагогтердің кәсіби шеберлігін арттыру үшін тиімді әдістемелік қолдауды ұйымдастыру, жеке даму жоспарын құру, оқу процесінде жаңартылған технологияларды пайдалану маңызды. Бұл олардың кәсіби әлеуетін ашуға, оқыту әдістемесін жетілдіруге және білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, әдістемелік қолдау жас педагогтердің кәсіби өсуін қамтамасыз ететін, оқу бағдарламаларын терең меңгеруге, оқыту әдістерін тиімді қолдануға бағытталған болуы тиіс.

Екіншіден, тәжірибелі тәлімгерлердің қолдауымен педагогтердің кәсіби әлеуетін дамытуға жағдай жасау керек. Бұл процесте рефлексия, өзара тәжірибе алмасу және үздіксіз кәсіби даму принциптерін қолдану маңызды. Тәлімгерлік қатынас тек әдістемелік қолдау ғана емес, сонымен қатар, мотивация, психологиялық қолдау және жеке тұлғалық дамуға бағытталған. Тәлімгерлердің үлгісі жас педагогтердің кәсіби дағдыларын қалыптастыруға, өзін-өзі бағалау қабілетін арттыруға және болашақ мамандардың сенімділігін нығайтуға септігін тигізеді.

Жас мамандардың кәсіби бейімделуі олардың шығармашылық әлеуетін то-

лық іске асыруға мүмкіндік береді, ал тәлімгерлік мәдениет жас педагогтердің сенімділігін арттырып, олардың оқушылармен жұмыс сапасын жақсартады. Осы бағытта жүйелі қолдау көрсету білім беру сапасының жоғарылауына, кәсіби қоғамдастықтың нығаюына, оқушылардың оқу нәтижелерінің жақсаруына және жалпы мектеп мәдениетінің дамуына септігін тигізеді. Сонымен қатар, әрбір жас мұғалімнің жеке қабілеттерін ашуға мүмкіндік беретін ынталандырушы және қолдаушы орта қалыптастыру маңызды.

Қорытынды

Жас педагогтерді әдістемелік қолдау мен тәлімгерлік мәдениетін дамыту – білім беру сапасын арттырудың маңызды шарттарының бірі. Бұл үдеріс жас мұғалімдердің кәсіби өсуіне, педагогикалық шеберлігін жетілдіруге және шығармашылық әлеуетін толық іске асыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, тәлімгерлік мәдениеті жас педагогтердің өзіне деген сенімділігін нығайтып, оқыту процесіндегі қиындықтарды еңсеруге көмек береді.

Тиімді әдістемелік қолдау жас педагогтердің кәсіби дағдыларын жетілдіруге, оқыту әдістемесін заманауи талаптарға сай қалыптастыруға және кәсіби қоғамдастықты нығайтуға бағытталған. Тәлімгерлердің тәжірибесі мен қолдауы жас мамандардың кәсіби өсуіне үлкен септігін тигізіп, олардың мектеп мәдениетіне қосатын үлесін арттырады. Бұл өз кезегінде оқушылардың оқу жетістіктерін жақсартуға, оқу ордасының жалпы білім беру сапасын көтеруге ықпал етеді.

Осы бағытта жүйелі қолдау көрсету және кәсіби өсуге ынталандыратын орта қалыптастыру – жас педагогтердің шығармашылық әлеуетін ашуға, оларды болашақ кәсіби көшбасшыларға айналдыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, әдістемелік қолдау жүйесін үнемі жетілдіру және тәжірибелі тәлімгерлердің кәсіби тәжірибесін кеңінен қолдану педагогикалық шеберлікті дамытудың тиімді тәсілі болып табылады.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. Исаева А.Б. «Педагогикалық тәжірибе негіздері». – Алматы: ЖШС «Білім», 2021. – 34 б.
2. Сейдахметова Л.М. «Білім беру процесіндегі әдістемелік қолдау». – Алматы: Қазақ университеті, 2022. – 56 б.
3. «Тәлімгерлікті ұйымдастыру қағидаларын және тәлімгерлікті жүзеге асыратын педагогтерге қойылатын талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 24 сәуірдегі №160 бұйрығы (<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000020486>).
4. Garvey E. «The Mentoring Pocketbook». – Hants: Management Pocketbooks, 2006. – 19 б.
5. Сластенин В. А. «Педагогика». – Мәскеу: Академия, 2002. – 181 б.
6. Schön D. «The Reflective Practitioner». – New York: Basic Books, 1983. – 59 б.
7. Shulman L. S. «Knowledge and Teaching». – Harvard Educational Review, 1987. – 12 б.
8. Zwozdiak-Myers K. «The Teacher's Reflective Practice Handbook». – London: Routledge, 2012. – 84 б.
9. Sahlberg P. «Finnish Lessons». – New York: Teachers College Press, 2011. – 142 б.
10. Фишер А. «Professional Development for Teachers». – London: Routledge, 2019. – 72 б.
11. 1Rodgers C. R. «Freedom to Learn». – New York: Merrill, 1983. – 67 б.

СИСТЕМА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА МОЛОДЫХ ПЕДАГОГОВ: НАСТАВНИЧЕСТВО И ПОДДЕРЖКА

Турапбаева А.Т., Лесбекова Ж.Ж., Молдахалыкова Ш.Т.

КГУ «Гимназия имени Гани Муратбаева отдела образования Байзакского района управления образования акимата Жамбылской области»

Аннотация. В статье рассматривается организационная система системы наставничества как основной механизм профессионального развития молодых педагогов. Авторы подробно описывают три основных этапа процесса наставничества и предлагают отношения между наставником и молодым педагогом, основанные на взаимном доверии, практические модели наблюдения за уроками и рефлексии после уроков. Также были изучены принципы и цели и задачи профессионального роста, непрерывного развития и сбора портфолио молодого специалиста.

Надеемся, что данная статья будет полезна руководителям организаций среднего образования, заместителям директоров по учебной работе, педагогам всех категорий и методистам.

Ключевые слова: наставничество, профессиональный рост, методическая поддержка, непрерывное развитие, педагогический опыт.

THE SYSTEM OF PROFESSIONAL GROWTH OF YOUNG TEACHERS: MENTORING AND SUPPORT

Turapbaeva A.T., Lesbekova Zh.Zh., Moldakhalykova Sh.T.

KSU «Gymnasium named after Gani Muratbayev of the Department of Education of the Bayzak district of the Department of Education of the Akimat of Zhambyl region»

Annotation. The article considers the organizational system of the mentoring system as the main mechanism of professional development of young teachers. The authors describe in detail the three main stages of the mentoring process and propose a relationship between a mentor and a young teacher based on mutual trust, practical models of lesson observation and reflection after lessons. The principles and goals and objectives of professional growth, continuous development and portfolio collection of a young specialist were also studied. We hope that this article will be useful to heads of secondary education organizations, deputy directors of academic affairs, teachers of all categories and methodologists.

Keywords: mentoring, professional growth, methodological support, continuous development, pedagogical experience.

ГРНТИ 12.51.01

ИНТЕГРАЦИЯ НАУЧНОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС КОЛЛЕДЖА

Хусаинова С.К.

Многопрофильный колледж при НАО «Кокшетауский университет имени Ш.Уалиханова», г. Кокшетау

Аннотация.

В статье анализируется опыт внедрения авторской программы «Основы научного проектирования» в образовательную практику колледжа. Рассматриваются цели и задачи программы, её структура, а также результаты, достигнутые студентами в процессе обучения. Особое внимание уделяется развитию исследовательских и аналитических компетенций, формированию навыков самостоятельного поиска и обработки информации, а также повышению мотивации студентов к участию в научных проектах и конференциях.

Ключевые слова:

научное проектирование, авторская программа, исследовательская деятельность студентов, формирование компетенций, аналитическое мышление.

Введение

В условиях динамично меняющегося рынка труда и требований к профессиональной подготовке особую значимость приобретает способность выпускника самостоятельно выявлять проблему, проводить целенаправленный поиск информации, критически её анализировать и предлагать аргументированные решения. Согласно Концепции развития образования 2023-2029, образовательная политика ориентирована на внедрение инновационных методов и технологии, что создаёт нормативную основу для интеграции научно-исследовательских проектов в систему профессионального образования [1]

Цель статьи – проанализировать педагогические основы внедрения метода проектов в систему профессионального образования, выявить его потенциал в развитии исследовательских компетенций студентов и показать практическую реализацию на примере авторской про-

граммы «Основы научного проектирования».

Задачи исследования:

1. Рассмотреть нормативно-правовую базу и концептуальные основы интеграции проектной деятельности в образовательный процесс.
2. Охарактеризовать метод проектов как современную педагогическую технологию.
3. Представить опыт внедрения авторской программы «Основы научного проектирования» и обозначить результаты её реализации.

Проектный метод рассматривается в педагогике как технология обучения, при которой учащиеся вовлекаются в целенаправленную деятельность по решению практически значимой проблемы; в результате процесса обучающиеся получают не только продукт, но и формируют комплекс умений и компетенций. Совре-

менные исследования и обзоры подчёркивают, что проектная деятельность повышает мотивацию, развивает критическое мышление и коммуникативные навыки, а также способствует формированию «учебной самостоятельности» учащихся.

Классические позиции в теории деятельности также подтверждают значение проблемности и целевой активности в обучении: обучение через деятельность, постановку задачи и её решение формирует более глубокое понимание и устойчивые навыки. В российско-казахстанской практической и методической литературе подчёркивается, что метод проектов органично сочетается с компетентностным подходом и может служить связующим звеном между теорией и профессиональной практикой. По мнению Г.К. Селевко, «метод проектов ориентирован на интерес, на творческую самореализацию развивающейся личности ученика, развитие его интеллектуальных и физических возможностей, волевых качеств и творческих способностей в деятельности по решению какой-либо интересующей его проблемы» [2; 229].

Что обозначает термин «проект»? Само слово «проект» происходит от латинского и буквально переводится как «брошенный вперёд». Существует несколько трактовок термина «проект», и каждая из них является обоснованной и имеет свою ценность: «Проект – это ограниченное во времени целенаправленное изменение отдельной системы с установленными требованиями к качеству результатов, возможными рамками расхода средств и ресурсов и специфической организацией» [3;188]. В методических материалах Всемирного банка данное понятие определяется так: «Проект – это комплекс взаимосвязанных мероприятий, предназначенных для достижения в течение заданного периода времени и при установленном бюджете поставленных задач с четкими определенными целями» [4]. Еще одно определение звучит следующим образом: «Проект – это строго выстроенный план действий по решению конкретной сложной задачи, требующий взаимодействия только внутри нее» [5]

Учебный проект представляет собой завершённый продукт, созданный обучающимися на основе собственной инициативы – от зарождения идеи до её практической реализации. Он может носить как материальный, так и интеллектуальный характер, содержать оригинальные элементы и выполняться при методической и консультационной поддержке преподавателя. При этом «учебный проект с точки зрения учителя – дидактическое средство, позволяющее обучать проектированию, т.е. целенаправленной деятельности по нахождению способа решения проблемы путем решения задач, вытекающих из этой проблемы при рассмотрении ее в определенной ситуации» [6; 20].

Таким образом, учебный исследовательский проект рассматривается как значимая форма образовательной деятельности, позволяющая сочетать инициативу обучающихся с педагогическим сопровождением и направленная на развитие умений самостоятельного поиска решений. По словам Е. С. Полат, проектная деятельность – это особый вид образовательного процесса, когда мы не просто выполняем задания, а ставим перед собой цель и достигаем её. Работая самостоятельно или в группе, мы ищем информацию, анализируем её и применяем на практике [7]. Важно, что результатом становится не только знание, но и конкретный продукт нашей работы.

Данная концепция легла в основу авторской программы по дисциплине «Основы научного проектирования», разработанной с учётом приоритетов, определённых в Государственном общеобязательном стандарте образования Республики Казахстан для системы технического и профессионального образования.

Методика

Программа «Основы научного проектирования» выстроена по принципу «от теории к практике» и включает три блока:

1. Теоретический блок – знакомство с понятийным аппаратом исследования, методологией постановки на-

учной проблемы, обзором методов сбора и анализа данных, правилами академического оформления работы и этики научной деятельности.

2. Практический блок – выполнение учебных проектов в группах и индивидуально: формулировка темы, постановка целей и задач, подбор методики исследования, сбор и анализ данных, оформление результатов.
3. Презентационно-репрезентативный блок – подготовка к публичной защите, составление аннотаций и тезисов, оформление портфолио, подготовка материалов для участия в конференциях и конкурсах.

Особое внимание уделено разработке заданий в рамках КСП на основе таксономии Блума, что позволяет выстраивать учебный процесс по уровням сложности: от воспроизведения знаний до анализа, синтеза и создания новых идей. Такой подход способствует формированию у студентов критического и аналитического мышления, а также обеспечивает поэтапное развитие исследовательских навыков.

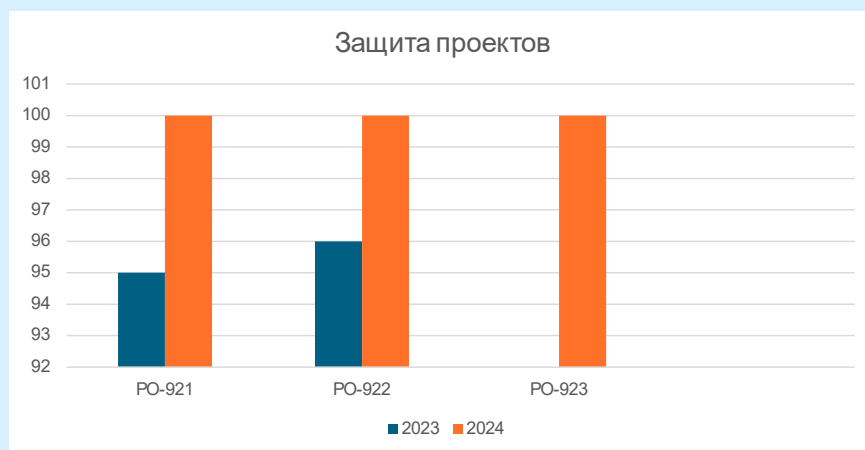
Кроме того, значимым компонентом программы является развитие читательской

грамотности, которая рассматривается как базовое условие успешного овладения исследовательскими и проектными умениями. Работа с текстами различного типа, их интерпретация, критический анализ и использование в собственных исследованиях формируют у студентов умение работать с информацией в широком образовательном и профессиональном контексте.

Программа готовит студентов к выполнению выпускной квалификационной работы, участию в конференциях, конкурсах и научно-практических форумах. В конечном итоге это способствует формированию конкурентоспособного, творчески мыслящего педагога-исследователя, способного интегрировать научные знания и педагогическую практику в будущей профессиональной деятельности.

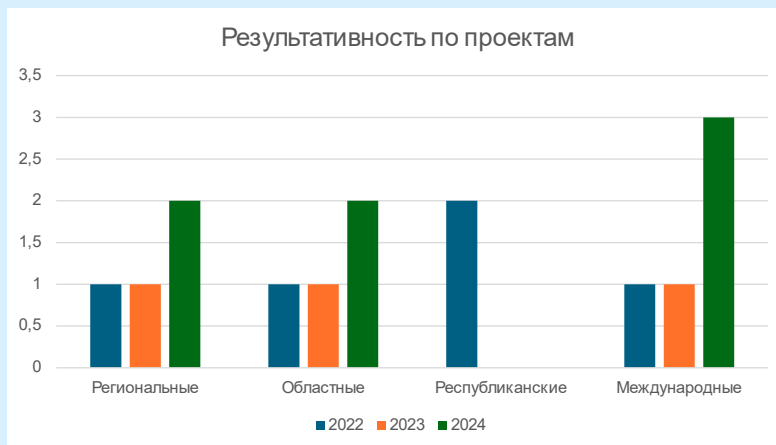
Реализация программы за три года (72 студента) дала следующие стабильные результаты:

- 100% обучающихся выполнили и успешно защитили учебные проекты, что говорит о продуманной методической поддержке и организационной структурированности процесса.

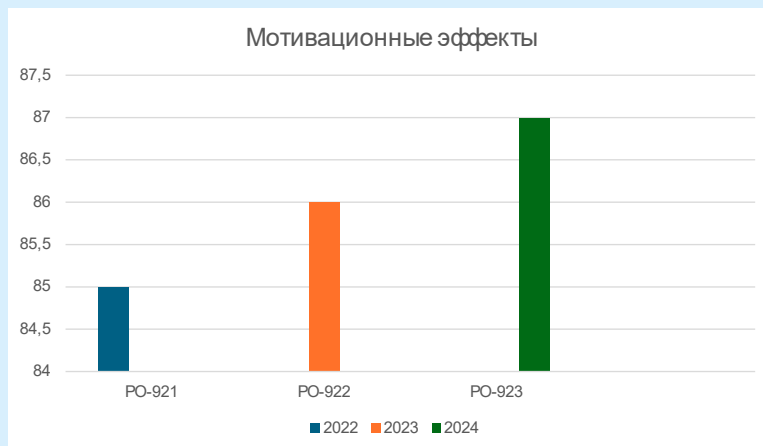
- Ежегодное участие в конкурсах/конференциях: от каждой группы по 3 представителя (всего за период – 9 ко-

манд/год) – проекты регулярно занимали призовые места (I–II степени).

- Развитие ключевых компетенций: аналитическое мышление (поиск и критическая обработка информации), коммуникативные навыки (работа в команде, публичная защита), цифровая грамотность (использование ИКТ для сбора и визуализации данных), исследовательская культура (формулирование гипотез, обоснование выводов).

- Мотивационные эффекты: по результатам анонимного анкетирования более 80% студентов отметили повышение уверенности в собственных академических и профессиональных возможностях и улучшение готовности к написанию курсовых работ.

Эти результаты коррелируют с выводами исследований, указывающих на положительное влияние проектной деятельности на мотивацию и качество подготовки обучающихся.

В ходе реализации были выявлены типичные барьеры: ограниченные материально-технические ресурсы, различный

уровень исходной подготовки студентов, а также необходимость повышения квалификации преподавателей в области научного сопровождения проектов. Решения, показавшие свою работоспособность в рамках программы:

- признание проектной работы как оценочного компонента учебной дис-

циплины (включение в оценочный модуль), что повышает ответственность студентов;

- ▶ поэтапная методическая поддержка (семинары по исследовательским навыкам, консультации по методике и статистике, практикумы по оформлению научных материалов);
- ▶ создание локальных партнёрств с профильными кафедрами вузов и учреждениями для привлечения экспертов и расширения возможности публикации и участия в научных событиях;
- ▶ использование доступных цифровых инструментов (облачные хранилища, совместные редакторы, инструменты визуализации) для организации совместной работы и презентации результатов.

Такие меры согласуются с рекомендациями по масштабированию проектного обучения, отмечаемыми в методических обзорах.

Рекомендации

- 1) Организовывать проектную деятельность поэтапно (от освоения методики до публичной защиты), опираясь на таксономию Блума для постепенного усложнения заданий – от воспроизведения знаний до анализа, синтеза и создания новых идей.
- 2) Развивать читательскую грамотность студентов через работу с различными типами текстов, их критический анализ и интерпретацию, что является базой для успешного выполнения исследовательских проектов.
- 3) Включать проекты в систему оценивания и сопровождать их методически, обеспечивая поддержку на всех этапах работы и создавая условия для формирования устойчивой мотивации.

Заключение

Интеграция научного проектирования в образовательный процесс колледжа показала высокую эффективность в разви-

тии исследовательских и аналитических компетенций студентов. Опора на таксономию Блума обеспечивает постепенное усложнение заданий и системное формирование навыков, а работа над читательской грамотностью создаёт фундамент для успешной исследовательской деятельности. Реализация программы «Основы научного проектирования» доказала, что проектный метод способствует не только овладению теоретическими знаниями, но и развитию практических умений, необходимых будущему педагогу. Полученные результаты подтверждают целесообразность масштабирования данной практики в системе технического и профессионального образования, что соответствует приоритетам национальной образовательной политики Казахстана.

Список использованных источников

1. Об утверждении Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023-2029 годы <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000249>
2. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2-х т. Т.1. – М., 2006.
3. Бурков В.Н., Новиков Д.А. Как управлять проектами. – М., 1997
4. Романова М.В. Управление проектами: Учеб. пособие. – М., 2009.
5. <https://corpsys.ru/guide-38.aspx>
6. Пахомова И. Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении. – М., 2003
7. Полат Е. С. Новая педагогика: проектные методы обучения. – М., 2000.
8. Дорджиева М. В. Сущность технологии проектной деятельности // «Актуальные исследования», №50 (129), декабрь 2022. URL: <https://apni.ru/article/5172-sushchnost-tekhnologii-proektnoj-deyatelnosti>. Аппи
9. Полат Е. С. Метод проектов: история и теория вопроса. (обзор и публикации): см. материалы в сборнике «Современные педагогические и информационные технологии в системе образования». URL: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/...> (обзор). Казанский университет Е-архив+1
10. Обзорные материалы и методические статьи по проектной деятельности: «Проектная деятельность как средство формирования...», «Техноло-

- гия проектного обучения на уроках математики» и др. (APNI и другие ресурсы). Примеры: <https://apni.ru/article/3902-proektnaya-deyatelnost-kak-sredstvo-formirov/>; <https://apni.ru/article/7283-tekhnologiya-proektnogo-obucheniya-na-urokakh>.
11. Мынбаева А.К. Организация и планирование научных исследований – Алматы, 2017
 12. Айтбаева А. Русский язык в Казахстане: проблемы и перспективы. – Алматы: КазНУ, 2018.
 13. Бейсенбаева А. Методология педагогического исследования. – Алматы: Қазақ университеті, 2015.
 14. Щукин Г. И. Образование и педагогика: теория и практика исследования. – М.: Юрайт, 2010.

КОЛЛЕДЖДІҢ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНЕ ҒЫЛЫМИ ЖОБАЛАУДЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ

Хусаинова С.К.

«Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті» КЕАҚ жанындағы көпсалалы колледжі, Көкшетау қ.

Аңдатпа. Мақалада колледждің білім беру тәжірибесіне «Ғылыми жобалаудың негіздері» авторлық бағдарламасын енгізу тәжірибесі талданады. Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттері, оның құрылымы, сондай-ақ оқу барысында студенттердің қол жеткізген нәтижелері қарастырылады. Ерекше назар зерттеу және талдау құзыреттерін дамытуға, ақпаратты өздігінен іздеу және өңдеу дағдыларын қалыптастыруға, сондай-ақ студенттердің ғылыми жобалар мен конференцияларға қатысуға деген уәждемесін арттыруға аударылады.

Түйінді сөздер: ғылыми жобалау; авторлық бағдарламасы; студенттердің зерттеу қызметі; құзыреттерді қалыптастыру; талдамалық ойлау.

● INTEGRATION OF SCIENTIFIC PROJECT DESIGN INTO THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE COLLEGE

Khussainova S.K.

Multidisciplinary college at the NAJ "Sh.Ualikhanov Kokshetau University", Kokshetau

Abstract. This article analyzes the implementation of the original "Basics of Scientific Design" program in the college's educational practices. It examines the program's goals and objectives, its structure, and the student achievements. Particular attention is paid to developing research and analytical competencies, developing skills for independent search and processing of information, and increasing students' motivation to participate in research projects and conferences.

Keywords: scientific project design; author program; student research activities; competency development; analytical thinking.

ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ: ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИН: ОПЫТ И НОВАТОРСТВО

FTAMP 14.33.19

ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІКТІ ҚОРҒАУ ЖӘНЕ ОНЫҢ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫНА ӘСЕРІ

Ахмадиева М.Б.

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай жоғары политехникалық колледжі» КМҚК, Қостанай қ.

Аңдатпа. Тұтынушылардың құқықтарын қорғау құқықтық саланың басым бағыттардың бірі болып табылады. Мақаланың мақсаты - білім алушылардың зияткерлік меншікті қорғау дағдыларын қалыптастырудың негізгі көрсеткіштерін айқындау. Осы мақсатқа жету үшін автор әзірлеген патенттік құжаттаманы талдау және құрастыру әдістемесі қолданылды, оны білім алушылар курс соңында меңгерді. Көпжылдық педагогикалық тәжірибеге сүйене отырып жүргізілген зерттеу нәтижелері білім алушылардың құқықтық сауаттылығы мен патенттік құқыққа деген қызығушылығының артқанын көрсетті. Ұсынылған педагогикалық зеттеу кәсіпкерлермен жұмыс істейтін тәрбиешілерге, зияткерлік меншік саласының мамандарына және тренерлерге білім алушылардың құқықтық мәдениетін дамытуда пайдалы бола алады.

Түйінді сөздер: зияткерлік меншік, патенттер, лицензиялар, авторлық құқықтар.

Кіріспе

Патенттік құқық тақырыбының өзектілігі инновациялық тәсілдер мен зияткерлік шешімдерді қорғауды талап ететін

заманауи экономикалық міндеттермен анықталады. Технологиялық және ғылыми жедел өзгерістер жағдайында жаңа техникалар мен технологияларды әзірле-

уге ғана емес, сонымен қатар зияткерлік қызмет нәтижелерін сауатты түрде ресімдеуге және қорғауға қабілетті мамандарды тартпай, елді табысты жаңғырту мүмкін емес.

Патенттік құқық саласындағы заманауи маман құқық және технология саласындағы терең білімді біріктіріп, аналитикалық және құжат айналымы дағдыларына ие болуы керек. Осы орайда оқу орындарында, әсіресе колледж деңгейінде кадрларды сапалы дайындау ерекше маңызға ие. Түлектердің жаһандық өзгерістерге бейімделуі және инновациялар негізінде дамуы олардың дайындық деңгейіне байланысты.

Инновациялық-цифрлық саланы дамытудың негізгі бағыттарының бірі зияткерлік меншікті қорғау мәдениетін қалыптастыру және патенттік құқық саласындағы құқықтық сауаттылықты дамыту болып табылады. Цифрлық трансформация және инновациялық идеялардың қарқынды өсуі жағдайында жастарды жаңа өнім жасап қана қоймай, өз әзірлемелерін заңды түрде қорғай білуге үйрету ерекше маңызды.

Патенттік құқық бүгінде құқықтық білімнің жай ғана саласы емес, авторларға өз құқықтарын сақтауға, идеялардың құндылығын арттыруға және білім экономикасына қатысуға мүмкіндік беретін стратегиялық құрал болып табылады. Патенттік талдаудың, өтінім берудің және құқықтық қорғау тетіктерін түсінудің негіздерін игерген мамандар академиялық қызметте де, кәсіпкерлік қызметте де айтарлықтай артықшылыққа ие болады.

Патенттік құқық бойынша білім беру үйірмесін құру – жаңашыл ойлауға ғана емес, идеялар мен технологиялар нарығында өз мүдделерін сауатты қорғауға қабілетті ұрпақты қалыптастыру жолындағы маңызды қадам болып табылды. Ибрагимова А.[1] авторлық құқықтарды қорғау және тауар белгісінің күші және оның қоғамда мойындалуын зерттеді. Карпушина С.И.[2] зияткерлік меншікті қорғау тәсілдері және патенттеу әдістерін қарастырды. Нюсупов С.[3] патенттердің дамуын олардың тарихи бастауынан бүгінгі күнге дейінгі кезеңде талдады. Таймерденова А.[4]

Қазақстан Республикасындағы тауар таңбасын тіркеу мәселелерін зерттеді.

Зерттеулер көрсеткендей, білім алушылардың айтарлықтай бөлігі зияткерлік меншік және тұтынушылардың құқықтарын қорғау мәселелері бойынша жеткілікті түрде хабардар емес. Білім беру үдерісінде практикалық бағыттың жоқтығы, сондай-ақ кәсіби кеңестерге қолжетімділіктің шектелуі, әсіресе цифрлық экономика мен тұтынушылық ортаға белсенді қатысу жағдайында азаматтардың құқықтық осалдығын қалыптастыруға әкеледі.

Құқықтық сауаттылықты арттырудың және осы саладағы практикалық дағдыларды дамытудың тиімді құралы – колледжде құрылған «Интеллект және құқық» білім алушылардың үйірмесіндегі жұмыс. Үйірме – қатысушылар патенттік құқық негіздерін зерттейтін, өнертабысқа өтінім беруді үйренетін, зияткерлік меншік құқықтарын қорғау стратегияларын әзірлейтін және әртүрлі салалардағы тұтынушылардың құқықтарын қорғау тетіктерімен танысатын білім беру алаңы.

Осыған байланысты, зерттеудің мақсаты - үшінші және төртінші курс білім алушылары арасында патенттік құқық және тұтынушылардың құқықтарын қорғау саласындағы құқықтық мәдениет пен практикалық құзыреттерді дамыту.

Зерттеудің міндеттері:

1. білім алушылардың білім деңгейін анықтау;
2. үйірме қызметін оқу үдерісіне кіріктіру;
3. тақырыптық семинарлар мен шеберлік сабақтарын өткізу;
4. сыныптан тыс жұмыс түрі ретінде үйірменің тиімділігін бағалау.

Әдістеме

Патенттік заңнаманы дамытудың маңызды бағыттарының бірі инновациялық патентті енгізу болып табылады, бұл туралы И.Никитина [5] «Қазақстан Республикасының инновациялық патенті – Қазақстан

Республикасының патенттік құқығының инновациясы» атты еңбегінде атап өтті. Автор патенттің бұл түрі техникалық шешімдерді құқықтық қорғау процедура-сын жеңілдететінін және өнертапқыштық белсенділікті, әсіресе жастар мен жаңадан әзірлеушілер арасында ынталандыруға көмектесетінін атап көрсетеді. Бұл патенттік құқықты зерттеуді инновациялық құзыреттіліктерді дамытуға бағытталған білім беру ортасында ерекше маңызды етеді.

Патенттік құқық бойынша жұмыс әдістемесі білім алушыларын құқықтық және интеллектуалдық мәдениетін дамытудың тиімді жолы болып табылады. Ол аналитикалық және сыни ойлауды және зияткерлік қызмет нәтижелерін қалыптастыру алгоритмін дамытуға ықпал етеді. Білім алушылар өнертабыстарды патенттеу рәсімі ғана емес, сонымен қатар қазіргі инновациялық нарық жағдайында маңызды болып табылатын зияткерлік меншікті құқықтық қорғау принциптерін меңгереді.

Патенттік іздеу саласындағы практикалық дағдыларды дамытуға, техникалық шешімдердің жаңалығы мен түпнұсқалығын бағалауға, сондай-ақ өнертабысты коммерцияландыру тетіктерін түсінуге ерекше көңіл бөлінеді. Бұл сапасыз немесе заңсыз өнімді пайдалану, өнімнің бірегейлігін бұрмалау немесе контрафактілік өнімдерді сату сияқты тұтынушылардың құқықтарын бұзудың алдын алу үшін өте маңызды.

Патенттік құқық саласындағы құзыреттерді дамыту болашақ мамандардың негізделген шешім қабылдау қабілетін нығайтады, инновацияларды құқықтық қорғауды қамтамасыз етеді және сонымен бірге тұтынушының жауапты мінез - құлқын қалыптастыруға ықпал етеді [6].

Осы тақырып бойынша зерттеу жүргізу үшін Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасының «Қостанай политехникалық жоғары колледжі» мемлекеттік кәсіпорнының базасында «Стандарттау, метрология және сертификаттау» және «Бағдарламалық қамтамасыз ету (түрлері бойынша)» мамандықтары бойынша 3-4 курс білім алушыларына (18-19 жас аралығындағы 25 адам) динамикалық бақы-

лау жүргізілді.

Білім алушылардың құқықтық және интеллектуалдық мәдениетін дамытудың бастапқы деңгейі диагностикалық әдістер кешенінің негізінде анықталды:

- 1) Патенттеу және лицензиялау саласындағы құқықтық нормаларды білу бойынша сауалнама;
- 2) Зияткерлік меншікті қорғаудың проблемалық жағдайлары;
- 3) Әлеуметтік серіктестер базасында жергілікті кездесулер.
- 4) Өзін-өзі бағалау және кері байланыс

Нәтижелер келесідей бағаланды:

4 ұпай: Жоғары деңгей – білім алушылар ерекше дағдыларын көрсетті және тапсырмаларды толық орындады.

3 ұпай: Орташа деңгей – білім алушылар барлық тапсырмаларды қолайлы деңгейде орындады, бірақ тамаша нәтижелерсіз.

2 ұпай: Төмен деңгей – білім алушылар тапсырмаларды орындауда қиындықтарға тап болып, шектеулі дағдыларын көрсетті.

1 ұпай: Өте төмен деңгей – білім алушылар барлық тапсырмаларды орындай алмады немесе орындаудан бас тартты.

Жалпы деңгей диагностикалық әдістің барлық тапсырмалары бойынша ұпайлардың қосындысымен анықталады.

Бастапқы диагностика нәтижелері білім алушылары білім алушылардың патенттік құқық және зияткерлік меншікті құқықтық қорғау саласындағы білім деңгейінің төмен екендігін көрсетті. Авторлық және патенттік құқықтарды қорғау тетіктері, өнертабыстарды коммерцияландыру процесі туралы бұрмаланған идеялар да анықталды. Білім алушылар патенттік зерттеулер жүргізу, патент бостандығын талдау, патенттік өтінімдерді беру және зияткерлік меншік құқықтарын халықаралық деңгейде қорғау стратегиялары сияқты патенттеудің күрделі аспектілерін түсінуде қиындықтарға тап болды.

Патенттік құқық бұзушылықтың құқықтық салдарын түсіну, патенттік деректер қорын және патент қабілеттілігін бағалау құралдарын пайдалану әсіресе қиын болды. Патенттік өтінімдерді әзірлеуде және зияткерлік меншіктің тез өзгеретін талаптарына бейімделуде қиындықтар анықталды. Негізгі проблемалар патенттік сараптама саласындағы практикалық тәжірибенің жоқтығына, сондай-ақ инновациялық шешімдерді әзірлеуге және қорғауға сенімсіздікке қатысты болды.

Бұл нәтижелер зияткерлік меншікті қорғау саласындағы практикалық құзыреттіліктер мен құқықтық сауаттылықты дамытуға баса назар аударып, патенттік құқық саласында білім алушылардың білім беру дайындығын күшейту қажеттілігін көрсетеді. («Бұрын» деп белгіленген 1-6 кестелер).

Практикада қолдану

Зерттеу барысында 3-4 курс білім алушылары үшін патенттік құқық саласында тәжірибеге бағытталған оқу жұмыстары ұйымдастырылды.

Оның мақсаты – зияткерлік меншік объектілерін тіркеу дағдыларын дамыту, патенттік құжаттармен жұмыс істеу тәжірибесін меңгерту және тұтынушылардың құқықтарын қорғау тетіктерін тусіндіру болды.

Сыныптан тыс жұмыс алаңы ретінде «Интеллект және құқық» үйірмесіне 25 білім алушылар қатысты (жасы 18-19). Сабақтар аптасына екі рет өткізіліп, онда зияткерлік құқықтарды қорғаудың негізгі бағыттары, авторлық құқықтың бұзылуы, заңнамалық істерді талдау, сонда - ақ әлеуметтік серіктестермен кездесулер қамтылды.

Практикалық жұмыстарға патенттік зерттеулер жүргізу, құқықтық жағдайларды талдау және өзін-өзі бағалау элементтері кірді. Нәтижесінде білім алушылар теориялық білімдерін нақты жағдаяттарға қолдана алды, бұл олардың құқықтық сауаттылығы мен зияткерлік мәдениетінің артуына ықпал етті.

Проблемалық жағдайдың мысалы: кәсіпорында патенттелген технологияны заңсыз пайдалану.

Машина жасау зауытында техникалық әзірлеу бөлімінің инженері ұсынған бөлшектерді суытудың жаңа әдісі енгізілді. Кейінірек бұл технологияны басқа компания патенттеп, өнертабыстардың мемлекеттік тізіліміне енгізгені белгілі болды. Нәтижесінде патент иесі компанияға патенттелген шешімді заңсыз пайдаланғаны үшін шағым түсіріп, келтірілген шығынды өтеуді талап етті. Компания басшылығы бұл технологияны ішкі мамандар әзірлегенін және басқа ұйымның патентінен бейхабар екенін алға тартты.

Білім алушыларға тапсырма:

- Қандай құқықтар бұзылғанын және кәсіпорын үшін қандай салдар болуы мүмкін екенін анықтау;
- Бұзушылық фактісін анықтау үшін кәсіпорынның технологиясына және патенттік сипаттамасына салыстырмалы талдау жүргізу;
- Болашақта осындай жағдайлардың алдын алу үшін ұсыныстар әзірлеу.

1. Әлеуметтік серіктестер базасында жергілікті кездесулер.

Білім беру ұйымының әлеуметтік серіктестері болып табылатын кәсіпорындар мен мекемелерде алаңнан тыс кездесулер ұйымдастыру білім алушыларының қолданбалы дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Мұндай іс-шаралар білім алушыларға нақты өндірістік немесе кәсіпкерлік ортамен танысып қана қоймай, сонымен қатар зияткерлік меншікті және тұтынушылардың құқықтарын құқықтық қорғау тетіктерінің қалай жүзеге асырылып жатқанын іс жүзінде көруге мүмкіндік береді.

Сайттан тыс кездесулер кезінде білім алушылардың мүмкіндігі бар:

- өнертабыстарды патенттеу және техникалық құжаттамаларды дайындау процесін қадағалау;
- тауар белгілерін, авторлық құқықтарды және басқа да зияткерлік меншік объектілерін тіркеу тәртібін зерделеу;
- патенттік құқық бұзушылыққа байланысты нақты қайшылықтардың

мысалдарымен және оларды шешу жолдарымен танысу;

- ▶ тұтынушылардың құқықтарын қорғау және бизнестегі заңнамалық нормаларды сақтау бойынша корпоративтік саясат туралы білу;
- ▶ заңгерлермен, патенттік сенім білдірілген өкілдермен, маркетинг және инновациялық бөлімдердің өкілдерімен қарым-қатынас жасау, бұл кәсіптік бағдарлануға ықпал етеді.

Мұндай кездесулер білім алушылардың оқуға деген ынтасын арттырады, теориялық білімдерін практикаға көшіруге ықпал етеді, нақты өндірістік жағдайларда құқықтық нормаларды қолдану қабілетін дамытады.

2. Өзін-өзі бағалау және кері байланыс білім алушылардың патенттік және құқықтық сауаттылығын дамыту құралы ретінде.

Өзін-өзі бағалау және кері байланыс жүйесі білім алушылардың патенттік құқық және тұтынушылардың құқықтарын қорғау саласындағы құзыреттерін дамытуға бағытталған оқу процесінің құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл тәсіл адамның өз білімінің деңгейін білуге ықпал етеді, олқылықтарды анықтауға және одан әрі кәсіби даму бағыттарын анықтауға көмектеседі.

Тапсырмаларды орындағаннан кейін, мысалы, өз жобасы үшін зияткерлік меншікті қорғау үлгісін жасау немесе тұтынушылардың құқықтарын бұзу жағдайын талдау - білім алушылар өздерінің нұсқаушыларынан жан-жақты кері байланыс алады. Сондай-ақ олар өз жұмыстарын өз бетінше бағалайды, бұл сыни ойлауды дамытуға және нәтиже үшін жауапкершілікке ықпал етеді.

Өзін-өзі бағалау және кері байланыс үдерісіндегі қадамдар:

- ▶ Жобаның тұсаукесері немесе жағдайды талдау. Білім алушылар зияткерлік құқықтарды (мысалы, өнертабысты патенттеу, тауар бел-

гісін тіркеу, жосықсыз бәсекеден қорғау, тұтынушылардың даулары) қорғауға қатысты жобаларын немесе зерттеулерін ұсынады.

- ▶ Өзін-өзі бағалау. Презентациядан кейін әрбір білім алушылар орындалған жұмыстың күшті жақтарын (мысалы, нақты құрылым, идеяның түпнұсқалығы, құқықтық ұстанымның негізділігі) және өсу бағыттарын (заңнамалық актілердің толық қамтылмауы, аналогтардың талданбауы, дәлелдердің әлсіздігі) атап өтіп, өзіндік талдау жасайды.
- ▶ Мұғалімдер мен аудиториядан кері байланыс. Мұғалім мен білім алушылар құқықтық негіздемелердің дұрыстығын, патенттік немесе тұтынушылық ұғымдарды қолдану сауаттылығын және қорытындылардың негізділігін көрсете отырып, сындарлы кері байланыс жасайды.
- ▶ Ашық пікірталас. Жобаларды және сот істерін талқылау ашық диалог түрінде өтеді. Білім алушылар тәсілдерді салыстырады, құқықтық мәселелерді шешуде тәжірибе алмасады, нормалар мен принциптерді түсіндіруді нақтылайды.
- ▶ Рефлексия және дамуды жоспарлау. Қорытынды кезеңде білім алушылар қорытындыларды тұжырымдайды және патенттік құқық тұтынушылар құқығы саласындағы білімдерін тереңдету, сондай-ақ құқықтық талдау, дәлелдеу және көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын жетілдіру бойынша қадамдарды белгілейді.

Қалыптастыру жұмыстары жүргізілгеннен кейін зияткерлік меншік саласындағы құқықтық сауаттылыққа қызығушылықтың жоғарылау деңгейіне және тұтынушылардың құқықтарын қорғау тетіктерін түсінуге бақылау зерттеуі жүргізілді («Кейін» белгісімен 1-6 белгіленген кесте, графикалық түрдегі диагностикалық нәтижелер «Бұрын» және «Кейін» 1-6 суреттерде қоса берілген)

Кесте-1. Зияткерлік меншік саласындағы құқықтық сауаттылық дағдыларының даму деңгейі және бағалау сауалнамасының тұтынушылардың құқықтарын қорғау тетіктерін түсіну

Деңгей	Бұрын		Кейін	
	Білім алушының саны	%	Білім алушының саны	%
Жоғары	1	4	6	24
Орташа	1	4	10	40
Қысқа	5	20	8	32
Өте төмен	18	72	1	4

Кесте-2. Зияткерлік меншікті қорғау бойынша проблемалық жағдайлармен жұмыс деңгейі

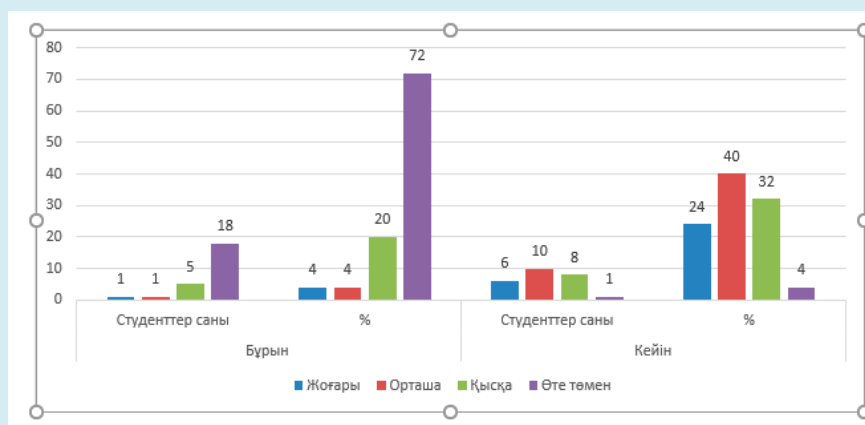
Деңгей	Бұрын		Кейін	
	Білім алушының саны	%	Білім алушының саны	%
Жоғары	1	4	8	32
Орташа	5	20	6	24
Қысқа	12	48	11	44
Өте төмен	7	28	0	0

Кесте-3. Әлеуметтік серіктестер базасында жергілікті кездесулер

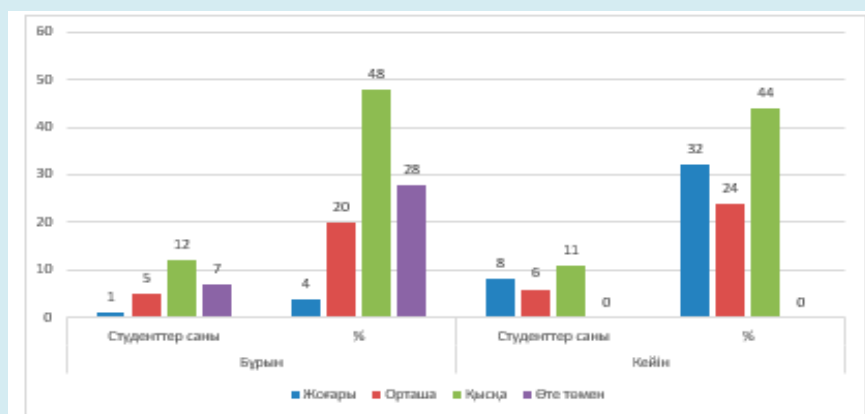
Деңгей	Бұрын		Кейін	
	Білім алушының саны	%	Білім алушының саны	%
Жоғары	2	8	10	40
Орташа	3	12	9	36
Қысқа	5	20	6	24
Өте төмен	15	60	0	0

Кесте-4. Бақылау деңгейі өзін-өзі бағалау және кері байланыс

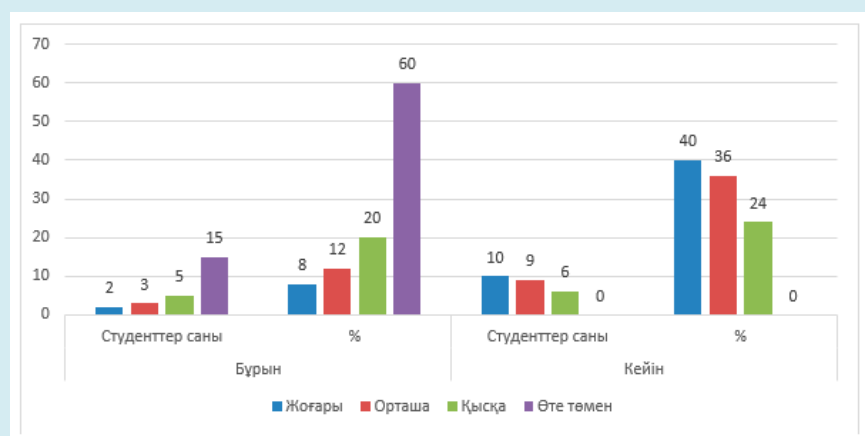
Деңгей	Бұрын		Кейін	
	Білім алушының саны	%	Білім алушының саны	%
Жоғары	1	4	12	48
Орташа	3	12	4	16
Қысқа	5	40	5	20
Өте төмен	16	64	4	16

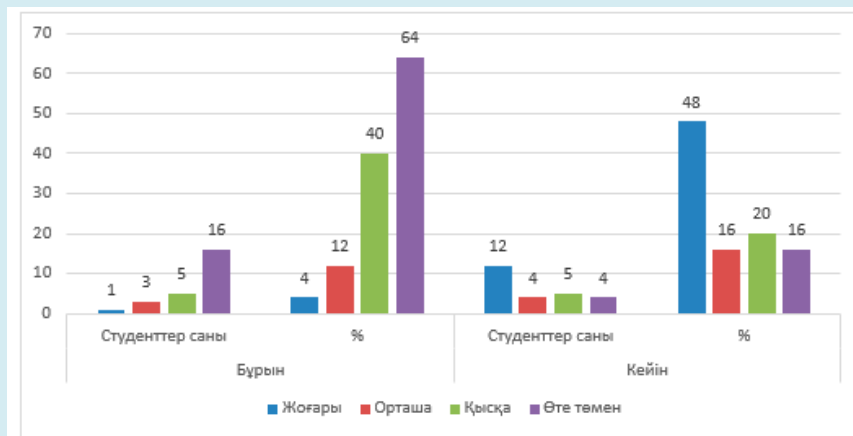
Сурет-1. Зияткерлік меншік саласындағы құқықтық сауаттылық дағдыларының даму деңгейі және бағалау сауалнамасының тұтынушылардың құқықтарын қорғау тетіктерін түсіну

Сурет-2. Зияткерлік меншік саласындағы проблемалық жағдайлармен жұмыс деңгейі

Сурет-3. Әлеуметтік серіктестерге негізделген сайттан тыс кездесулер

Сурет-4. Басқару деңгейі бар өзін-өзі бағалау және кері байланыс

Нәтижесінде, кейбір білім алушылардың зияткерлік меншік саласындағы құқықтық сауаттылық деңгейінің төмендігімен байланысты проблемалардың жалғасуына қарамастан, олардың көпшілігі оң динамика көрсетті. Бұл «Интеллект және құқық» үйірмесінің тұрақты жұмысы осы дағдыларды жетілдіруге және осы салаға тұрақты қызығушылықты дамытуға көмектесетінін растайды.

Ұсыныстар

Патенттік құқық пен зияткерлік меншікті қорғау саласындағы білімді жетілдіру үшін келесі ұсыныстарды жүзеге асыру орынды:

1. Зияткерлік меншікті қорғауға қатысты нақты істерді таңдап, білім алушылардың дайындық деңгейіне сәйкес теория мен практиканы үйлестіру;
2. Білім алушыларға патенттеу, тауар таңбасын тіркеу және авторлық құқықты қорғау бойынша теориялық білімдерін қолдану мүмкіндігін беру, оларды нақты инновациялық жобаларды қорғау тәжірибесімен байланыстыру;
3. Тәжірибелі зияткерлік меншік мамандарын шақырып, дәрістер, тәжірибе алмасу және практикалық кеңестер ұйымдастыру;

4. Кері байланыс пен өзін-өзі бағалау жүйесін енгізу арқылы білім алушылардың құқықтық түсініктерін жетілдіру және патенттік құқық саласындағы дағдыларын нығайту.

Сонымен қатар, бұл әдістеменің шектеулері бар. Кейбір білім беру мекемелерінде ресурстардың жеткіліксіздігі терең зерттеу жүргізуге және толыққанды патенттеу үдерісін жүзеге асыруға кедергі келтіреді. Мұндай шектеулер білім алушылардың жобаларының көлемі мен әртүрлілігіне әсер етуі мүмкін.

Қорытынды

Бұл зерттеу білім алушылардың зияткерлік меншік саласындағы құқықтық сауаттылығын дамытуға, патенттік құқық пен тұтынушылардың құқықтарын қорғау тетіктерін түсіндіруге бағытталды.

Нәтижелерге сәйкес, білім алушылардың теориялық материалды меңгеру деңгейі жоғарылап, зияткерлік меншік саласындағы проблемалық жағдайларды талдау қабілеті артты. Сала мамандарымен өткізілген кездесулер патенттеу мен тұтынушы құқықтарын қорғау тәжірибесін түсінуге мүмкіндік берсе, өзін-өзі бағалау жүйесі олардың жетістіктері мен даму бағыттарын анықтауға ықпал етті.

Жалпы алғанда, «Интеллект және құқық» үйірмесі шеңберіндегі жұмыс білім алушылардың патенттік құқық пен зияткерлік меншікті қорғауды меңгеруінде оң нәтиже берді. Бұл тәжірибелік модель мұғалімдерге, зияткерлік меншік мамандарына және кәсіпкерлікпен айналысатын тренерлерге тиімді әдістемелік құрал бола алады.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. Ибрагимова А. Тауар таңбасының күші / А.Ибрагимова // Қазақстанның зияткерлік меншігі. - 2006. - № 2. - 32-35 б.
2. Карпушина С.И. Зияткерлік меншікті қорғау және патенттік ғылым. – М.: Экономика және маркетинг

орталығы, 2002. – 352 б. сырқат.

3. Нюсупов С. Патент: тарих және қазіргі заман / С.Нюсупов // Қазақстанның зияткерлік меншігі. - 2006. - № 2. - Б.14-20.; № 3-4. - 32-38 б.
4. Таймерденова А. Қазақстандағы тауар таңбаларын тіркеу тәртібі / А.Таймерденова // Қазақстанның зияткерлік меншігі. - 2006. - № 1. - 17-19 б.
5. Никитина И. Қазақстан Республикасының инновациялық патенті – Қазақстан Республикасының патенттік құқығының инновациясы / И.Никитина // Қазақстанның зияткерлік меншігі. - 2007 - № 2. - 7-10 б.
6. Ақышев Н. Өнертабыс дегеніміз не? / Н.Ақышев // Қазақстанның зияткерлік меншігі. - 2006. - № 1. - 10-17 б.

● ЗАЩИТА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ПРАВОВУЮ ГРАМОТНОСТЬ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Ахмадиева М.Б.

КГКП «Костанайский политехнический высший колледж» Управления образования акимата Костанайской области, г.Костанай

Аннотация. Защита прав потребителей является одним из приоритетных направлений правовой сферы. Цель статьи - определить основные показатели формирования навыков защиты интеллектуальной собственности обучающихся. Для достижения этой цели была использована разработанная автором методика анализа и составления патентной документации, которую обучающиеся освоили в конце курса. Результаты исследования, проведенного на основе многолетнего педагогического опыта, показали рост правовой грамотности и интереса обучающихся к патентному праву. Предлагаемое педагогическое тестирование может быть полезным воспитателям, работающим с предпринимателями, специалистам в области интеллектуальной собственности и тренерам в развитии правовой культуры обучающихся.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, патенты, лицензии, авторские права.

● PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY AND ITS IMPACT ON THE LEGAL LITERACY OF STUDENTS

Ahmadiyeva M.B.

KGP "Kostanay Polytechnic Higher College"
Department of Education of the Akimat of Kostanay Region, Kostanay City

Abstract. The protection of consumer rights is one of the priority areas of the legal field. The purpose of the article is to identify the key indicators of developing learners skills in protecting intellectual property. To achieve this goal, the method of analysis and compilation of patentable documentation developed by the author was used, which students studied at the end of the course. The results of the study, based on many years of pedagogical experience, showed an increase in students' legal literacy and interest in patent law. The presented pedagogical research can be useful for educators working with entrepreneurs, specialists in the field of intellectual property and trainers in the development of the legal culture of students.

Keywords: intellectual property, patents, licenses, copyright.

МРНТИ 14.33.09

КЕЙС-МЕТОД КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ

Бекмухамбетова М.Б., Оспанова А.К.

КГКП «Геологоразведочный колледж» управления образования области Абай, г. Семей

Аннотация.

В данной статье авторы представляют кейс-метод в преподавании естественных наук, включая химию. Этот метод способствует активному познанию и решению практических задач, что повышает интерес студентов и готовит их к решению реальных профессиональных задач. Также проводится оценка влияния внедрения этих технологий на качество знаний и успеваемость студентов, с учетом сравнительного анализа результатов обучения при использовании традиционных методов и инновационных подходов. Особое внимание уделено примерам кейс-заданий, связанным с минералогией и химическим анализом.

Ключевые слова:

кейс-технология, качество образования, ситуационные задачи.

Введение

Современное образование требует перехода к новым методам и подходам в обучении, направленным на развитие ключевых компетенций студентов, таких как способность к сотрудничеству, решению проблем и самостоятельной организации труда. В этом контексте особое внимание уделяется инновационной методике преподавания, как кейс-метод, который становится неотъемлемой частью педагогической практики. В частности, использование этой технологии в преподавании естественных наук, в частности химии, играет важную роль в повышении интереса студентов к предмету, стимулируя их к активному познанию и решению практических задач.

Первоначальное применение кейсов были в области юриспруденции и медицины, в начале XX века. Впервые кей-

сы стали использовать преподаватели Гарвардской Школы Бизнеса, благодаря которым они нашли свое широкое применение. Впервые над созданием банком кейсов работали и создали (1921г) Коупленд и Волас Доман. Большой вклад в внедрение этого метода внесли Г.А.Брянский, Ю.Ю. Екотеинославский, О.В.Козлова, Ю.Д.Красовский, В.Я.Платов, Д.А.Поспелов, О.А.Овсянников, Махмутов М.И. А.С.Еремин, Н.Павельева, Е.С.Полат, К.Ф. Херрид, Е. Шимутина и др. в своих исследованиях, работах раскрыли педагогический потенциал кейс-метода в процессе организации учебного процесса направленного на формирование общих и специальных компетенций. О.Г. Смолянинова, Н.Ф. Радионова, А.П. Тряпицына и др. раскрыли, обосновали применение инновационных технологий на основе кейс-метода в образовательном процессе [1].

Актуальность статьи заключается в необходимости внедрения этого метода в учебный процесс, чтобы повысить качество образования, развивать практические навыки у студентов и способствовать их подготовке к реальной профессиональной деятельности.

Использование кейс-методов как инновационную педагогическую технологию в рамках академической свободы широко применяют в педагогической практике. Об этом свидетельствует статья 5, пункт 6 Закона об образовании РК говорит об академической свободе организаций образования в выборе методов, форм и средств обучения [2].

В государственных общеобязательных стандартах образования (ГОСО) для ТиПО и высшего образования включает требования к формированию практико-ориентированных компетенций, критического мышления и умения решать проблемные ситуации. А это применение активных и интерактивных методов обучения, ситуационного анализа, контекстного обучения [3].

В Концепции развития образования Казахстана до 2030 года (приказ № 508, 2022г.) подчеркивается необходимость внедрения обучения, ориентированного на развитие компетенций и интерактивных методов. Отдельно указано на необходимость включения элементов case-based learning в цифровую и очную среду [4].

Целью статьи является анализ использования современной педагогической технологии, как кейс-метод, в преподавании химии для студентов 3 курса специальности 05320100 «Геологическая съемка, поиск и разведка МПИ» (образовательная программа от 20.05.2024 рег №053201-003-0491-24 в реестре), с целью повышения интереса и мотивации студентов к изучению химических дисциплин и подготовки их к решению реальных профессиональных задач в области геологии.

Задачи:

- Рассмотреть ключевые компетенции, которые должны развивать

студенты в процессе обучения, и определить, как использование кейс-методов может способствовать их формированию.

- Исследовать методику проведения нетрадиционных уроков, включая использование кейс-методов в химическом обучении.
- Проанализировать преимущества и недостатки применения технологии критериального оценивания в лабораторных и практических работах.
- Рассмотреть примеры кейс-заданий, которые могут быть использованы для формирования практических и теоретических знаний у студентов в рамках учебных дисциплин, связанных с минералогией и химическим анализом.
- Оценить влияние внедрения кейс-технологий на качество знаний студентов и их успеваемость в сравнении с традиционными методами преподавания.

Современный урок – это ограниченный во времени период каждодневной жизни преподавателя и студента, который наполнен напряженным трудом и творческими поисками, рутинной работой и радостью успеха. Существуют три силы, заставляющие детей учиться: послушание, увлечение и цель. Послушание подталкивает, цель манит, а увлечение движет. Если дети равнодушны к предмету, учеба становится тяжелой повинностью. Поэтому в преподавании естественных наук, и в частности в химии, основная задача учителя состоит в том, чтобы, прежде всего, заинтересовать и увлечь учащихся процессом познания: научить их ставить вопросы и пытаться найти на них ответы, объяснять результаты, делать выводы и оценивать деятельность студента. Если мы хотим дать подрастающему поколению шанс на успех, важно точно определить ключевые компетентности, которыми должны обладать обучаемые, чтобы подготовиться к самостоятельной жизни, к продолжению образования (умение сотрудничать, способность к общению, жизни в обществе и участию в нем; способность решать проблемы, способность

самостоятельно организовывать свой труд, способность к использованию современных информационных и иных технологий) [5].

Методика

Одна из составляющих качества образования – компетентность обучающихся в решении реальных проблем и задач, возникающих в жизненных ситуациях. Сформирована, такая компетентность может быть только в процессе решения проблем повседневной жизни и в этом плане огромным потенциалом обладают ситуационные задачи. Образовательные программы по усмотрению организации образования актуализируются в начале каждого учебного года в соответствии с изменяющимися требованиями работодателей, профессиональных стандартов (при наличии) и профессиональных стандартов WorldSkills (Ворлдскилс) [6].

Проблема оценивания и его объективности остро стоит перед преподавателями в практике преподавания и перед студентами для оценивания успешности своего

обучения. Для преподавателя важно, как с помощью оценки не погасить интерес к предмету, а наоборот, стимулировать ученика к продвижениям по отношению к самому себе. Оценка должна стать инструментом в руках преподавателя, который будет направлять, открывать новые возможности студенту на пути познания. Особенно это важно на современном этапе, когда мы через изменение образовательной парадигмы переходим от модели, где преподаватель находится в центре учебного процесса к модели, где студенты создают, а учитель лишь направляет согласно стандартам Worldskills [7].

Именно поэтому, преподавателю необходимо применение новых технологий обучения, где оценивание приобретает качественно новую роль. Применение таких технологий активного обучения является «кейс-технология» дает возможность решить данную проблему.

Кейс-метод или метод конкретных ситуаций – это метод активного проблемного, эвристического обучения. (рис.1)

Рисунок-1. Цели создания кейса

Отличительной особенностью данного метода является создание проблемной ситуации на основе фактов из реальной жизни. При этом сама проблема должна быть актуальна на сегодняшний день и иметь несколько решений. Для работы с такой ситуацией необходимо правильно поставить учебную задачу, и для ее решения подготовить «кейс» с различными информационными материалами (статьи, литературные рассказы, сайты в сети Интернет, статистические отчеты и пр.) [6].

Метод кейсов способствует развитию умений:

- ▶ Анализировать ситуации, оценивать альтернативы.
- ▶ Выбирать оптимальный вариант решений.
- ▶ Составлять план осуществления решений.

Результаты, возможные при использовании «Кейс-метода»:

1. Усвоение новой информации.
2. Освоение метода сбора данных.
3. Освоение метода анализа.
4. Умение работать с текстом.
5. Соотнесение теоретических и практических знаний.

Работа студента с кейсом

1 этап – знакомство с ситуацией, её особенностями;

2 этап – выделение основной проблемы (проблем),

3 этап – предложение концепций или тем для «мозгового штурма»;

4 этап – анализ последствий принятия того или иного решения;

5 этап – решение кейса – предложение одного или нескольких вариантов последовательности действий [8].

Использование кейсов дает возможность учителю использовать его на любой стадии обучения и для различных целей. Кейс – метод, возможно использовать и

в качестве экзаменов или зачетов. Перед зачетом студент может получить кейс-задание на дом, он должен его проанализировать и принести экзаменатору отчет с ответами на поставленные вопросы.

Можно предложить кейс и прямо на зачете, но тогда он должен быть достаточно коротким и простым, для того чтобы уложиться в отведенное время [9].

Работа кейс-заданиями может быть, как индивидуальный, так и групповой характер. Кейс-задания по химии практического типа, как правило, направлены на индивидуальную работу студентов. Они занимают меньше времени. Их можно предлагать для решения в группе или задавать на дом. Проверка таких заданий может осуществляться по-разному: фронтально или входе обсуждения студентами полученных индивидуальных решений в группах по 2–4 человека с последующим выступлением спикера группы перед аудиторией. Такую работу желательно проводить, когда уроки в паре [10].

Тема «Проводить качественные реакции III аналитической группы катионов»

Кейс №1. Карбонат кальция – одно из самых распространенных на Земле соединений. Минералы на основе карбоната кальция покрывают около 40 млн. км² земной поверхности. Мел, мрамор, известняки, ракушечники – все это карбонаты кальция с небольшими примесями.

Самый важный из этих минералов – известняк. Известняки есть практически везде. Известняки встречаются в отложениях почти всех геологических возрастов. В чистом виде известняки – белого или светло – желтого цвета, но примеси придают им более темную окраску. Известняк незаменим в производстве цемента, карбида кальция, соды, всех видов извести (гашеной, негашеной, хлорной), белильных растворов и многих других полезных веществ. Без известняка не обходится ни одно строительство.

Задания:

- ▶ Назовите основные минералы Ca²⁺;
- ▶ В какую группу катионов входит

- кальций Ca^{2+} ;
- ▶ Напишите уравнения реакций с групповым реагентом;
 - ▶ Напишите уравнение реакции обжига известняка;
 - ▶ Сырьем для какого производства является известняк;
 - ▶ Какое месторождение известняка известно в области Абай?
 - ▶ Какие правила техники безопасности вы должны соблюдать при лабораторной работе?
 - ▶ Какие реактивы и оборудование необходимы для ее выполнения? (рис 2)

Тема «Проводить качественные реакции III аналитической группы катионов»

Карбонат кальция – одно из самых распространенных на Земле соединений. Минералы на основе карбоната кальция покрывают около 40 млн. км² земной поверхности. Мел, мрамор, известняки, ракушечники – все это карбонаты кальция с небольшими примесями.

Самый важный из этих минералов – известняк. Известняки есть практически везде. Известняки встречаются в отложениях почти всех геологических возрастов. В чистом виде известняки – белого или светло – желтого цвета, но примеси придают им более темную окраску. Известняк незаменим в производстве цемента, карбида кальция, соды, всех видов извести (гашеной, негашеной, хлорной), белильных растворов и многих других полезных веществ. Без известняка не обходится ни одно строительство.

Задания:

- Назовите основные минералы Ca^{2+}
- В какую группу катионов входит кальций Ca^{2+}
- Напишите уравнения реакций с групповым реагентом
- Напишите уравнение реакции обжига известняка
- Сырьем для какого производства является известняк?
- Какое месторождение известняка известно в области Абай?
- Какие правила техники безопасности вы должны соблюдать при лабораторной работе?
- Какие реактивы и оборудование необходимы для ее выполнения?

Рисунок-2. Пример кейс задания

Кейс №2. Барит, болонский камень или тяжёлый шпат, относится к минералам класса сульфатов бария. Название натурального ископаемого сырья произошло от древнегреческого слова «bants», которое переводится как «тяжелый». Имеет ромбо-дипирамидальную структуру молекул.

В природном состоянии на его неравномерную окраску влияют оксиды и сульфиды железа. Распространены оттенки: с синевой, бурого и красного цветов. После тщательной очистки минерал становится белым, полностью прозрачным либо бесцветным. Может иметь перламутровый либо стеклянный отблеск.

Плотность барита составляет в среднем от 4,3 до 4,7, а коэффициент твердости – 3,0-3,5. Кристаллы состоят из призматических или игольчатых пластин. Несмотря на высокую токсичность, Ва в незначительных количествах содержится во всех органах и тканях живого организма.

Задания:

- ▶ Назовите основные минералы Ba^{2+} .
- ▶ В какую группу катионов входит барий Ba^{2+} .
- ▶ Напишите уравнения реакций с групповым реагентом.
- ▶ Напишите уравнение характерные

реакции катионов Ba^{2+} .

- ▶ Как определить барит в полевых условиях?
- ▶ Какое месторождение барита известно в Казахстане?
- ▶ Какие правила техники безопасности вы должны соблюдать при лабораторной работе?
- ▶ Какие реактивы и оборудование необходимы для ее выполнения? [8]

Кейс №3. Целестин — минерал, являющийся сульфатом стронция, имеющий такой же химический состав, что и барит, однако отличающийся от него кристаллической структурой и цветом в пламени горелки: целестиновое пламя горит малиново-красным огнем, в то время как баритовое имеет зеленоватый оттенок.

Воздух и почва естественным образом содержат небольшие уровни нерадиоактивного стронция. Такие продукты, как рыба, овощи и домашний скот естественным образом содержат низкие уровни нерадиоактивного стронция. Стронций естественным образом присутствует в поверхностных и грунтовых водах. Наиболее крупным является месторождение целестина Ауртас (Мангистау), где с целестиновыми залежами связаны и баритовые тела.

Задания:

- ▶ Назовите основные минералы Sr^{2+} .
- ▶ В какую группу катионов входит барий Sr^{2+} .
- ▶ Напишите уравнения реакций с групповым реагентом.
- ▶ Напишите уравнение характерные реакции катионов Sr^{2+} .
- ▶ Как определить целестин в полевых условиях?
- ▶ Какое месторождение целестина известно в Казахстане?
- ▶ Какие правила техники безопасности вы должны соблюдать при лабораторной работе?
- ▶ Какие реактивы и оборудование необходимы для ее выполнения? [11]

Тема «Количественный анализ. Титриметрический анализ. Перманганатометрия»

Кейс №1. Перманганат калия применяется в качестве мощного окислителя в химической промышленности. Его используют для окисления и очистки воды от загрязнений и органических веществ. В медицинской сфере применяется для дезинфекции инструментов и поверхностей, обладая высокой активностью против микроорганизмов. В аналитической химии перманганат калия используется в качестве реактива для определения содержания различных веществ. Применяется для обеззараживания воды в системах водоснабжения и водоочистки.

В сельском хозяйстве используется для обработки почвы и борьбы с грибковыми заболеваниями растений. [12]

Для нейтрализации 20 мл раствора щавелевой кислоты $H_2C_2O_4 \cdot 2H_2O$, взятой из мерной колбы, емкостью 500 мл, пошло 18,25 мл 0,1н раствора $KMnO_4$. Сколько граммов щавелевой кислоты содержалось в колбе? [13]

Задания:

- ▶ Напишите формулу перманганата калия.
- ▶ Напишите уравнение реакции между щавелевой кислотой и перманганатом калия в кислой среде.
- ▶ Решите задачу.
- ▶ Назовите области применения перманганата калия.
- ▶ Какие правила техники безопасности вы должны соблюдать при лабораторной работе?
- ▶ Какие реактивы и оборудование необходимы для ее выполнения?

Тема «Количественный анализ. Гравиметрический анализ. Определение кристаллической воды в кристаллогидрате хлорида бария.»

Кейс 2. Кристаллизационной водой является фиксированное количество воды, которое необходимо для кристаллизации некоторых солей из их водных раство-

ров. Эта вода позволяет им образовывать кристаллы и отвечает за формы кристаллов. Кристаллизационная вода является частью кристаллической структуры воды. Поскольку кристаллизационная вода не является свободной водой, она не смачивает соль. Таким образом, соли, содержащие кристаллизационную воду, кажутся совершенно сухими.

Расчет числа молекул кристаллизационной воды: вычислить число молекул воды в молекуле кристаллогидрата хлорида бария, если из его навески 0,3245 г получили 0,3100 г BaSO₄. [14]

Задания:

- ▶ Напишите формулу кристаллогидрата хлорида бария.
- ▶ Опишите методику определения кристаллизационной воды.
- ▶ Решите задачу.
- ▶ Перечислите химическую посуду и оборудование, необходимое для проведения гравиметрического анализа.
- ▶ Какие правила техники безопасности вы должны соблюдать при лабораторной работе?
- ▶ Какие реактивы и оборудование необходимы для ее выполнения? [12]

Практическое применение

В КГКП «Геологоразведочный колледж» УО области Абай по специальности 05320100 «Геологическая съемка поиск и разведка МПИ» в рамках РО 10.5. Опреде-

лять (диагностировать) минералы, руды, горные породы полевыми химическими методами РО 10.6. Выполнять минерало-петрографические исследования применяем метод кейсов.

В эти результаты обучения можно внедрять кейс-задания, связанные с будущей профессией. На этих результатах обучения дается характеристика I-VI аналитических групп катионов, I-III аналитических групп анионов описываются качественные реакции катионов и их аналитический эффект, применение катионов и анионов в геологии и их биологическая роль.

Практическая часть описывает задания качественного и количественного анализа, а также алгоритм проведения лабораторных работ. Лабораторные работы даются в виде кейсов [5].

Алгоритм оценивания выполненной работы:

- ▶ определить цели и задачи преподавателя и студента при изучении данной темы, в соответствии с требованиями к результатам освоения ОП;
- ▶ подобрать или составить задания, которые помогут сформировать компетенции в соответствии результатов освоения учебных программ;
- ▶ определить критерий оценивания задания; [15]

Таблица-1. Критерии оценивания для лабораторно-практических работ по разделу «Качественный анализ»

№	Темы	Критерии оценивания	баллы
«Качественный анализ»			
Организация рабочего места, подготовка оборудования и реактивов			25
1	Катионы 1-6 групп, анионы 1-3 групп	Использование перчаток, халата, очков	5
2		Нет разбитой стеклянной посуды	5
3		Маркировка лабораторного оборудования	5
4		Чистое рабочее место, без разлива реагентов	5
5		Утилизация отходов	5

Техника выполнения и решение кейс-задания			45
1		Соблюдает технику безопасности	10
2		Решение кейс-задания	15
3		Техника выполнения лабораторной работы	20
Обработка, анализ и оформление полученных результатов			30
1		Записывает уравнения качественных реакций катионов и анионов в молекулярной форме	10
2		- ионной форме	5
3		- сокращенной форме	5
4		оформление полученных результатов в лабораторной тетради	5
5		делает вывод	5
6		ИТОГО	100

Таблица-2. Критерии оценивания для лабораторно-практических работ по разделу «Количественный анализ» [7]

«Количественный анализ»			
Организация рабочего места, подготовка оборудования и реактивов			25
1	Гравиметрический анализ	Использование перчаток, халата, очков	5
2		Нет разбитой стеклянной посуды	5
3		Маркировка лабораторного оборудования	5
4		Чистое рабочее место, без разлива реагентов	5
5		Утилизация отходов	5
Техника выполнения и решение кейс-задания			45
1		Соблюдает технику безопасности	5
2		Решение кейс-задания	15
3		Техника выполнения лабораторной работы:	25
4		Работа с аналитическими весами, взятие навески	5
5		Приготовление растворов	10
6		Осаждение, фильтрование	5
7		Прокаливание, взвешивание прокаленного осадка	5
Обработка, анализ и оформление полученных результатов			30
1		Записывает уравнение реакции	5
2		Расчитывает теоретический выход	5

3		Расчитывает практический выход	5
4		Расчитывает абсолютную и относительную ошибки	5
5		Оформление полученных результатов в лабораторной тетради	5
6		Делает вывод	5
ИТОГО			100
«Количественный анализ»			
Организация рабочего места, подготовка оборудования и реактивов			25
1	Титриметрический анализ	Использование перчаток, халата, очков	5
2		Нет разбитой стеклянной посуды	5
3		Маркировка лабораторного оборудования	5
4		Чистое рабочее место, без разлива реагентов	5
5		Утилизация отходов	5
Техника выполнения и решение кейс-задания			45
1		Соблюдает технику безопасности	5
2		Решение кейс-задания	15
3		Техника выполнения лабораторной работы:	25
4		Сбор и монтаж титровальной установки	5
5		Приготовление растворов	10
6		Техника выполнения титрования, фиксация точки эквивалентности	10
Обработка, анализ и оформление полученных результатов			30
1		Записывает уравнение реакции	5
2		Фиксация в таблицу двух параллельных повторностей объема пошедших на титрование	5
3		Сходимость (повторяемость) результатов анализа (A) в%	2,5
4		Расчет среднеарифметической величины двух параллельных определений объема, см3	2,5
5		Расчет концентрации вещества в образце по объему рабочего раствора	5
6		Оформление полученных результатов в лабораторной тетради	5
7		Делает вывод	5
ИТОГО			100

Сравнительный анализ успеваемости и качества знаний при применении кейс-технологий и традиционного урока.

Взяли 3 группы Гк-21, Гк-22, Г-21а. В группе Гк-21 одной подгруппе качество знаний по проверочной работе качество знаний – 50, в другой – 70.

В группе Гк-22 одной подгруппе качество знаний по проверочной работе качество знаний – 70, в другой – 30.

В группе Г-21а одной подгруппе качество знаний по проверочной работе качество знаний – 75, в другой – 50. (рис 3).

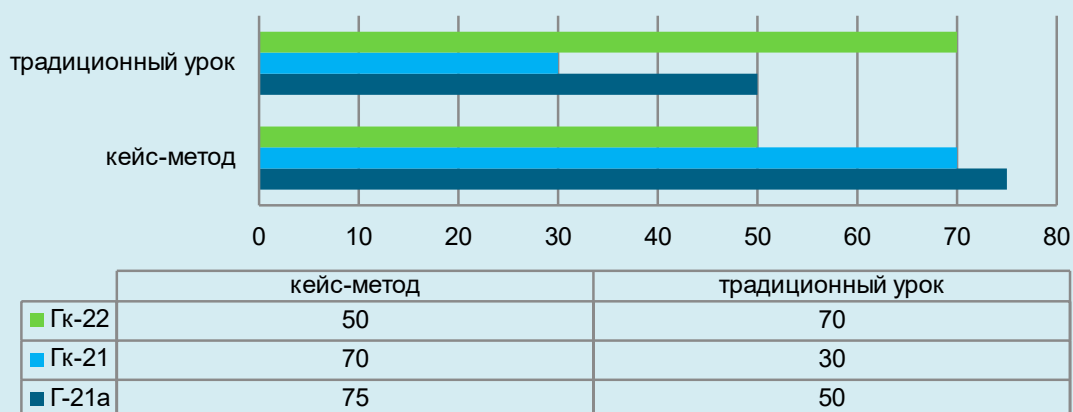

Рисунок-3. Сравнительная диаграмма качества знаний

Во всех 3 группах были взяты срезы знаний по определению катионов и анионов по уравнениям реакций. Решение задач выгодно по кейс технологиям.

Применение любых образовательных педагогических технологий не всегда дает 100 % результат. Все зависит от базовых знаний по химии, познавательного интереса к предмету и работы в команде.

Рекомендации

Каждый кейс, разработан на основе производственных, бытовых, разных учебных ситуаций, формирующих у обучающихся навыки конструирования, алгоритмов решения разных, практических задач. Правильно составленный кейс привязывает студентов к реальным фактам, позволяет промоделировать реальную проблему, с которой в дальнейшем придется столкнуться на практике.

1. Разрабатывая кейс, нужно помнить, что он должен соответствовать поставленной цели; иметь соответствующий уровень сложности; быть актуальным на сегодняшний день; иллюстрировать типичные ситуации; иметь несколько решений; провоцировать дискуссию; развивать аналитическое мышление.
2. Для успешного внедрения кейс-методов преподаватели должны пройти специальное обучение, чтобы эффективно использовать эти подходы. Это поможет избежать поверхностного применения технологий и обеспечит их максимальную эффективность.
3. Создать банк кейс заданий для лабораторно-практических занятий, обновить методические указания к практическим работам с использованием ситуационных заданий.

Использование кейс – технологий способствует развитию критического мышления студентов.

Можно выделить несколько основных личностных результатов обучения студентов:

- 1) способность к саморазвитию, целенаправленной познавательной деятельности;
- 2) способность ставить цели и строить жизненные позиции;
- 3) способность применять изученные понятия, результаты, для решения задач практического характера и задач из смежных дисциплин с использованием дополнительных материалов, полученных из разных источников информации.

Заключение

Анализ показателей успеваемости студентов до и после внедрения кейс-методов показывает, что такие инновационные подходы способствуют улучшению качества знаний. Несмотря на то, что применение новых технологий требует времени на адаптацию, их долгосрочные преимущества в виде более высоких результатов и улучшенной мотивации студентов становятся очевидными.

Список использованных источников

1. Хасенова М. Т. Методические основы реализации кейс-метода в процессе обучения химии как средства повышение естественно-научной грамотности учащихся Общеобразовательных учреждений (на примере Павлодарской области Республики Казахстан) ЕНУ 2020г.
2. Закон РК от 27 июля 2007 года № 319-III (с изменениями по состоянию на 2024 год)
3. ГОСО РК 2022 для ТиПО (утвержден приказом Министра образования и науки РК № 122 от 30 марта 2022 года)
4. Концепция развития образования Казахстана до 2030 года (приказ № 508, 2022 г.)
5. Аналитическая химия кн 1. В.П Васильев ОО «Дрофа», 2002
6. Государственный общеобязательный стандарт технического и профессионального образования, Приложение 5 к приказу Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348
7. Профессиональные стандарты WorldSkills по компетенции; <https://drive.google.com/drive/folders/1YwBDBEGypeUHMmq4k77widWfFQeHP4HF>(Сайт НАО Талап - вкладка WorldSkills)
8. <https://uba.edu.kz/storage/app/media/vestnik-1-2025-99999.pdf>
9. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 «Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования»;
10. Савенкова Ф. Р. Развитие функциональной грамотности через «case-технологии» на уроках математики материалы международной научно-практической конференции «Инновационные технологии в современном образовании: стратегия, задачи, внедрение» Костанай 2024.
11. Государственное автономное образовательное учреждение среднего профессионального образования «Энгельсский медицинский колледж» Методическое пособие Катионы I-VI аналитических групп для студентов III курса Шаповалова Ю.Б.
12. https://aptechestvo.ru/interes/articles/permananat_kaliya_ili_margantsovka_dlya_chego_nuzhny/
13. Сборник задач и упражнений по аналитической химии А.Г.Воскресенский, И.С.Солодкин, Москва. 1985
14. <https://znaniya.com/task/776281>

● КЕЙС-ӘДІС СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ

Бекмухамбетова М.Б., Оспанова А.К.

Абай облысы білім басқармасының «Геологиялық барлау колледжі» КМҚК

Аңдатпа. Бұл мақалада жаратылыстану ғылымдарын, соның ішінде химияны оқытуда кейс-әдісі белсенді қолданылады. Бұл әдіс студенттердің қызығушылығын арттыратын және оларды нақты кәсіби сұрақтарды шешуге дайындайтын практикалық мәселелерді тануға және шешуге ықпал етеді. Сондай-ақ дәстүрлі әді-

стер мен инновациялық тәсілдерді пайдалану кезінде оқыту нәтижелерін салыстырмалы талдай отырып, осы технологияларды енгізудің білім сапасы мен студенттердің үлгеріміне әсерін бағалау жүргізіледі. Минералогия мен химиялық талдауға қатысты кейс-тапсырмалардың мысалдарына ерекше назар аударылды.

Түйінді сөздер: кейс-технологиясы, білім сапасы, жағдаяттық тапсырмалар.

● THE CASE METHOD AS A TOOL FOR INCREASING STUDENTS' LEARNING MOTIVATION

Bekmukhambetova M.B., Ospanova A.K.

KSCP «Geological exploration College» of the Department of education of Abay region

Abstract. In this context, methods such as the case method and criteria assessment are actively used, especially in the teaching of natural sciences, including chemistry. These methods promote active cognition and solve practical problems, which increase students' interest and prepare them to solve real professional problems. The impact of the introduction of these technologies on the quality of knowledge and students' achievement is also assessed, taking into account a comparative analysis of learning outcomes using traditional methods and innovative approaches. Special attention is paid to examples of case studies related to mineralogy and chemical analysis, as well as laboratory works, which use a criteria assessment for a more objective assessment of the results.

Keywords: case technology, quality of education, situational tasks.

FTAMP 14.31.07

ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІН ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ҚОЛДАНУ: «NAN&SARQYT» ЖОБАСЫНЫҢ МЫСАЛЫНДА

Кабылдаева К.А.

«Алматы мемлекеттік бизнес колледжі» МКҚК, Алматы қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада Техникалық және кәсіптік білім беру жүйесінде жобалық оқытудың маңыздылығы қарастырылады. Жобалық оқытудың әдістемелік негіздері мен оны жүзеге асыру жолдары сипатталады. «NAN&SARQYT» жобасының мысалында студенттердің кәсіби дағдыларын қалыптастырудағы ұтымдылығы көрсетіледі. Жобалық оқытудың тиімділігі, нақты нәтиже беретіндігі сипатталды. Бұл материал арнайы пән оқытушыларына, колледж педагогтеріне және оқу үрдісін жетілдіруге қатысты мамандарға пайдалы болмақ.

Түйінді сөздер: Жобалық оқыту әдісі, бизнес-жоспарлау, тұтынушыларды зерттеу, экологиялық қаптама, пәнаралық байланыс, кәсіби дағдылар..

Кіріспе

Жобалық оқыту – Техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдары үшін өзекті әдіс, өйткені ол теорияны тәжірибемен ұштастырып, студенттердің кәсіби және тұлғалық дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл білім алушыларды нақты өндірістік жағдайларға жақын ортада жұмыс істеуге бейімдеп, олардың шығармашылық жауапкершілік, командалық жұмыс істеу және шешім қабылдау қабілеттерін арттырады. Әсіресе, жұмысшы мамандықтарында жобалық оқыту нақты өнім жасау арқылы тәжірибе жинақтауға, қателіктерден сабақ алуға және болашақ портфолио қалыптастыруға жол ашады. Сонымен қатар жобалық тәсіл еңбек нарығының талаптарына сай бәсекеге қабілетті маман дайындауға ықпал етеді. Заманауи білім беру жағдайында студенттер жиі өмірлік проблемалар мен қиындықтарды жеңу қажеттілігімен бетпе-бет келген кезде, жобалық оқыту әдісі нақты мәселелерді шешуде тәжірибе жинақтауға бірегей мүмкіндік береді [1].

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде жобалық оқыту әдісі заманауи талаптарға сай студенттердің кәсіби құзіреттіліктерін дамыту құралы ретінде кеңінен енгізілуде. Бұл үрдіс бірқатар нормативтік-құқықтық құжаттармен реттеледі және олардың мазмұны жобалық оқытудың білім беру жүйесіндегі маңызын айқындайды.

Атап айтқанда, Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (МЖМБС) жобалық оқытуды студенттердің құзіреттіліктерін қалыптастырудың тиімді әдісі ретінде қарастырады. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы №348 бұйрығының 6-қосымшасына сәйкес, «Жобалық жұмыс – бұл педагог немесе тәлімгердің жетекшілігімен орындалатын практикалық немесе шығармашылық жұмыс түрі болып табылады. Бұл жұмыс студенттің кәсіби құзіреттілігін дамытуға бағытталған және кәсіби модульдер мен дербес оқу тапсырмалары аясында іске асырылады» [2].

Сонымен қатар Қазақстан Республикасы «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасының 2021 жылдың 2-желтоқсанындағы №195 бұйрығына 2-қосымша ретінде көрсетілген «Нан-тоқаш және ұннан жасалған кондитерлік өнімдер өндірісі» кәсіби стандартында жобалық жұмыс тәжірибелік дағдыларды дамыту құралы ретінде қарастырылған. Стандартта *«Шынай өндірістік міндеттерді орындау барысында кәсіби дағдыларды қолдана отырып, практикалық жағдайларды талдау, бағалау және түзету»* сияқты құзіреттерді игеру көзделген. Бұл талаптар жобалық оқытудың тәжірибелік маңызын нақты көрсетеді [3].

Ал, осы құжаттар негізінде әзірленген «07210300 – Нан пісіру, макарон және кондитер өндірісі» мамандығына арналған білім беру бағдарламасында жобалық оқыту элементтері кәсіби модульдерге интеграцияланған. Атап айтқанда, білім алушылар өндірістік тапсырмаларды орындау арқылы нақты технологиялық процестерді меңгереді. Мысалы, «КМ 2. Нан және нан-тоқаш өнімдерінің технологиялық үрдістерін жүргізу» және «КМ 3. Ұнды кондитер өнімдерінің технологиялық үрдістерін жүргізу» модульдерінде шикізаттар мен жартылай фабрикттарды дайындау, қамырды илеу, өнімдерді пісіру сияқты практикалық әрекеттер арқылы құзіреттіліктер қалыптастырады. Бұл модульдердің оқу нәтижелері жобалық жұмыс арқылы бекітіліп, кәсіби құзіреттерді тәжірибе жүзінде дамытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, Қазақстанның кәсіби білім беру жүйесінде жобалық оқыту – студенттердің нақты өндірістік жағдайда жұмыс істей алу қабілетін дамытуға, шығармашылық және зерттеушілік әлеуетін арттыруға бағытталған тиімді дидактикалық тәсіл ретінде нормативтік деңгейде көрсетілген.

Бұл мақаланың мақсаты жобалық оқыту әдістемесін оқу процесіне енгізу арқылы студенттердің теориялық білімін тәжірибемен ұштастыру мәселесі болып табылады. «NAN&SARQYT» жобасының мысалында студенттердің кәсіпкерлік, маркетинг, логистика және тұтынушылармен қарым-қатынас дағдыларын дамыту мүмкіндіктері сараланады.

Мақаланың негізгі міндеттері:

- ▶ «NAN&SARQYT» жобасының құрылымын және оны іске асыру тетіктерін сипаттау;
- ▶ оқу үрдісінде жобалық оқытудың тиімділігін бағалау;
- ▶ студенттердің кәсіби дағдылары мен кәсіпкерлік әлеуетін дамыту жолдарын көрсету;
- ▶ Отандық және шетелдік тәжірибелермен салыстыра отырып, жобалық оқытудың нәтижелігін талдау.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі еңбек нарығының сұраныстарына бейімделуі тиіс. Жас мамандар тек теориялық біліммен шектелмей, нақты өндірістік үрдістер мен кәсіпкерлік дағдыларды меңгеруі қажет. Осы орайда, жобалық оқыту әдісі студенттерге өз бетімен зерттеу жүргізуге, мәселелерді шешуге және заманауи шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

«NAN&SARQYT» жобасы – бұл студенттерді шығармашылық жұмысқа, инновациялық ойлауға және тәжірибелік міндеттерді шешуге ынталандыратын бірегей әдістемелік модель. Жоба барысында студенттер нан өндірісін меңгеріп қана қоймай, экологиялық қаптаманы әзірлеу, нарықтық зерттеулер жүргізу және өнімді тұтынушыларға ұсыну әдістерін үйренеді.

Жобалық оқыту әдісінің маңыздылығы мына факторлармен негізделеді:

- ▶ студенттердің оқу ынтасын күшейтеді;
- ▶ кәсіби құзіреттіліктерді арттырады;
- ▶ кәсіпкерлік дағдылар мен маркетингтік стратегияларды игеруге көмектеседі;
- ▶ пәнаралық байланысты нығайтады;
- ▶ шығармашылық және сыни ойлауды дамытады.

Қазақстандық зерттеушілер жобалық оқыту әдісін білім беру жүйесіне бейімдеуге ерекше көңіл бөлетінін аңғаруымызға болады. Мысалы, Қулешова Г.С. «Кәсіби бағыттағы жобалық оқыту әдістемесі» атты оқулығында жобалық оқыту технологиясының теориялық негіздері мен оны кәсіптік білім беру үрдісіне енгі-

зу тәсілдерін жан-жақты сипаттайды. Ол жобалық қызмет арқылы студенттердің танымдық белсенділігін арттыру және құзіреттілікке бағытталған оқыту моделін қалыптастыру жолдарын ұсынады. Серикбаева М.С «Кәсіптік білім беру жүйесінде жобалық оқытуды қолдану ерекшеліктері» еңбегінде пәнаралық байланыс пен шығармашылықты дамытуда жобалық оқыту тиімді екенін атап өтеді. Оның пайымынша, бұл әдіс студенттердің тек кәсіби білімін ғана емес, сонымен қатар сыни және жүйелік ойлау дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді [4]. Қаржаубай М. «Жобалық оқытуды цифрлық білім беру үрдісінде тиімді пайдалану жолдары» зерттеуінде жобалық оқытуды ұлттық мәдени мұраны сақтауға бағытталған тағам технологиялары негізінде қарастырады. Ол дәстүр мен инновацияны біріктіру арқылы студенттердің зерттеушілік және кәсіби дағдыларын жетілдіруді ұсынады. Халықаралық зерттеулерде де жобалық оқыту әдісінің тиімділігі кеңінен талданған [5]. Thomas J.W. «A Review of the Research on Project – Based Learning» жұмысында жобалық оқытудың негізгі қағидадатарын сипаттай келе, бұл тәсіл студенттердің белсенділігін арттырып, шынайы өмірлік міндеттерді шешуге бағытталғанын дәлелдейді. Ол жобалық оқытудың құрылымдық элементтерін – мәселе қою, жоспарлау, зерттеу, әрекет және рефлексия – нақты көрсетеді [6]. Bell S. «Project-based Learning for the 21st Century» атты мақаласында жобалық оқыту әдісі 21 ғасыр дағдыларын: коммуция, ынтымақтастық, креатив және сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруда шешуші рөл атқаратынын айтады. Beers B. «Project – based learning and its effect on motivation in the adolescent mathematics classroom» жазбасында жобалық оқыту болашақ жұмыс орындарында қажет болатын құзіреттерді дамытуда маңызды екенін алға тартады. Ол сондай-ақ оқытушылардың рөлін нұсқаушыдан – фасилитаторға дейін трансформациялау қажеттілігін ұсынады [7]. Herrington & Oliver «An instructional design framework for authentic learning environments» баяндамасында жобалық оқытудың шынайы (authentic) оқу ортасын қалыптастыруға бейімділігі туралы айта келе, оқытудың тиімділігін арттыруда жобалық тәсіл – басты құралдардың бірі екенін алға тартады [8].

Бизнес және өндіріс саласындағы қолданбалы зерттеулер де жобалық оқыту әдісін қолдайды. McKinsey & Company «Using the Techniques of the World's Top Strategic Consultants to Help You and Business» кітабында жобалық оқытудың заманауи нарық талаптарына бейімделуі, оны кәсіпкерлік және Startapp-бағыттағы білім беруде қолдану мүмкіндігі жан-жақты сипатталады [9].

ЮНЕСКО-ның «Improving Work – Based Learning (WBL) Programmes for Young People in the South Mediterranean Region – Regional Guidelines» материалында да жобалық оқыту білім алушылардың өмірлік дағдыларын дамыту мен тұрақты даму мақсаттарына жетуде негізгі әдіс ретінде ұсынылады. Бұл тәсіл студенттердің дербес шешім қабылдау, әлеуметтік жауапкершілік пен ұжымдық жұмыс қабілеттерін арттырумен қатар, кәсіпкерлік ойлауын дамытады. Жобалық оқыту әдісі заманауи білім беру жүйесінде маңызды орын алады.

«NAN&SARQYT» жобасы негізінде студенттердің кәсіби дағдыларын дамыту, олардың кәсіпкерлік әлеуетін арттыру және экологиялық сананы қалыптастыру мақсат етіледі. Зерттеу барысында нормативтік құжаттар, отандық және шетелдік тәжірибелер талданып, жобалық оқытудың тиімділігі көрсетіледі.

Бұл әдісті әрі қарай дамыту және оны кеңінен енгізу білім алушылардың кәсіби дайындығын жетілдіруге ықпал етеді. Сонымен қатар, олардың еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

Әдістеме

Жобаға бағытталған оқыту студенттердің өнімді жасау процесіне мүмкіндігінше қатысуын қамтамасыз ету үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер пайдаланылды.

«NAN&SARQYT» жобасы жағдайында әдістерге ашымалмен нан пісіру технологиясын теориялық зерттеу, рецепт құру және нан пісіру, тұтынушыларды зерттеу және орау дизайны кіреді. Жобаны бірнеше кезеңге бөлуге болатынын атап өту маңызды, олардың әрқайсысы белгілі бір әдістер мен технологияларды қолдануды көздейді.

Сурет-1. Жобалық оқытуға негізделген білім беру үрдісінен көрініс

Сурет-2. Мәселеге негізделген жағдаяттарды шешудің балама жолдарын зерделеу барысы

Жобалық оқыту әдісі келесі қағидаттарға негізделді:

- ▶ Пәнаралық байланыс – жоба барысында студенттер «КМ 2. Нан және нан-тоқаш өнімдерінің технологиялық үрдістерін жүргізу», КМ 3. Ұнды кондитер өнімдерінің технологиялық үрдістерін жүргізу», «Менеджмент және маркетинг», «Экономика» және «Ақпараттық технологиялар» пәндерінен алған білімдерін қолданды.
- ▶ Өзіндік ізденіс – студенттер мәселені зерттеу, шешімдер табу және оларды тәжірибеде қолдану арқылы өз бетімен үйренді.
- ▶ Практикалық бағыттылық – жоба тек теориялық емес, нақты өндірістік үрдісті қамтыды.
- ▶ Топтық жұмыс – студенттер рөлді бөліп, командалық жұмыс жүргізді.
- ▶ Нәтижеге бағытталу – студенттер жоба барысында нақты өнім (нан өнімдері мен экологиялық қаптама) шығару мақсатында жұмыс жасады.
- ▶ Кері байланыс және жітілдіру – жоба барысында оқытушылар мен сарапшылар үнемі кері байланыс беріп, түзетулер енгізуге көмектесті.

«NAN&SARQYT» жобасы аясында «07210300 – Нан пісіру, макарон және кондитер өнімдері өндірісі» мамандығы студенттері әртүрлі оқыту әдістерін қолдана отырып тәжірибелік, зерттеу және проблемалық бағыттағы тапсырмаларды орындады. Тәжірибелік оқыту әдісі арқылы студенттер әлеуметтік серіктестер базасында және колледж зертханаларында ашымал қосылған нан өнімдерін дайындап, олардың адам денсаулығына пайдасын, әсіресе асқазан-ішек жолдарына оң әсерін зерттеді. Олар әртүрлі ашымал түрлерімен жұмыс істеп, ингредиенттердің сапасын саралап, өнімнің дәмі мен құрылымына дегустация арқылы баға берді. Проблемалық оқыту барысында өндіріс процесінде туындаған нақты мәселелерді шешу (ұн сапасы, қамыр илеу, пісіру температурасы, қаптау ақаулары т.б.) арқылы студенттер сыни ойлау мен шешім қабылдау қабілеттерін дамытты. Сонымен қатар зерттеу әдісі негізінде тұтынушылардың сұранысын анықтау үшін сауалнамалар, сұхбаттар жүргізіліп, экологиялық қаптама әзірлеу және технологиялық процестерді жетілдіру бағытында деректер талданды. Топтық жұмыс әдісі арқылы студенттер бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеп, рецептерді әзірлеу, маркетингтік зерттеу, қаптама

дайындау сияқты міндеттерді бөлісіп орындады. Жобаның әр кезеңінде кері байланыс әдісі қолданылып, оқытушы мен студенттер бірлесіп жұмыс нәтижелерін талқылап, ұсыныстар енгізіп, жетілдіру жұмыстары жүргізілді. Осы әдістерді бір жүйеде қолдану арқылы студенттердің кәсіби құзіреттілігі артып, жобалық оқытудың тиімділігі дәлелденді.

Бұл әдістерді қолдану өнім жөнінде толық ақпарат алу ортасын құруға көмектеседі. Студенттерге тек наубайшы дағдыларды ғана емес, сонымен қатар кәсіпкерлік, логистикалық және маркетингтік құзіреттіліктерді де меңгеруге мүмкіндік береді.

Жобалық оқыту әдісінің іске асыру мерзімі:

«NAN&SARQYT» жобасы 2024-2025 оқу жылының бір семестрінде жүзеге асырылды. Жобаның орындалу кезеңдері төмендегідей құрылды:

1. Дайындық кезеңі (1-2 апта)
 - ▶ Тақырыпты таңдау, мақсат пен міндеттерді анықтау;
 - ▶ Топтарды қалыптастыру және рөлдері бөлу;
 - ▶ Алғашқы теориялық зерттеу және ақпарат жинау.
2. Зерттеу және әзірлеу кезеңі (3-8 апта)
 - ▶ Ашытқы нан рецептерін зерттеулер

жүргізу (сауалнамалар, сұхбаттар, нарықтық талдау);

- ▶ Қаптама дизайнын жасау және логистиканы қарастыру.

3. Өндірістік және тәжірибелік кезең (9-12 апта)

- ▶ Тестілеу және өнімді әзірлеу;
- ▶ Экологиялық қаптаманы дайындау;
- ▶ Өнім сапасын бағалау және түзетулер енгізу.

4. Жобаны қорғау және бағалау кезеңі (13-16 апта)

- ▶ Жоба нәтижелерін ұсыну және таныстыру;
- ▶ Инвесторлар мен сарапшылар алдында презентация жасау.

Пісіру технологияларын зерттеу кезеңі.

Бірінші кезеңде студенттер нан пісіру негіздерін, ашытқылардың ерекшеліктерін және әртүрлі рецепттерде қолданылуын меңгереді. Тек теорияны оқып қана қоймай, алған білімдерін тәжірибеде қолдана білу маңызды. Мұғалім студенттерге алғашқы өнім үлгілерінің сапасын бақылау және жасау үшін бірқатар рецепттер ұсынды. Студенттер ашытудың әртүрлі әдістерін қолданып, шпинат, қызылша немесе басқа ингредиенттерді қосқанда рецепттегі ықтимал өзгерістерді ескерді [10].

Сурет-3. Зертханадағы жұмыс барысы

«NAN&SARQYT» жобасы жобалық оқыту-ды наубайханалық шеберлікке біріктірудің мысалы болып табылады. Бұл әдісті практикалық қолдану бірнеше негізгі қадамдарды қамтиды:

Пісіру технологияларын зерттеу барысында, студенттер нан пісіру негіздерін, ашымалдардың ерекшеліктерін және әртүрлі рецепттерді қолдануды меңгереді. Тек теорияны оқып қана қоймай, алған білімдерін тәжірибеде қолдана білу маңызды. Мұғалім студенттерге алғашқы өнім үлгілерінің сапасын бақылау және жасау үшін бірқатар нұсқалар ұсынды. Студенттер ашытудың әртүрлі әдістерін қолданып, шпинат, қызылша немесе басқа ингреди-

енттерді қосқанда рецепттегі ықтимал өзгерістерді ескерді [11].

Зертханадағы жұмыс кезеңі.

Өніммен жұмыс істеу және оны жақсарту. Студенттер алғашқы үлгілер бойынша нанның сапасы туралы қорытынды жасады, содан кейін дәмі мен құрылымын жақсарту үшін рецепттерге өзгерістер енгізді. Бұған әртүрлі ұндарды сынап көру, ашыту уақытын оңтайландыру және жаңа ингредиенттерді зерттеу кіреді. Студенттер шпинат пен қызылша сияқты ингредиенттерді қосу нанның дәмі мен сыртқы түріне қалай әсер ететінін талдады.

Кесте-1. Шпинат және қызылша қосылған бауырсақтар көрсеткіштері

Қоспасы	Түсі	Пішіні	Иісі	Дәмі	Жалпы әсер
Шпинат қосылған бауырсақ	Ақшыл жасыл түс	Бірдей домалақ	Балғын, тартымды	Шпинат өнімге ерекше дәм береді, жақсартады. Дәм балансы тамаша, шпинат қамырдың дәмін бұзбайды, тек оны баса көрсетеді.	Түрі, дәмі керемет сезімге бөледі. Мұндай өнім нарықта өз орнын тайып, дәстүрлі тағамдардағы ерекше комбинацияларды бағалайтын тұтынушыларға ұнауы мүмкін.
Қызылша қосылған бауырсақтар	Қанық күлгін-қызыл түс	Бірдей домалақ	Қызылшаның иісі кішкене білінеді, көп емес. Хош иісті.	Қызылша қамырмен тамаша үйлесетін нәзік иісін қосады. Өнім тым тәтті емес, қызылша дәмді теңестіреді, оны қызықты етеді.	Бұл бауырсақ ерекше және ерекше дәм комбинациясын ұнататындарды қызықтырады. Жақсы құрылым, теңдестірілген дәм және табиғи ингредиенттер бұл өнімді тұтынушылар үшін тартымды етеді.

Өнім презентациясы

Соңғы кезең – дайын өнімді таныстыру. Студенттер таңдалған рецептке қалай келгенін, қандай мәселелерді шешу керек екенін және өнімнің нарыққа қалай ұсынылатынын түсіндіре отырып, жұмыс нәтижелерін көрсетті. Нәтижесінде, «NAN&SARQYT» брендімен экологиялық қораптарға салынған, пайдалы нан өнімдерін ұсынатын бизнес жоба жарыққа

шықты. Оның бренд атауы, логотипі, құрамы және пайдасы жөнінде қажетті ақпараттармен танысуға болатын QR коды, жұмыс барысы салынған инстаграм парақшасы, сайттың демо нұсқасы жасалды және тапсырыс беретін байланыс нөмерлері көрсетілді. Технологиялық пәндер апталығы аясында, көрмеде бизнес жоба таныстырылып, көрсетілді [12].

Сурет-4. Экологиялық қағаз қаптама

Сурет-5. Бизнес-жобаны таныстыру сәтінен көрініс

1. Оқытушылар білім алушылардың тиісті инновациялық шешімдерді жоғары деңгейде көрсеткендігін, түсінікті және логикалық түрде баяндап бергенін атап өтті. Сондай-ақ, студенттердің белсенді қатысуы мен теорияны практикалық аспектілермен біріктіретін пәнаралық көзқарасты қолданғанын да ерекше бағалады.
2. Әлеуметтік серіктестер тарапынан наубайхана кәсібінің дамуына пайдалы қызықты тәсілдері мен жаңа технологиялардың қолданылуы жақсы әсер қалдырған. Жоба түрлі әлеуметтік немесе коммерциялық салаларда кеңінен таралып, жүзеге асырудың жақсы перспективалары бар екенін көрсетті.

Практикада қолдану

Алматы мемлекеттік бизнес колледжінде жобалық оқытуды енгізу мақсатында «NAN&SARQYT» бастамасы қолға алынды. Бұл жобаға «07210300 – Нан пісіру, макарон және кондитер өндірісі» мамандық студенттері қатысып, өздерінің кәсіби дағдыларын нақты өнім арқылы дамытты. Студенттер ашымалды қамыр негізінде түрлі нан өнімдерін әзірлеуді үйренді: шпинат,

қызылша қосылған және классикалық бауырсақтар, мини багеттер, брускетта, канпе және құрғақ қытырлақ нан түрлері. Сондай-ақ жобаның мақсаттарына ашымалмен нан рецептерін әзірлеу, мақсатты аудиторияны талдау, орап-қаптау қораптарын жасау және өнімді ұсыну жатады. Бұл бағытта жұмыс істеу барысында біз жобалық оқытудың студенттердің кәсіби шеберлігін дамытуға, шығармашылық қабілеттерін арттыруға, жауапкершілік пен командалық жұмысқа бейімдеуге едәуір ықпал ететінін байқадық. Сонымен қатар жоба нақты өндірістік жағдайларға жақын ортада білім алуға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде еңбек нарығына бейімделген, бәсекеге қабілетті маман даярлауға жол ашады.

«NAN&SARQYT» жобасының апробациясы Алматы мемлекеттік бизнес колледжінде 2024-2025 оқу жылының 1 семестрінде өтті. Жоба барысында студенттер түрлі ашытқы нан өнімдерін әзірлеп, маркетингтік зерттеулер жүргізді, экологиялық қаптама дайындады және тұтынушылардың пікірін талдады.

Тұтынушылардың кері байланысы

Жобаның нарыққа бейімділігін бағалау мақсатында тұтынушылардан кері байланыс жинауға бағытталған зерттеу жұмыстары жүргізілді. Бұл зерттеу жобалық өнімнің сапасын, бағасын және тұтынушылық сұранысқа сәйкестігін айқындауға мүмкіндік берді.

Бағалау жұмысының бірінші кезеңінде сауалнама әдісі қолданылды. Сауалнамаға 100 респондент қатысып, олардан өнімнің сапасы, бағасы және күнделікті қажеттілігі бойынша пікірлері алынды. Жиналған деректер жобаның тұтынушылық тартымдылығын саралауға негіз болды.

Екінші кезеңде жеке сұхбаттар ұйымдастырылып, өнімді тұрақты тұтынуға дайын респонденттермен тереңдетілген пікір алмасу жүргізілді. Бұл сұхбаттар арқылы тұтынушылардың нақты қажеттіліктері, өнімге қатысты артықшылықтар мен кемшіліктері, сондай-ақ болашақта жобаны жетілдіруге бағытталған ұсыныстары анықталды.

Жалпы алғанда, алынған кері байланыс мәліметтері жобаның нарыққа шығу мүмкіндігін бағалауға және тұтынушылық сұранысқа бейімделген өнімді қалыптастыруға септігін тигізді.

Сурет-6. «NAN&SARQYT» жобасының SWOT анализі

Нан өнімдерін әзірлеу нәтижелері.

Жоба аясында студенттер төмендегі өнім түрлерін дайындады:

- ▶ Шпинат қосылған бауырсақ;
- ▶ Қызылша қосылған бауырсақ;
- ▶ Мини багеттер;
- ▶ Нан өнімдерінен брускетта мен канпе;
- ▶ Құрғақ қытырлақ нан түрлері.

Инстаграм парақшасы және тапсырыс жүйесі.

Жоба аясында арнайы инстаграм парақшасы құрылып, онда өнімдердің суреттері, дайындалу процесі мен тапсырыс нұсқаулары орналастырылды. Инстаграмның мекені жайы: nansarqyt.kz. Сонымен қатар, логотип, баннер және сайттың демо нұсқасы жасалды.

Колледж студенттерінің кері байланысы. Жобаға қатысқан 30 студенттің пікірі жи-

налып, келесі қорытындылар жасалды:

- ▶ 90%-ы жобалық оқытудың өздеріне пайдалы болғанын айтты;
- ▶ 85%-ы өздерінің кәсіпкерлік дағдыларының дамығанын мойындады;
- ▶ 70%-ы жобаны болашақта бизнеске айналдыруға қызығушылық танытты;
- ▶ 60%-ы командалық жұмыс арқылы жаңа дағдыларды үйренгенін айтты;
- ▶ 75%-ы маркетинг және логистика саласында алғашқы тәжірибе жинақтағанын атап өтті.

Студенттердің пікірі:

«Бұл жоба арқылы біз тек нан пісіріп қана қоймай, оны қалай нарыққа шығару керектігін де үйрендік. Бизнес ашуға мотивация алдық.»-Студент 1, 2-курс.

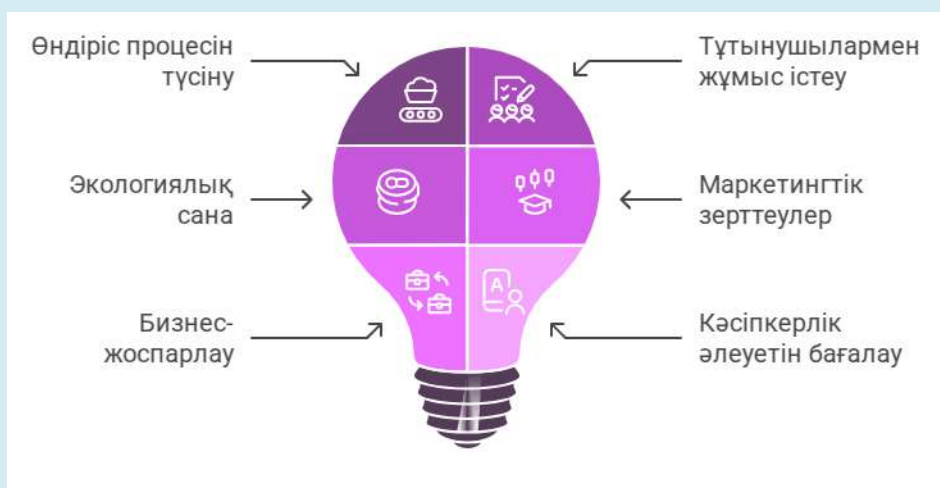
«Топтық жұмыстың қаншалықты маңызды екенін түсіндім. Әркімнің өз міндеті бол-

ды, бәріміз бір мақсатқа жұмыс жасадық.»-Студент 2, 3-курс.

«Мен үшін маркетингтік зерттеу жүргізу өте қызықты болды. Болашақта осы бағытта жұмыс жасағым келеді.»-Студент 3, 2-курс.

«NAN&SARQYT» жобасының апробация студенттердің кәсіптік және шығармашылық дағдыларын дамытуда тиімділігін дәлелдеді. Жоба нәтижесінде:

- ▶ Студенттер өндіріс процесін меңгерді, тұтынушылармен жұмыс істеп көрді;
- ▶ Экологиялық сананы дамытуға ықпал етті;
- ▶ Маркетингтік зерттеулер мен бизнес жоспарлау дағдыларын жетілдірді;
- ▶ Шынайы тәжірибе арқылы өздерінің болашақ кәсіпкерлік әлеуетін бағалады.

Сурет-7. Студенттердің кәсіптік дағдыларын арттыру

Жобаның келесі қадамдары ретінде оның ауқымын кеңейту, жаңа өнім түрлерін енгізу және тұрақты серіктестермен жұмыс жасау жоспарланып отыр.

Сонымен қатар жобаға қатысушы студент Батыршаев Елдар Техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының білім алушылары арасында өткізілген «Мамандықтар әлемін ашамыз» қалалық форумы-

ның «Менің кәсібім – менің бизнесім» жобасы байқауына қатысып, I орын иеленіп, жобалық оқытудың нәтижелілігін нақты дәлелдеді.

Ұсыныстар

Жобалық оқыту әдісі арнайы пәндерді оқытуда өте тиімді екеніне көз жеткіздік. Осыған орай, әріптес педагогтерге, әсіресе арнайы пән оқытушыларына осы тәсілді қолдануды ұсынамыз. Бұл әдіс студенттердің кәсіби дағдыларын, өз бетімен жұмыс жасау қабілетін, шешім қабылдау дағдысын, шығармашылық ойлауын және топпен тиімді жұмыс істеу машығын дамытуға зор мүмкіндік береді.

- ▶ Жобалық оқытуды бірден бастамай тұрып, алдымен шеберлік сағаттарын ұйымдастырып, маркетингтік зерттеу, технологиялық процестер сияқты бағыттар бойынша қосымша сабақтар өткізген дұрыс. Бұл олардың жобамен жұмыс істеуге дайын болуына септігін тигізеді.
- ▶ Нақты жобалармен жұмыс істеуге кіріскенде, жобалық оқытуды тек арнайы пәндермен шектемей, оны экономика, экология, информатика сияқты басқа пәндермен ұштастыра отырып, кешенді түрде жүргізуге болады. Бұл тәсіл пәнаралық байланысты нығайтады және білім алушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.
- ▶ Жобаны жоспарлау кезінде студенттердің жас ерекшелігін, оқу бағдарламасының мазмұнын, қол жетімді материалдарды, қауіпсіздік талаптарын, сондай-ақ сабақтың ұзақтығы мен кезеңдерін тиімді ұйымдастыру сияқты маңызды жайттарды ескерген жөн.
- ▶ Жергілікті кәсіпкерлерді, наубайханаларды, маркетингтерді жобаға тарту-білім алушылар үшін маңызды тәжірибе көзі. Олардан алған пікір мен ұсыныс-шынайы дамудың кепілі болып табылады.

Жобалық оқыту – тек тапсырма орындау емес, ол – болашақ маманның кәсіби құзіреттілігін қалыптастыру жолы.

Қорытынды

Жобалық оқыту әдісін білім беру үрдісіне енгізу – студенттердің теориялық білімін тәжірибемен толықтырудың тиімді жолы екеніне көз жеткіздік. «NAN&SARQYT» жобасы аясында студенттер тек кәсіби шеберліктерін ғана емес, сонымен қатар кәсіпкерлік, маркетинг, логистика және тұтынушылармен қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырып, өмірлік маңызы бар тәжірибе жинады. Жобалық оқытуда қолданылған тәжірибелік, проблемалық, зерттеу, топтық және кері байланыс әдістері студенттердің сыни ойлауын, шығармашылық қабілетін және шешім қабылдау машығын дамытуда жоғары нәтиже берді.

Басқа дәстүрлі оқыту тәсілдерімен салыстырғанда бұл әдістің артықшылығы – білім алушыны нақты әрекетке, өндірістік жағдайға, жауапкершілікке үйрететіндігінде. Сонымен қатар, бұл әдісті өзге пәндермен байланыса отырып жүргізілуі – арнайы пәндерді оқытуда жақсы нәтиже беретінін көрсетті.

Сондықтан бұл әдісті кеңінен қолдану Техникалық және кәсіптік білім берудің сапасын арттыратын заманауи жолы деп сеніммен айта аламыз.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. Кулешова Г.С. Проектная технология обучения: теоретические и практические аспекты. Алматы: Білім баспасы, 2014 ж.
2. Орта білімнен кейінгі білім берудегі мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. ҚР Оқу-ағарту министрінің 3 тамыз 2022 жылғы №348 бұйрығының 6-қосымшасы.
3. Атамекен ҰҚП Басқарма Төрағасы орынбасарының 2021 жылғы 2 желтоқсандағы №195 бұйрығы.
4. Серикбаева М.С. Шығармашылық пен пәнаралық байланыс: білім беру жүйесіндегі инновациялар. Алматы. 2014 ж.
5. Қаржаубай М. Ұлттық тағамдар: дәстүр мен жаңашылдық. Алматы: Білім баспасы. 2016 ж.
6. Thomas J.W. A Review of the Research on Project – Based Learning. Berkeley, CA: The Autodesk Foundation. 2000 e.
7. Beers B. Project – based learning and its effect on motivation in the adolescent mathematics classroom. 2011 e.

8. Herrington & Oliver. An instructional design framework for authentic learning environments. Educational Technology Research and Development. 2000 е.
9. McKinsey & Company. Using the Techniques of the World's Top Strategic Consultants to Help You and Business. McKinsey Global Institute. 2020 е.
10. Мұрат Т. Қазақ нан пісіру өнері. Астана: Білім. 2017 ж.
11. Силантьева Н.В., Беседин А.М. Проектная работа в оценке учебных достижений студентов. Уфа: Башкирский государственный университет. 2019 г.
12. Шадрина Е.В. Методология проектной деятельности в обучении: опыт и перспективы применения. Москва: Академический проект. 2012 г.

● ПРИМЕНЕНИЕ ПРОЕКТНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ: НА ПРИМЕРЕ ПРОЕКТА «NAN&SARQYT»

Кабылдаева К.А.

ГККП «Алматинский государственный бизнес колледж», г.Алматы

Аннотация. В данной статье рассматривается значимость проектного обучения в системе технического и профессионального образования. Описываются методологические основы проектного подхода и пути его реализации. На примере проекта «NAN&SARQYT» показана эффективность формирования практических навыков у студентов. Эффективность проектного обучения и его практическая результативность были подробно рассмотрены. Материал будет полезен преподавателям специальных дисциплин, педагогам колледжей и специалистам, участвующим в совершенствовании учебного процесса.

Ключевые слова: Проектный метод обучения, проект «NAN&SARQYT», бизнес-планирование, исследования потребителей, экологическая упаковка, междисциплинарная коммуникация, профессиональные навыки.

● APPLICATION OF THE PROJECT-BASED LEARNING METHOD IN THE EDUCATIONAL PROCESS: THE EXAMPLE OF THE «NAN&SARQYT» PROJECT

Kabyldayeva K.A.

Almaty State Business College, Almaty

Annotation. This article explores the importance of project-based learning in the system of technical and vocational education. It describes the methodological foundations of this approach and ways of its implementation. The effectiveness of developing students' practical skills is demonstrated through the example of the «NAN&SARQYT» project. The material will be useful for teachers of specialized disciplines, college instructors, and professionals involved in improving the educational process.

Keywords: Project-based learning, «NAN&SARQYT» Project, business planning, consumer research, eco-packaging, interdisciplinary communication, professional skills.

МРНТИ 14.25.07

ГЕЙМИФИКАЦИЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА КАК ПУТЬ ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Кипчакбаева К.Б.

ГККП «Методический центр» акимата города Астаны

Аннотация.

Статья посвящена исследованию потенциала геймификации как эффективного инструмента повышения учебной мотивации. Автор анализирует преимущества и возможные сложности интеграции игровых элементов в образовательный процесс, выделяя ключевые факторы, способствующие росту вовлеченности и познавательного интереса учащихся. На основе практического опыта внедрения геймификации в учебных заведениях формулируются методические рекомендации для педагогов по использованию игровых механик и цифровых платформ в преподавании.

Ключевые слова:

геймификация, учебная мотивация, образовательные технологии, игровые методы, цифровые инструменты, вовлеченность, интерактивное обучение.

Введение

В последние годы в образовании наблюдается стремительное развитие инновационных технологий, которые призваны сделать учебный процесс более интересным и эффективным. Одной из таких технологий является геймификация – использование игровых элементов в неигровых контекстах, таких как обучение.

Геймификация представляет собой способ повышения мотивации и вовлеченности учащихся в образовательный процесс, превращая традиционные методы преподавания в увлекательное занятие. Она основывается на принципах игры, что делает обучение не только полезным, но и интересным.

Современные подходы к организации учебного процесса направлены на повышение интереса обучающихся к учебе, их вовлеченности и внутренней мотивации.

Одним из перспективных методов является геймификация – использование элементов игровых технологий в образовательной среде. Этот подход позволяет сделать процесс обучения более привлекательным и динамичным, развивает креативность и активное участие.

Термин «геймификация» (англ. gamification) был введен в начале 2000-х годов Раджатом Пахарией, разработчиком программного обеспечения для бизнеса. Несмотря на это, вплоть до 2010 года концепция оставалась малоизвестной. Широкую популярность она приобрела лишь после 2012 года благодаря работам канадского бизнес-консультанта Гейба Зикерманна [1].

В Казахстане геймификация рассматривается как инструмент для повышения мотивации и учебной активности. В частности, исследования показывают, что использование игровых технологий позво-

ляет значительно улучшить восприятие сложных тем, особенно в таких дисциплинах, как математика, физика и иностранные языки. Примером является внедрение цифровых платформ (*Filmland, Daryn Online*), где реализованы элементы геймификации (значки, рейтинги, уровни).

Геймификация в образовании соответствует требованиям Государственного общеобязательного стандарта образования (ГОСО), который ориентирован на развитие функциональной грамотности и ключевых компетенций учащихся. В рамках обновленного содержания образования Казахстана (Назарбаев Интеллектуальные школы), особое внимание уделяется формированию у обучающихся критического мышления, навыков сотрудничества и самостоятельного изучения нового материала.

Образовательные программы, такие как учебные программы по математике, языкам и естественным наукам, включают задания, направленные на развитие интерактивного взаимодействия. Это соответствует внедрению инновационных подходов к обучению, что поддерживается Министерством просвещения РК.

Отдельного внимания заслуживает потенциал геймификации в развитии творческих способностей учащихся. Как указывает Л.П. Варенина, игровые технологии могут выступать не только в качестве средства обучения, но и как форма самоконтроля в образовательном процессе [2].

Как отмечается в исследованиях А.В. Цветчих, А.В. Редькина и А.М. Бессмертного, геймификация выступает эффективным инструментом повышения учебной мотивации. Ученые объясняют это тем, что на сегодняшний день отсутствуют комплексные системы, интегрирующие соревновательный, игровой и визуализированный подходы для активизации познавательной деятельности. Подобные методики пока еще недостаточно широко применяются как в образовании, так и в корпоративной среде [2].

Важным преимуществом геймификации является ее гибкость: она может быть адаптирована к самым разным контек-

стам – от сложных цифровых платформ до простых неформальных и «аналоговых» активностей. Это предоставляет педагогу-наставнику широкие возможности для разработки заданий различного масштаба, продолжительности и уровня сложности [3].

По мнению известного ученого С.И. Никитина, в скором будущем геймификация займет лидирующие позиции среди вспомогательных образовательных технологий [4].

Влияние геймификации на вовлеченность учащихся изучали такие российские исследователи, как Р.С. Альзавайер, И. Блум, С.Б. Велединская, М.Ю. Дорофеева, Е.С. Козина, А.В. Мельничук, О.В. Орлова и др. Вопросы получения знаний, а также формирования навыков и умений сотрудничества с помощью игровых подходов исследовали Е.В. Богданова, В.Н. Титова, А.В. Ребров, А.Ю. Черкасов, Н.В. Тунёва, А.М. Тода, П.Х. Валле. Что касается непосредственно разработки образовательных игр, то этот аспект освещен в работах Э. Биддис, М.В. Дворковой, Е.А. Куренковой, Дж.М. Леймстер, М. Питерсон и др.

На международной арене геймификация активно изучается и применяется. По данным исследователей из США и Европы (Kapp, Zichermann & Cunningham), игровые элементы в образовательных платформах способствуют увеличению вовлеченности обучающихся, развитию навыков решения проблем и критического мышления, а также созданию атмосферы сотрудничества и здоровой конкуренции.

Так, успешными примерами являются образовательные платформы *Kahoot, Quizizz, Duolingo*, которые используются для освоения нового материала и закрепления знаний. Исследования показывают, что использование таких платформ увеличивает успеваемость на 20-30% по сравнению с традиционными методами обучения.

Геймификация, будучи инновационным подходом, полностью соответствует задачам современной образовательной

системы. Она гармонично сочетает требования государственных стандартов и мировые тенденции, формируя у обучающихся навыки, необходимые в 21 веке: адаптивность, креативность и цифровую грамотность.

Цель исследования – выявление потенциала геймификации как инструмента повышения учебной мотивации и эффективности ее интеграции в образовательный процесс.

Для реализации поставленной цели исследования были определены следующие ключевые задачи:

1. Выявление и систематизация потенциальных моделей внедрения геймификационных элементов в содержание школьной программы.
2. Оценка результативности применения геймифицированного подхода с точки зрения его влияния на образовательные достижения учащихся.
3. Определение педагогического потенциала и дидактической значимости геймификации в организации учебного процесса.

Методика

Современный этап развития образовательных практик характеризуется активным внедрением педагогических инноваций, направленных на повышение эффективности учебного процесса. Среди этих новаций особое место занимает геймификация – стратегия применения игровых подходов в образовательном контексте. Данная методика трансформирует традиционное обучение в увлекательный процесс, сочетающий познавательную и игровую деятельность.

Сущность геймификации заключается в адаптации игровых механик – системы баллов, уровней сложности, виртуальных наград и рейтинговых таблиц – к учебным ситуациям. В образовательной практике это реализуется через внедрение элементов соревновательности, системы поэтапного прохождения материала и механизмов поощрения достижений. Ключевая

задача такой трансформации – усиление внутренней мотивации учащихся через создание engaging образовательной среды.

Технологические аспекты геймификации включают использование специализированных платформ и приложений, позволяющих интегрировать игровые элементы в традиционный учебный процесс. Особое значение приобретают системы визуализации прогресса, позволяющие учащимся отслеживать собственные достижения и ставить персональные образовательные цели.

С методической точки зрения, эффективная реализация геймификации базируется на нескольких ключевых принципах:

- 1) Принцип ясных целей — учебные задачи формулируются как конкретные вызовы, с четкими критериями успешности.
- 2) Принцип прогрессирующей сложности — учебный материал структурируется по уровням, каждый последующий этап требует усвоения предыдущего.
- 3) Принцип наглядности прогресса — используется система визуальных маркеров достижений (бейджи, значки, рейтинги).
- 4) Принцип социального взаимодействия — сочетание индивидуальных и коллективных форм работы, здоровой конкуренции и сотрудничества.

Важным преимуществом геймифицированного подхода является его адаптивность — возможность учета индивидуальных образовательных траекторий и темпа освоения материала. Одновременно сохраняется focus на развитии критического мышления и творческих способностей учащихся через решение проблемных задач и разработку стратегий.

Особое внимание при реализации геймификации уделяется балансу между игровыми элементами и содержанием учебного материала, что обеспечивает достижение образовательных целей без потери академической составляющей.

Данная методология создает условия для формирования устойчивой учебной мотивации и способствует более глубокому усвоению образовательного контента через механизмы эмоциональной вовлеченности и персональной заинтересованности.

Ключевыми принципами геймификации в образовательной среде являются несколько взаимосвязанных компонентов, формирующих эффективную мотивационную систему. Фундаментальную роль играет четкая постановка целей, где учащимся предлагаются конкретные и измеримые задачи, такие как прохождение учебного уровня или получение наград за достижение определенных показателей, что создает ясные ориентиры для учебной активности.

Важным элементом выступает система немедленного поощрения, реализуемая через виртуальные награды, балльные показатели и знаки отличия, которые визуализируют прогресс и создают положительное подкрепление учебных усилий. Данный механизм органично сочетается с принципом прогрессирующей сложности, когда учебные задания структурируются по нарастающей трудности, обеспечивая постоянный вызов и поддерживая познавательный интерес на протяжении всего обучения.

Социальный аспект геймификации реализуется через диалектическое сочетание соревновательных и кооперативных элементов. Создание рейтинговых механизмов стимулирует здоровую конкуренцию, а проектные задания в группах формируют навыки коллаборации, совместно повышая учебную вовлеченность и создавая многомерную мотивационную среду.

Внедрение геймификации в образовательный процесс характеризуется рядом существенных преимуществ, оказывающих комплексное воздействие на учебную деятельность. Ключевым достоинством является устойчивое повышение мотивации учащихся, достигаемое за счет внесения элементов соревновательности и игровой динамики, что трансформирует восприятие учебного процесса и усили-

вает внутреннюю познавательную активность.

Важным аспектом выступает развитие социальных компетенций через игровые механики, специально ориентированные на организацию группового взаимодействия. Это способствует не только формированию навыков командной работы, но и развитию коммуникативных способностей и эмоционального интеллекта учащихся.

С дидактической точки зрения геймификация способствует более глубокому усвоению учебного материала через систему интерактивных практико-ориентированных заданий, которые обеспечивают контекстное применение полученных знаний и формирование устойчивых когнитивных схем.

Особого внимания заслуживает адаптивный потенциал геймифицированных систем, позволяющих осуществлять дифференциацию учебного процесса через вариативность уровней сложности и персонализированные траектории обучения, что обеспечивает соответствие образовательных задач индивидуальным возможностям и потребностям каждого учащегося.

Эффективность геймификации подтверждается конкретными примерами её успешного внедрения в учебный процесс. Одной из распространённых практик является использование интерактивных платформ, таких как Kahoot, которые преобразуют стандартную проверку знаний в динамичные викторины. Данный формат не только обеспечивает оперативную обратную связь, но и значительно повышает вовлечённость учащихся за счёт игровой соревновательной динамики.

Другим значимым примером выступает внедрение системы наград – виртуальных баллов, значков и медалей, присуждаемых за учебные достижения. Этот подход визуализирует успехи учащихся, создаёт ощущение прогресса и здоровой конкуренции, что мотивирует их к систематической работе и достижению более высоких результатов.

Особого внимания заслуживает применение тематических квестов и проектных заданий, требующих коллективного выполнения. Такие форматы способствуют не только освоению учебного материала в практико-ориентированном контексте, но и развитию soft skills: коммуникации, сотрудничества и критического мышления. Игровая составляющая, основанная на сюжете и поэтапном решении задач, генерирует положительные эмоции, которые, в свою очередь, формируют устойчивый интерес к познавательной деятельности [5].

В современной образовательной практике наблюдается разнообразие форм внедрения геймификационных подходов. Наиболее распространённым вариантом являются электронные образовательные платформы, интегрирующие игровые механики в процесс обучения. Такие сервисы, как Duolingo, используют систему очков, бейджей и рейтинговых таблиц, что создаёт эффект соревновательности и визуализирует образовательный прогресс пользователей.

Перспективным направлением выступает разработка проектных игр, в рамках которых учебные задания облекаются в игровую форму. Учащиеся, объединённые в команды, решают поставленные задачи, развивая не только предметные знания, но и навыки коллаборации, управления проектами и критического мышления.

Особый интерес представляет создание виртуальных квестов, где образовательный контент структурируется в виде последовательности взаимосвязанных заданий. Каждый пройденный этап открывает доступ к новому уровню сложности, обеспечивая поэтапное освоение материала и поддерживая познавательный интерес через элемент исследовательской деятельности.

Современная образовательная практика демонстрирует многообразие успешных кейсов интеграции геймификационных подходов в учебный процесс. Одним из показательных примеров является междисциплинарный проект «Учебный квест», реализованный в ряде общеобразовательных учреждений. В рамках дан-

ной инициативы педагоги разработали серию тематических квестов, где учащиеся, объединённые в команды, решали предметные задачи, собирали криптографические подсказки и находили условные «сокровища» — ключи к следующему этапу обучения. Данный подход не только стимулировал познавательный интерес через механизм исследовательской деятельности, но и способствовал формированию метапредметных компетенций, включая развитие навыков коллаборации, стратегического мышления и оперативного принятия решений.

Широкое распространение получило использование интерактивных платформ с элементами геймификации, таких как Kahoot. Регулярное проведение викторин в формате соревнований позволило трансформировать процедуру контроля знаний в динамичный процесс, характеризующийся высоким уровнем эмоциональной вовлечённости учащихся. Важным дидактическим преимуществом данной технологии является предоставление мгновенной обратной связи и возможность анализа индивидуальных и групповых результатов, что способствует формированию у обучающихся навыков саморефлексии и самооценки.

Особого внимания заслуживает опыт внедрения геймификации в лингвистическое образование. Так, в рамках занятий по иностранному языку была апробирована игровая модель «Speak and Win», где учащиеся получали баллы за создание и презентацию диалогов, оцениваемых по критериям языковой правильности, креативности и коммуникативной эффективности. Данная методика не только активизировала речевую практику, но и снизила психологический барьер, связанный с использованием иностранного языка, способствуя развитию уверенности и мотивации к дальнейшему изучению дисциплины.

Таким образом, геймификация учебного процесса подтверждает свой статус эффективного педагогического инструмента, способного трансформировать традиционные образовательные модели. Многообразие её практических реализаций демонстрирует устойчивое поло-

жительное влияние на познавательную мотивацию, социальную активность и академические достижения учащихся. Перспективным направлением представляется дальнейшая разработка и адаптация геймификационных методик с учётом специфики учебных предметов, возрастных особенностей обучающихся и дидактических задач современного образования [6].

Практическое применение

Экспериментальное исследование проводилось в школе-лицее №37 г. Астаны в течение осеннего семестра 2024 года. В эксперименте участвовали 60 учащихся 8-9 классов, которые в течение трех месяцев занимались по программе с элементами геймификации.

На этапе презентации нового материала применялась платформа Nearpod, позволяющая трансформировать учебный контент в систему последовательных «миссий». Каждая успешно реализованная учебная задача открывала доступ к последующему модулю, создавая эффект прогрессии и достижения.

Для активизации познавательной деятельности и закрепления материала использовались интерактивные платформы Kahoot и Quizizz, организующие образовательный процесс в формате соревновательных викторин. Система балльной накопительной оценки стимулировала учебную активность и формировала здоровую конкурентную среду. Наибольший мотивационный эффект продемонстрировали командные квесты, основанные на принципах коллаборативного решения учебных задач.

На этапе контроля знаний была внедрена система рангового роста, где академические достижения коррелировали с получением специальных статусов. Визуализация индивидуального и коллективного прогресса осуществлялась через платформу ClassDojo, создающую дополнительный стимул для учебной деятельности.

В рамках экспериментальной работы был внедрен и апробирован комплекс игро-

вых механик, включающий: систему скоростного решения математических задач («Образовательная гонка»), рейтинговую систему еженедельного мониторинга учебных достижений («Лидеры знаний»), а также межпредметные командные соревнования («Эрудит-битва»).

Исследование utilized комплекс цифровых инструментов, включая платформу Google Classroom для организации игровых учебных сценариев, Minecraft Education Edition для реализации проектного обучения и специализированное программное обеспечение для создания интерактивных элементов.

Количественный анализ эффективности применения геймификации выявил следующие результаты: 87% респондентов отметили рост познавательного интереса, 80% обучающихся продемонстрировали повышенную учебную активность, средний показатель академической успеваемости повысился на 10%, 70% учащихся проявили устойчивую учебную инициативу. Также было зафиксировано развитие навыков коллаборации и аналитического мышления.

Со стороны обучающихся наиболее эффективными были признаны: командные форматы работы (90% позитивных оценок), интерактивные викторины и цифровые форматы, а также система визуализации учебных достижений. Педагогический состав отметил повышение активности ранее пассивных обучающихся, снижение тревожности при процедурах контроля знаний и увеличение систематичности учебной работы.

Экспериментальное внедрение подтвердило дидактическую эффективность геймификации для стимулирования учебной мотивации, формирования метапредметных компетенций и повышения академических результатов. В качестве перспективных направлений реализации identified системная интеграция игровых элементов в учебные программы, специальная подготовка педагогических кадров, разработка предметно-ориентированных квестов, дифференциация по возрастным группам и обеспечение системности применения.

Как показало исследование, системное применение геймификационных методик позволяет создать обогащенную образовательную среду, где значительно возрастает как вовлеченность учащихся, так и результативность учебного процесса.

Для оценки эффективности геймификации были собраны данные о результатах учебной деятельности обучающихся в два учебных года: до внедрения геймификации (учебный год 2022-2023) и после (учебный год 2023-2024). В таблице ниже представлены результаты по различным критериям.

Параметры	2022-2023 учебный год (до)	2023-2024 учебный год (после)
Средний балл по предметам	75%	85%
Процент участников в конкурсах	60%	90%
Уровень вовлеченности	55%	80%
Сложность выполнения заданий	70%	90%

Результаты проведенного анализа убедительно демонстрируют положительное влияние геймификации на учебную мотивацию и академические достижения учащихся. Статистические данные свидетельствуют о существенном прогрессе: средний балл по академическим дисциплинам возрос на 10%, показатель участия в конкурсных мероприятиях увеличился на 30%, уровень вовлеченности в учебный процесс повысился на 25%, а восприятие сложности заданий как интересных выросло на 20%.

Полученные результаты позволяют заключить, что геймификация представляет собой действенный педагогический инструмент, который не только стимулирует учебную мотивацию, но и вносит значительный вклад в улучшение образовательных результатов. Рекомендуется продолжать внедрение игровых элементов в учебный процесс, адаптируя их под нужды учащихся и учитывая их интересы для достижения максимальной эффективности. Игры, которые используются при обучении, могут быть деловыми, аттестационными, организационно-деятельностными, инновационными, рефлексивными, снимающими стресс и формирующими у ученика инновационное мышление, поисково-апробационными и пр. [7].

Рекомендации

Методические рекомендации по внедрению геймификации для коллег-педагогов.

Внедрение геймификации в учебный процесс требует системного подхода и учёта национально-культурных особенностей образовательной среды. Для эффективной реализации предлагаются следующие научно обоснованные рекомендации:

Эффективное внедрение геймификации требует реализации последовательной системы дидактических действий. Первоочередным этапом является дидактическое целеполагание и планирование, предполагающее проведение комплексного анализа учебной программы для идентификации тем и разделов, обладающих наибольшим потенциалом для геймификации. На данном этапе необходимо сформулировать конкретные образовательные цели, направленные как на формирование предметных компетенций, так и на развитие метапредметных навыков (критическое мышление, коллаборация, креативность). Особое внимание следует уделить разработке системы критериев оценки эффективности применяемых игровых механик, включающих как качественные, так и количественные показатели.

Следующим критически важным компонентом выступает системный отбор и адаптация игровых механик. Выбор конкретных игровых элементов (бейджей, уровней, рейтинговых таблиц) должен осуществляться с учётом трёх ключевых параметров: возрастных особенностей учащихся, специфики учебного предмета и культурно-образовательного контекста Казахстана. Параллельно необходимо разработать многоуровневую систему мотивации, органично сочетающую краткосрочные поощрения (баллы, значки), долгосрочные цели (звания, достижения) и механизмы социального признания (публичные рейтинги, демонстрация успехов).

Неотъемлемой частью процесса является организация системы непрерывной обратной связи. Для этого требуется внедрить регулярный мониторинг восприятия геймификационных элементов через анкетирование учащихся, проведение фокус-групп и анализ академических результатов. На основе полученных данных должен быть создан механизм итеративного улучшения системы, предусматривающий её поэтапную коррекцию и оптимизацию. Целесообразно документировать успешные практики и обеспечить их распространение внутри педагогического коллектива.

Фундаментальное значение имеет принцип интеграции игровых элементов в образовательный контент. Необходимо обеспечить содержательное единство игровых и учебных компонентов: игровые задания должны отражать ключевые понятия учебной программы, а прогресс в игре должен находиться в прямой корреляции с академическими достижениями. Следует избегать механического переноса игровых элементов без учёта образовательного контекста.

Заключение

Проведенное исследование позволяет утверждать, что геймификация выступает эффективным инструментом развития внутренней мотивации обучающихся. Интеграция игровых элементов трансформирует образовательный процесс, напол-

няя его элементами соревновательности и открытия, что способствует формированию устойчивого познавательного интереса. Механизмы игрового продвижения, система мгновенного поощрения и визуализация достижений создают у учащихся ощущение успеха, стимулируя их к постоянному совершенствованию и достижению новых образовательных результатов.

Важно подчеркнуть, что повышение учебной вовлеченности напрямую коррелирует с ростом академических показателей. Геймифицированный подход не только усиливает мотивационную составляющую обучения, но и способствует более глубокому усвоению учебного материала, формированию критического мышления и развитию навыков самостоятельной работы.

Перспективы дальнейшего исследования видятся в разработке дифференцированных моделей геймификации с учетом возрастных особенностей учащихся и специфики учебных дисциплин, а также в создании комплексных методик оценки долгосрочного эффекта внедрения игровых технологий в образовательный процесс. Внедрение игровых элементов позволяет улучшить не только вовлеченность обучающихся, но и их успеваемость за счет повышения интереса к учебе. Использование геймифицированных платформ и методик способствует формированию конкурентоспособной и интерактивной среды обучения. Однако для достижения максимальных результатов важно учитывать индивидуальные особенности учащихся, а также правильно выбирать игровые механики, которые будут наиболее подходящими для конкретных учебных целей и предметов.

Список использованных источников

1. Краткая история геймификации. Available at: <https://www.gamification-now.ru/blog/kratkaya-istoriya-geymifikacii>
2. Варенина Л.П. Геймификация в образовании. ИСОМ. 2014; № 6: 314–316.
3. Бессмертный А.М., Гаенкова И.В. Игрофикация как образовательная парадигма обучения. Известия ВГПУ. 2016; № 6 (110): 15–22.

4. Никитин С.И. Геймификация, игрофикация, игра-изация в образовательном процессе. Молодой ученый. 2016; № 9: 1159–1162.
5. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1983. – 96 с.
6. Герасимова Н.А., Чебыкина Н. В. (2016). Геймификация в образовании: новые подходы к обучению. Научный результат. Педагогические исследования, 2(3), 45-52.
7. Эйхорн М.В. Геймификация образовательного процесса: метод. пособие / под ред. – Томск, 2015. – 98 с.

● ОҚУ ПРОЦЕСІН ГЕЙМИФИКАЦИЯЛАУ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҒЫНАСЫН АРТТЫРУ ЖОЛЫ РЕТІНДЕ

Кипчакбаева Қ.Б.

Астана қаласы әкімдігінің «Әдістемелік орталығы» МКҚК

Аңдатпа. Мақала оқу мотивациясын арттырудың тиімді құралы ретінде геймификацияның әлеуетін зерттеуге арналған. Автор оқушылардың қызығушылығы мен танымдық қызығушылығының артуына ықпал ететін негізгі факторларды бөліп көрсете отырып, ойын элементтерін оқу процесіне біріктірудің артықшылықтары мен мүмкін болатын қиындықтарын талдайды. Оқу орындарында геймификацияны енгізудің практикалық тәжірибесі негізінде мұғалімдерге оқытуда ойын механикасы мен цифрлық платформаларды қолдану бойынша әдістемелік ұсыныстар жасалады.

Түйінді сөздер: геймификация, оқу мотивациясы, білім беру технологиясы, ойын әдістері, сандық құралдар, қатысу, интерактивті оқыту.

● GAMIFICATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AS A WAY TO INCREASE STUDENTS' MOTIVATION

Kipchakbayeva K.B.

Methodical Center of Astana City, Astana

Annotation. The article is devoted to the study of the potential of gamification as an effective tool for increasing learning motivation. The author analyzes the advantages and possible difficulties of integrating game elements into the educational process, highlighting the key factors contributing to the growth of engagement and cognitive interest of students. Based on the practical experience of introducing gamification in educational institutions, methodological recommendations are formulated for teachers on the use of game mechanics and digital platforms in teaching.

Keywords: gamification, learning motivation, educational technologies, game methods, digital tools, engagement, interactive learning.

FTAMP 14.25.09

АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫ ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Қадырова А., Даурен М., Сайынова Ә., Нұрлан А.
Астана халықаралық университеті, Астана қ.

Аңдатпа. Авторлар бұл мақалада Абай Құнанбайұлы шығармаларын оқытудың әдістемелік негізін ұсынып, тәрбиелік мәнін ашуды мақсат етеді. Абай Құнанбайұлын бұрын-соңды зерттеген ғалымдардың еңбектеріне шолу жасайды. Абай өлеңдері, қара сөздері ұлттық тәрбиенің негізгі құралы ғана емес, қазіргі білім беру жүйесінің негізі ретінде бағаланады. Авторлар мектеп бағдарламасына Абай Құнанбайұлы шығармаларын оқыту жолдарын пысықтайды. Ақын мұрасын жүйелі әрі мазмұнды оқыту – тек әдеби білім берудің ғана емес, жалпы білім мен тәрбиенің негізгі бөлігі болып саналатынын дәлелдеуге тырысады.

Мақалада Абай Құнанбайұлы шығармаларын оқытудағы мақсат-міндеттер, мазмұндық ерекшеліктер және әдістемелік тәсілдер қарастырылады. Ақынның поэзиясы мен қара сөздерін мектепте оқыту арқылы оқушылардың әдеби-мәдени танымын кеңейту, ұлттық құндылықтарды бойына сіңіру және рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру жолдары талданады. Сондай-ақ, Абай мұрасының тәрбиелік және рухани мәні, бүгінгі ұрпақ үшін өзектілігі айқындалады.

Түйінді сөздер: Абай Құнанбайұлы шығармашылығы, әдістемелік тәсілдер, мазмұндық ерекшеліктер, поэзия, қара сөздер, ұлттық құндылық, рухани тәрбие.

Кіріспе

Абай Құнанбайұлы – қазақ әдебиетінің іргетасын қалаған классик, ойшыл ақын, философ және ағартушы. Оның ойшыл ақын, философ екендігін алғашқылардың бірі болып алаш зиялыларының бірі Жүсіпбек Аймауытов айтқан болса [1], қазақ халқының бас ақыны екендігін ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынов айтқан [2].

Абай Құнанбайұлының тұлғалық бітімін, халқына жанашырлығын, қазақ әдебиетіне сіңірген еңбегін мойындамаған адам жоқ шығар. Оны әлемге танытып, бар болмысын жан-жақты ашқан Мұхтар Әуезов екенін, әрине, бәріміз де білеміз. «Абай жолы» эпопеясында тек Абайдың тұлғалық келбеті мен дүниетанымы ғана емес, қазақтың өткені тереңнен бейнеленген. М.Әуезовтің зерттеулері мен «Абай Құнан-

баев» атты монографиясы Абайтануда аса маңызды [3] [4].

Абайды зерттеген сайын зерттей бергің келеді. Өйткені оның әрбір сөзінде терең философиялық ой-түйін жатыр. Сол себептен де қазақ ғалымдарының бәрі дерлік өз мақсат-мұраттарына қарай оны зерттеуге тырысады. Мәселен, Ғалым Серік Қирабаев «Абай және ұлттық әдебиет» еңбегінде Абай Құнанбайұлының қазақ әдебиетіне қосқан үлесін зерттеп, Абайдың шығармашылығының ұлттық әдебиет тарихындағы орны мен оның әдеби процеске әсері сөз етеді. Ол: «Абай дәстүрлі қазақ поэзиясынан бөлек, жаңа гуманистік идеялар енгізді. Бұл оның ұлттық тіл мен әдебиеттің өркендеуіне қосқан зор үлесі» [5], - дейді. Академик Рабиға Сыздық [6] пен Заки Ахметов [7] болса, Абайдың тілі мен стилін зерттеп,

терең философиялық мазмұнына ерекше назар аударады. Ханғали Сүйіншәлиев [8], Рымғали Нұрғалиев [9] сынды әдебиеттанушылар ақынның философиялық ойлары мен тіл байлығын, көркемдік ерекшеліктерін сипаттайды. Оның қара сөздерін талдай отырып, адамгершілік, моральдық, рухани тақырыптарды көтерудегі ерекшелігін ыждағаттылықпен атап өтеді.

Абайдың қазақ әдебиетіне қосқан үлесі және оның шығармалары туралы Ж.Дадебаев, С.Ахметов, А.Қоңыратбаев, Ғ.Есім, Т.Жұртбай, М.Мырзахметұлы, С.Негимов сынды ғалымдар мен зерттеушілердің құнды-құнды еңбектері бар. Соңғы жылдары Абайды жаңаша пайымдауға бағытталған еңбектер де көбейді. Мысалы, ҚР БЖҒМ тарапынан шыққан «Абай әлемі» ғылыми жинағы, Абай шығармашылығына, әсіресе, «Қара сөздеріне» терең талдаулар жасалған ғылыми мақалалар мен монографиялар, «Абайтану» пәніне арналған оқулықтар мен оқу құралдары жарық көрді. Мәселен, Ж.Әбдіғазиев [10], Ж.Тілеубековалар [11] Абайдың ұлттық мәдениетті жаңғыртудағы және ұлттық рух пен қазақ халқының рухани бірегейлігін сақтаудағы рөлін, қоғамдық мәселелерге көзқарасын, ұлт болашағын ойлаудағы философиялық пайымдарын, жастар тәрбиесіне қосқан үлесін талдап түсіндіреді. М.Айтбаев «Абай және қазақтың ұлттық сана-сезімі» еңбегінде Абайдың философиялық көзқарастары мен ұлттық сананы қалыптастырудағы рөлін, қазақ халқының рухани дамуына қосқан үлесін сөз етеді. Автор Абайдың ұлттық рухты қалыптастырудағы маңызды факторлары ретінде оның білім мен ғылымды дәріптеуін, әділеттілікке ұмтылуын оның мәдениетке деген құрметі деп таниды [12].

Абай мұралары зерттелмеген емес, зерттелген, зерттеліп те келеді. Ол зерттеулердің нәтижелері бүгінгі заман талабына сай түрлі білім беру салаларында, ғылыми зерттеулерде және қоғамда кеңінен қолданылуда. Дегенмен, оның шығармаларына қанша терең бойласаң, сонша қазынаға қарық боласың. Абайдың шығармалары адам баласының, соның ішінде мектеп оқушыларының рухани және интеллектуалдық дамуына зор ықпал етеді.

Абай Құнанбайұлының шығармашылығы тек қазақ халқының рухани байлығы ғана емес, бүкіл әлемнің мәдени мұрасы екенін білсек керек.

Абай шығармаларын жүйелі және әдістемеліктұрғыдан тиімді оқыту оқушылардың әдеби-мәдени танымын кеңейтіп, олардың рухани және зияткерлік дамуына айтарлықтай ықпал етеді. Көркемдік талдау дағдыларының қалыптасуы оқушылардың сөз өнерін терең түсінуіне, бейнелі ойды тануына және тілдік сезімталдығын арттыруға, сөз байлықтарын молайтуға мүмкіндік береді. Философиялық ойды меңгерту арқылы оқушылар өмірлік мәселелерге сыни тұрғыдан қарап, өз көзқарасын негіздеуге дағыланады. Абайдың адалдық, әділдік, еңбекқорлық, отаншылдық сынды адамгершілік қағидалары жас ұрпақтың бойына сіңіп, олардың тұлғалық қалыптасуына ықпал етеді. Сабақ барысында жүргізілетін талдаулар мен шығармашылық жұмыстар оқушының адами қасиеттерін жетілдіреді.

Әдістеме

Абай шығармаларының мазмұны кең әрі сан қырлы. Ақын мұрасы – ұлттық әдебиеттің алтын қазынасы ғана емес, адамзаттық құндылықтар қоры. Мектеп бағдарламасында ақынның азаматтық лирикасы («Ғылым таппай мақтанба», «Интернатта оқып жүр», «Сегіз аяқ», «Көзімнің қарасы» т.б.), табиғат лирикасы («Жаз», «Қыс», «Күз», «Жазғытұрым»), сондай-ақ қара сөздері қамтылады. Бұлардың әрқайсысы оқушыны түрлі қырынан тәрбиелеп, ойлануға жетелейді.

Поэзияны оқытудағы басты мақсат – оқушының ішкі сезімін ояту, көркем сөздің әсерін сезіндіру, эстетикалық талғамын дамыту. Өлеңді тек мазмұндық тұрғыдан емес, ырғақ, ұйқас, дыбыстық үйлесім, бейнелі сөз қолданысы арқылы да талдау қажет. Әр өлеңді авторлық интонациямен мәнерлеп оқу – оқушының мәтінді қабылдауын күшейтеді. Мысалы, «Сегіз аяқ» өлеңін талдағанда, ондағы ерекше буын өлшемі мен ырғақтық құрылымын түсіндіру арқылы ақынның жаңашылдығын көрсетуге болады.

Табиғат лирикасын оқытуда Абайдың көркем суреткерлігін, бейнелеу құралдарын, табиғат пен адам өмірін үйлестіре беру шеберлігін көрсету маңызды. «Жаз», «Қыс», «Күз», «Жазғытұрым» өлеңдерінде қазақ даласының бояуы қанық бейнесі беріліп қана қоймай, оның адам өмірімен байланысы да көрініс табады. Мұндай туындыларды оқытуда сурет салу, бейнебаян көру, табиғат дыбыстарын тыңдау сияқты интеграцияланған әдістерді қолдануға болады.

Қара сөздерді оқытуда мәтіндегі философиялық тұжырымдарды өмірлік тәжірибемен байланыстыра талдау тиімді. Әр қара сөздің негізгі идеясын анықтап, оны оқушылардың жеке өмірімен, қазіргі қоғаммен салыстыру – мәтінді терең түсінуге мүмкіндік береді. Мысалы, 7-қара сөздегі «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады...» деген ойды оқушылардың жеке тәжірибесімен, олардың мінез ерекшеліктерімен байланыстыра талдау – өзін-өзі тану және психологиялық даму тұрғысынан да пайдалы. Сонымен қатар, Абайдың қара сөздеріндегі білім, еңбек, иман, мінез-құлық туралы ойларын оқыту – тек әдеби білім беріп қана қоймай, оқушылардың өмірлік ұстанымын қалыптастыруға ықпал етеді. Мәселен, жоғары сыныпта 38-қара сөздегі діни-философиялық көзқарастарды талқылау арқылы оқушы рухани мәдениеттің мәнін түсінеді.

Абай шығармаларын оқытуда мазмұндық ерекшелік – олардың көпқырлылығы мен өміршеңдігінде. Әр туындыны жанрлық, тақырыптық және идеялық тұрғыдан талдай отырып, оқушыға тек әдеби білім ғана емес, өмірлік тәжірибе мен рухани құндылықтар беріледі. Абай шығармаларын тиімді оқыту үшін мұғалім шығарманың жанрына, мазмұнына және оқушылардың жас ерекшелігіне сай әртүрлі әдіс-тәсілдерді ұштастыра қолдануы қажет. Бұл тәсілдер оқушылардың мәтінді түсінуін, оны өмірлік тәжірибемен байланыстыра алуын және шығармашылық қабілетін дамытады. Төменде өзіміз сабақта қолданған бірнеше әдіс-тәсілдерді ұсынамыз:

1. Мәтіндік талдау – өлең немесе қара сөзді мағыналық бөліктерге бөліп, тілдік және идеялық тұрғыдан талдау. Мысалы, «Ғылым таппай мақтанба»

өлеңін оқытуда әр шумақтың негізгі идеясын анықтап, сөздік жұмысын жүргізу арқылы ұмыт қалған, көнерген сөздердің мағынасын түсіндіру тиімді. Сонымен қатар, поэзиядағы ұйқас, буын өлшемі, дыбыстық үйлесім сынды көркемдік элементтерді де талдау қажет.

2. Интерактивті әдістер – пікірталас, сұрақ-жауап, топтық жұмыс арқылы оқушыны ойландыру. Мысалы, 18-қара сөзіндегі «Адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озбақ» деген пікірді сынып ішінде талқылап, әр оқушыдан өз көзқарасын дәлелдеуін сұрау арқылы оқушылардың сыни ойлауын дамытуға мүмкіндік аламыз.
3. Салыстырмалы талдау – Абай шығармасын басқа дәуір ақындарымен немесе әлемдік әдебиет үлгілерімен салыстыру. Мәселен, Абайдың Пушкиннен, Лермонтовтан аударған өлеңдерін түпнұсқасымен салыстырып, аударманың ерекшелігін анықтау арқылы оқушы аудармашылық шеберлікті таниды. Сондай-ақ, Абайдың табиғат лирикасын Ыбырай Алтынсариннің табиғат суреттерімен немесе орыс классиктерінің пейзаждық өлеңдерімен салыстыру да мазмұндық түсінікті тереңдетеді.
4. Шығармашылық жұмыс – оқушыларға өлеңді мәнерлеп оқу, мазмұндама, эссе, иллюстрация жасау, сахналық қойылым әзірлеу сияқты тапсырмаларды беру. Мысалы, «Көзімнің қарасы» өлеңін мәнерлеп оқытып, кейін оқушылардан өлең мазмұны бойынша өз қиялындағы бейнені суретке түсіруін сұрау – олардың креативтілігін арттырады.
5. Мультимедиялық құралдар – Абай өлеңдерінің аудио-бейне нұсқаларын тыңдату, көрсетуде көркем фильмдер мен деректі материалдарды пайдалану. Мысалы, «Абай» телехикаясынан үзінді көрсету немесе ақын өлеңдеріне жазылған әндерді тыңдату арқылы оқушылардың эмоционалдық қабылдауын күшейтуге болады. Сонымен қатар, интерактивті тақта мен презентациялар қолдану мәтінді визуалды

тұрғыдан жақсы түсінуіне мүмкіндік береді.

6. Жобалық әдіс – оқушыларды топтарға бөліп, белгілі бір тақырыпта зерттеу жұмысын ұйымдастыру. Мысалы, «Абай және ұлттық мәдениет» немесе «Абай аудармаларының ерекшелігі» тақырыптарында шағын ғылыми жоба дайындау оқушыны дербес ізденіске баулиды.
7. Рөлдік ойындар – шығармадан алынған көріністерді сахналау арқылы кейіпкерлердің мінезін, іс-әрекетін, ой-толғанысын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Мысалы, «Ескендір» поэмасы бойынша сахналық қойылым қойып, әр кейіпкердің атынан сөйлету – мәтіндік мазмұнды есте сақтауға көмектеседі.

Осы әдістерді кешенді түрде қолдану Абай шығармаларын оқыту процесін жандандырып, оқушылардың әдебиетке деген қызығушылығын арттырады және олардың шығармашылық әлеуетін ашады және сөздік қорын молайтып, әдеби көркем сөйлеуге жетелейді.

Абайды оқыту – оқушының интеллектуалдық дамуына ғана емес, оның рухани жетілуіне, ұлттық сана-сезімінің қалыптасуына тікелей ықпал етеді. Ақынның «Адам бол!» қағидасы – әрбір жас ұрпақтың өмірлік ұстанымына айналуы тиіс мәңгілік өсиет. Бұл ұстаным тек жеке тұлғаның ғана емес, тұтас қоғамның өркеніеттік дамуы үшін маңызды. Сол себептен де Абай Құнанбайұлының поэзиялық шығармалары мен қара сөздерін зерттеуді жөн көрдік. Зерттеу барысында бізге дейін ғылыми-зерттеу жұмысын жүргізген ғалымдар мен зерттеушілердің, пе-

дагогтердің еңбектеріне сараптама жүргізілді. Абай Құнанбайұлының поэзиялық шығармалары мен қара сөздерін оқытуға арналған мектеп бағдарламалары, әдістемелік құралдар пайдаланылды және жинақтау, жүйелеу, салыстыру, талдау, сараптау және картографиялық әдістер қолданылды. Жинақтау әдісі бойынша Абайдың шығармалары, сондай-ақ, оған қатысты ғылыми әдебиеттер мен деректер жинақталды. Жиналған деректерге әдеби, философиялық және әлеуметтік тұрғыдан талдау жүргізілді. Мәселен, тарихи-салыстырмалы әдіс арқылы Абайдың өмір сүрген кезеңі мен қазіргі кездегі тәрбие, білім және т.б. мәселелер тарихи контексте зерделенді, оның білім мен ғылымға деген көзқарастарының қалыптасу себептері анықталды. Абай шығармаларына терең әдеби талдау жүргізу арқылы оның білім мен ғылымға қатысты ойлары айқындалып, шығармаларының тақырыптары, стилі мен көркемдік құралдарды қолдану ерекшелігі сараланды. Талдау нәтижелері жүйеленіп, қорытынды жасалды. Зерттеу нәтижесінде Абай Құнанбайұлының шығармашылығы қазіргі қоғам үшін рухани және мәдени тұрғыдан маңызды екені анықталды. Зерттеу барысында қолданылған әдістердің әртүрлілігі мен тиімділігі Абай Құнанбаевтың білім мен ғылымға деген көзқарастарының қазіргі білім беру жүйесіне қатысы мен рөлін айқындауға және оның шығармаларының заманауи қоғамдағы маңызын анықтауға және «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы мен Абайдың «толық адам» ілімінің байланысын ашуға мүмкіндік берді.

Абай шығармаларының қай-қайсын алсақ та ғибратқа толы. Оны төмендегі кестеден көруге болады.

Кесте-1. Адамға қажетті қасиеттер

Бес асыл іс:	Үш-ак нәрсе-адамның қасиеті.		17 кара сөз	
талап - Талаптың мініп тұлпарын, тас қияға өрлеген ұлы Әбішті өзгеге енеге тұтады	ыстық қайрат	Талап пен еңбек — қайраттан	Қайрат пен ақыл жол табар, қашқанға да қуғанға..	Аддынғы екеу соңғысыз, біте қалса қазаққа Алдың жалын артын мұз барар едің қай жаққа?

еңбек - етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей. Еңбек қылмай тапқан мал дәулет болмас, қардын суы секілді тез суалар.			"Ыстық қайрат" адам бойындағы күш-қуат – энергия, егер оны орнымен тиімді, пайдалы іске жұмсамасан – қауіпті. Ақылды тек жақсылыққа жұмсау ізгілікке, әділетке бастар жол. Ақылдың кеселдері де болады.	Ыстық қайрат – от жалын , ақыл-суық қайратыңды нәпсіге жеңдіру, қайратты адал кәсіп қыларлық онымен жұмсауды білмеу – ғылым таппағандықтың салдары. Әр ісінді ақылға жеңдіру – адами қасиет. Ақыл ар мен ұяттың күзетшісі.
Терең ой терең ғылым іздемейді, терең ойдың телміріп соңынан ермейді «Тіршіліктің несі сән, тереңге бет коймаса»				
канағат - «қанағатшыл болмақты ойдан кеткіз» Абай адамгершілік, иман туралы толғаныстарында Қанағат ұғымына ерекше мән береді.	нұрлы ақыл	терең ой ақылдан	Әділет, шапқат кімде бар, сол жарасар туғанға. Жүрек ісі – ізгілік, мейірім, махаббат	Әділет - шапқат -жүректің сипаты.
Рақым – араб тілінен келген сөз. Мейірімді, кешірімді, діни тұрғыда алланың 99 сипатты есімінің бірі. Ар-рохману, рахим – кешірімді алла	Жылы жүрек	канағат пен рахым – жүректен туатын қасиеттер		

Абайды ұлт болашағы қатты толғандырған. Ол нағыз ұлтжанды тұлға. Ол ұрпағының дұрыс адам болуын көксегендіктен де адамға керекті үш нәрсені, «бес асыл істі» санамалап, дәлелдеп береді. Оның «қара сөздерінің» де басым бөлігі бала психологиясына (7-қарасөзі), мінез-құлыққа (6, 8, 9, 10, 14, 19, 21, 22, 23, 26, 29, 30, 33, 39, 40, 41, 42, 43 қарасөздері), адамгершілік, ар-ұятқа (11, 15, 17, 18 қарасөздері), дін мен тәрбиеге (12, 13, 16, 27, 28, 35, 36, 38, 45 қарасөздері) қатысты. Яғни 45 қара сөзінің ішінде 32-сі тәрбиеге байланысты. Ол ар-ұят, адалдық, әділеттілікті насихаттай отырып, ұлтын білім алуға үндеген бірден-бір реформатор.

Абай Құнанбайұлының әр шығармасы күні бүгінге дейін өзектілігін жоғалтпаған. Олай дейтін себебіміз, біріншіден, Абай поэзиясы мен қара сөздерінде адамгершілік, ар-ұят, адалдық, әділеттілік, білімге ұмтылу, еңбекқорлық, ар-намыс, имандылық секілді құндылықтар тереңнен насихатталған. Бұл бүгінгі күнгі құндылықтарға негізделген білім беру жүйесімен шиырласады. Екіншіден, Абай ұсынған ақыл, қайрат, жүректің үйлесімі

қазіргі психологиялық және педагогикалық зерттеулермен үндеседі. Үшіншіден, Абайдың бір ғана «Ғылым таппай мақтанба» өлеңі бүгінгі білім экономикасына негізделген қоғаммен үйлеседі. Демек, Абай шығармаларын мектепте оқытудың маңызы зор.

Практикада қолдану

Абай Құнанбайұлы шығармаларын оқыту – қазақ мектебінің рухани өзегін құрайтын аса маңызды міндет. Бұл тек ақын мұрасын таныту ғана емес, жас ұрпақтың санасын тәрбиелеу, ой-өрісін кеңейту, ұлттық құндылықтарды бойына сіңіру, елжандылық сезімін қалыптастыру ісі. Абайдың әрбір өлеңі мен қара сөзі – терең мағыналы өмір сабағы, адамдық қасиеттің өлшемі, рухани кемелденудің жолы. Дұрыс әдістемелік тәсілдермен, терең мазмұндық талдаумен жүргізілген әр сабақ – оқушының жүрегінде Абайдың мәңгілік ілімінің сәулесін жағуға мүмкіндік береді. Бұл тек әдебиет сабағы аясындағы білім берумен шектелмей, өмірлік ұстаным қалыптастыруға бағытталған тәлім-тәрбие мектебі болып табылады. Сол себепті пе-

дагогикалық практика барысында әр сабақта Абайдың бір өлеңін өтілетін тақырыппен байланыстырып оқытуды өзімізге мақсат еттік. Бұл ретте жасанды интеллектінің мүмкіндіктерін барынша қолдануға тырыстық. Мәселен, Абайдың қара сөздерін DID қосымшасы (Digital Interactive Dialogue – цифрлық интерактивті диалог) арқылы оқыту. Бұл білім беруді заманауи технологиямен ұштастыратын әсерлі әдістердің бірі. DID қосымшасы арқылы анимациялық кейіпкер, яғни сыныптағы оқушылардың бірінің бейнесін қозғалысқа келтіріп, Абайдың қара сөздерін оқытқыздық. Оқушылар өз дауыстарын естіп, интерактивті түрде әрекетке түсті. Бұл оқушылардың сабаққа әрі технологияға деген қызығушылықтарын оятты. Осылайша оқушылардың тыңдау, сөйлеу, тілдесу (сөйлесу, қарым-қатынасқа түсу) дағдылары дамыды. Оқушылардың өздерін де шығармашылық жұмыстарға

тарттық. Атап айтсақ, Абайдың өлеңдері мен қара сөздеріне комикс әзірлеу, Абай қара сөздеріне сәйкес келетін мақал-мәтелдерді жинақтап, сызба арқылы көрсету, т.с.с. жұмыстар табысталды. Комикс – заманауи оқыту әдістерінің бірі ретінде өте тиімді екендігіне көз жеткіздік. Бұл тәсіл оқушылардың қызығушылығын арттырып, мәтінді жеңіл түсінуге мүмкіндік берді.

Сонымен қатар, білім алушылардың білімді тереңнен меңгеріп, сыни ойлауын дамыту мақсатымен үй жұмысы ретінде Абайдың 10 қара сөзін оқу табысталды. Келесі сабақта LearningApps платформа-сы арқылы әзірленген Абайдың 10 қара сөзін (1-10 қара сөздер) мағынасымен сәйкестендіру және фабуласы мен сюжетіне қарай топтастыру жұмыстары жүргізілді. Оқушылар әр қара сөздің негізгі идеясын ажыратып, бір-бірімен салыстырды.

Абай мұрасын жүйелі түрде меңгеру – өскелең ұрпақты білімге, еңбексүйгіштікке баулудың және дұрыс тәрбиелеудің кепілі. Оның поэзиясы мен қара сөздеріндегі терең ойлар – уақыт өткен сайын өз қындылығын жоймай, қайта жаңғырып отыратын рухани қазына.

Абай Құнанбайұлы шығармаларын оқы-
тудың тәрбиелік мәні зор және әдісте-
мелік негізі тереңде жатыр. Себебі: 1) Абай
білім мен еңбекті бірінші орынға қояды.
Бұл идея ХХІ ғасырдың негізгі даму бағы-
тымен үйлеседі; 2) «Сен де бір кірпіш дүни-
еге кетігін тап та бар қалан» деген білімге,
ғылымға, ізденіске шақыруы бүгінгі ерте
кәсіпке баулу идеясымен үндеседі; 3)
оның туындыларындағы құндылықтар бү-
гінгі күнгі құндылыққа бағдарланған оқы-

ту жүйесімен сәйкес келеді; 4) Абайдың музыкалық мұрасы ұлттық мәдениетті жаңғырту, ұлттық код идеясымен үйлеседі. Сондықтан да Абай шығармаларын оқыту – болашақтың рухани кепілі, ұлттық болмысты сақтаудың және оны келер ұрпаққа жеткізудің ең сенімді жолы. Абай Құнанбайұлының мұрасы – жастарды тәрбиелеуде, ұлттық сананы қалыптастыруда, мәдени бірегейлікті нығайтуда, қазіргі заманның рухани, саяси және әлеуметтік мәселелеріне жауап беретін баға жетпес қазына.

Ұсыныстар

Абай Құнанбаевтың шығармашылығын қазіргі білім беру жүйесінде кеңінен қолдану жастардың адамгершілік, интел-

лектуалдық және рухани дамуына жаңа серпін береді. Ақынның шығармаларының бүгінгі күнмен үйлесуі оның мәңгілік құндылықтарын көрсетеді, және ол қазақ қоғамының рухани жаңғыруына, мәдениетінің сақталуына маңызды ықпал етеді. Сондықтан да білім беру жүйесінде Абай шығармаларын оқыту бойынша төмендегілерді ұсынамыз:

1. Ұлттық білім беру жолында Абай шығармаларын жалпы білім беретін мектептің оқу бағдарламасына енгізу.
2. Ерте кәсіби бағдар беру жолында Абайдың «Ғылым таппай мақтанба», «Әсемпаз болсаң әрнеге» тәрізді өлеңдерін негізге алу (бұл өлеңдер қоғамда білімнің рөлі маңызды екенін тереңнен түсінуге мүмкіндік береді).
3. Абайдың шығармалары арқылы жасөспірімдерді ғылыммен айналысуға, өмірден өз орнын табуға баулу.
4. Қазақ мәдениетін дамыту, ұлттық кодты қалыптастыру жолында Абай әндерін оқыту.
5. Білім мен тәрбиені қатар беру жолында Абай идеяларын қазіргі білім беру жүйесінде кеңінен қолдану.
6. Абайдың педагогикалық көзқарастары бойынша мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру курстарын ұйымдастыру.
7. Жасөспірімдер мен жастардың тұлғалық дамуына ықпал ету жолында Абайдың 6-11, 14, 15, 17-19, 21-23, 26, 29, 30, 33, 39, 40-43 қара сөздерін орта мектеп пен ЖОО-ларда оқыту.
8. Абай мұрасының бүгінгі жастарға әсерін арттыру мақсатында жоғарыда көрсетілген әдістермен қатар цифрлық технологиялар мен жаңа медиа құралдарды, соның ішінде жасанды интеллектіні барынша пайдалану.
9. Абайдың шығармаларын сандық форматта тарату.
10. Мектептер мен университеттерде Абайтану курстары мен арнайы дәрістер оқу.
11. Абайдың шығармаларының философиялық ойларын талқылау арқылы

жастардың рухани және мәдени дамуына ықпал ету.

Қорытынды

Жоғарыда айтылғандарды түйіндей келгенде, Абай Құнанбайұлы шығармаларын оқытудың әдістемелік негіздері мен тәрбиелік мәні зор. Абай шығармалары жеткіншек ұрпақ үшін аса маңызды рухани мұра. Оның білімге, ғылымға, еңбекке және адамгершілікке деген көзқарастары жас ұрпақтың тұлға ретінде қалыптасуына негіз бола алады. Абайдың шығармашылығын оқу арқылы жасөспірімдер өз болмысын түсініп, дұрыс бағытпен жүріп, өз болашағын жарқын ете алары сөзсіз. Абай өзінің бір ғана «Ғылым таппай мақтанба» өлеңі арқылы білімге ұмтылуға, адамгершілік қасиеттерді алдыңғы орынға қоюға, жаманнан жиреніп, жақсыға ұмтылуға үндейді. Абай шығармалары оқушыны тұлға болып қалыптасып, білім мен ғылым жолына түсуге, жеке жетістікке жетуіне жетелейді. Оның ел бірлігі, татулық, адал еңбек жайындағы ойлары ұлт тағдырына жауапкершілікпен қарауға баулиды. Демек, Абай шығармаларын мектепте оқыту, тәрбиенің негізгі көзіне айналдыру қажет.

Абай шығармашылығын оқыту – тек әдебиет сабағы шеңберінде шектелмейді. Бұл – ұлттық рухты жаңғыртатын, жас ұрпақты мәдениет пен өркениетке жетелейтін тәрбие мен руханияттың алтын арқауы. Оның «Біріңді қазақ бірің дос, көрмесең істің бәрі бос» деген өсиет сөзі – ұрпақты бірлікке шақыратын мәңгілік үндеу, патриотизм мен азаматтық жауапкершіліктің негізі болуы тиіс. Ал «Ғылым таппай мақтанба» өлеңдегі «Бес нәрседен қашық бол, бес нәрсеге асық бол» қағидасы – өмірлік тәрбие мектебінің айқын бағдарламасы іспетті.

Абай мұрасының заманауи жастар тәрбиесіндегі орны ерекше. Абайдың ойлары, қара сөздері мен өлеңдері, қазақ халқының мәдениеті мен тәрбиесінің негізі ретінде жас ұрпақты дұрыс бағытта тәрбиелеуге ықпал етеді. Сондықтан да Абай шығармашылығының тәрбиелік мәнін түсіну және оны болашақ ұрпаққа жеткізу – біздің басты міндетіміз болып табылады.

Абайдың көтерген мәселелері еліміз үшін, қазіргі білім беру саласы үшін өте өзекті.

Абайдың даналығы мәңгілік құндылық болып қала бермек. Абай шығармалары қазақ халқының рухани бірлігін нығайтып, ұлттық құндылықтарды дәріптеуге ықпал етеді. Абай мұрасының негізінде тәрбиеленген ұрпақ – ұлттық құндылықтарға адал, адамгершілік қасиеттері жоғары, білімі терең, еңбекқор азаматтар болары сөзсіз.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. Аймауытұлы Ж. Журнал туралы // «Абай» журналы, 1918. №1. Аймауытов Ж. Абай тағылымы / Ж. Аймауытов. - Алматы: «Қазығұрт», 2010.
2. Байтұрсынов А. Абайдың педагогикалық көзқарастары. - Алматы: Жазушы, 1992.
3. Әуезов М. Абай және қазақ әдебиеті. - Алматы: «Қазақстан», 2003;
4. Әуезов М. Абай Құнанбаев: монографиялық зерттеулер мен мақалалар. - Алматы: Санат, 1995.
5. Қирабаев С. Абай және ұлттық әдебиет. - Алматы, 2008.
6. Сыздықова, Р. Абай шығармаларының тілі. - Алматы: «Арыс», 2004.
7. Ахметов З. Абайдың ақындық әлемі. - Алматы: «Ана тілі», 1995. – 272 б.
8. Сүйіншәлиев Х. Абай Құнанбайұлының поэзиясы мен философиясы. - Алматы: «Қазақ университеті», 1997.
9. Нұрғалиев Р. Абай және ақындық дәстүр. - Алматы: «Ғылым», 1994.- 256 б.
10. Әбдіғазиев Ж. Абайдың ұлттық рухты сақтаудағы рөлі. - Астана, 2011.
11. Тілеубекова Ж. «Абай шығармашылығының ұлттық мәдениеттің дамуына ықпалы»// <https://abai.kz/post/103502>
12. Айтбаев М. «Абай және қазақтың ұлттық сана-сезімі»// <https://abai.kz/post/47958>
13. Дәдебаев Ж. Абайдың антропологиясы. Монография. - Алматы: «Атамұра», 2024.-320 бет
14. Ахметов С. Абайдың философиясы. - Алматы: «Ғылым», 2003.
15. Қоңыратбаев А. Абай және қазақ әдебиеті. - Алматы: «Санат», 1995.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ АБАЯ КУНАНБАЕВА

Кадырова А., Даурен М., Сайынова А., Нурлан А.
Международный университет Астана, г.Астана

Аннотация. В этой статье авторы предлагают методическую основу для изучения произведений Абая Кунанбайұлы и раскрывают их воспитательную ценность. Дает обзор трудов ученых, ранее изучавших Абая Кунанбайұлы. Стихи Абая, Слова назидания ценятся не только как основной инструмент национального воспитания, но и как основа современной системы образования. Авторы прорабатывают пути преподавания произведений Абая Кунанбаева в школьную программу. Поэт пытается доказать, что систематическое и содержательное обучение наследию – основная часть не только литературного образования, но и общего образования и воспитания.

В статье рассматриваются цели и задачи, содержательные особенности и методические подходы к преподаванию произведений Абая Кунанбаева. Анализируются пути расширения литературно-культурного познания учащихся, усвоения национальных ценностей и формирования духовно-нравственных качеств через преподавание поэзии и слов назидания поэта в школе. Также будет определено воспитательное и духовное значение наследия Абая, его актуальность для современного поколения.

Ключевые слова: творчество Абая Кунанбаевича, методические приемы, содержательные особенности, поэзия, слова назидания, национальная ценность, духовное воспитание.

● METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TEACHING THE WORKS OF ABAI KUNANBAYEV

Kadyrova A., Dauren M., Sayynova A., Nurlan A.
Astana International University, Astana

Annotation. In this article, the authors propose a methodological basis for studying the works of Abai Kunanbayuly and reveal their educational value. Provides an overview of the works of scientists who previously studied Abai Kunanbayuly. Abai's poems and Words of edification are valued not only as the main tool of national education, but also as the basis of the modern education system. The authors are working on ways to teach the works of Abai Kunanbayev in the school curriculum. The poet tries to prove that systematic and meaningful teaching of heritage is the main part of not only literary education, but also general education and upbringing.

The article discusses the goals and objectives, substantive features and methodological approaches to teaching the works of Abai Kunanbayev. The article analyzes ways to expand students' literary and cultural knowledge, assimilate national values and form spiritual and moral qualities through teaching poetry and the poet's words of edification at school. The educational and spiritual significance of Abai's legacy and its relevance to the modern generation will also be determined.

Keywords: creativity of Abai Kunanbaevich, methodological techniques, substantive features, poetry, words of edification, national value, spiritual education.

FTAMP 14.31.09

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ТІРШІЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ КУРСЫН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯНЫ ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

Нұғманова Ф.Б., Смагулова Ж.Ж., Акатаева А.С.Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы,
Астана қ.**Аңдатпа.**

Бұл мақалада кәсіптік білім беру жүйесінде «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсының оқытуда инновациялық әдістерді қолдану тәжірибесі жан-жақты қарастырылады. Қазіргі білім беру үдерісі тек теориялық біліммен шектелмей, студенттердің өмірлік маңызы бар дағдыларын, қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыруға, төтенше жағдайларда дұрыс әрекет ету қабілетін дамытуға бағытталып отыр. Осы мақсатта оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін тиімді қолдану өзекті мәселе болып табылады. Зерттеу барысында белсенді оқыту технологиялары – ойын элементтері, жобалық оқыту, ақпараттық-коммуникациялық құралдар, интерактивті тапсырмалар мен тренингтерді қолдану тәжірибесі сарапталып, олардың тиімділігі жан-жақты талданды. Сонымен қатар, нақты педагогикалық тәжірибеге сүйене отырып, студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттыруға, оқу нәтижелілігін көтеруге ықпал ететін әдістемелік ұсыныстар ұсынылды. Зерттеу нәтижелері кәсіптік білім беру сапасын арттыруға және қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыруға бағытталған. Сонымен бірге, заманауи оқыту әдістері білім алушылардың сыни ойлау қабілетін дамытуға, практикалық дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Ұсынылған әдістер оқытудың тиімділігін арттырып, болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін нығайтуға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер:

әдіс, дағды, қабілет, бағыт, тәжірибие, құзыреттілік.

Кіріспе

Қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасында жүріп жатқан әлеуметтік – экономикалық өзгерістер жалпы білім беру жүйесін реформалаудың жүзеге асырылуын, яғни жаңа әдіснамалық тұрғылар мен тұжырымдамалық идеяларды талап етуде. Білім беру жүйесіндегі білім парадигмалары «білетін адам» яғни, білім, білік, дағдымен қаруланған адам парадигмасынан «өмір сүруге бейімделген адам» яғни, белсенді және шығармашылықпен ойлай алатын, әрекет етіп, өзін-өзі іс жүзінде көрсете алатын, парасаттылық, адамгер-

шілік, физиологиялық жағынан өзін жетілдіре алатын адам парадигмасына көшуде. Білім беру жүйесін дамыту еліміз үшін басты бағыттардың бірі болып отыр. Оның нормативтік құқықтық базасы ретінде Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты мақсаты – ұлттық және жалпыазаматтық құндылықтарға, ғылым мен практиканың жетістіктеріне негізделіп, жеке тұлғаның қалыптасуына, дамуына, кәсіби өсуіне бағытталған білім алуына мүмкіндік жасау» [1] – деп білім беруде жаңа технологиялардың пайдалану маңыздылығын ашып берді.

Патриот, білімді, дені сау, жауапты және жігерлі, инновациялық экономика жағдайында табысты қызмет ететін, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін еркін меңгерген, қазақ халқының құндылықтары мен мәдениетін сіңірген, толерантты, дүниежүзіне танымал және мәртебелі – 2020 жылғы қазақстандық жастар осындай болады [2] – деп болашақ жастарымыздың айқын бейнесін көрсетіп берді.

Осы тақырыпта шет ел ғалымдарының келесідей зерттеу жұмыстарын атап кетуге болады:

Кәсіптік білім беру жүйесінде тіршілік қауіпсіздігі курсы оқытуда инновацияны қолдану тәжірибесі, Paul A. Schulte, Carol M. Stephenson, Andrea H. Okun, John Palassis және Elyce Biddle – “Integrating Occupational Safety and Health Information Into Vocational and Technical Education and Other Workforce Preparation Programs” (2005). Олар АҚШ-та техника-техникалық оқу бағдарламаларына еңбек қауіпсіздігі ақпаратын енгізудің тәжірибелері мен тиімділігін қарастырған, Yifan Gao, Vicente Gonzalez және Tak Wing Yiu – “The Effectiveness of Traditional Tools and Computer-Aided Technologies for Health and Safety Training in the Construction Sector: A Systematic Review” (2018). Оқу тиімділігін бағалап, компьютерлік технологияларды қолдануға басымдық берген, Andrea Bikfalvi, Esperanza Villar Hoz, Gerusa Giménez Leal, Mònica González-Carrasco және Núria Mancebo – “Riding the wave of sustainability: Integrating OSH into education” (2024). Олар қауіпсіздік пен денсаулық бизнестік және экологиялық тұрақтылық тұрғысынан білім беру бағдарламасына енгізу мәселесін көтерген, Kwegyir-Afful E. және Kentola J. және басқалар – бұлардың жұмыстары симуляциялық ойындар мен виртуалды шындық арқылы оқытудың инновациялық әдістерін талдап олардың білімде инновациялық әдістерінің мүмкіншіліктерін көрсеткен [10-12].

Инновациялық оқыту технологияларын жалпы оқу – тәрбие үрдісінде қолдану мәселесімен Отандық ғалымдарды атап кететін болсақ, Д. М. Жүсібалиева, Б. Ә. Әбдікәрімұлы, Б.К. Момынбаев, К. Өстеміров, Н. Шәметов, М. С. Мәлібекова, Г. К. Нұрғалиева, Қ. Қабдықайырұлы, пен Н. Н. Нұрахметов (шоғырландырып қарқынды оқыту технологиясы) [9] сынды ғалымдарды атап көрсетуге болады.

Зерттеудің мақсаты: колледжде жаңа педагогикалық технологияларды пайдалануды ғылыми – теориялық тұрғыда негіздеу және жүзеге асырудың тиімді әдіс – тәсілдерін айқындау.

Зерттеу мақсатына қол жеткізу үшін қойылып отырған зерттеу міндеттері:

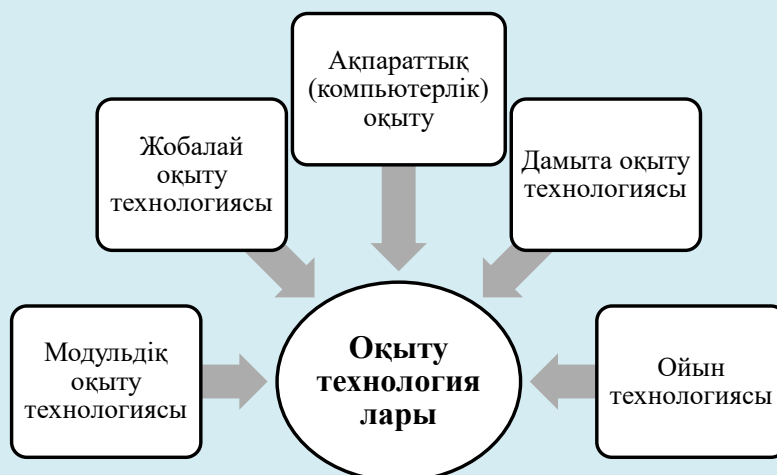
1) Білім алушыларға тіршілік қауіпсіздік негіздері пәнін оқыту барысында инновациялық оқыту технологияларын қолдану ерекшеліктерін анықтау;

2) Білім алушыларға тіршілік қауіпсіздік негіздері пәнін оқытуда ойын технологияларын қолдану әдістемесін жасау.

Әдістеме

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Қазіргі заман талабына сай оқыту технологияларын үйренуді арнайы кәсіби тұрғыдан ұйымдастыру керек. Оқу технологиясын таңдап, іріктеу оқушының, оқу танымдық іс-әрекетін басқарудың негізгі бір буыны. Жаңа технологияны пайдалануда ұстаз жаңашыл педагогтардың озық дидактикалық идеяларымен қарулануы керек [5].

Сурет 1. Колледждегі Тіршілік қауіпсіздігі негіздері пәнін оқытуда қолданылатын педагогикалық технологиялар

Енді колледжде пайдаланатын технологияларының бірін эксперимент жүзінде сынап көрсетейік. Ұстаздың мақсаты – осы әдістерді оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту үшін қажетіне қарай дұрыс пайдалана білу. Оқушының танымдық белсенділігін қалыптастыруда ойын технологиясын қолдану өте маңызды.

Ал, дидактикалық ойындар оқушылардың сабаққа деген ынтасын оятып, танымдық белсенділігін арттыруға үлкен жол ашады. Тіршілік қауіпсіздігі негіздері курсы оқытуда қолданылатын ойын түрлері:

Үстелдік ойындар дайын мазмұнға және алдын ала жоспарланған реттілікке ие. Олар нақты белгіленген ережелерге негізделген және белгілі бір міндетті шешуге бағытталған. Мысалы, «кроссвордты шеш», «кроссворд құрастыр». Басты мақсаты – меңгерілген мазмұнды тексеру, оқушылар әрекетін ынталандыру. Үстелдік ойындардың маңызды белгісі оның тартымдылығында. Олар қиялды, байқампаздықты, тез ойлауын дамытады, тез және қисынды ойлауға үйретеді және сайыс элементі (кім тезірек жауап береді, кім көбірек біледі, кім дұрыс жауап береді) болады. Ерекше маңыздылығы ойын барысында оқушылар сабақ мазмұ-

нын меңгере отырып, қуанышқа бөленеді. Оң эмоциялар оқылатын материалдарды меңгеруге және тұлғаның дамуына әсер етеді. Бұл ойындар жеке және топпен, фронтальды жұмыс кезінде де қолданылады. Тіршілік қауіпсіздігі негіздері пәнін оқытуда ұғымдарды меңгеруді тексеру және бекіту үшін кроссворд, ребус, чайнворд, лото, домино сияқты үстелдік ойындар қолданлады. Бұл ойындарды бастапқы кезеңде оқытушы құрастырса, кейінгі кезеңдерде оқушылар өздері құрастырады.

«Инновациялық құрылымы бар — ойын технологияларын (рөлдік, симуляциялық, іскерлік ойындар, геймификация элементтері), цифрлық құралдарды (мысалы, онлайн-квиздер, симуляторлар, виртуалды сценарийлер) біріктіре отырып — «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсына арналған әдістемелік құралдар жиынтығын әзірлеу. Бұл әдістеме нақты оқу мақсатына сәйкес, педагогикалық құрылымы анықталатын, кезеңдерге бөлінген (дайындау, жүзеге асыру, бағалау), тиімділігі бағалана алатын құралдарды қамтуы тиіс.»

Инновациялық әдістемені әзірлеу: «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» пәнінде

қолданылатын ойын технологиялары мен цифрлық құралдарды біріктірген толық әдістемелік құралдар жиынтығын әзірлеу — оған рөлдік, іскерлік, имитациялық ойындар, онлайн-симуляторлар, квесттер, бағалау критерийлері, модульдік құрылым кіреді; әзірлеу кезеңдері (дайындау, жүзеге асыру, бағалау), қолдану алгоритмі мен педагогикалық негіздері нақты көрсетіледі, әрі тиімділігі тәжірибе арқылы бағалана алады.

Қазір бар ойындардың ішінде сайыс ойындар жарыстылығы, тартымдылығы, эмоционалдығы бойынша ерекше орынға ие. Жарыс барысында оқушылар өз білімін, біліктерін, тұлғалық қасиеттерін салыстырады. Сонымен қатар, таңдау және қорытынды жасап, өздеріне баға беруді және өз көзқарастарын қайта қарап үйренеді. Сайыс ойындарының мазмұны, әдетте сайыстар, кроссвордтар, рольдік жағдаяттар болады, бірақ ең басты ерекшелігі ережелер болып табылады. Оқушылар үшін маңызды мотив - ұжымдық және жеке сайыстар (турнирлер, викторина, КВН және т.б.).

Шығармашылық ойынға ең басты ерекшелігі роль болатын әртүрлі ойындарды жатқызады. Рольдік ойындар құндылықты айырбас үшін бай мүмкіндікке ие. Ерекшелігі - қатысушылардың проблеманы шешуге жеке тәжірибелерін, нақты детальдарды, эмоционалды жай-күйлерін қосуы. Рольдік ойындарда міндетті технологиялық элементі - ақиқаттардың таңдалған фрагментін шынайылықтың орнын ауыстыру әдісі ретінде көрсететін имитациялық үлгі бар болатындығы. Имитациялық үлгімен қатар мамандардың нақты әрекетімен көрінетін имитация моделі болады. Рольдік ойындардың мазмұны болып нақты тіршілік қауіпсізді проблемалар табылады.

Рольдік ойындарды өткізу нәтижесінде оқушылар, жалпы адамзаттық құндылықтарды қабылдайды, пікір алмасуға қатысу және әртүрлі жағдаяттарда ұжымдық шешім қабылдау дағдыларын қалыптастырады. Бұл ойындарды пресс-конференция, кездесу, семинар және ғылыми комиссия түрінде жүргізуге болады.

Рольдік ойындары жобалау кезінде келесі моменттерге назар аудару қажет:

- ▶ босаңқылық атмосферасында жұмыс істеу мүмкіндіктері;
- ▶ ойын мазмұнының оқушылар мүмкіндіктерінің деңгейіне сәйкестігі;
- ▶ ойында кері оперативті байланыстың болуы;
- ▶ ойын ережелерін нақты белгілеу, оны бүкіл қатысушылардың түсінуі;
- ▶ ойындардың барлық мүмкіндіктерін пайдалану[6].

Компьютерлік ойындар жиі қолданылады. Ол арқылы оқушылармен кері байланыс жүзеге асырылады, олардың әрекетіне жауап қайтарылады және жауаптар бағаланады. Компьютерлер арқылы әртүрлі үлгілерді көру, экономикалық құбылыстарды үлгілеу, кәсіби іс-әрекетке үйрену жүзеге асады. Компьютерлік ойынға қызығушылық дамудың бірнеше кезеңдерден өтеді:

- ▶ оқушының компьютерлік ойындарға жоғары қызығушылығы. Ойын өздігінен қызықтырады;
- ▶ ойын бағдарламаларын құруға жоғары қызығушылығы;
- ▶ ойындарды өздігінен бағдарламауға тырысу.

Дидактикалық ойындар оқушылардың ой әрекеттерінің пәні болатын белгілі бір оқу проблемаларына бағытталған. Дидактикалық ойындарда шешілетін оқу проблемаларының педагогикалық міндеттері:

- ▶ сабақ мақсаттарын белгілі бір ұғымдарға қатысты құрылымдау, бастапқы теориялық және эмпирикалық білімдерді және біліктерді белсенділендіру;
- ▶ ойындық іс-әрекеттердің мазмұндық және технологиялық негізін құрайтын проблемалық ситуацияларды құру.

Дидактикалық ойындардың ішінен іскерлік ойындарды пайдаланудың мүмкіндіктері мол. Іскерлік ойындарға мақсаттарды таңдап алу кезінде ескерілетін жайттар:

- ▶ ойындарды пайдалануға оқу материалдарының мүмкіншіліктері;
- ▶ білім көлемі мен сипаты, оларды меңгерудің қолайлылығы;
- ▶ ақыл-ой іс-әрекеті тәсілдерін қалыптастырудың алғышарттары [7].

Іскерлік ойындарда оқытушы сабақ мақсатына жетуі керек. Ол үшін: сыныптағы бағдарлама материалдарға, оның ішінде нақты сабақтардың мазмұнына сай болып, тақырыптың мәнін ашуы, тақырыптың біртіндеп күрделенуін қамтамасыз етуі, іскерлік ойындардың әр түрлі тәсілмен орындалуын қадағалау және олардың тәрбиелік ықпалын күшейтуі, іскерлік ойындар нақты, қызықты, тартымды болуы, іскерлік ойындарда қолданылатын материалдар мен көрнекіліктер қарапайым болып, олардың жасалуы мен дайындалуы тез әрі жеңіл болуы, іскерлік ойындардың нәтижесі объективті тұрғыдан бағалануы керек[8].

Ойынға дайындалудың қажетті элементі - консультация. Консультациялар оқушыларда ойынға деген оң психологиялық көзқарасын қалыптастырады, өз мүмкіндіктеріне сенуге үйретеді. Консультациялар екі бөлімнен тұрады: ойын мазмұны және ережелері бойынша әңгіме және әдістеме бойынша нұсқау.

«Павлодар бизнес – колледжі» КМҚК -да жүргізілген тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың барысы.

Зерттеу жұмысының мақсаты: Колледжде оқыту үрдісінде білім алушылардың танымдық белсенділіктерін жетілдіру жолдарын анықтап, оларды теориялық тұрғыда негіздеп, сабақты жүргізудің әдістемесін ұсыну.

Тәжірибелік-эксперименттік жұмысты ұйымдастыру кезінде алдымызға мынадай міндеттер қойдық:

- ▶ «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» пәні бойынша сабақ жүргізгенде оқушылардың танымдық белсенділігін жетілдіруді ұйымдастыры;

- ▶ ол үшін ең тиімді деген жолдарды қарастыру;
- ▶ зерттеу барысында оқушыардың танымдық белсенділіктерінің даму деңгейінің өзгерістерін анықтау, салыстыру.
- ▶ тәжірибелік-эксперименттік зерттеу жұмысының нәтижесі бойынша тұжырымдар мен ұсыныстар әзірлеу.

Тәжірибелік-эксперимент жұмысы барысында мынадай тәсілдер қолданылды: бақылау әдісі, тест, сауалнама, әңгімелесу, іс-әрекеттің нәтижесін талдау.

Тәжірибелік-эксперименттік жұмысқа жоғарыда аталған колледждің - 0911000 – Электр және электрлі механикалық жабдықтарды техникалық пайдалану, қызмет көрсету және жөндеу (түрлері бойынша) мамандығы, бірінші курс студенттері ТЭ-11 оқу тобы мен 1305000 Ақпараттық жүйелер (қолдану саласы бойынша) мамандығы, бірінші курс студенттері ИС-12 оқу тобын база ретінде алдық.

ТЭ-11 оқу тобы «Бақылау тобы» (БТ).

ИС-12оқу тобы «Эксперименттік топ» (ЭТ).

Зерттеу барысында, ең алдымен, білім алушылардың танымдық белсенділігін анықтау мақсатында, «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсының оқытушысы Кешубай Жанботададан әр «білім алушының танымдық белсенділігін анықтайтын тест» алынды. Мұнадығы мақсатымыз, әр оқу тобының және әр білім алушының танымдық белсенділік деңгейімен алдын-ала танысу, оқытушының көзқарасын негізге алу болатын. Тест сұрақтары 8 сұрақты қамтиды, әр сұрақта 3 жауап нұсқасы келтірілген, жауап нұсқасы танымдық белсенділіктің 3 даму деңгейіне сәйкес келеді.

«Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсының оқытушысы Кешубай Жанботаның бақылауы мен бағалауы бойынша ТЭ-11 (ЭТ) және ИС-12 оқу тобының студенттерінің танымдық белсенділік деңгейлері анықталады (Кесте 1).

Кесте 1 - Оқытушының бағалауы бойынша білім алушылардың таным деңгейі

Оқу тобы	Төменгі деңгей		Орташа деңгей		Жоғары деңгей	
	саны	%	саны	%	саны	%
ТЭ-11 (ЭК) 28 студент	10	36	12	43	6	21
ИС-12 (БТ) 28 студент	11	39	10	36	7	25

Зерттеу барысында колледж білім алушыларының танымдық қызығушылығы және танымдық белсенділігін жетілдіруді «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсы бойынша сабақ жүргізуде қарастырдық. «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсы жоғарыда аталған мамандық бойынша оқытуды ұйымдастырудың оқу жоспарында жалпы және кәсіптік пәндер блогына кіретін, білім алушыларға кәсіптік білім беруге бағытталған пән. «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсы бойынша сабақ негізгі күнтізбелік-тақырыптық жоспарға сай жүргізілді.

Практикада қолдану

Білім алушылардың танымдық белсенділік деңгейін экспериментке дейін бақы-

лап, талдау үшін бастапқы сабақта екі топ білім алушыларының білім деңгейін анықтаудан басталды. Ол үшін, дәстүрлі формада «ТЖ кезінде емдік-көшіру жүйесімен қамтамасыз ету» атты тақырыпта екі топқа сабақ өткізілді (Қосымша 1). Сабақ барысында жаңа тақырып түсіндіріліп, ауызша баяндап тұру арқылы оқушыларға ақпараттар берілді, олар қысқаша жазып алды. Жаңа тақырыпты бекіту мақсатында ауызша сұрақтар қойылып, материалдарды игерген деңгейі бойынша сабаққа белсене қатысқан, сұрақтарға жауап берген оқушылар бағаланды. Үйге тапсырма ретінде жаңа тақырыпты оқып, толықтырып келу берілді. Екі топтың танымдық белсенділіктерінің көрсеткіштерін төмендегі нәтижелерден байқауға болады (Сурет 2 және Кесте 3).

Кесте 2 – Білім алушылардың танымдық белсенділік деңгейлері

№	Оқушылардың танымдық белсенділіктерінің даму деңгейлері	Оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетінің сипаттамасы	Баға көрсеткіші
1.	Жоғары деңгей (шығармашылық)	- құбылыстың маңыздылығына қызығушылық танытады; - объектіні тани біледі, сипаттай алады, танымдық міндеттерді өз бетінше қояды; - білімін шығармашылық тұрғыда қолданады, белсенді іс-әрекет дербестігі сақталады, өз әрекеттерін бақылап, бағалайды; - семинар сабақтарда баяндама, реферат жазады, зерттеу жұмыстарына белсенді аралады.	5
2.	Орташа деңгей (эвристикалық)	- танымдық әрекет деңгейін өз бетінше таңдайды, білім мен іс-әрекет тәсілдерін қолданады; - өзіндік жұмысқа шығармашылық қабілеті бар, бірақ өзіндік әрекетін басшылыққа алу қажет;	4-3

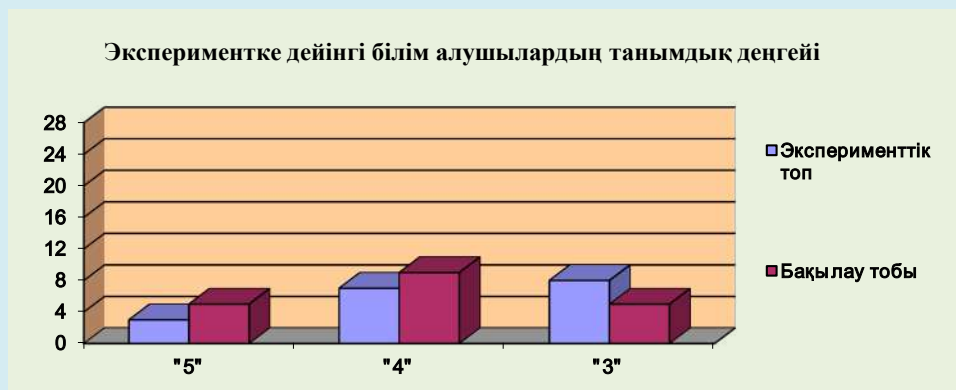
		▶ ынталық пен бейімділіктің өзара толық емес, танымдық әрекеті мұғалімнің көмегімен немесе үлгі бойынша орындалады.	
3.	Төменгі деңгей (жаңғырушы)	▶ танымдық тапсырмаларды өз бетінше орындай алайды, өздігінен ұмыс істеуді қажетсінбейді; ▶ тапсырманы кітаптағы немесе мұғалімдегі үлгі бойынша баяу орындайды; ▶ танып-білуге белсенділік танытпайды, сабаққа араласуы сирек.	2

Кесте 3 – Экспериментке дейінгі бақылау және эксперименттік топ білім алушыларының танымдық деңгейлері және сабақта алған бағалары

Оқу тобы	Барлығы		Төменгі деңгей		Орташа деңгей				Жоғары деңгей	
			2 алған		3 алған		4 алған		5 алған	
	саны	%	саны	%	саны	%	саны	%	саны	%
ТЭ-11 (ЭТ)	28	100	2	7	9	32	10	36	7	25
ИС-12 (БТ)	28	100	2	7	8	29	10	36	8	28

Диаграммада көрсетілген мәліметтерден көріп отырғанымыздай, дәстүрлі формада жүргізілген сабақ барысында екі топтың да білім алушылары айтарлықтай нәтиже көрсете алмады, оқуға деген белсенділіктері «жоғарғы деңгейдегі» білім алушылар саны төмен болды.

Екі топ білім алушыларының экспериментке дейінгі танымдық белсенділік деңгейлері мен сабақ барысындағы алған бағаларын байқап, жалпы салыстыру жүргізіп алдық. Енді, білім алушылардың танымдық белсенділіктерін жетілдіруде таңдалған бағытымыздың дұрыстығына көз жеткізу үшін жұмыс жасайтын боламыз.

Сурет 2 . Экспериментке дейінгі білім алушылардың танымдық деңгейі

Зерттеу барысында ТЭ-11 оқу тобы «бақылау тобы» болғандықтан оларға «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсы бойынша сабақтар дәстүрлі формада өткізілді, ал ИС-12 оқу тобы «эксперименттік топ»

болғандықтан онда сабақтар білім алушылардың танымдық белсенділіктерін дамытуға бағытталған жаңа оқыту технологияларының бірі ойын технологиясы арқылы жүргізілді.

Кесте 4 – Экспериментке дейінгі бақылау және эксперименттік топ білім алушыларының танымдық деңгейлері және сабақта алған бағалары

Оқу тобы	Барлығы		Төменгі деңгей		Орташа деңгей				Жоғары деңгей	
			2 алған		3 алған		4 алған		5 алған	
	саны	%	саны	%	саны	%	саны	%	саны	%
ТЭ-11 (ЭТ)	28	100	0	0	3	11	10	35	15	54
ИС-12 (БТ)	28	100	2	7	7	25	13	46	6	22

Сонымен, екі топта «Жарақаттанудың алдыналу» тақырыбында әкіп түрлі формада сабақ жүргізілді. Эксперименттен кейінгі

білім алушылардың танымдық деңгейлері мен алған бағалары төменде көрсетілген (Сурет 3 және Кесте 4).

Сурет 3. Эксперименттен кейінгі білім алушылардың танымдық деңгейі

Екі топқа сабақ жүргізгеннен кейін жаңа педагогикалық технологияны сабақта пайдаланған әлдеқайда тиімдірек екендігіне көз жеткіздік. Себебі, білім алушылар дәстүрлі оқыту жүйесін үйреншікті жағдай ретінде қарайды да, жаңаша формадағы сабақты ұйымдастырғанда белсенді бола бастайды. Олардың танымдық деңгейлерін дамытуға арналған тапсырмаларды шешу барысындағы тақырыпты диалогтық

әдіспен талдағандағы белсенділіктері, үй тапсырмасын орындаған кездегі ізденістері олардың тақырып бойынша білімдерінің жоғары болуына себепші болды. Сондықтан, білім алушылардың танымдық белсенділігін дамыту арқылы, олардың барлық жағдайда, әсіресе кәсіби тұрғыда қызығушылықтары артатындықтары анықталды. Осыған байланысты, сабақтың да тиімділігі айқындалды (Кесте 5).

Кесте 5 – Экспериментке дейінгі бақылау және эксперименттік топ білім алушыларының танымдық деңгейлері және сабақта алған бағалары

Деңгейлер	Бақылау тобы ТЭ-11		Эксперименттік топ ИС-12	
	Бастапқы кезең	Соңғы кезең	Бастапқы кезең	Соңғы кезең
Жоғарғы	25%	54%	22%	28%
Орташа	68%	46%	71%	65%
Төменгі	7%	0%	7%	7%

Көріп отырғанымыздай, бақылау тобына қарағанда эксперимент тобының көрсеткіштері артқаны байқалады. Сонымен, қорыта айтатын болсақ:

- ▶ білім алушыларды оқып-білуге ын-таландырып және оқу үдерісінің барлық кезеңінде білім алуға күш жұмсауын, ерік-жігерін пайдалануын қамтамасыз ету арқылы ғана сабаққа, пәнге деген қызығушылығын арттыруға болады;
- ▶ сабақ барысында тек оқу үлгерімі жақсылармен жұмыс жасамай, барлығына тек қарап, барлығының оқу-танымдық белсенділіктерін дамытуды қадағалап отыру керек;
- ▶ әр сабаққа жаңаша, өзгеше сценариймен дайындалу керек, сонда білім алушылардың танымдық белсенділігі, қызығушылығы артады;
- ▶ «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсы жоғарыда қолданылған технологиялармен, әдіс-тәсілдердімен және одан басқа да жаңаша бағыттағы жұмыстармен байланыстырып ұйымдастыруға болады.

Ұсыныстар

Кәсіптік білім беру ұйымдарында «Тіршілік қауіпсіздігінің негіздері» курсы оқытуда инновациялық әдістерді тиімді қолдану арқылы білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыру, қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыруға және кәсіби құзыреттілігін нығайтуға болады. Осыған байланысты төмендегі ұсыныстарды негізге алу орынды:

Оқытушылардың әдістемелік дайындығын жетілдіру:

- ▶ Жаңа оқыту технологияларын, әсіресе ойын, жобалық және интерактивті әдістерді меңгеру мақсатында тұрақты түрде біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру;
- ▶ пән бойынша авторлық әдістемелік құралдар мен нұсқаулықтарды әзірлеу.
- ▶ оқу процесіне белсенді оқыту технологияларын енгізу
- ▶ пәндік мазмұнға сәйкес рөлдік, іскерлік, үстелдік, компьютерлік және симуляциялық ойындарды жүйелі түрде қолдану;
- ▶ мазмұнды интеграциялай отырып, қауіпсіздік бойынша нақты өмірлік жағдаяттарға бағытталған оқыту сценарийлерін жасау (мысалы, ТЖ кезінде әрекет ету жаттығулары, эвакуация үлгілері және т.б.).

Пәнаралық байланысты күшейту:

- ▶ «Тіршілік қауіпсіздігі» курсы техникалық және арнайы пәндермен байланыстыру арқылы қауіпсіздік талаптарын кәсіби контексте түсіндіру;
- ▶ ақпараттық жүйелер, құрылыс, электротехника мамандықтарына бейімдеп, симуляция, VR/AR технологияларды оқу процесіне енгізу;
- ▶ білім алушылардың танымдық белсенділігін бағалау жүйесін жетілдіру;
- ▶ танымдық белсенділікті бақылау үшін арнайы критерийлер (кесте 3 негізінде) бойынша қалыптастырушы бағалау әдістерін енгізу;

- ▶ әр білім алушының даму динамикасын ескере отырып, жеке оқу траекторияларын жасау.

Материалдық-техникалық базаны нығайту:

- ▶ Инновациялық технологияларды (интерактивті тақта, VR жабдықтары, қауіпсіздік тренажерлері) қолдану мүмкіндігін қамтамасыз ету;
- ▶ онлайн платформаларда пәнге арналған интерактивті мазмұн (видео, квест, тест, кейс) құру.

Оқу бағдарламаларын жаңғырту:

- ▶ Қауіпсіздік саласындағы халықаралық тәжірибені ескере отырып, оқу бағдарламасын жаңарту;
- ▶ еңбек қауіпсіздігіне қатысты Қазақстандағы заманауи заңнамалық өзгерістерді жүйелі түрде оқу жоспарына енгізу.

Қорытынды

Қорытындылай келсек, қазіргі уақыттағы білім беруде жаңа оқыту технологияларын пайдаланудың ерекшеліктері бар. Оқушыларды жаңа оқыту технологиялары негізінде оқыту барысында оқушылар білімділігінің жоғары нәтижесіне қол жеткізуге, оқушыларда өз бетінше әрекет ету және өздігінен білім алу біліктерін және дағдыларын тез аралықта қалыптастыруға, оларды алған білімдерін проблемаларды тез шешуде қолдануға үйретуге және ақпаратты тез тауып үйренуге, тез өзгеретін өмір жағдайларына икемделуге үйрету мүмкіндіктері бар.

Жаңа оқыту технологиясы – оқыту іс-әрекетінің әдіс-тәсілдері мен құралдарын ұйымдастыру және қолдану теориясы болса, инновациялық оқыту технологиясы – оқушыны өздігінен әрекет ете алуға, ізденуге, проблеманы өздігінен шеше алуға, қажет білімдерді және ақпаратты таба білуге бағыттайтын оқыту іс-әрекетінің әдіс-тәсілдері мен құралдарын ұйымдастыру және қолдану теориясы. Ол белгілі бір құрылымға, анықтаушы критерийлерге, негізгі белгілерге ие және түрлерге бөлінеді. Олар: интеграциялық техноло-

гиялар, модульдік оқыту технологиялары, дамыта оқыту технологиялары, сын тұрғысынан ойлау технологиялары, бағдарламалап оқыту технологиялары, деңгейлеп саралап оқыту технологиялары, оқытудың ақпараттық технологиялары, проблемалық оқыту технологиялары, кейс-технологиялар, жобалау әдісі арқылы оқыту технологиялары және ойын технологиялары жатады.

Колледжде қолданылатын жаңа оқыту технологияларына келсек, колледжде қолданылатын жаңа оқыту технологияларының түрлері және пайдалану жолдары көп әрі әртүрлі. Бұл технологияларды және оларды оқытуда пайдалану жолдарын әр оқытушы оқыту мақсаттарына жету үшін білуі тиіс және әр оқытушы оларды күнделікті оқыту үрдісінде өз сабақ беру стиліне байланысты таңдап, өзгерте отырып пайдалануына болады. Сонда сабақ оқушыларды жалықтырмай, оқуға деген ынтасын төмендетпей, керісінше, оқушыларды оқуға деген қызығушылығын жоғарылатып, танымдық белсенділігін арттырады. Ал, ол өз кезегінде оқушылардың білімдерді тез және берік игеруіне, біліктер мен дағдылардың қажет деңгейде қалыптасуына әсер етеді.

Проблемалық оқыту технологиясын пайдаланғанда оқытушы проблема тудырады және жұмыс ұйымдастырады, ал оқушылар шешім іздеп, гипотеза ұсынады, оны тексереді, қорытынды жасайды. Ойын технологиясын қолдану ерекшеліктеріне келсек, ол бір сценарий бойынша жүргізіледі және сайыс немесе рольді имитациялайтын іскерлік ойындар ретінде жүргізілуі мүмкін. Диалогтық технология ортаға мәселе салынып талқыланатын пікірталас түрінде қолданылады. Бағдарламалық технология бағдарламаға негізделген материалдардың мөлшерлемесімен өздік жұмыс ретінде жүзеге асырылады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 27.07.2007 ж., №319-ІІІҚРЗ. Астана. Ақорда.
2. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050: «Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан халқына Жолдауы

3. Сарбасова Қ. Инновациялық педагогикалық технологиялар. Алматы: «Атлас баспасы - 2001», 2006. – 39 б.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической категории – М.: Педагогика, 1989. – 192 б.
5. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе: Анализ зарубежного опыта. – М.: Знание, 1984. – 80 б.
6. Лернер И.Я. Проблемное обучение. – М.: 1974.
7. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. – М.: 1984.
8. Ильина Т.А. Структурно – системный подход к исследованию педагогических явлений. – М.: 1984.
9. Выготский Л.С. Педагогическая психология. - М.: 1991. – 24 б.
10. Paul A. Schulte, Carol M. Stephenson, Andrea H. Okun, John Palassis және Elyce Biddle – “Integrating Occupational Safety and Health Information Into Vocational and Technical Education and Other Workforce Preparation Programs” (2005).
11. Andrea Bikfalvi, Esperanza Villar Hoz, Gerusa Giménez Leal, Mònica González-Carrasco және Núria Mancebo – “Riding the wave of sustainability: Integrating OSH into education” (2024)
12. Kwegyir-Afful E. және Kentola J. және басқалар – “Simulation-Based Safety Training for Plant Maintenance in Virtual Reality” (2020) және Mayer et al. “Learning efficacy of the hazard recognition serious game” (2013).

● ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ КУРСА БЕЗОПАСНОСТЬ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Нугманова Ф.Б., Смагулова Ж.Ж., Акатаева А.С.

Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, г. Астана

Аннотация. В данной статье подробно рассматривается опыт применения инновационных методов при изучении курса «Основы безопасности жизнедеятельности» в системе профессионального образования. Современный образовательный процесс направлен не только на теоретические знания, но и на формирование у студентов жизненно важных навыков, культуры безопасности, развитие умения правильно реагировать в чрезвычайных ситуациях. С этой целью актуальным вопросом является эффективное использование новых методов и приемов обучения. В ходе исследования был проанализирован опыт использования технологий активного обучения – игровых элементов, проектного обучения, информационно-коммуникационных средств, интерактивных заданий и тренингов, всесторонне проанализирована их эффективность. Кроме того, на основе реального педагогического опыта были предложены методические рекомендации, способствующие повышению интереса студентов к предмету, повышению результативности обучения. Результаты исследования направлены на повышение качества профессионального образования и формирование культуры безопасности. Вместе с тем, современные методы обучения способствуют развитию критического мышления обучающихся, совершенствованию практических навыков. Предлагаемые методы позволят повысить эффективность обучения и укрепить профессиональную компетентность будущих специалистов.

Ключевые слова: метод, навыки, способности, направление, опыт, компетентность.

● THE EXPERIENCE OF APPLYING INNOVATIONS IN TEACHING THE LIFE SAFETY COURSE IN THE PROFESSIONAL EDUCATION SYSTEM

Nugmanova F.B., Smagulova Zh.Zh., Akataeva A.S.

National Academy of Education named after I. Altynsarin, Astana

Annotation. This article examines in detail the experience of using innovative methods in studying the course "Fundamentals of life safety" in the professional education system. The modern educational process is aimed not only at theoretical knowledge, but also at the formation of students' vital skills, safety culture, and the development of the ability to respond correctly in emergency situations. To this end, the effective use of new teaching methods and techniques is an urgent issue. The study analyzed the experience of using active learning technologies – game elements, project-based learning, information and communication tools, interactive tasks and trainings, and comprehensively analyzed their effectiveness. In addition, based on real pedagogical experience, methodological recommendations were proposed to increase students' interest in the subject and improve learning outcomes. The research results are aimed at improving the quality of vocational education and the formation of a safety culture. At the same time, modern teaching methods contribute to the development of students' critical thinking and the improvement of practical skills. The proposed methods will improve the effectiveness of training and strengthen the professional competence of future specialists.

Keywords: method, skills, abilities, direction, experience, competence.

МРНТИ 14.25.09

НОВЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ АЛГЕБРЕ ЧЕРЕЗ АВТОРСКИЙ ЦИФРОВОЙ РЕСУРС

Рыбинок Е.В.

КГУ «Алчановская основная средняя школа отдела образования Денисовского района» Управления образования акимата Костанайской области

Аннотация. Статья посвящена анализу эффективности авторского цифрового ресурса algebra8.kz в преподавании алгебры для 8-х классов. Исследование включает анализ отечественных и зарубежных практик цифровизации, разработку интерактивных методов (адаптивное обучение, геймификация) и апробацию в казахстанских школах. Результаты показали рост успеваемости на 23%, повышение мотивации учащихся и сокращение времени проверки заданий. Даны рекомендации по внедрению ресурса с учетом технических и методических особенностей.

Ключевые слова: алгебра, цифровизация, интерактивные методы, адаптивное обучение, геймификация, образовательные технологии.

Введение

Современное образование переживает период активной цифровизации, что кардинально меняет подходы к организации учебного процесса. Особую актуальность приобретает вопрос эффективного преподавания алгебры — дисциплины, которая традиционно вызывает сложности у значительной части школьников. В этом контексте цифровые образовательные ресурсы становятся мощным инструментом, позволяющим преодолеть существующие педагогические вызовы.

Актуальность исследования подкрепляется несколькими факторами: необходимостью реализации требований обновленного содержания образования Республики Казахстан к созданию цифровой образовательной среды; ростом значения дистанционных форм обучения; повышением требований к формированию у учащихся практических навыков

работы с математическим аппаратом. В Казахстане цифровизация образования – это не просто модный тренд, а стратегическое направление. Министерство просвещения активно внедряет IT-технологии в школы, а казахстанские ученые изучают, как это влияет на качество обучения. Исследования КазНУ им. аль-Фараби (2022–2023 гг.) показывают: ученики, использующие платформу iMekter и аналоги, на 15–20% лучше справляются с задачами по алгебре, чем те, кто учится только по учебникам. Но есть нюанс: эффект выше в городских школах, где есть стабильный интернет. В селах прогресс скромнее: прирост качества знаний составляет 8–10%.

«Цифровые технологии сокращают разрыв между сильными и слабыми учениками, но для этого нужно обеспечить всех равным доступом» – отмечает профессор Г. Садыкова в работе «Цифровое

образование в Казахстане: вызовы и перспективы» (2023). Казахстанская образовательная платформа BilimLand провела масштабный эксперимент в 50 школах. В классах, где 2–3 урока алгебры в неделю проходили с интерактивными заданиями, успеваемость выросла в 1,5 раза. Ученики чаще стали выбирать математические профили в старших классах – исследователи связывают это с тем, что цифровые задания делают алгебру интереснее.

Что тревожит казахстанских педагогов? Проблема Интернет-зависимости: в некоторых школах дети перестают писать от руки, что ухудшает запоминание формул. Нехватка цифровой грамотности учителей – многие преподаватели старшего поколения с опаской относятся к новым методам. Хотя казахстанские исследования только набирают обороты, мировая наука уже накопила ценные данные. Например: Джон Хэтти (Австралия): цифра + живой учитель = успех. Его метаанализ (1200+ исследований) подтверждает: лучшие результаты – там, где технологии не заменяют педагога, а помогают ему. Применимо к моему ЦОР, адаптивные тесты в algebra8.kz экономят время на провер-

ку, а учитель тратит его на объяснения. Сингапур: математика как игра. В этой стране давно используют геймификацию (квесты, бонусы за задачи). Казахские эксперты (Ж. Кулакпаева, Н. Оспанов) в докладе для МП РК (2024) выделили 3 ключевых тренда: персонализация – каждый школьник будет получать индивидуальные задания; больше практики – алгебра через реальные кейсы (например, расчет криптовалютных сделок для старшеклассников); AR-лаборатории – к 2026 году в 30% школ появятся дополненная реальность для визуализации графиков.

Цель представленного исследования – комплексный анализ возможностей авторского цифрового ресурса algebra8.kz для повышения эффективности преподавания алгебры в 8 классе. Для достижения этой цели решаются следующие задачи: проведение структурно-функционального анализа ресурса algebra8.kz; разработка методики его интеграции в учебный процесс; оценка эффективности применения ресурса через экспериментальную апробацию; формулирование практических рекомендаций для педагогов.

Методы, использованные в проведенном исследовании

Метод	Цель применения
Анкетирование учителей и школьников	Оценка удовлетворенности цифровыми инструментами
Педагогический эксперимент (экспериментальные классы)	Измерение прогресса в успеваемости
Сравнительный анализ данных algebra8.kz и традиционных оценок	Выявление корреляции между цифровой активностью и результатами

В своей работе я использовала следующие направления исследования: дидактическое – как влияет цифровизация на понимание сложных тем и скорость выполнения заданий; психологическое – изменения в мотивации учеников, уровне тревожности при решении задач; организационное – требуется ли переподготовка педагогов?

Ожидаемые результаты: сформированная модель оптимального соотношения циф-

ровых/традиционных методов; рейтинг эффективности технологий (адаптивные платформы, видеоуроки); рекомендации для педагогов по интеграции цифрового образовательного ресурса в учебный процесс.

Методика

В данном разделе я бы хотела описать методические рекомендации по использованию моего авторского цифрового

образовательного ресурса algebra8.kz, на котором размещен учебно-методический комплекс по алгебре восьмого класса.

1. Основные принципы разработки методики.

Авторский цифровой образовательный ресурс algebra8.kz разработан с учётом современных педагогических тенденций, в частности смешанного обучения (blended learning) и перевёрнутого класса (flipped classroom). Основная цель – повысить эффективность изучения алгебры через интерактивность, персонализацию и геймификацию. Методика основывается на трех ключевых принципах: доступности – материал адаптирован для учащихся с разным уровнем подготовки; наглядности – сложные темы представлены в виде схем, анимаций и видеороликов, размещенных в Youtube; обратной связи – встроена система автоматической проверки и комментариев преподавателя.

2. Этапы разработки.

Подробный сравнительный анализ подобных учебно-методических комплексов привел к удобному структурированию контента. Учебный материал разбит на модули по принципу «от простого к сложному». Учебно-методический ком-

плекс по алгебре восьмого класса разработан в помощь преподавателям общеобразовательных учреждений Республики Казахстан и учащимся основных средних и средних общеобразовательных школ. В УМК представлены: долгосрочное, среднесрочное планирование по алгебре в 8 классе для преподавателей; учебное пособие (теоретический материал) для изучения учащимися и преподавателями; методические рекомендации по преподаванию данного УМК для учителей; рекомендации по изучению УМК учащимися; практикум, содержащий практические задания по тематике курса алгебры в 8 классе; глоссарий; методика оценивания обучающихся; сборник тестов по основным темам курса, созданные в Quizziz; сборник интерактивных упражнений для учащихся по темам курса алгебры 8 класса, созданные на платформе LearningApps; сборник формативного оценивания; сборник суммативного оценивания; обучающие видеоуроки для учащихся по изучению основных тем курса алгебры; презентации, используемые на уроках преподавателями и учащимися для самостоятельного изучения тем курса алгебры 8 класса; демонстрационный материал (задания для показа, созданные в Wordwall; стены, созданные на виртуальной интерактивной доске Padlet).

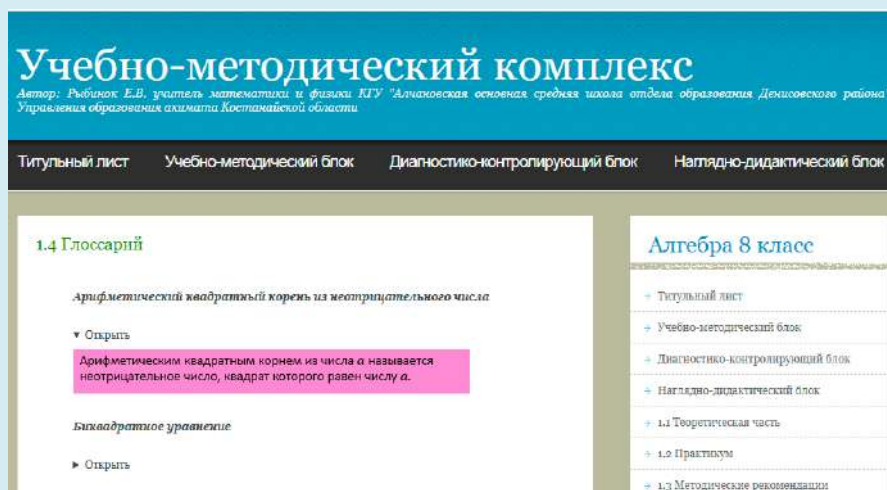

Рисунок 1 - Глоссарий

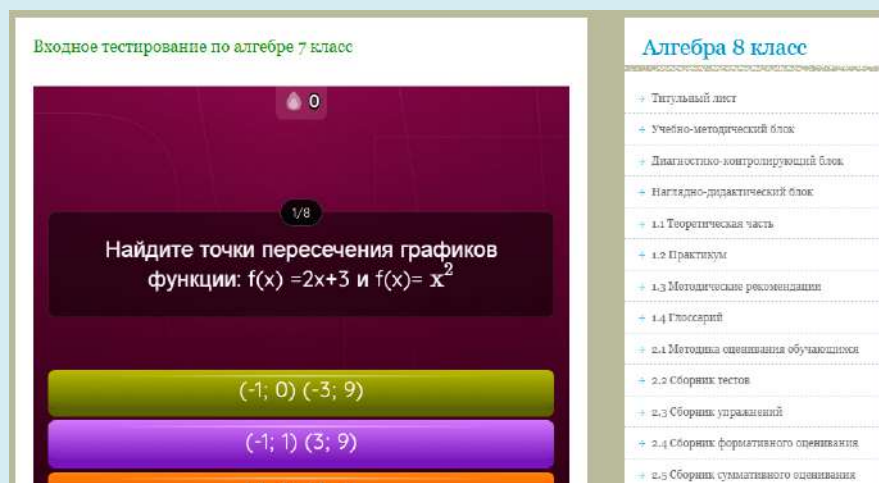

Рисунок 2 - Сборник тестов

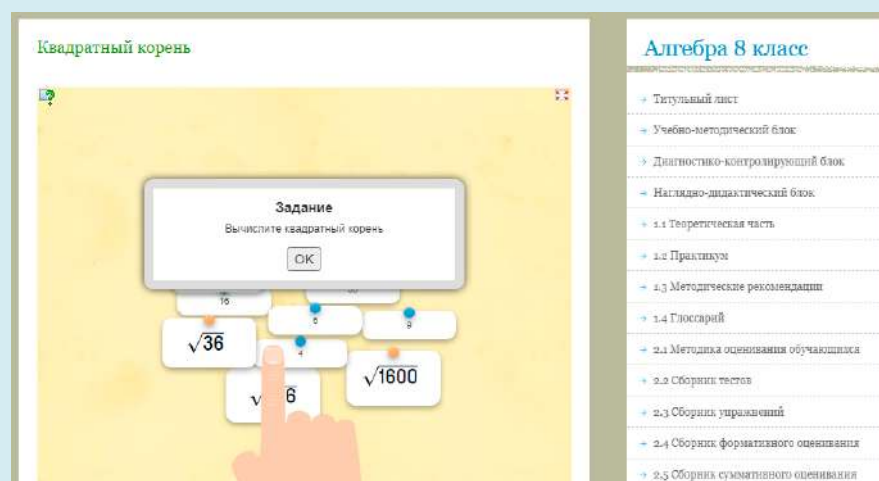

Рисунок 3 - Сборник упражнений

3. Внедрение интерактивных методов.

Одним из ключевых преимуществ цифрового образовательного ресурса algebra8.kz является использование интерактивных методов, которые повышают вовлеченность учащихся, делают изучение алгебры более наглядным и эффективным. В этом разделе мы подробно рассмотрим основные интерактивные методы, реализованные на платформе, их педагогическую ценность и технические аспекты

внедрения.

Адаптивное обучение (индивидуальный подход). Как работает?

Система автоматически анализирует успехи ученика: определяет уровень знаний на основе входного тестирования; если ученик решает задачи без ошибок – предлагает более сложные задания; если допускает ошибки – возвращает к базовым примерам, а также корректив-

рует программу в реальном времени, опираясь на скорость усвоения материала. Практическая реализация состоит в использовании алгоритмов на основе машинного обучения (нечеткая логика и анализ данных) для подбора заданий, например, при изучении темы «Квадратные уравнения» система сначала предлагает простые уравнения вида $x^2 = 16$, а затем постепенно усложняет до параметрических. Плюсы метода: ученики не теряют мотивацию из-за слишком сложных/лёгких задач; учитель получает аналитику по индивидуальным пробелам знаний.

Интерактивные тренажёры с мгновенной проверкой. Как работают?

Ученик получает задачу (например, «Решите неравенство: $3x + 5 > 11$ »), далее вводит ответ в специальное поле и мгновенно получает развёрнутую обратную связь.

Видеоуроки с интерактивными вставками. Формат контента представлен в виде коротких роликов (7-10 минут) по каждой теме, встроенных контрольных вопросов – видео останавливается, пока ученик не ответит.

Peer-to-peer обучение (взаимопроверка). Как реализовано?

Ученики получают задание, решают его и загружают решение; система рандомизированно распределяет работы на проверку другим участникам; проверка происходит по чеке-листу («Правильно ли выделен ОДЗ? Верно ли применена формула?»).

Интерактивные методы на algebra8.kz превращают алгебру из «скучной теории» в динамичный процесс, где каждый ученик учится в своём темпе, получает моментальную обратную связь и мотивацию через геймификацию.

4. Тестирование и доработка.

В течение последних двух лет проведено пилотное внедрение в двух школах Денисовского района, выполнен сбор обратной связи и корректировка сложности заданий.

5. Ожидаемые педагогические результаты.

Внедрение данной методики позволяет: увеличить средний балл по алгебре на 15–20% (по данным пилотного тестирования); сократить время на освоение сложных тем за счёт визуализации; повысить мотивацию через игровые элементы. Методика использования algebra8.kz сочетает классические подходы преподавания с цифровыми инновациями. Ключевое преимущество – гибкость: ресурс можно использовать как для самостоятельного обучения, так и в рамках школьной программы. Дальнейшее развитие платформы предполагает внедрение искусственного интеллекта для персонализации учебных траекторий.

Практическое применение

Проведена практическая апробация УМК в течение двух лет в двух школах Денисовского района (КГУ «Алчановская основная средняя школа отдела образования Денисовского района» и «Денисовская общеобразовательная школа №1» Управления образования акимата Костанайской области), здесь вы можете увидеть результаты и анализ.

1. Организация экспериментального исследования.

В исследовании участвовали: 2 параллели 8 классов (65 учеников, данные за 2 года), а также 8 классы МКШ (15 учеников); срок апробации — 2 года. Этапы внедрения: диагностический срез знаний; цикл уроков с использованием algebra8.kz, фиксация достижений с помощью методов педагогического исследования Action Research и Lesson Study; итоговый контроль

2. Внедрение в образовательный процесс.

Авторская методика, реализованная на платформе algebra8.kz, была апробирована в течение 2023–2025 учебного года в различных образовательных учреждениях Казахстана. Основная цель практического применения заключалась в проверке эффективности интерактивных методов в преподавании алгебры и их влияния на успеваемость учащихся. Использован формат: смешанное обучение

(blended learning) — сочетание онлайн-занятий на algebra8.kz и обычных уроков; контрольная группа (традиционные методы) и экспериментальная (с использованием интерактивного ресурса).

Примеры использования методики.

Пример 1. Математический квест «Тайна потерянной формулы». Ученики проходили уровни, решая задачи и получая за

это виртуальные ключи. Применялись: адаптивные задания, визуализация графиков, командное соревнование.

Пример 2. Подготовка к МОДО. Платформа автоматически подбирала индивидуальные варианты на основе пробелов. Результаты улучшились на 15% по сравнению с традиционной подготовкой.

3. Анализ результатов.

Сравнение успеваемости (экспериментальная и контрольная группа)

Параметр	Контрольная группа	Экспериментальная группа (algebra8.kz)
Средний балл за тест	63%	86% (+23%)
Количество «отличников»	12%	34% (+22%)
Вовлечённость (активность)	45%	89%
Скорость усвоения темы	3 урока	2 урока

Качественные изменения: повышение мотивации – 78% учеников отметили, что «алгебра стала интереснее»; персонализация – слабые ученики подтянули знания за счёт адаптивных заданий; экономия времени учителя – автоматическая проверка снизила нагрузку на 40%; доступность – возможность учиться в любое время (даже без интернета, через скачанные конспекты). Недостатки и сложности: технические ограничения – у 15% учеников были проблемы со стабильным интернетом; необходимость обучения учителей – часть педагогов сначала с трудом адаптировались к платформе.

4. Реальные кейсы применения.

Кейс 1. ДОШ №1 с. Денисовка. Проблема: низкая успеваемость по алгебре (средний балл – 58%). Решение: внедрение algebra8.kz в 8-х классах. Результат через 6 месяцев: средний балл вырос до 82%, ученики начали самостоятельно проходить дополнительные темы.

Кейс 2. Дистанционное обучение в малокомплектной сельской школе. Проблема: нехватка учителей математики. Решение: основное обучение через платформу с УМК + раз в неделю online-консультации.

Результат: успеваемость сравнялась с городскими школами.

5. Перспективы и доработки.

На основе обратной связи учащимися и учителями были предложены улучшения: добавление голосового помощника для объяснения задач; offline-режим с синхронизацией при появлении интернета; интеграция с Zoom для Live-уроков внутри платформы. Практическое применение учебно-методического комплекса algebra8.kz подтвердило, что интерактивные методы: повышают усвоение материала (на 23% лучше традиционных подходов), делают обучение гибким – подходит для школ, дистанционного образования и самообразования, требуют доработок, – но уже сейчас ресурс эффективнее стандартных учебников.

Рекомендации

Разработаны рекомендации по внедрению учебно-методического комплекса в учебный процесс (методические рекомендации для учителей, также есть и на сайте).

Подготовка к использованию УМК: начини-

те с малого – внедряйте элементы интерактива постепенно (например, замените часть домашних заданий тренажёрами); проведите вводный урок – познакомьте учеников с платформой, объясните правила работы, систему баллов и мотивации; техническая проверка – убедитесь, что у всех учащихся есть доступ к интернету, или предложите offline-альтернативы. Адаптация к разным группам: для слабых учеников уделяйте внимание пошаговым подсказкам и повторению базовых тем; для продвинутых – открывайте доступ к сложным задачам и олимпиадным разделам; в дистанционном обучении используйте видеоконференции для обсуждений и групповых проектов. Методы оценки результатов: автоматическая аналитика – отслеживайте прогресс через встроенные отчёты (количество решённых задач, время выполнения); сравнительные тесты – до и после внедрения методики; обратная связь от учеников – анонимные опросы помогут выявить слабые места. Советы по поддержанию эффективности учебного процесса: организуйте турниры – соревновательный элемент повысит вовлечённость; комбинируйте формат – чередуйте цифровые инструменты с классическими упражнениями; анализируйте и корректируйте – если какие-то функции не работают, заменяйте их на более удобные. Главное правило: методика должна быть гибкой – подстраивайте её под потребности конкретного класса. И помните, даже небольшие изменения могут дать значительный результат.

Заключение

Разработка и внедрение авторского цифрового ресурса (<https://algebra8.kz/index.html>) продемонстрировали значительный потенциал интерактивных методов в преподавании алгебры. Проведённое исследование и практическая апробация подтвердили, что сочетание геймификации, адаптивного обучения и мгновенной обратной связи способствует повышению мотивации учащихся, улучшению академических результатов и оптимизации работы педагогов.

Ключевые выводы:

1) Цифровизация обучения делает алгебру более доступной и интересной, особенно при использовании интерактивных тренажёров, турниров и визуализации сложных тем.

2) Персонализированный подход позволяет эффективно работать с разными категориями учеников, включая слабоуспевающих и одарённых школьников.

3) Автоматизация проверки заданий сокращает нагрузку на учителей, высвобождая время для творческих и индивидуальных форматов работы.

Несмотря на возможные технические и методические сложности, такие как необходимость стабильного интернет-соединения или адаптации педагогов к новым технологиям, преимущества методики очевидны. Дальнейшее развитие проекта может включать расширение функционала (ИИ-анализ ошибок, интеграция с другими предметами) и более широкое внедрение в образовательные учреждения.

Таким образом, algebra8.kz представляет собой удачный пример синтеза современных педагогических подходов и цифровых технологий. Его использование открывает новые возможности для повышения качества математического образования и служит практическим руководством для учителей, стремящихся к инновациям в преподавании. Внедрение подобных ресурсов способствует трансформации образовательного процесса в соответствии с запросами цифровой эпохи.

Список использованных источников

1. Садыкова, Г. К. Цифровое образование в Казахстане: вызовы и перспективы / Г. К. Садыкова. – Алматы: Қазақ университеті, 2023. – 145 с.
2. Кулакпаева, Ж. Т. Современные тенденции цифровизации школьного математического образования / Ж. Т. Кулакпаева, Н. Р. Оспанов // Вестник Министерства просвещения РК. – 2024. – № 2(15). – С. 45–53.
3. Hattie, J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement / J. Hattie. – London: Routledge, 2009. – 392 p.
4. Интеграция цифровых образовательных ресурсов в процесс обучения алгебре: отчет о резуль-

- татах эксперимента / НИИ педагогических технологий КазНУ им. аль-Фараби. – Алматы, 2023. – 67 с.
5. Бектуров, А. Б. Методика преподавания математики с использованием цифровых платформ / А. Б. Бектуров, Л. М. Исакова. – Нур-Султан: Мектеп, 2022. – 112 с.
 6. Анализ эффективности платформы BilimLand в школах Казахстана (2022–2023 гг.). – [Электронный ресурс]. – URL: <https://bilimland.kz/research> (дата обращения: 10.05.2024).
 7. Минтибекова, С. К. Цифровые инструменты в математическом образовании: опыт Сингапура и адаптация в РК / С. К. Минтибекова // Инновации в образовании. – 2023. – № 4. – С. 28–37.
 8. Габдуллин, Р. Н. Геймификация в обучении: методические аспекты / Р. Н. Габдуллин. – Алматы: Атамұра, 2021. – 89 с.

● АВТОРЛЫҚ ЦИФРЛЫҚ РЕСУРС АРҚЫЛЫ АЛГЕБРАНЫ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ

Рыбинок Е.В.

Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы «Денисов ауданы білім бөлімінің Алчанов негізгі орта мектебі» КММ

Аңдатпа. Бұл мақала 8-сыныптарға арналған algebra8.kz авторлық цифрлық ресурсының алгебраны оқытудағы тиімділігін талдауға арналады. Зерттеуге Қазақстан мен шетелдегі білімді цифрландыру тәжірибелерінің сараптамасы, интерактивті әдістерді (бейімделген оқыту, геймификация) әзірлеу және қазақстандық мектептерде сынақтан өткізу кіреді. Нәтижелерде оқушылардың білім деңгейі 23%-ға өскендігі, мотивациясының артуы және тапсырмаларды тексеру уақытының қысқаруы анықталды. Техникалық және әдіснамалық ерекшеліктерді ескере отырып, ресурсты енгізу бойынша ұсынымдар берілген.

Түйінді сөздер: алгебра, цифрландыру, интерактивті әдістер, бейімделген оқыту, геймификация, білім беру технологиялары.

● NEW APPROACHES TO TEACHING ALGEBRA THROUGH THE AUTHOR'S DIGITAL RESOURCE

Rybinok E.V.

KSU «Alchanov Basic Secondary School Department of Education, Denisov District» Kostanay Region

Abstract. This article analyzes the effectiveness of the digital resource algebra8.kz in teaching algebra to 8th-grade students. The study examines domestic and international digitalization practices, the development of interactive teaching methods (adaptive learning, gamification), and their implementation in Kazakhstani schools. The results show a 23% improvement in student performance, increased motivation, and reduced time spent on grading assignments. Recommendations for integrating the resource into the education system are provided, considering technical and methodological aspects.

Keywords: algebra, digitalization, interactive methods, adaptive learning, gamification, educational technologies.

FTAMP 14.25.09

DEVELOPING SOFT SKILLS THROUGH THEATRICAL PERFORMANCE

Sazanbayeva A.A.

Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum, Astana

Abstract. This article explores the development of soft skills through theatrical performance as a summative assessment method at Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum. By integrating drama into the educational process, the study highlights the effectiveness of experiential learning in enhancing communication, teamwork, and emotional intelligence among students. The findings underscore the importance of innovative pedagogical approaches in fostering essential competencies for future success.

Keywords: soft skills, theatrical performance, experiential learning, education, assessment.

Introduction

The development of flexible skills is one of the priorities of modern education in Kazakhstan, which is enshrined in a number of key regulatory documents. The State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2020-2025 emphasizes the need for students to develop "soft skills" as an integral component of quality education. The Law of the Republic of Kazakhstan "On Education" (with amendments and additions as of 01.01.2025) also notes the importance of developing personal qualities and competencies necessary for successful socialization. The professional standard of a teacher (Order of the Minister of Education of the Republic of Kazakhstan dated July 15, 2022 No. 332) includes requirements for the development of flexible skills for both teachers and their students [1].

Domestic researchers have made a significant contribution to the study of the development of flexible skills in the

educational process. The fundamental work of K.J. Aganina on the development of students' communicative competencies (2019) laid the theoretical foundation for understanding the mechanisms of soft skills formation in the school environment [2]. The research of G.K. Bekturganova (2021) reveals the features of the development of critical thinking and creative abilities through active teaching methods [3]. In his writings (2020), Sarybekov analyzes in detail the impact of extracurricular activities on the formation of leadership qualities and emotional intelligence of students [4].

Also, there are international studies that support the effectiveness of drama in education by educators such as A. Benjamin [5] (2010) and H. Gardner [6] (1993), for example, which illustrate the potential of theatrical performance as a method for enhancing interpersonal skills. Overall, there is ample local and international literature to support that theatrical performance integration, as a soft skills development

activity is relevant in the preparation process for students' future academic and professional pathways.

One example of a creative approach aimed at enhancing soft skills is the integration of theatrical performance in the educational experience. A theatre practice offers not only creative engagement and self-expression, but a way for students to work together, solve problems, and increase confidence. A body of literature by Benjamin and O'Toole highlights that drama practice can support developing communication and cooperation skills.

This article aims to examine the experience of a theatrical performance as a form of summative assessment at Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum. The research will pursue three aims: assess the current trends in measuring soft skills, investigate the influence of theatrical performances on the soft skills of students, and gather observations and perceptions from participants regarding the practice.

The examination of both local and international literature demonstrates an increased interest in how to use the theatrical arts within educational practices. Research in a variety of countries has established the effectiveness of theater as a method for training social and emotional competencies, however, the literature remains limited in the context of Kazakhstani education, emphasizing the importance of this research. The aim is to examine the experience of students and teachers at Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum to reflect on topics, such as how theater in the classroom may enhance learners' personal and social development, as well as, the practicalities of implementing theatrical performance as a form of summative assessment.

Methodology

The approach of the current study is set to examine the level of soft skills development through the use of theatrically performance as a summative assessment at the Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum. The approach is underpinned by a variety of frameworks including experiential learning, collaboration and a reflective approach

which are fundamental in a process of developing interpersonal and intrapersonal skills within a conducive environment.

The implementation strategy for developing soft skills through theatrical performance at Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum spans the duration of one academic semester. A series of essential stages form the implementation timeline which unites to create a thorough educational journey. The initial step includes both preparation and planning as educators work together alongside students to choose suitable theatrical material which connects to the curriculum and student interests. This preliminary step establishes essential conditions for students to take responsibility and actively participate in their educational development.

Methodology implementation proceeds by shifting into educational workshops focused on improving participant skills. Students take part in multiple activity-based learning exercises which concentrate on developing acting abilities alongside voice modulation and body language and improvisational skills. The interactive session structure helps students gain confidence while improving their communication abilities and teamwork skills. The final phase leads to the student presentation of public performances which function as their comprehensive evaluation for acquired soft skills. The structure delivers fundamental competencies while establishing student community through their collaborative support throughout the entire process.

The methodology development process involved reading established literature about soft skills together with theatrical education and modern assessment approaches. Program development received theoretical guidance from Kolb's work on experiential learning and Gardner's multiple intelligences concept. The pedagogical approach of using theatrical performance emerged for its ability to deliver immersive learning experiences that connect with students' emotions and thought processes.

The methodology consists of multiple crucial implementation stages. The process begins with preparation and planning

activities where educators select theatrical productions that match the educational goals and specific interpersonal abilities to be developed. Teachers work together with students to pick themes that match their background and interests thus creating meaningful connections. Students develop strong dedication toward their learning outcomes through this joint selection method which also establishes their sense of educational control.

Workshops for developing skills constitute the second stage of the process. Students take part in workshops before their performance that cover fundamental elements of acting such as voice control and body expression along with improv skills. The workshops serve a dual purpose by helping students build self-assurance while developing their communication abilities and creating teamwork dynamics. Through interactive workshops students receive practice time in a safe learning environment that supports their ability to try new techniques.

During the third stage students gather in groups to practice their selected performance pieces. Students who work together in this process receive feedback from their peers and useful feedback to improve their performances while learning how to function better in teams. Through educational support students receive mentorship during rehearsals to advance their theatrical abilities and also their interpersonal skills. The third stage functions as a vital period for students to create bonds with their peers because they develop mutual support systems and respect for different viewpoints.

The framework for theatrical activities established a structured system through the development of methodological guidelines which are outlined in Table 1. Table 1 describes the primary work stages along with their corresponding methods and developed competencies. The testing of the methodology demonstrated that the proposed approach is highly successful.

Table 1 - Methodological framework for the development of flexible skills through theatrical productions

Stage of work	Applied methods	Emerging skills	Time frame
Preparatory stage	The "Mirror"	Empathy	2 weeks
	method "Hot chair"	Communication	
	technique "Trust exercises"	Team interaction	
The main stage	"Forum Theater"	Leadership	8 weeks
	"Director's hour"	Critical thinking	
	Collective script creation	Creativity	
The staging stage	"Acting analysis"	Emotional intelligence	4 weeks
	Improvisation method	Stress resistance	
	Feedback sessions	Adaptability	

The examination of the presented methodological structure reveals the systematic pattern through which basic communicative skills transition to advanced social competencies. Every work phase utilizes distinct methods for skill

development which creates a systematic pedagogical approach. The educational techniques of Forum Theater and Director's Hour produced remarkable results that advanced student leadership capabilities and critical thinking abilities significantly.

The theater program at BINOM School utilized specific methods to develop flexible skills through weekly classes. Students in pairs practiced non-verbal communication and empathy development through the Mirror and Sculptor exercises during the initial stage of the program. Students learned critical thinking and question formulation through the Hot Chair method which required them to pose inquiries to a character in a specific scenario. The Forum-Theater method allowed students to develop decision-making skills and emotional intelligence through their exploration of different conflict resolution options. The Theater Diary technique emerged as an exceptionally successful practice because students could reflect on their progress and emotional state throughout rehearsals.

Students who prepared the final production learned how to create scenarios in groups which developed their teamwork abilities and creative thinking capabilities. The practice of Director's Hour allowed students to lead individual scenes and develop both their leadership abilities and group management skills. Actor's analysis as a technique enabled students to develop both analytical thinking abilities and psychological observation capabilities through character analysis of motivation and emotional states. Communication skills improved through regular feedback sessions after rehearsals which also helped students learn constructive ways to handle criticism. The final production featured a public screening where students showcased their abilities in public speaking, self-presentation and stress management.

Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum uses a systematic approach to develop soft skills through theatrical performance which promotes experiential learning, collaboration, and reflection. Through theater participation, students develop soft skills along with stronger community connections and self-improvement.

The methodology of soft skill development through theater performance was put into action at Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum during an academic semester. Students actively participated in learning

through a sequence of workshops, rehearsals and performances that developed essential soft skills in communication, teamwork and emotional intelligence.

Practical application

To evaluate the effectiveness of the methodology, a pre- and post-assessment was conducted using a rubric that measured various soft skills, including communication, teamwork, and emotional intelligence. The following table summarizes the results of the assessments before and after the implementation of the methodology.

The implementation of the proposed methodology for developing soft skills through theatrical performance at Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum included a thorough process of testing and evaluation. A combination of different data collection methods was utilized during the evaluation of the selected approach. Three evaluation approaches were applied throughout the testing period: before and after assessments of soft skills among students and practice session observations alongside feedback provided by educational staff. Obtained information from the data collection process allowed educational adjustments to enhance learning outcomes through improved student results and identified areas for development.

Flexible skill development through theatrical productions was tested at the BINOM Lyceum school during one academic semester between September 2023 and January 2024. The study population consisted of 87 students from grade 8-9 which researchers assigned to two groups for comparison: experimental (45) and control (42). The methodology evaluation consisted of both quantitative (testing, questionnaires) and qualitative (observation, interviews) research methods. The research team monitored flexible skill development through three evaluation points which were entrance control, intermediate assessment and final diagnosis.

The experimental group participants showed measurable improvement in essential competencies according to the

quantitative results. The results of the study demonstrated the most significant progress in teamwork skills with 82% of participants showing improvement and in communication skills with 78% of participants showing improvement. The evaluation demonstrated high success in creative thinking development reaching 76% together with self-presentation skill development which reached 74%. The data revealed strong improvements in emotional intelligence at 71% and stress tolerance at 69% which demonstrate how theatrical activities generate complex effects on students' personal development.

The researchers identified multiple significant issues during the testing phase which they resolved successfully. A progressive system of adaption allowed students to overcome their initial fear of public speaking by starting with small group performances and advancing to larger-scale productions. The issue of role

distribution was resolved by implementing a system where roles rotated and students received new creative tasks that guaranteed participation from all group members. The implementation of mediation sessions and dedicated conflict resolution training helped resolve emerging group work conflicts.

Students participating in the methodology test received four main assignments: collective script creation for a social issue play; democratic voting process for role distribution; rehearsal process management responsibilities; final play staging planning responsibilities. The students received special instruction to master time management while developing teamwork skills through their individual rehearsal planning activities.

Figure 1 shows the results of diagnostics of the development of students' flexible skills in the process of theatrical activity.

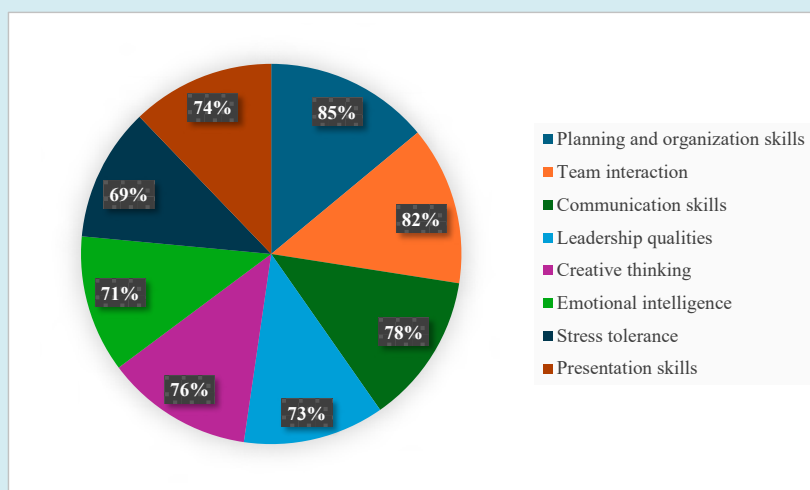

Figure 1 - Dynamics of students' flexible skills development in the process of theatrical activity

The analysis of the data presented in Figure 1 shows the greatest progress in the development of organizational and team skills, which is explained by the intensive practice of working together on the

formulation. The growth of planning skills (85%) was particularly significant, which is confirmed by the successful independent organization of the rehearsal process by students. Communication skills and

leadership qualities also showed significant improvement, which was noted by both teachers and parents during the final survey.

A high student participation rate combined with natural social skill development opportunities emerged as the key benefits of the teaching approach. The approach became valuable because students could develop multiple skills while using these skills immediately in real-life situations. Students successfully applied their theatrical skills to other academic areas during school observations thus proving the methodology's enduring effects.

The implementation of this method requires teachers to invest substantial time while needing to complete specialized training programs. A precise evaluation of skill development in emotional intelligence and leadership required special attention due to specific challenges. The methodology's success depended on student motivation levels at the beginning and the different skill development rates among participants which forced teachers to design individualized instructional methods.

The research findings from the field test confirmed that the proposed methodology works effectively under two conditions: regular implementation and consideration of identified features. The essential success element emerged from the combination of flexible methods with personalized student needs along with dynamic feedback and approach modifications based on short-term outcomes. The experience proves that theatrical activities function as an efficient tool to help students develop the adaptable skills they require for social and professional success in contemporary times.

To evaluate the effectiveness of the methodology for developing soft skills through theatrical performance, a variety of assessment methods and strategies are employed. These include both quantitative and qualitative approaches to ensure a comprehensive understanding of the outcomes. Quantitatively, pre- and post-assessments are conducted to measure specific soft skills, such as communication, teamwork, and emotional intelligence,

allowing for a clear comparison of student progress before and after the implementation of the methodology.

Observational evaluations conducted in the workshop and rehearsal environment provide qualitative insights about student engagement levels together with collaborative behavior and real-time skill application. The educational process benefits from student feedback sessions because educators gain access to individual experiences about student growth and learning development. This mixed-method research enables researchers to evaluate both the general effectiveness of the theatrical performance technique and specific areas that need improvement for maintaining student-focused educational practice.

The practical implementation of the methodology which uses theatrical performance to build soft skills delivered highly positive results for Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum. The assessment findings demonstrate substantial student soft skill improvement which demonstrates the method's effectiveness. The implementation process faces obstacles but the benefits of developing fundamental student competencies establish this methodology as a vital educational tool.

Recommendations

The practical experience from using theatrical techniques to enhance flexible skills development allows us to present specific recommendations for teachers who want to implement this method in their teaching. Successful implementation of the methodology requires careful preparation a systematic approach and consideration of various aspects of the educational process.

The organizational and preparatory stage is of paramount importance. Teachers should use questionnaires and observation to assess students' initial flexible skills levels as their first step. The formation of groups should consider both student individuality and training level together with the creation of a specific calendar plan that defines key milestones and control checkpoints. The

process requires advanced preparation of didactic materials and evaluation criteria as well as proper rehearsal space arrangement.

Maintain a specific order during classes according to recommended methods. All instruction periods must begin with warm-up activities and team building exercises. The teaching process should advance tasks in complexity from basic sketches towards complicated scenes. Students show better progress when working individually and in groups to develop different skills. The technique of role rotation combined with reflexive practices after lessons enables all participants to develop their skills equally.

The process of motivating students demands special attention from teachers. The implementation of success opportunities for every person combined with intermediate achievement systems and public recognition supports better student motivation. Regular displays of interim results help students stay interested in the educational process. Students need to participate in both planning and decision-making processes while receiving support for their initiatives and creative suggestions. The approach helps students develop individual responsibility and active engagement with the learning process.

The recommended approach for tracking student development involves regular assessment of individual skill development. Regular individual interviews combined with video progress analysis and mutual participant feedback sessions provide useful tracking methods. External experts who provide independent assessment services deliver valuable data about student skill development.

The recommended solution for typical problems requires implementing a differentiated approach. The best way to overcome fear of public speaking is to begin with small groups before increasing the audience size. The conflict resolution method of "circle of reconciliation" combined with mediation serves as an effective approach to conflicts within student groups. Additional roles and responsibilities help solve the problem of uneven student participation.

Students who experience decreasing motivation should participate in creative contests and mini-projects.

The successful implementation of the methodology requires teachers to maintain frequent contact with parents. Regular informational meetings should be held while parents need to participate in event organization along with family involvement in project activities. The combination of open achievement displays and feedback collection from parents enables program adjustments while sustaining student interest in the process.

Conclusion

The development of soft skills through theatrical performance methodology represents a valuable teaching approach that improves educational outcomes at Alikhan Bokeikhan BINOM school-lyceum. The research demonstrates that incorporating creative arts within the curriculum leads to better communication and teamwork skills along with enhanced emotional intelligence. The students' soft skills showed significant improvement through the practical implementation of this method which was confirmed by comparing assessment results before and after the program.

The study shows that experiential learning along with collaborative engagement play a crucial role in developing interpersonal skills which modern students need to succeed in their changing world. Through student participation in theatrical selection and workshop activities as well as performance opportunities educators establish a positive learning environment that develops both self-assurance and personal development.

The provided recommendations function as a roadmap to assist educators who want to implement comparable methods in their own classrooms. The education sector advances through the implementation of modern teaching methods such as theatrical performance which increases the effectiveness of educational practices and supports student development. The investigation highlights the requirement

for educators to continuously develop their teaching methods which focus on soft skill development to properly equip students for their academic and professional future.

References

1. State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2020-2025 [Electronic resource] // Adilet.zan.kz. - 2019. - URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/P1900000988> (accessed: 15.01.2025).
2. Aganina, K.J. Development of Students' Communicative Competencies in the Modern Educational Environment / K.J. Aganina // Journal of Educational Sciences. - 2019. - Vol. 58, № 1. - P. 15-23.
3. Bekturganova, G.K. Active Learning Methods in Developing Critical Thinking and Creativity / G.K. Bekturganova // Bulletin of Karaganda University. Pedagogy Series. - 2021. - Vol. 102, № 2. - P. 112-120.
4. Sarybekov, M.S. The Role of Extracurricular Activities in Developing Leadership Skills and Emotional Intelligence of Students / M.S. Sarybekov // Science and Education. - 2020. - Vol. 3, № 4. - P. 78-85.
5. Benjamin, A. Theatre and Education: A Practical Guide. - London: Routledge, 2022. - 220 p.
6. Gardner, H. Multiple Intelligences: The Theory in Practice. - New York: Basic Books, 2023. - 320 p.

● ТЕАТРЛАНДЫРЫЛҒАН ҚОЙЫЛЫМ АРҚЫЛЫ SOFT SKILLS ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМУ

Сазанбаева Ә.А.

Әлихан Бөкейхан атындағы Binom School мектеп-лицейі, Астана қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада Әлихан Бөкейхан атындағы BINOM мектеп-лицейінде театралдық өнер арқылы soft skills дамуы жиынтық бағалау әдісі ретінде қарастырылады. Драманы білім беру процесіне кіріктіруде оқушылардың коммуникация, командалық жұмыс және эмоционалдық интеллектін жақсартуда практикалық оқытудың тиімділігін көрсетеді. Зерттеу нәтижелері болашақтағы табыс үшін қажетті құзыреттерді қалыптастыруда инновациялық педагогикалық тәсілдердің маңыздылығын атап өтеді.

Түйінді сөздер: soft skills, театралдық өнер, практикалық оқыту, білім беру, бағалау.

● РАЗВИТИЕ SOFT SKILLS ЧЕРЕЗ ТЕАТРАЛЬНЫЕ ПОСТАНОВКИ

Сазанбаева А.А.

Школа-лицей BINOM имени Алихана Букейхана, г.Астана

Аннотация. В данной статье рассматривается развитие soft skills через театральное искусство как метод суммативной оценки в школе-лицее BINOM имени Алихана Букейхана г.Астана. Интеграция драмы в образовательный процесс подчеркивает эффективность практического обучения в улучшении коммуникации, командной работы и эмоционального интеллекта у учащихся. Результаты исследования подчеркивают важность инновационных педагогических подходов для формирования необходимых компетенций для будущего успеха.

Ключевые слова: soft skills, театральное искусство, практическое обучение, образование, оценка.

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ ОБУЧАЮЩИХСЯ

FTAMP 14.25.09

«ТІЛДІҢ БЕЙНЕЛЕУ ҚҰРАЛДАРЫ» ЭЛЕКТИВТІ КУРС БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ ТИІМДІЛІГІ

Абдрахманова А.Е.

«Ақмола облысы білім басқармасының Аршалы ауданы бойынша білім бөлімі Иманжүсіп Құтпанұлы атындағы Жібек жолы ауылының жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

Аңдатпа.

Бұл мақалада «Тілдің бейнелеу құралдары» элективті курсының мазмұны, маңыздылығы және оны оқу процесіне тиімді енгізу жолдары қарастырылады. Курстың басты мақсаты – оқушылардың сөздік қорын кеңейтіп, көркем тілмен ой білдіру, шығармашылық қабілеттерін дамыту. Авторлық бағдарлама оқушының тіл мәдениетін арттырып, кәсіби болашағына да бағыт береді. Мақалада мұғалімдерге, оқушыларға және мектеп әкімшілігіне арналған нақты ұсыныстар беріліп, курсты ұйымдастырудағы мүмкін болатын қиындықтар мен оларды шешу жолдары сараланған. Бағдарлама заманауи білім талаптарына сай құрастырылған. Сонымен қатар оқушылардың бейнелі сөйлеу дағдыларын қалыптастыру арқылы олардың ауызша және жазбаша коммуникация мәдениетін жетілдіруге баса назар аударылған. Бұл курс тілдік құзыретті тұлға тәрбиелеудің тиімді құралы ретінде қарастырылады.

Түйінді сөздер:

көркем сөйлеу, сөздік қор, шығармашылық, коммуникативтік дағды, әдеби тіл, көркем шығарма.

Кіріспе

Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023-2029 жыл-

дарға арналған тұжырымдамасында оқытудың сабақтастығы мен үздіксіздігін қамтамасыз ету, практикалық бағыттылықты, тәрбиелік компонентті күшейту және білім алушының функционалдық

сауаттылығын дамыту қажеттілігі көрсетілген [1]. Қазіргі білім беру жүйесінде оқыту мақсаттары тек пәндік білімді меңгертумен шектелмей, оқушылардың метапәндік дағдыларын, құзыреттілігін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Осыған байланысты әдебиетті оқыту оқушының дүниетанымын кеңейтуге, пән аясында мәдени-рухани құндылықтарды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл тұрғыда тілдің бейнелеу құралдарын меңгеру оқушының көркемдік талғамын жетілдіруде маңызды рөл атқарады.

Тілдің бейнелеу құралдарын зерттеу тарихы кең ауқымды. Қазақ әдебиеттануында бұл мәселені алғаш ғылыми тұрғыда қарастырғандардың бірі – Ахмет Байтұрсынұлы. Оның «Әдебиет танытқыш» еңбегінде троптар мен фигуралар жүйеленіп, көркем сөздің табиғаты түсіндірілді [2]. Кейіннен

М. Әуезовтің әдебиет теориясына қатысты еңбектерінде, З. Ахметовтің өлең сөз өрнегіне байланысты зерттеулерінде, Р. Сыздықтың тіл мәдениеті мен шешендік өнерге арналған еңбектерінде бейнелеу құралдарының табиғаты мен қызметі жан-жақты қарастырылды. Сонымен қатар Қ. Жұмалиев, З. Қабдолов, Т. Кәкішев сияқты ғалымдар да көркемдегіш құралдарды ұлттық әдебиет контекстінде зерделеп, олардың оқыту әдістемесіне қатысты тұжырымдар жасады [3].

Шетелдік әдебиеттану ғылымында бұл мәселе ежелгі дәуірден зерттеліп келеді. Аристотельдің «Поэтикасында» метафора мен басқа да көркемдеуіш тәсілдерге алғаш анықтама берілсе, кейінгі кезеңде О. Потебня, В. Виноградов, Р. Якобсон, М. Бахтин еңбектерінде көркем тілдің құрылымдық және функционалдық қырлары талданды. Қазіргі заманғы лингвистикада Дж. Лакофф пен М. Джонсон сынды ғалымдар метафораны когнитивтік тұрғыдан зерттеп, оның тек тілдік емес, ойлау жүйесін қалыптастырушы құрал екенін дәлелдеді.

Осылайша, тілдің бейнелеу құралдары отандық және шетелдік ғылымда әр қырынан зерттеліп, олардың тілдік, әдеби

және танымдық қызметі жан-жақты айқындалды. Бұл бағдарламаны оқыту қазақ әдебиетінің ғылымилығы және сөз өнері принципіне негізделетіндіктен, курс барысында нәтижеге жетуде озық инновациялық технологиялар мен тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану септігін тигізеді [2].

Элективті курс аясында «Қазақ әдебиеті» оқу пәнін оқытудың әдістемесі оқушылардың әдеби-танымдық көкжиегін кеңейтіп қана қоймай, олардың метапәндік құзыреттілігін дамытуға бағытталады. Бұл бағдарлама тілдің бейнелеу құралдарын (метафора, теңеу, эпитет, аллегория, символ, синекдоха, метонимия, т.б.) меңгертуді негізгі нысан етіп алады [3].

Іске асыру мерзімі:

Курс 1 оқу жылы көлемінде (аптасына 1 сағат) жүргізіледі. Әрбір бейнелеу құралына кемінде 2–3 сабақ арналып, теориялық түсінік пен практикалық шығармашылық жұмыс қатар қамтылады.

Негізгі қағидаттар:

Жүйелілік – бейнелеу құралдары рет-ретімен, қарапайымнан күрделіге қарай меңгертіледі.

Дамытушылық – оқушының ойлау, елестету, талдау және шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Ізгілендіру – әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, шығармашылық еркіндік беру.

Интеграция – әдебиеттегі бейнелеу құралдарын тіл мәдениеті, тарих, өнер пәндерімен байланыстыру.

Құзыреттілікке бағдарлану – оқушының алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдануына жағдай жасау.

Күтілетін нәтижелер:

Оқушылар бейнелеу құралдарының түрлерін ажырата алады;

Әдеби мәтіндерді талдау барысында көркемдік тәсілдердің қызметін түсіндіреді;

Өз шығармашылық жұмыстарында бейнелеу құралдарын еркін қолданады;

Әдеби талдау арқылы ұлттық құндылықтар мен мәдениетті таниды.

Әдістеме

Ұсынылып отырған элективті курс бойынша «Қазақ әдебиеті» пәнін оқыту әдістемесі тілдің бейнелеу құралдарын меңгеруді басты мақсат етеді.

Әдістеменің ерекшеліктері:

- ▶ Құзыреттілікке бағытталуы: оқушылар теориялық біліммен қатар оны шығармашылық әрекетте қолдануға дағдыланады.
- ▶ Интегративтілігі: бейнелеу құралдары әдебиет теориясымен ғана емес, тіл мәдениеті, тарих, өнер сияқты пәндермен сабақтастырыла оқытылады.
- ▶ Шығармашылық бағдарлылығы: әр сабақта оқушыға өз ойын көркем тілмен жеткізуге мүмкіндік беретін тапсырмалар беріледі.
- ▶ Жүйелілігі мен сабақтастығы: бейнелеу құралдары қарапайымнан күрделіге қарай кезең-кезеңімен меңгертіледі.

Әдістеменің негізгі реттілігі:

- 1) Теориялық түсіндіру: жаңа бейнелеу құралының анықтамасы, ерекшелігі, әдеби мысалдары беріледі.
- 2) Мәтіндік талдау: көркем шығармадан алынған мысалдар арқылы оқушы талдау жасайды.
- 3) Топтық және жұптық жұмыс: бірлескен талқылау, пікір алмасу, постер қорғау.
- 4) Шығармашылық тапсырмалар: бейнелеу құралдарын қолданып, шағын мәтін, өлең, эссе жазу.
- 5) Қорытындылау және рефлексия: меңгерілген білімді жинақтау, өзін-өзі бағалау, сабақтан алған әсерді жазу.

Тілдің бейнелеу құралдарын меңгеруді көздейтін авторлық бағдарлама тиімді оқыту технологиялары мен әдістерін, сараланған тапсырмалар мен оқушы қызығушылығын арттыратын тәсілдерді жүйелі қолдануға негізделеді.

Қолданылатын әдіс-тәсілдер:

- ▶ Түсіндіру және әңгімелесу – жаңа ұғымды ашуда, мысалдар талдауда қолданылады.
- ▶ Мәтіндік талдау – көркем шығармадан бейнелеу құралдарын анықтау қызметін түсіндіру.
- ▶ Шығармашылық тапсырмалар – оқушыларға өз мәтіндерінде бейнелеу құралдарын қолдану (өлең, эссе, әңгіме жазу).
- ▶ Топтық жұмыс – оқушыларды бірлесіп ізденуге, талқылауға, идея алмасуға ынталандыру.
- ▶ Рефлексия – сабақ соңында оқушылардың меңгерген бейнелеу құралдарын күнделікке жазып, өзіндік пікірін білдіруі[4].

Шығармадағы көркемдегіш құралдарды меңгертуге арналған әдістер.

Шығарманы толық және дәл ұғыну оның ішіндегі сөздердің мән-мағынасын түсініп, білуге де байланысты. Осы жұмысқа арналған әдістер Түсіндіру әдісі, Әңгімелесу, «Инсерт» әдісі, «Қарлы кесек» әдісі, «Мозайка» әдісі болып табылады [5].

Түсіндіру әдісі (аллегория): Мұғалім аллегорияның мәнін түсіндіріп, мысалдар келтіреді. *Мысал:* Қазақ мысал жанрындағы түлкі – айлакерліктің, қасқыр – зорлықтың, қой – момындықтың бейнесі. Оқушыларға шағын мысалды оқытып, ондағы кейіпкердің қандай қасиетті меңзеп тұрғанын анықтайды.

Әңгімелесу әдісі (символ): Сұрақ-жауап түрінде символдың ашу. Мұғалім: «Қазақ поэзиясында» «қос қанат», «жол», «шырақ» сөздері қандай ұғымды білдіреді?, «Махамбеттің «Қара нар керек біздің бұл іске» дегеніндегі «қара нар» нені меңзеп тұр?» деген сұрақтар арқылы оқушыны ойландырады.

«INSERT» әдісі (синекдоха): Оқушылар мәтінді оқып отырып, синекдохаға қатысты белгілерді қояды. *Мысал:* «Жүз қара үй көшіп келді» сөйлемінде «жүз қара үй» бүтін бір ауылды білдіреді. Оқушылар «+» арқылы жаңа үйренген қолданыстарды белгілеп, дәптерге жинақтайды.

«Қарлы кесек» әдісі (метонимия): Алдымен бір оқушы сөйлем құрайды: «*Мен Абайды оқып отырмын*» (шынында, Абайдың кітабын оқып отыр). Келесі оқушы жаңа метонимия қосады: «*Бүкіл ауыл бір табақ етке жиналды*». Осылайша сөйлемдер көбейіп, «қарлы кесек» сияқты ұлғаяды. Әдіс арқылы метонимияның ауыспалы мағынасы тәжірибе жүзінде меңгертіледі.

Жазба жұмыстарын орындауды қалыптастыруда «Монофон», «Синквейн», «РАФТ», «Жеделхат», «5 сұрақ» әдістері тиімді. Тілдің бейнелеу құралдарын оқыту барысында оқушының тек ережені білуімен шектелмей, оны шығармашылықпен қолдануына мүмкіндік беретін белсенді әдістерді қолдану тиімді.

«Монофон» әдісі (метафораны меңгерту): Оқушыларға бір ұғым беріледі (мысалы, «өмір», «уақыт», «достық»). Әр оқушы сол ұғымды метафора арқылы бейнелеп, бір сөйлем құрайды. *Мысал:* «Өмір – ашылмаған кітап», «Достық – алтын көпір». Бұл әдіс метафораның мәнін тәжірибе арқылы ұғынуға мүмкіндік береді.

«Синквейн» әдісі (эпитетті меңгерту): Оқушылар белгілі бір тақырыпқа бес жолды өлең құрайды. Екінші жолында – сын есімдер, яғни эпитеттер қолдану міндетті. *Мысал:*

Ана Мейірімді, қайсар Қорғайды, сүйеді, демейді. Жан жылуын сыйлайды Тірегім.

«РАФТ» стратегиясы (теңеуді меңгерту): Оқушы рөлге (R – роль), аудиторияға (A), формаға (F), тақырыпқа (T) сәйкес шағын мәтін құрайды. Мысалы, «Мен – табиғатпын, балаларға хат жазамын, өзімді теңеулер арқылы таныстырамын». Бұл әдіс оқушыны еркін шығармашылыққа баулиды.

«Жеделхат» әдісі: Оқушылар қысқа уақыт ішінде бейнелеу құралдарын қолданып, хабарлама құрайды. Уақыт шекте-

улі болғандықтан, олар ойды жинақы әрі әсерлі жеткізуге дағдыланады. *Мысал:* «Досым, сен қыстың суық таңындай қаталсың, бірақ жүрегің жаздың ыстық күніндей шуақты».

«5 сұрақ» әдісі: Мұғалім белгілі бір метафора немесе теңеуге қатысты бес сұрақ қояды («Бұл бейнелеу құралы не үшін қолданылды?», «Қай әсерді күшейтеді?» т.б.). Бұл тәсіл сыни ойлауды дамытады.

Осы әдістерді жүйелі қолдану оқушылардың көркем сөзді тануына ғана емес, оны өз шығармашылығында қолдануына жол ашады.

Рефлексия – жазу мен талдаудың тиімді тәсілі. Рефлексия шығармашылық үдерістердің ішінде басымдылыққа ие бола отырып, жетекші роль атқарады. Өзіне-өзі талдау жасай білу оқушының өз қабілетін анықтауға және келешекте танымның қай саласын таңдау қажеттілігіне көмектеседі. Рефлексияның түрлері: «Көңіл-күй» рефлексиясы, «Нысана», «Рефлексивті экран», «Көңіл-күй аралдары», «Тазалық экраны», «Бүркіт. Тотықұс. Торғай», «3-2-1» стратегиясы, «Бес саусақ», «Ақылдың алты қалпағы», «Бәліш» және т.б.

Оқушылардың білімдерін және қабілеттерін бағалау ұсынымдары:

Қалыптастырушы бағалаудың сабақ барысында мынадай әдіс-тәсілдер қолданылады: «Қол сигналы», «Бағдаршам», «Қорытындылауға арналған карточка индексі», «Бір минуттық эссе», «Сөйлеу үлгілері», «Екі жұлдыз, бір тілек», «Үш минуттық үзіліс», «Ауызекі баға».

Қорытынды бақылаудың формалары мен тәсілдері

Қорытынды бақылау - курс бойынша жыл аяғында өткізіледі. Оқушылардың жыл бойында алған теориялық және тәжірибелік білімдері анықталады (тест, шығармашылық жұмыс-көрме).

Курс бойынша оқу-әдістемелік кешен тізбесі даярланды: авторлық бағдарлама; қысқы мерзімді жоспар; оқу құралы; оқушының жұмыс дәптері; дидактикалық материалдар.

Практикада қолдану

2021-2022 оқу жылында «Тілдің бейнелеу құралдары» авторлық бағдарламасы «Ақмола облысы білім басқармасының Аршалы ауданы бойынша білім бөлімі Иманжүсіп Құтпанұлы атындағы Жібек жолы ауылының жалпы орта білім беретін мектебінде» КММ 9 «Б» сыныбында қазақ әдебиеті пәнінен қисынды жалғасы ретінде оқыту үшін тәжірибе ретінде енгізілді. Элективті курс аптасына 1 сағат, жылына 34 сағатты қамтыды. Сыныпта білім алушылардың сөздік қорларының жұтаңдығы, олардың сөз тіркестері, сөйлемдер мен мәтін құрауда дәрменсіздік танытулары, ойын жүйелі жеткізе алмаулары, ауызша сөйлеу дағдыларының төмендігі сияқты олқылықтардың орнын толтыру бағытында жүйелі жұмыс жүргізілді. Курс барысында білім алушылардың өз ой-пікірлерін тиянақты, мазмұнды жеткізуде тілдің әртүрлі деңгейдегі тілдік бір-

ліктерін коммуникативті сөйлесуде қолдануын, өзара пікір алмасуын жетілдіру мақсаты қойылды. Курс қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінің сабақтастығының сақталуын басшылыққа алып, білімнің үздіксіз сипатталуын, пәндердің интерпретациялануын, пәнаралық және пәнішілік интеграцияны жүзеге асыруды көздеді. Курсты барысында білім алушылардың пәнді терең меңгеруі үшін әртүрлі инновациялық әдіс-тәсілдер қолданылып, білім мен білік, дағдыларын қалыптастыруға арналған іс-әрекеттер ұйымдастырылды. Сонымен қатар, білім алушылардың жас ерекшеліктері, таным мүмкіндіктері ескеріліп, қазақ әдебиеті пәнімен сабақтастықты үзбей, кәсіптік бағдар беру қажеттілігіне сәйкес білім беріліп, рухани дүниесінің қалыптасып, даму мақсатына сай жұмыстар жүргізілді. Курс соңында оқушылардың қазақ әдебиеті пәнінен білім сапасы жоғарыланды (1-кесте).

Кесте - 1. 9 «Б» сынып оқушыларының білім сапасы.

Кезең	Оқушы	Үлгерімі			Үлгерім сапасы	Білім сапасы %
		үздік	жақсы	орташа		
1-тоқсан	26	7	8	11	100	57,69
2-тоқсан	26	7	9	9	100	61,53
3-тоқсан	26	8	10	8	100	69,23
4-тоқсан	26	9	11	6	100	76,92
Жылдық	26	9	11	6	100	76,92

Курс аясында білім, білік, дағдысы жақсы қалыптасқан оқушылар облыстық деңгейдегі оқулар мен олимпиадаларға қатысып, жүлделі орындарға ие болды: «Мәшһүр Жүсіп оқуларынан» Әділжан Мұхит 3-орын; «Қанипа Бітібаева атындағы қазақ тілі олимпиадасынан» Сарсенбай Жалғас 3-орын; «Жарқын болашақ олимпиадасынан» Нұржан Балауса 3-орын; «Ілияс Жансүгіров оқуларынан» Оңдасын Нұрислам Мадақтама; «ІлиясЕсенберлин оқуларынан» Берікбол Темірлан 3-орын; «Ілияс Есенберлин оқуларынан» Мақсұт Наргиз 3-орын алып, теориялық білімдерін тәжірибеде көрсетті.

Курстың соңында оның маңыздылығы жайында оқушылардан сауалнама алынды.

1. Жасы
2. Сыныбы
3. Әдеби шығармадағы көркем бейнелеу құралдары (теңеу, эпитет, метафора т.б.) туралы білім деңгейі
4. Қызығушылық деңгейі
5. Жазбаша немесе ауызша жұмыс кезінде ойын әсерлі, көркем тілмен жеткізудегі қиындықтар

6. Сабақтан тыс қолдану әрекеті
7. Таңдау курсы ретінде оқуға қызығушылығы
8. Сабақ тиімділігін бағалау.

26 оқушыға сауалнама жүргізілді. «Осы курс іздің ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларыңызды дамытуға көмектеседі деп ойлайсыз ба?» деген сұраққа «Иә» деп - 69,23% оқушы жауап берді. «Ішінара» деп – 22,47%, «Белгісіз» деп – 8,3% жауап берді (1-сурет).

Сурет-3. Диаграмманың нәтижесі

Бұл курстан не күтесіз? деген ашық сұраққа оқушылар әртүрлі жауаптар ұсынды:

- ▶ Эпитет, метафора, теңеу сияқты көркемдік тәсілдерді түсіну және қолдану;
- ▶ Ауызша сөйлеу дағдысын жетілдіру;
- ▶ Эссе, әңгіме, өлең жазу дағдысын дамыту;
- ▶ Өз ойын жүйелі және тартымды жеткізе білу;
- ▶ Қиялым мен шығармашылық қабілетімді дамыту;
- ▶ Болашақта журналист болғым келеді, сондықтан көркем тілмен сөйлеуді үйренгім келеді;
- ▶ SMM, маркетинг саласында жұмыс істеу үшін әсерлі, сенімді мәтін құра білгім келеді;
- ▶ Мұғалім болғым келеді, оқушылармен сөйлескенде тіл байлығым

жоғары болғанын қалаймын;

- ▶ Сахнада сөйлеуге (актер, жүргізуші, шоумен) қызығамын, сондықтан көркем тіл дағдыларын дамытуды қалаймын;
- ▶ Аудармашы немесе филолог болу менің арманым, сондықтан көркем сөз қолданысын меңгергім келеді;
- ▶ Өз жобамды, идеямды жұрт алдында сенімді қорғау үшін әсерлі сөйлеуді үйренгім келеді;
- ▶ Блог немесе әлеуметтік желі арқылы контент жасаймын, оқырманға қызықты, тартымды мәтін жазғым келеді;
- ▶ Сценарий жазу немесе фильм, анимация жасау саласына қызығамын, сондықтан тілдің бейнелеу құралдарын меңгеру пайдалы деп ойлаймын.

Жүргізілген жұмыстардың нәтижесінде оқушыларда төмендегідей қиындықтар анықталды. Атап айтқанда,

- ▶ Көпшілік алдында сөйлеуге деген қорқыныш немесе ұяңдық;
- ▶ Диалог, пікірталас кезінде тілдік шеберліктің жетіспеуі;
- ▶ Көркем тілге бейімі жоқ немесе нақты пәндерге (математика, жаратылыстану) көбірек қызығатын оқушылардың немісқұрайлығы;

Анықталған қиындықтар бойынша әрбір оқушымен жеке жұмыстар жүргізіліп, олардың белсенділігін арттыратын іс-шаралар ұйымдастырылды. Мысалы, «Жеке сөйлеу жаттығулары», «Реттелген диалогтар», «Тілдік ойындар» және Тренингтер.

Сонымен қатар, бұл элективті курс бағдарламасы 2022-2023 оқу жылында «Ақмола облысы білім басқармасының Көкшетау қаласы бойынша білім бөлімі Красный Яр ауылының №3 көпсалалы мектеп – гимназиясында» КММ,

2023-2024 оқу жылында Астана қаласы әкімдігінің «№73 мектеп-лицейінде» ШЖҚ МКК тәжірибеге енгізу туралы жұмыстары жүргізілді. Аты аталған мектептің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдерінен Калтаева Г.З. және Бактыбаева Г.О. курс бойынша сауалнама алынып, кері байланыс жасалды. Сауалнама ұстаздардан курс бойынша тәжірибені бағалау және оның тиімділігін жақсарту мақсатында жүргізілді. «Бағдарламаны жетілдіруге қандай ұсыныстарыңыз бар?» деген сауалнамаға келесідей тілек-ұсыныстар айтылды:

1. Элективті курс бағдарламасы теориясы мен практикалық жұмысы жүйелі құрастырылған, білім сапасын арттыруға өте тиімді;
2. Көркемдік тәсілдерді күнделікті өмірде қолдануға көп күш жұмсау;
3. Оқушыларды ынталандыру жұмыстарын ұйымдастыру.

Айтылған ұсыныстар ескеріліп, осы бағытта жұмыстар ұйымдастырылды.

Ұсыныстар

«Тілдің бейнелеу құралдары» авторлық бағдарламасын мектеп бағдарламасына тиімді енгізу үшін мұғалімдерге, оқушыларға, мектеп әкімшілігіне арналған біршама ұсыныстарды атап өтуге болады:

Мұғалімдерге арналған ұсыныстар:

- ▶ Күрделі теориялық ұғымдарды (эпитет, метафора, метонимия т.б.) түсінікті мысалдармен, өмірмен, заманауи мәтіндермен (ән, жарнама, әлеуметтік желі контенті) байланыстыра түсіндіру;
- ▶ Топтық жұмыс, рөлдік ойын, «Сөзді бейнеге айналдыр», «Бейнелі сөйлем құрастыр» сияқты белсенді тапсырмаларды сабақта жиі қолдану;
- ▶ Оқушы жетістіктерін марапаттау арқылы мотивацияны арттыру (мысалы, «Көркем тіл шебері» атағы, шығармашылық жұмыс көрмесі).

Оқушыларға арналған ұсыныстар:

- ▶ Әдеби шығармалардан, мақал-мәтелдерден, қанатты сөздерден бейнелі тіркестерді жинақтап, жеке «Сөздік байлық дәптерін» жүргізу;
- ▶ Көркем сөздерді тек әдеби мәтіндерде емес, күнделікті сөйлеу, әлеуметтік желі жазбалары, презентация, пікірталас кезінде де қолдануға машықтану;
- ▶ Өз болашақ мамандығы мен қызығушылығына сәйкес бейнелі тілдің маңызын түсініп, оны саналы түрде меңгеруге ұмтылу.

Мектеп әкімшілігіне арналған ұсыныстар:

- ▶ Элективті курс ретінде бұл бағдарламаны оқу жоспарына жүйелі түрде енгізіп, оны тұрақты және нақты уақытпен бекіту;
- ▶ Авторлық бағдарламаны жүргізетін мұғалімдердің біліктілігін арттыруға жағдай жасау (семинар, курс, шығармашылық топқа қатысу);
- ▶ Курсты жүргізетін педагогтің бастамасына қолдау білдіру, жетістігін марапаттау арқылы мотивация беру.

Жалпы ұсыныстар:

- ▶ Мектепішілік шығармашылық орта қалыптастыру. Мұғалім, оқушы және әкімшілік бірлесіп, көркем тілге құрылған әдеби байқаулар, эссе күндері, «Шабыт сағаты», тіл фестивалі сияқты іс-шаралар ұйымдастыру;
- ▶ Курстағы үздік жұмыстарды мектептің сайтында, қабырға газеттерінде жариялап, оқушылардың шабытын арттыру.

Қорыта келгенде, «Тілдің бейнелеу құралдары» элективті курсы – тек әдебиет пәнінің жалғасы ғана емес, сонымен қатар болашақ өмірде түрлі мамандықтарда қажет болатын тілдік шеберлікті қалыптастырудың тиімді жолы бола алады. Курс мазмұнын өмірмен және кәсіппен ұштастыра отырып, шығармашылық орта қалыптастыру оқушылардың сөз мәдениетін, ойлау кеңістігін және өзіндік стилін дамытуға нақты мүмкіндік береді.

Қорытынды

«Тілдің бейнелеу құралдары» авторлық бағдарламасын оқу процесіне енгізу білім алушылардың шығармашылық дағдыларын дамытуда маңызды болып табылады. Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың көркем ойлауын, тілдік талғамын дамыту – уақыт талабы. «Тілдің бейнелеу құралдары» элективті курсы – қазақ әдебиеті пәнін тереңдетіп оқытуға мүмкіндік береді және өз білімдерін тәжірибеде қолдануға үйретеді. Бұл бағдарлама оқушылардың сөздік қорын байытып, көркем сөйлеу машығын жетілдіруге, ойды бейнелі түрде жеткізу дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқушылардың шығармашылық қабілетін оятып, өз ойын әсерлі, тартымды, логикалық жүйемен жеткізуге дағдыландырады [6].

Мақалада қарастырылған әдістемелік тәсілдер көркемдік құралдарды ауызша және жазбаша меңгеруде өте тиімді болып табылады. Курстың тиімді іске асуы – мұғалімнің қолданатын әдіс-тәсілдеріне тікелей байланысты. Сабақ мазмұнын оқушы инновациялық тәсілдер арқылы меңгергенде, білім нәтижелі болады [7].

Сонымен қатар, білім алушыларды мектепшілік шығармашылық іс-шаралар мен жобалар арқылы ынтасын дамытуға болады.

Қорытындылай келе, бұл курс тілдің бейнелеу құралдарын меңгертумен ғана шектелмей, оқушыларды ұлттық әдебиетті сүйуге, көркем мәтінді терең түсінуге, рухани-мәдени құндылықтарды бағалауға тәрбиелейді. Курста алынған дағдылар болашақта журналист, педагог, дизайнер, режиссер, жарнама маманы сияқты түрлі кәсіптерде аса қажет болатыны сөзсіз. Осылайша, бағдарлама оқушылардың болашақ өміріне де нақты бағыт береді. «Тілдің бейнелеу құралдары» курсы оқушыны тек әдеби тұрғыдан емес, өмірлік, кәсіби және әлеуметтік қарым-қатынаста да сауатты, мәдениетті, көркем сөйлей алатын тұлға ретінде қалыптастыруда зор рөл атқарады. Бұл – тіл мәдениетін дамытудың маңызды құралы.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы ҚР Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P23000000249>
2. «Әдебиет танытқыштың» ұлттық әдебиеттанудағы орны, әдебиет порталы 28.03.2022. https://adebiportal.kz/kz/news/view/adebiet-tanytqystyn-ulattyq-adebiettanudagy-orny_23805?utm_source
3. Қабдолов З. Қалыптаған әдебиет теориясының негіздері
4. Бітібаева Қ. Әдебиетті оқыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 1997. – 285 б.
5. Құдайбергенова Г. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясы. Алматы: Қазақ университеті, 2018.
6. Сембинова А. «Белсенді оқу мен оқытуда қолданылатын әдістер», 2020
7. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. «Көркем мәтін теориясы» пәнінің оқу-әдістемелік кешені, 2023.
8. Құдырова А. «Студенттердің шығармашылық ойлауын дамытудың құрылымдық моделі»
9. Әуелбеков Ш. Көркем мәтінді оқыту әдістемесі. — Алматы: Білім, 2005.

● ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОГРАММЫ ЭЛЕКТИВНОГО КУРСА «ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ЯЗЫКА» В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Абдрахманова А.Е.

КГУ «Общеобразовательная школа имени Иманжусупа Кутпанулы села Жибек Жолы отдела образования по Аршалынскому району управления образования Акмолинской области»

Аннотация. В данной статье рассматриваются содержание, значимость и пути эффективного внедрения элективного курса «Выразительные средства языка» в учебный процесс. Основная цель курса – расширение словарного запаса учащихся, развитие умения выражать мысли образным языком и формирование творческих способностей. Авторская программа направлена на повышение языковой культуры учащихся и ориентирует их на профессиональное будущее. В статье представлены конкретные рекомендации для учителей, учащихся и администрации школы, а также проанализированы возможные трудности при организации курса и пути их преодоления. Программа разработана в соответствии с современными образовательными требованиями. Особое внимание уделяется формированию навыков образной речи и совершенствованию устной и письменной коммуникативной культуры учащихся. Курс рассматривается как эффективное средство воспитания языковой компетентности личности.

Ключевые слова: художественная речь, словарный запас, творчество, коммуникативные навыки, литературный язык, художественное произведение

● THE EFFECTIVENESS OF THE ELECTIVE COURSE PROGRAM "VISUAL MEANS OF LANGUAGE" IN IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION

Abdrakhmanova A.E.

KSU «Comprehensive school named after Imanzhusup Kutpanuly of Zhibek Zholy village of the Department of Education in Arshaly district of the Department of Education of Akmola region»

Abstract. This article discusses the content, significance, and effective implementation strategies of the elective course "Expressive Means of Language" within the educational process. The main objective of the course is to enrich students' vocabulary, develop their ability to express thoughts through figurative language, and foster creative thinking. The author-designed program aims to enhance students' language culture and provide orientation for their future professional development. The article presents specific recommendations for teachers, students, and school administrators, and analyzes potential challenges in organizing the course along with suggested solutions. The program is developed in accordance with modern educational standards. Special attention is given to the formation of figurative speech skills and the improvement of both oral and written communication competence. This course is viewed as an effective tool for nurturing linguistically competent individuals.

Keywords: figurative speech, vocabulary, creativity, communication skills, literary language, literary work.

МРНТИ 14.25.09

РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ PBL В РАЗВИТИИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Байтабенова А.С.

Школа-лицей Binom School имени Алихана Букейхана, г.Астана

Аннотация. В статье рассматривается актуальность проблемно-ориентированного обучения (PBL- Project-Based Learning) на уроках русского языка и литературы в контексте развития функциональной грамотности учащихся. Методика PBL способствует формированию навыков высокого порядка, включая критическое мышление, коллаборацию, коммуникацию и креативность (4К), а также интеграцию знаний в реальные жизненные ситуации. Автор анализирует эффективные модели PBL и их применение в образовательной практике. Представлены примеры реализации методики, включая создание буктрейлеров, литературные исследования, театрализованные постановки и исследовательские проекты. Особое внимание уделяется использованию ИКТ и интеграции PBL с различными форматами оценивания. Доказано, что применение PBL способствует повышению мотивации учащихся, развитию самостоятельности и формированию общекультурных ценностей.

Ключевые слова: проблемно-ориентированное обучение, формативное и суммативное оценивание, навыки высокого порядка, эффективные модели PBL.

Введение

Современные образовательные подходы требуют активного вовлечения обучающихся в процесс познания и формирования функциональной грамотности. Одним из таких подходов является проблемно-ориентированное обучение (PBL - Project-Based Learning), которое активно применяется в зарубежной и отечественной педагогической практике. Данный метод заключается в продолжительном исследовании аутентичной, значимой и сложной проблемы, результатом которого становится не только решение постав-

ленной задачи, но и формирование ключевых компетенций XXI века: критическое мышление, креативность, коммуникация и коллаборация (4К) [1].

Методика PBL позволяет создавать учебные ситуации, приближенные к реальным жизненным условиям, что особенно важно в условиях реализации обновленного содержания образования. Согласно Государственному общеобязательному стандарту среднего образования Республики Казахстан (ГОСО РК) и типовым учебным программам по русскому языку и литературе, одним из приоритетных на-

правления обучения является развитие функциональной грамотности учащихся [2; 3].

Цель исследования – обоснование эффективности применения методики PBL на уроках русского языка и литературы для развития функциональной грамотности школьников.

Задачи исследования:

- ▶ Провести обзор нормативных документов и научных исследований, посвящённых методике проблемно-ориентированного обучения.
- ▶ Изучить возможности интеграции информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в реализации PBL-проектов.
- ▶ Определить роль PBL в формировании навыков высокого порядка у обучающихся.
- ▶ Проанализировать модели применения PBL и адаптировать их к практике преподавания русского языка и литературы.

Использование метода PBL особенно эффективно в школьной практике, поскольку формирует у учащихся способность применять полученные знания в нестандартных ситуациях, развивает самостоятельность, инициативность и ответственность. На уроках русского языка и литературы данный подход может быть реализован в виде проектов, буктрейлеров, театрализованных постановок, аналитических докладов и других продуктивных форм работы.

Обзор исследований. В отечественной педагогике значительный вклад в развитие проектной деятельности внесли Е.С. Полат, Н.В. Матвеева и др., рассматривающие её как средство формирования метапредметных и личностных компетенций [4]. Зарубежные исследователи, включая Джона Лармера и Тони Вагнера, подчёркивают, что метод PBL способствует формированию глубоких знаний, развитию исследовательских умений и усилению учебной мотивации [5].

В чем отличие PBL от других подходов, и почему это будет приемлемо на уроках русского языка и литературы? Зачастую учебные занятия построены так, что формируются отдельные знания, умения или компетенции, которые должны создать определенную «базу» для использования полученных знаний на практике, но учащимся бывает трудно использовать их в реальной жизни. И тогда создается некий разрыв между знаниями, умениями, навыками и реализацией их в жизни. Функционал проблемно-ориентированного обучения на уроках литературы расширяет возможности учащихся приближая их к ситуации реальности.

Таким образом, реализация проблемно-ориентированного обучения на уроках русского языка и литературы открывает новые возможности для качественного и современного образования, способствующего формированию функционально грамотной личности, способной к активной жизненной позиции и успешной социальной адаптации.

Методика

В рамках реализации методики проблемно-ориентированного обучения (PBL) на уроках русского языка и литературы были использованы следующие подходы и модели:

Сроки реализации и этапы

Методика внедрялась в течение учебного года, охватывая темы 5 и 11 классов. Работа строилась поэтапно:

I этап (сентябрь-ноябрь):

- ▶ Анализ целей Типовых учебных программ (ТУП) по русскому языку и литературе для выявления тем, адаптируемых под PBL (например, анализ художественных текстов, создание творческих проектов).
- ▶ Разработка сценариев уроков с учётом моделей CBL и Pebble in the Pond: формулировка проблемных вопросов (например, «Как раскрывается тема нравственного выбора в романе В.Быкова «Сотников»?»),

подбор ресурсов (видеоматериалы, интервью, научные статьи), создание шаблонов для ученических проектов.

- ▶ Подготовка инструментов оценивания: чек-листы для саморефлексии, дескрипторы критериев успеха.

II этап (декабрь-март):

Данный этап практический, включал в себя проведение цикла уроков с применением PBL-моделей. Например:

- ▶ Формативное оценивание: мини-проекты на уроках литературы с использованием чек-листов для промежуточной обратной связи.
- ▶ Суммативное оценивание: защита итоговых продуктов (буктрейлеры по произведениям, эссе на социально-значимые темы).
- ▶ Организация внеурочных активностей: исследовательские проекты в сотрудничестве с музеями или центрами развития детей (создание виртуальной экскурсии по местам, связанным с биографией писателя, изучение документальных свидетельств эпохи, создание творческих работ в интеграции с другими видами искусства, например, театр, живопись).

III этап (апрель-май): анализ результатов СОР, диагностика уровня функциональной грамотности и исследовательских навыков учащихся.

Методика основывается на принципах:

- ▶ активного участия обучающихся в поиске решений реальных задач (учащиеся решают актуальные проблемы вне учебного контекста, например, анализ политической ситуации через призму литературного конфликта);

- ▶ самостоятельного конструирования знания (учитель в роли фасилитатора, ученики самостоятельно формулируют гипотезы, ищут источники информации);
- ▶ межпредметной интеграции (например, соединение русского языка с английским или французским, литературы и естествознания в 5 классе);
- ▶ коллаборативного обучения (групповая работа с распределением ролей (лидер, исследователь, оформитель, спикер) для развития soft skills);
- ▶ рефлексии по завершении проекта (этап анализа ошибок и успехов после завершения проекта, заполнение рефлексивных дневников).

Применяемые модели PBL

Challenge Based Learning (CBL) [6] – модель основывается на использовании приемов, стимулирующих активные мыслительные операции учащихся, интеграцию идей на основе сравнений, сопоставлений и внедрение ключевых идей применительно к реальным жизненным ситуациям.

На уроках литературы используется для анализа сюжетов, построения гипотез и их практической проверки.

Pebble in the Pond (М. Мэррилл) [6] – модель строится по принципу расширяющихся кругов: от выявления и формулировки проблемы учащимися к поэтапной работе над ее решением, постепенно создавая конечный продукт для его представления и оценки. По представлению Мэррилла, «пруд» – это урок, «камень» – проблема, которую учитель ставит перед учениками. Если условно закинуть камень в пруд, то он образует несколько кругов, то есть шаги для выполнения проекта. (рис.1)

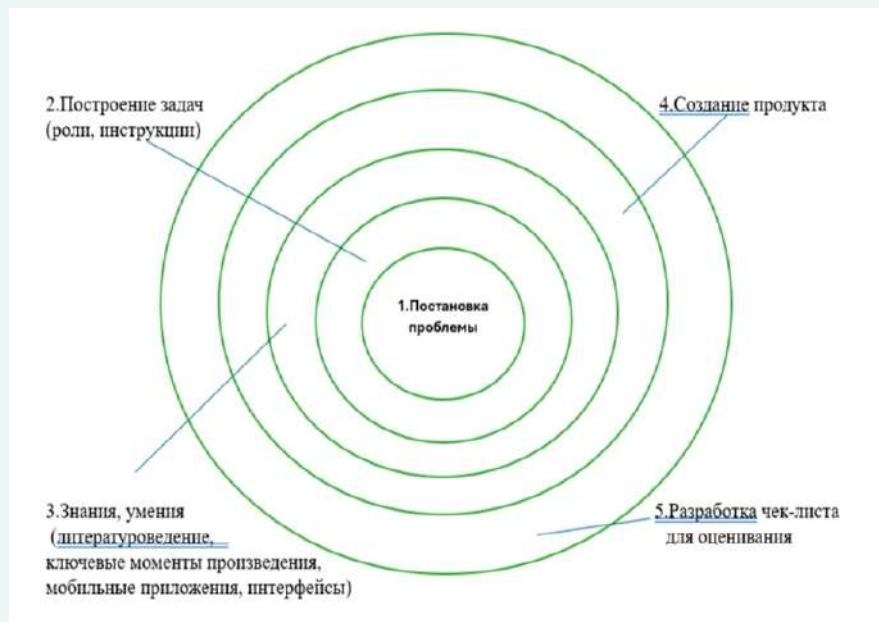

Рис.1

Круг 1: Постановка проблемы: «Почему выбор Сотникова и Рыбака до сих пор вызывает споры?» (по повести В.Быкова «Сотников»).

Круг 2: Демонстрация решения через пример (анализ аналогичных конфликтов в истории и литературе).

Круг 3: Применение знаний в новых условиях (написание эссе «Нравственный выбор личности: тогда и сейчас»).

Круг 4: Интеграция в реальный контекст: дебаты на тему «Поступок Рыбака: последствие войны или вина героя»).

Визуализация: Модель иллюстрируется схемой (Рис. 1), где каждый круг соответствует этапу проекта, а стрелки отражают переход от теории к практике.

На уроках формативного оценивания философию этой модели необходимо представить учащимся в виде пошаговой инструкции. Это поможет им мобилизовать силы, сфокусироваться на ресурсах, си-

стемно организовать работу для решения проблемы. Продукты учебной деятельности можно использовать как вызов на предтекстовом этапе урока литературы в других классах. Так результаты обучения в формате PBL всегда актуальны и востребованы в образовательном пространстве.

В психологии есть понятие «эффекта незаконченного действия», открытый Б.В. Зейгарником [7]. Суть его заключается в том, что действия, которые были начаты, но не закончены, запоминаются лучше. Незавершённые задачи (например, прерванный анализ персонажа) стимулируют учащихся возвращаться к материалу, углубляя понимание. Другими словами, для выполнения задания учащимся требуется определенное время, и, пока он думает над поставленными задачами, он не выходит из этого состояния, не решив до конца. Именно за счет незавершенности и формируются прочная база жизненных навыков.

Механизмы реализации

- ▶ Использование ИКТ для создания медиапродуктов (буктрейлеров, видеозэссе);
- ▶ Внедрение формативного и суммативного оценивания (чек-листы, дескрипторы, самооценка);
- ▶ Организация командной работы с чётким распределением ролей;
- ▶ Интеграция внешней среды обучения (Центры развития, музеи);
- ▶ Применение элементов театрализации и художественного синтеза.

Практическое применение

Методика PBL была апробирована в 5 и 11 классах в течение учебного года. Для оценки эффективности использовались:

- ▶ СОР (Суммативное оценивание раздела) – сравнение результатов до и после внедрения PBL;

- ▶ диагностика функциональной грамотности (тесты на критическое мышление, анализ текстов);
- ▶ портфолио проектов — оценка исследовательских навыков.

Реализация методики PBL проходила на конкретных темах и уроках:

Модель Challenge Based Learning

На уроке литературы по сказке К. Паустовского «Тёплый хлеб» в 5 классе учащиеся в формате расследования определяли причины замерзания мельницы. С привлечением знаний по физике они создавали модели, что способствовало интеграции предметов и развитию инженерного мышления. Поскольку в век цифровых технологий особую ценность приобрели мягкие навыки (умение работать в команде, мыслить нестандартно и так далее), то и обучение должно быть направлено на их развитие. (рис.2, 3)

Рис.2 - Модель мельницы для защиты проекта

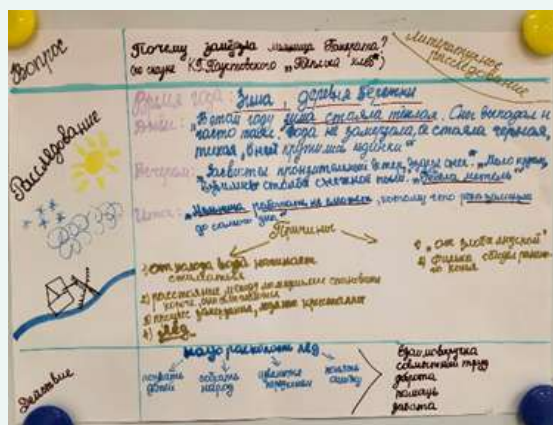

Рис.3 - Презентация «расследования»

Модель Pebble in the Pond

Урок по теме «Искусство словесного творчества» в 10 классе включал разработку буктрейлера. Ученики:

Формулировали проблему;

Распределяли роли;

Изучали необходимые инструменты;

Создавали продукт;

Оценивали и защищали результат.

Примеры других форм реализации PBL

Обучение через действие – составление «Словаря фразеологизмов» в 5 классе.

Обучение на месте – проект «Школа без границ» по сказке Г.Х. Андерсена.

Обучение через челлендж – исследование экспонатов музея КАРЛАГ в рамках темы «Человек в эпоху тоталитарного режима».

Театрализованное представление – постановка эпизодов из произведений о Великой Отечественной войне.

Обучение через действие можно представить на уроке русского языка в 5 клас-

се при изучении тем «Фразеологизмы», «Заемствованные слова». Учащиеся составляют «Словарь фразеологизмов» с собственными иллюстрациями. В «Словарь заимствованных слов» включают все слова, являющиеся наименованиями современных предметов школы Binom. Такая работа способствует развитию навыка поиска, извлечения информации из реальной жизни, интерпретации их в собственный продукт (Рис.4, 5).

Рис.4 - Словарь, составленный учащимися

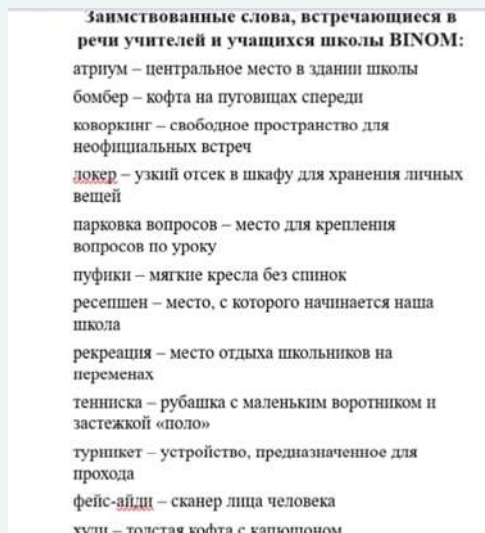

Рис.5 - Страница словаря

Обучение на месте можно интегрировать в рамках проекта «Школа без границ». Урок по сказке Г.Х.Андерсена на тему «Увлекательное и опасное путешествие Герды» в 5 классе целесообразно проводить в Центре развития детей (г.Астана), где ребята под руководством педагогов отделения искусства имеют возможность сыграть на сцене эпизод с маленькой разбойницей и Гердой, сложить из льда слова, побывав на месте Кая. Данный метод стимулирует активное участие и практическое применение знаний.

Обучение через челлендж лучше представить в рамках изучения сквозной темы «Человек в эпоху тоталитарного режи-

ма» в 11 классе. Нами была организована предварительная поездка в музей КАРЛАГ. Учащиеся получают задание от сотрудников музея сравнить и сопоставить музейные экспонаты (постановления, приказы, вырезки статей) с документальными свидетельствами эпохи, размещенными в учебнике. Результаты исследования могут стать основой для научного или социального проекта.

Другой, не менее важной формой представления PBL является театрализованное представление. В рамках сквозной темы «Война в судьбах людей» в 11 классе учащиеся готовят театрализованное представление эпизодов из повестей В.

Быкова «Сотников», Б.Васильева «А зори здесь тихие...», В.Кондратьева «Сашка», поэзии Е.Евтушенко, Д.Самойлова, Б.Окуджава, А.Твардовского. Выбор эпизодов, разработка сценария, составление монолога автора, презентации и фонового сопровождения, конструирование декораций – все это учащиеся разрабатывают самостоятельно во внеурочное время. Задача педагога, как тьютора, - направлять, держать в фокусе правильный отбор отрывков произведений.

Создание условий, в которых обучающиеся опираются на уже приобретенные знания, самостоятельно определяют про-

блему, находят практическое решение с обоснованием – главная миссия учителя на уроке. При правильном подходе и грамотном построении можно увидеть достоинства PBL – развитие творческого потенциала и функциональной грамотности школьника, критическое мышление и аналитические способности, проактивное лидерство и навыки командного взаимодействия.

Эффективность развития исследовательских навыков учащихся через PBL можно проследить в динамике повышения качества знаний и успеваемости класса, высокой результативности при сдаче СОР.

	Результаты СОР (высокий уровень)		Качество знаний	
5-е классы	1 ч. – 54%	3ч. – 77%	1 ч. – 68%	3ч. – 87%
11-е классы	1 ч. – 47%	3ч. – 79%	1 ч. – 71%	3ч. – 90,4%

В 5 классе качество знаний выросло на 19%, отмечается высокий уровень выполнения СОР — на 23%.

В 11 классе рост качества знаний составил 19,4%, высокий уровень — 32%. Наибольший прогресс отмечен в навыках анализа текстов по литературе и проектной деятельности по русскому языку.

На этапе рефлексии исследования использовались различные форматы.

- Дневники самооценки учащихся позволили найти ответы на вопросы:

Что было самым интересным/сложным в проекте? Какие навыки я улучшил и над какими еще стоит поработать?

- Прием «ХИМС» позволил подвести итоги и наметить пути улучшения:

Х – хорошо было ...

И – интересно было ...

М – мне надо поработать над ...

С – с собой возьму ...

- Результаты анкетирования «Мои достижения» показаны в диаграмме (рис.6):

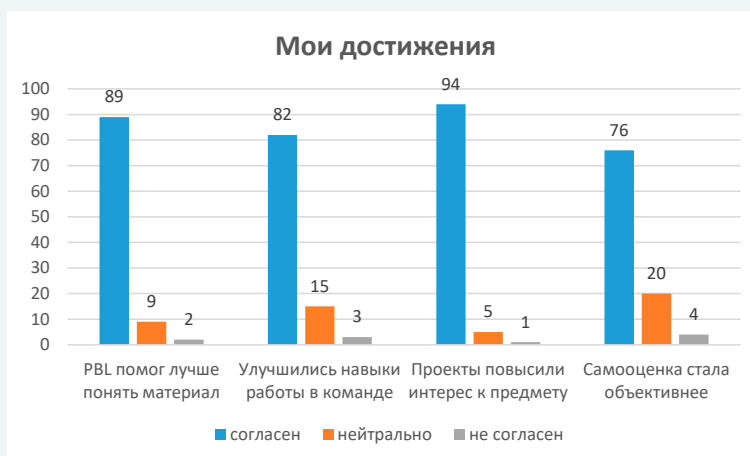

Рис.6

- В интервью по итогам проекта учащиеся положительно ответили на вопросы: Насколько проект помог мне понять тему? Смог ли я эффективно работать в команде? 94% учеников отметили, что PBL сделал уроки более интересными, стало легко понимать тему. 91% респондентов подчеркнули, что работа в команде помогла развить навыки soft skills.

Рекомендации

Исходя из практики преподавания и результатов исследования применения метода проблемно-ориентированного обучения (PBL), можно предложить следующие рекомендации для эффективной реализации данного подхода на уроках:

1. Организуйте учебные задачи таким образом, чтобы они были приближены к реальным жизненным ситуациям. Это позволит учащимся работать в командах, принимать совместные решения и осваивать навыки ответственности и аргументации.
2. Систематически развивайте умение использовать межпредметные связи, искать и отбирать информацию из различных источников, в том числе цифровых. Это способствует более глубокому пониманию учебного материала и его практической значимости.
3. Предоставляйте обучающимся возможность самостоятельно изучать современные научные тренды и осваивать теоретические основы предмета, развивая тем самым их познавательную инициативу.
4. Используйте исследовательскую деятельность как инструмент формирования личных качеств учащихся и воспитания ценностей, отражённых в ГОСО.
5. Активно внедряйте цифровые технологии и поощряйте развитие ИКТ-компетенций, необходимых для успешной работы в современном мире.

Особое внимание следует уделить оцениванию. Каждый этап деятельности обуча-

ющегося должен быть оценён по чётким критериям. Объективные и прозрачные критерии помогут избежать субъективности и обеспечить справедливую обратную связь.

Заключение

Создание образовательной среды, в которой обучающиеся опираются на уже имеющиеся знания, самостоятельно формулируют проблему и находят её практическое решение с обоснованием, – ключевая задача современного учителя. Именно такая организация учебного процесса отражает суть проблемно-ориентированного обучения (PBL). При грамотной реализации PBL становится мощным инструментом формирования функциональной грамотности, развития творческого потенциала учащихся, их критического и аналитического мышления, а также навыков командной работы и проактивного лидерства.

Проектная деятельность способствует воспитанию самостоятельности, ответственности, способности к саморефлексии и нестандартному мышлению. Работа в группе требует уважения к мнению других, умения договариваться и делить зоны ответственности, что особенно важно в контексте подготовки учащихся к жизни в обществе. Кроме того, в процессе совместной деятельности формируются общечеловеческие и общекультурные ценности, отражённые в Государственном общеобязательном стандарте образования (ГОСО): трудолюбие, толерантность, стремление к достижению целей, соблюдение норм этики.

Таким образом, PBL – это не просто метод обучения, а эффективный способ комплексного развития личности школьника и подготовки его к реальным жизненным ситуациям.

Список использованных источников

1. Thomas J. W. A Review of Research on Project-Based Learning / J. W. Thomas. - San Rafael (CA) : The Autodesk Foundation, 2000. - 46 p.
2. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования Республики Казахстан:

- утв. приказом МОН РК от 20 июля 2022 г. №2 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028916>
3. Типовые учебные программы по предметам «Русский язык» и «Русская литература» (Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 16 сентября 2022 года № 399) // <https://uba.edu.kz/ru/metodology/4>
 4. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат. - М.: Академия, 2020. - 272 с.
 5. Wagner T. Creating Innovators: The Making of Young People Who Will Change the World / T. Wagner. - New York: Scribner Book Company, 2015 (reprint paperback). - 304 с.
 6. Щербакова И. Что такое problem-based learning, или проблемно-ориентированное обучение? / И. Щербакова. // <https://skillbox.ru/media/base/chto-takoe-problembased-learning-ili-problemnoorientirovannoe-obucheniye/>
 7. Зейгарник Б. В. Патопсихология: учебник для вузов / Б. В. Зейгарник. - Москва: Издательство Юрайт, 2020. — 367 с.

● ОРЫС ТІЛІ МЕН ОРЫС ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА PBL ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Байтабенова А.С.

Әлихан Бөкейхан атындағы Binom School мектеп-лицейі, Астана қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада функционалдық сауаттылықты дамыту контекстінде қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында проблемалық-бағдарланған оқытудың (PBL) өзектілігі қарастырылады. PBL әдістемесі жоғары деңгейлі дағдыларды, соның ішінде сыни ойлауды, ынтымақтастықты, коммуникацияны және креативтілікті (4К) қалыптастыруға, сондай-ақ білімді өмірлік жағдайларда қолдануға ықпал етеді. Автор тиімді PBL модельдерін және олардың оқу тәжірибесінде қолданылуын талдайды. Буктрейлерлер жасау, әдеби зерттеулер, театрландырылған қойылымдар және зерттеу жобалары сияқты әдістерді жүзеге асыру мысалдары келтірілген. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану және PBL-ді бағалаудың әртүрлі форматтарымен біріктіру мәселелеріне ерекше назар аударылған. PBL қолдану оқушылардың мотивациясын арттыруға, олардың дербестігін дамытуға және жалпы мәдени құндылықтарды қалыптастыруға ықпал ететіндігі дәлелденген.

Түйінді сөздер: проблемалық-бағытталған оқыту, формативті және жиынтық бағалау, жоғары деңгейлі дағдылар, PBL-дің тиімді модельдері.

● THE EFFECTIVENESS OF PBL APPLICATION IN THE DEVELOPMENT OF FUNCTIONAL LITERACY OF STUDENTS IN RUSSIAN LANGUAGE AND RUSSIAN LITERATURE LESSONS

Baitabenova A.S.

Binom School-lyceum named after Alikhan Bukeikhan, Astana

Abstract. This article explores the role of Problem-Based Learning (PBL) in Russian language and literature lessons to enhance students' functional literacy. It highlights how PBL fosters higher-order thinking skills (4Cs) and real-life knowledge application. Effective models like Challenge-Based Learning and Pebble in the Pond are analyzed with practical examples: book trailers, literary investigations, performances, and projects. The integration of ICT and various assessment formats is discussed. The study shows that PBL increases motivation, promotes independence, and supports cultural values development.

Keywords: problem-based learning, formative and summative assessment, higher-order skills, effective PBL models.

МРНТИ 14.25.09

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ЯЗЫКОВОЙ СРЕДЫ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Демидкова Н.И.

Частное Учреждение «Столичная Школа имени Садвакасова Х.Ж.», г.Астана

Аннотация. В статье рассматриваются эффективные современные методики, способствующие формированию языковой среды на уроках английского языка. На основе педагогического эксперимента, охватывающего учащихся 6–9 классов, выявлены положительные изменения в мотивации, уровне участия в речевой активности и снижении тревожности. Представлены такие методики, как перевёрнутый класс, сторителлинг, геймификация и TikTok-обучение.

Ключевые слова: языковая среда, коммуникативные методики, английский язык, школьное образование, цифровые инструменты, TikTok-learning, эксперимент.

Введение

В условиях многоязычия и полиэтничности Казахстана формирование активной языковой среды на уроках английского языка приобретает особую значимость. Это не только способствует развитию речевых компетенций учащихся, но и является мощным инструментом для формирования межкультурной коммуникации.

Актуальность данной темы обусловлена необходимостью повышения мотивации к изучению английского, внедрением компетентностного подхода и цифровизации, а также общественным запросом на выпускников, уверенно владеющих языком в реальном общении. Языковая среда в классе рассматривается как системный фактор, обеспечивающий устойчивое развитие всех видов речевой деятельности: говорения, аудирования, чтения и письма.

Цель статьи: описать и обосновать эффективные методики формирования языковой среды в школьной практике Казахстана, а также представить результаты педагогического эксперимента, подтверждающие их эффективность.

Задачи исследования:

- раскрыть понятие и структуру языковой среды в контексте обучения английскому языку;
- обобщить теоретические подходы к формированию языковой среды, учитывая специфику казахстанской школы;
- представить практические формы организации языковой среды на уроках английского языка, адаптированные к местным условиям;
- провести и проанализировать результаты экспериментальной рабо-

ты по внедрению предложенных методик.

Теоретическая база и обзор литературы: исследования Л.С. Выготского о роли социальной среды [1], Е.И. Пассова [2] о коммуникативной направленности, а также работы зарубежных специалистов (С. Скривенер, [3] Дж. Хамер,[4] Дж. Ричардс[5]) по аутентичности и поддержке, наряду с современными тенденциями (British Council, Cambridge Assessment, TESOL[6]) в области цифровых инструментов и проектной деятельности, составляя основу данной работы.

Главная задача учителя – создание живой и активной языковой среды, где английский язык становится естественным инструментом общения и взаимодействия.

В данной работе изложены методы, основанные на упомянутых теоретических источниках, и адаптированные к реальным условиям обучения в казахстанских школах. Современные методы преподавания иностранных языков требуют отхода от классического подхода, который сосредоточен исключительно на грамматических правилах и словарном запасе. Одной из ключевых задач педагога становится создание активного и динамичного языкового окружения, где английский язык используется не только как предмет, но и как естественный способ общения и взаимодействия.

Создание такого окружения предполагает комплексный подход: от тщательно организованного учебного процесса до применения методик, которые побуждают учеников к разговору, размышлению и реагированию на английском языке. Это особенно актуально в ситуации, когда учащиеся не имеют возможности регулярно практиковать язык вне школы.

В данной статье представлены эффективные техники, которые использовались на уроках английского языка для учащихся 6, 7, 8 и 9 классов. Также рассматриваются результаты педагогического эксперимента, который имел целью оценить успешность формирования языковой среды в школе.

Методика

Создание языковой среды во время учебы английскому языку в школе требует комплексного подхода, который включает в себя как методическое планирование, так и применение современных образовательных и цифровых технологий. [7] На протяжении двух учебных четвертей мною были протестированы различные методы, которые способствовали развитию речевой активности, повышению мотивации и созданию стабильной языковой среды в 6–9 классах. Система основана на шести направлениях, которые органично интегрированы в учебный процесс.

1. Методика перевернутого класса (Flipped Classroom)

Методика перевёрнутого класса подразумевает изменение акцента с изучения нового материала во время урока на его самостоятельное усвоение в домашних условиях. Таким образом, ученики изучают теоретическую часть (грамматические правила, лексические единицы) самостоятельно с помощью видеоуроков, подкастов или текстовых материалов, в то время как на уроке акцент ставится на практическое применение изученного.

В процессе применения данной методики в 8–9 классах ученики ознакомились с видео TED Talks, читали статьи на тему и готовили устные мини-доклады по изученному материалу. В ходе занятия проводились обсуждения, работа в парах и группах, ролевые игры и дискуссии.

В результате использования перевёрнутого класса отмечался рост независимости учащихся, развитие аналитических способностей и значительное увеличение времени, выделяемого на практику речи в классе.

2. Сторителлинг как инструмент для улучшения речевых навыков.

Сторителлинг, или техника повествования, является творческим инструментом, который помогает развивать связную речь, воображение и чувство грамматики. Суть данного метода состоит в том, что

студенты разрабатывают уникальные рассказы на английском языке, применяя визуальные стимулы и аспекты совместной работы. [8]

В соответствии с данным методом в 7-8 классах использовалась командная форма: каждый участник вносил одно предложение в общую историю. В качестве мотивационных материалов были использованы картинки, комиксы и мемы. После окончания работы рассказы были инсценированы или записаны в виде видеороликов.

Методология способствовала активному развитию навыков монологической речи, расширению словарного запаса и формированию устойчивой языковой инициативы среди студентов

3. Применение игровых элементов в образовательном процессе (Gamification)

Геймификация, то есть использование игровых аспектов в учебном процессе, способствует формированию атмосферы заинтересованности и участия. Использование цифровых платформ дает возможность разнообразить виды заданий и стимулировать студентов к активному участию в занятиях.

Чтобы достичь этих целей, применялись онлайн-платформы Kahoot!, Gimkit, Quizizz и Wordwall, на которых проводились викторины, лексико-грамматические упражнения и командные соревнования. Этот метод оказался особенно эффективным в 6 и 7 классах, где игровые форматы помогали снять эмоциональное напряжение и вовлечь всех учащихся в учебный процесс.

Применение геймификации способствовало увеличению заинтересованности в учебном материале, формированию духа соревнования и уменьшению тревожности, связанной с совершением ошибок.

Интеграция популярных у подростков медиаплатформ в образовательный процесс позволяет соединить привычные форматы общения с обучением. Методика TikTok-learning использует формат коротких видео для отработки произноситель-

ных навыков, лексических конструкций и навыков презентации. [9]

Учащиеся 7–8 классов создавали видеоролики на английском языке на темы: «My day», «Shopping dialogue», «Present Simple in 1 Minute».

В результате применения этой методики значительно повысилась уверенность учащихся в использовании английского языка, улучшились разговорные навыки и сформировалась элементарная медиаграмотность

5. Использование цифровых инструментов

Широкий спектр цифровых сервисов позволяет обеспечить доступ к учебному материалу вне рамок урока и разнообразить формы взаимодействия между учителем и учениками. Современные ИКТ-решения интегрируются в процесс обучения через создание интерактивных заданий, визуализацию знаний и совместную проектную деятельность.[10]

В качестве инструментов использовались:

- Quizlet и Wordwall для тренировки лексики,
- Padlet и Jamboard — для групповой работы и обмена идеями,
- Canva — для оформления проектных заданий,
- TED-Ed и Edpuzzle — для анализа видео с заданиями.

Применение цифровых инструментов повысило вовлечённость учащихся, развило ИКТ-компетенции и позволило закрепить учебный материал в креативной и визуальной форме.

Практическое применение

Апробация разработанной методики формирования устойчивой языковой среды проводилась в 2024–2025 учебном году на базе ЧУ «Столичная школа им. Садвакасова Х.Ж.» (г. Астана) с участием 67 учащихся 6–9 классов.

Таблица 1. Этапы педагогического эксперимента

Этап эксперимента	Цель и задачи этапа	Методы и инструменты диагностики / работы
Констатирующий	Определить исходный уровень речевой активности, мотивации и уверенности учащихся в устной коммуникации на английском языке	Входное тестирование (устное и письменное), анкетирование по шкале интереса и уверенности, наблюдение
Формирующий	Внедрить авторскую методику по возрастным параллелям, с учётом когнитивных и языковых особенностей учащихся	Методики Gamification, TikTok-learning, Flipped Classroom, Storytelling; цифровые платформы, проектная работа, дебаты
Контрольный	Оценить динамику изменений и эффективность внедрённой методики	Итоговое тестирование, повторное анкетирование, видеонаблюдение, анализ видеозаписей устных выступлений

Цель практического этапа (Табл.1) заключалась в проверке эффективности методик в условиях массового школьного образования с учётом возрастных, когнитивных и мотивационных особенностей обучающихся.

На констатирующем этапе был проведён входной контроль в формате устных и письменных заданий, а также анкетирование по шкале интереса и уверенности в коммуникации на английском языке. Средний балл по шкале уверенности составил 2,1 из 5, что свидетельствовало о наличии языкового барьера у большинства участников.

Формирующий этап включал внедрение методических решений, различающихся по возрастным параллелям:

- 6 класс. Основное внимание уделялось формированию речевых привычек: речевые рутины, визуальные таблицы (Word Wall), карточки с classroom phrases. Для закрепления повседневной лексики применялись игровые задания, стимулирующие автоматизацию фраз в типичных ситуациях. (см. рис. 4 — Gamification)

- 7 класс. Ключевой акцент сделан на методику TikTok-learning. Учащиеся создавали короткие видеоролики на английском языке, выполняли проектные медиазадания. Такой подход позволил снизить

языковой барьер, развить креативность и повысить мотивацию. (см. рис. 4 — TikTok-learning)

- 8-9 класс. Основу обучения составляли аутентичные материалы (TED Talks), дебаты, ситуативные диалоги. Это способствовало формированию навыков аргументированной речи и критического мышления. В 9 классе учащиеся также создавали инфографику и мини-исследования в формате проектно-исследовательские задания (Content and Language Integrated Learning), что способствовало интеграции предметного и языкового обучения.

На контрольном этапе было проведено итоговое тестирование, повторное анкетирование, а также анализ видеофрагментов речевых выступлений учащихся. Дополнительно велось видеонаблюдение за речевой активностью на уроках, что позволило собрать объективные данные по динамике использования английского языка в устной речи.

Результаты эксперимента показали положительную динамику по всем основным показателям, в том числе в плане мотивации, речевой уверенности и объёма английской устной речи в классе. Ниже представлены ключевые результаты.

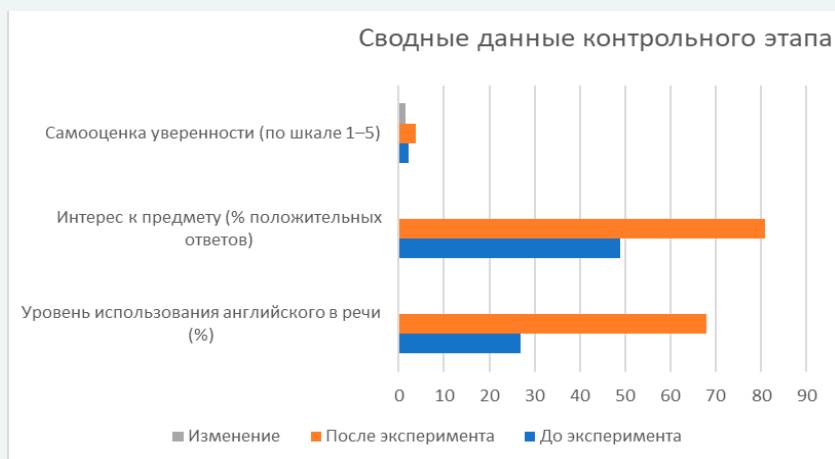

Диаграмма 1. Сводные данные контрольного этапа

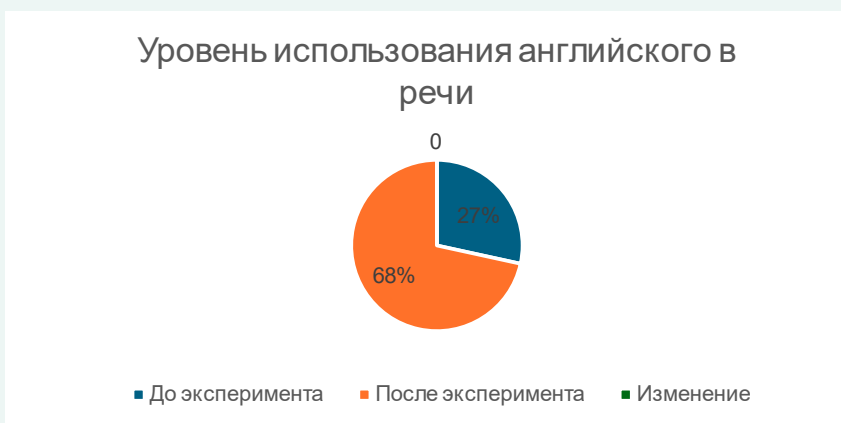

Диаграмма 2. Рост использования английского языка в устной речи (в %)

Диаграмма 3. Динамика интереса к предмету и уверенности в устной коммуникации

Анализ данных (диагр. 2) показывает более чем двукратное увеличение доли английской речи в устной коммуникации, что подтверждает эффективность методики в формировании привычки систематического использования языка.

Результаты (диагр.3) демонстрируют значительный рост интереса к изучению английского языка (с 49 % до 81 %) и повышение уверенности учащихся в устных ситуациях (с 2,1 до 3,7 баллов). Эти изменения носят устойчивый характер и были подтверждены как анкетированием, так и наблюдениями педагогов.

Полученные результаты согласуются с выводами отечественных [1, 2] и зарубежных исследований [3–5], подтверждающих значимость интеграции цифровых технологий, геймификации и аутентичных материалов в языковое обучение.

Кроме количественных показателей, было зафиксировано улучшение качественных аспектов речевой деятельности: учащиеся стали активнее инициировать диалог, задавать уточняющие вопросы, использовать фразы classroom English (например, *Can I borrow your pen?*, *How do you spell that?*).

Интересным наблюдением стало то, что наибольший прирост активности продемонстрировали учащиеся 7-х классов, где применялась методика TikTok-learning. Использование привычного формата коротких видео и вовлечённость в творческую медиаработу позволили подросткам преодолеть психологический барьер и сформировать мотивацию к самостоятельному использованию языка [10].

Рекомендации

- Начинать внедрение языковой среды с рутинных речевых практик и простых команд.
- Создать визуально насыщенное пространство в классе: word wall, фразы, грамматические схемы.
- Активно использовать цифровые платформы и интерактивные ресурсы.
- Интегрировать креативные формы — TikTok-learning, презентации, проекты.
- Поддерживать положительную эмоциональную атмосферу и поощрять речевую инициативу.

Заключение

Языковая среда в классе – это не внешняя форма, а внутреннее содержание учебного процесса. Её формирование требует системной методической работы, но даёт устойчивые результаты в повышении мотивации, активности и уверенности учащихся. Эксперимент подтвердил эффективность комплексной модели, включающей цифровые технологии, креативные подходы и деятельностные формы.

Развитие языковой среды должно стать одним из ключевых направлений методической работы в школе, поскольку именно через неё формируется современный, деятельностный подход к обучению иностранным языкам.

Список использованных источников

- Выготский Л.С. Мышление и речь. — М.: Лабиринт, 2007. — С.87
- Passov E.I. Коммуникативный метод обучения иноязычному общению. — М.: Просвещение, 1991.—С.134.
- Scrivener J. Learning Teaching: A Guidebook for English Language Teachers. — Oxford: Macmillan Education, 2011. — С.164.
- Harmer J. The Practice of English Language Teaching. — Pearson Education, 2015. P.89.
- Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. — Cambridge University Press, 2014. — P.99.
- TESOL International Association. Digital Tools for Language Education, 2022.—P.45.
- Камалова Л.А. Формирование языковой среды в условиях многоязычия // Пед. образование в России. — 2020. — №6. — С. 102-107.
- Guseva E.A. Creating a Language Environment in the English Classroom// World of Science, Culture and Education. — 2019. — №5 (78). — PP. 59–61.
- British Council. Teaching English: Creating a language-rich classroom. — <https://www.teachingenglish.org.uk>
- Dudeney G., Hockly N. How to Teach English with Technology. — Pearson Longman, 2007. — P.76

● АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ТІЛДІК ОРТА ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ТӘСІЛДЕРІ

Демидкова Н.И.

«Садвакасов Х.Ж. атындағы Елордалық Мектебі» жекеменшік мекемесі, Астана қ.

Аңдатпа. Мақалада ағылшын тілі сабақтарында тиімді тілдік ортаны қалыптастыруға бағытталған заманауи әдістемелер талданады. 6–9-сынып оқушылары арасында жүргізілген педагогикалық эксперимент нәтижелері бойынша оқушылардың уәждемесінде, сөйлеу белсенділігінде оң өзгерістер байқалып, коммуникативтік мазасыздық деңгейінің төмендеуі айқындалды. Зерттеу барысында «аударылған сынып» технологиясы, сторителлинг, геймификация және TikTok-платформасын пайдалану сияқты тәсілдер қарастырылып, олардың мектептегі білім беру үдерісінде жоғары тиімділікке ие екендігі дәлелденді.

Түйінді сөздер: тілдік орта, коммуникативті әдістер, ағылшын тілі, мектептегі білім, сандық құралдар, TikTok-learning, эксперимент.

● EFFECTIVE APPROACHES TO CREATING A LANGUAGE ENVIRONMENT AT THE ENGLISH LESSONS

Demidkova N.I.

Capital School of Kh. Zh. Sadvakassov, Private Institution, Astana

Abstract. The article discusses modern techniques that contribute to the formation of an effective language environment in English lessons. Based on a pedagogical experiment conducted among students in grades 6-9, positive changes in motivation, the level of speech activity and a decrease in communicative anxiety were recorded. The paper presents and tests such approaches as the inverted classroom technique, storytelling, gamification, and TikTok learning, which have demonstrated high effectiveness in the context of the school educational process.

Keywords: language environment, communication techniques, English, school education, digital tools, TikTok-learning, experiment.

МРНТИ 14.25.09

ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПО ПРЕДМЕТУ «РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА»

Жондыбаева М.С., Нуркина Г.Т.,

Школа-лицей Binom School имени Каныша Сатпаева, г.Астана

Кенбаев Е.Ж.

КГУ «Школа-гимназия имени Бауыржана Момышулы» отдела образования города Сатпаев управления образования области Ұлытау

Аннотация. Одной из главных задач современного школьного образования является развитие коммуникативной компетенции учащихся, особенно при изучении русского языка и литературы в 6-х классах. В рамках этого контекста, наше исследование ставило перед собой цель создать и обосновать эффективную методику, предназначенную для развития коммуникативных навыков у шестиклассников с нерусским языком обучения. В основе этой методики лежит сочетание современных педагогических практик и подходов. Решение поставленной цели осуществлялось путем использования качественных и количественных методов, направленных на формирование всех речевых навыков. Теоретическая значимость состоит в том, что предлагаются новые дидактические, лингводидактические и методические подходы к решению проблем развития коммуникативной компетенции, которые до настоящего времени не имеют аналогов в теории и практике обучения русскому языку как неродному. Практическая значимость заключается в том, что учителям предоставляются методические аспекты, способствующие совершенствованию их знаний и навыков, необходимые для развития коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: лингводидактика, методика, коммуникативная компетенция, речевая деятельность, коллективные занятия, инструменты CLIL.

Введение

Язык является важнейшим средством общения, познания и творчества. Он позволяет людям обмениваться информацией, выражать свои мысли и чувства, создавать новые знания и произведения искусства. В современном мире русский язык является одним из самых востребованных языков в мире. У нас в республике он является языком межнационального общения [1], которое происходит в

условиях многоязычия и поликультуры, языком науки, культуры и образования и его изучение является обязательным для всех школьников.

По окончании основного среднего образования учащиеся классов с нерусским языком обучения должны овладеть основными речевыми навыками по русскому языку - аудированием, говорением, чтением и письмом. Эти требования уста-

новлены в Государственном общеобразовательном стандарте образования [2].

Эта норма закреплена и в Типовой учебной программе по учебному предмету «Русский язык и литература» для 5-9 классов уровня основного среднего образования (с нерусским языком обучения), в соответствии с которой целью обучения является совершенствование навыков речевой деятельности, основанных на владении системой разноуровневых языковых средств, соблюдении правил норм русского литературного языка, правил речевого этикета, что способствует развитию функциональной грамотности обучающихся [3].

Коммуникативная компетенция - это способность человека общаться с другими людьми в различных ситуациях. Например, формирование коммуникативной компетенции у ребёнка выходит за рамки простого усвоения грамматических правил. Оно включает в себя умение использовать языковые средства в различных социальных контекстах, учитывая такие факторы, как отношения между собеседниками, место и цель высказывания.

Эта компетенция охватывает знание правил речевого этикета (например, выбор между «ты» и «вы», форм обращения) и норм общения между людьми разного социального и возрастного статуса (например, в парах «свой»-«чужой», «покупатель-продавец», «учитель-обучающийся»). Также она включает в себя умение использовать разные типы высказываний - просьбу, приказ, обещание и т.д. Хотя эти правила часто не закреплены официально, их знание является ключевым для эффективного общения.

Коммуникативная компетенция состоит из следующих ключевых элементов:

- 1) языковые знания и навыки, т.е. способность выражать мысли различными способами, понимать смысл услышанного или прочитанного, а также отличать грамматически верные высказывания от неверных;
- 2) речевые умения и навыки, т.е. способность применять язык в устной и письменной речи;

3) коммуникативные стратегии и тактики, т.е. общая цель говорящего в конкретной ситуации общения. Стратегия определяет речевое поведение человека и реализуется через определённые речевые шаги (тактики), которые включают в себя как вербальные, так и невербальные средства (презентации, побуждения, кооперации и др.);

4) социокультурный компонент, т.е. знания и представления о культуре русского народа, о правилах речевого поведения в различных ситуациях общения;

5) психологический (психофизиологический) компонент, т.е. способности, обеспечивающие эффективное речевое общение.

Все указанные компоненты неразрывно связаны и требуют комплексного подхода при развитии коммуникативной компетенции обучающихся.

Методика

Исследование проводилось в контексте лингводидактики, которое тесно связано с методикой, но оба имеют разные фокусы. Так, лингводидактика представляет собой междисциплинарную область исследования, направленную на разработку теоретических основ обучения языкам с анализом языковых особенностей, процессов усвоения языка, а также влиянием социокультурных факторов на обучение. Методика же занимается конкретными способами организации учебного процесса, подбором методических материалов и приемов обучения с опорой на теоретические положения лингводидактики, но с учетом конкретных условий обучения и особенностей обучаемых.

При этом исследование основано на коммуникативно-деятельностном подходе к обучению русскому языку, при котором деятельность учителей акцентируется на развитии коммуникативных навыков, на формировании у обучающихся навыков общения на русском языке в различных ситуациях. Предусмотрено использование разнообразных методов и технологий обучения, направленных на развитие

коммуникативной компетенции обучающихся и, в первую очередь, коллективных учебных занятий, т.е. работы в парах сменного состава как основной формы активизации эффективной речевой деятельности обучающихся, а также активных методов обучения, таких как ролевые игры, которые способствуют развитию коммуникативных навыков обучающихся и направлены на формирование у них мотивации к изучению русского языка. В обучение включены элементы по составлению и использованию образцов заданий с инструментами CLIL для развития речи обучающихся в школе с нерусским языком обучения, критического мышления, которые способствуют развитию у обучающихся умения анализировать, сравнивать и оценивать текст.

Для реализации основных положений исследования использовался анализ и обобщение собственной педагогической практики, эксперимент и оценка навыков говорения, слушания, чтения и письма обучающихся.

В исследовании приняли участие 62 учащихся 6-х классов казахской школы, разделенных на две группы: экспериментальную (32) и контрольную (30). Критериями отбора были возраст (11-12 лет) и уровень владения русским языком (определялся на основе предварительного тестирования).

Для эксперимента были разработаны специальные задания, включающие в себя: аудирование текстов на казахском языке с последующим пересказом на русском, диалогические упражнения с использованием ролевых игр, задания на чтение с последующим анализом текста и составлением плана, письменные задания (сочинения, эссе) на основе прочитанных текстов. В качестве инструментов CLIL использовались ментальные карты, графические организаторы, таблицы и диаграммы.

Для оценки результатов использовались такие инструменты, как предварительный и итоговый тесты на проверку уровня владения языком, наблюдение за учебным процессом, анализ письменных работ учащихся.

Для анализа количественных данных использовались статистические методы с расчетом средних значений. Качественные данные анализировались методом контент-анализа.

Как показывают опыт и наблюдения, у обучающихся 6-х классов казахской школы часто возникают затруднения в развитии их коммуникативной компетенции на русском языке, к числу наиболее распространенных из которых относятся:

- 1) низкий уровень лексического запаса, т.к. обучающиеся не всегда могут выразить свое мнение;
- 2) недостаточность навыков слушания, т.е. обучающиеся не могут понять смысл услышанного, что затрудняет их общение с окружающими;
- 3) недостаточный уровень развития монологической и диалогической речи, т.е. обучающиеся испытывают затруднения в составлении связных высказываний, в выражении своих мыслей и чувств;
- 4) недостаточный уровень интерпретации прослушанного и прочитанного текста;
- 5) низкий уровень анализа и оценки прочитанного/прослушанного произведения и сравнительному анализу, т.е. обучающиеся не всегда могут понять смысл прочитанного/прослушанного, не всегда умеют анализировать и сравнивать произведения литературы;
- 6) низкий уровень навыка использования творческого письма, эссе, когда обучающиеся не всегда могут выразить свои мысли и чувства в письменной форме, не всегда умеют создавать творческие тексты.

Эти затруднения становятся серьезным барьером для полноценного общения обучающихся на русском языке и препятствуют их успешной социализации в обществе.

Организация работы по развитию коммуникативной компетенции осуществлялась в парах постоянного и сменного со-

става, в малых группах и самостоятельной деятельности. В качестве дополнительных форм обучения использовались онлайн-обучение и внеклассные мероприятия.

Работа в парах постоянного и сменного состава обеспечивала обучающимся активное продуктивное взаимодействие друг с другом, взаимообучение, развитие своих коммуникативных навыков. Работа в малых группах способствовала участию обучающихся в дебатах, дискуссиях и др. видах совместной работы для формирования коммуникативной компетенции. Самостоятельная работа давала возможность обучающимся автономно работать над учебным материалом, сделать обобщение и привести в систему свои знания и умения. Использование онлайн-платформ способствовало расширению кругозора учащихся и развитию их коммуникативных навыков благодаря взаимодействию с преподавателями и учениками из других учебных заведений. Дополнительно, внеклассная работа была направлена на практическое применение теоретических знаний и стимулирование творческих способностей [5; 6].

Цифровые образовательные ресурсы в контексте развития коммуникативной компетенции использовались для:

- 1) *дополнения и расширения содержания уроков*, например, на уроке по теме «Виды речевой деятельности» можно использовать видеоуроки с платформы Ustudy, в которых объясняются особенности разных видов речевой деятельности, а на уроке по теме «Диалогическая речь» можно использовать интерактивные упражнения с платформы BilimLand, которые помогут учащимся отработать навыки ведения диалога.
- 2) *организации самостоятельной работы обучающихся*, когда такие платформы, как Ustudy, BilimLand, OneSchool, позволяют им выполнять задания, проходить тесты, смотреть видеоуроки в удобное для них время, например, обучающимся можно задать на дом просмотреть видео-

урок по теме «Аргументация своей точки зрения» на платформе Ustudy и выполнить интерактивное упражнение по этой теме или дать задание на дом пройти тест по теме «Виды речевой деятельности» на платформе BilimLand.

Такие сайты, как «Білімді ел», «Test.kz», «Olympaid.kz», предлагают большое количество упражнений и тестов, которые помогают обучающимся закрепить полученные знания и навыки, например, а сайте «Білімді ел» обучающиеся находят упражнения по теме «Устная речь», а на сайте «Test.kz» - проходят тест по теме «Письменная речь».

- 3) *развития навыков общения с использованием социальных сетей* Instagram, YouTube, Tik-Tok, Telegram могут быть использованы для создания языковых клубов, где обучающиеся смогут общаться друг с другом на русском языке, например, можно создать группу в Telegram для обучающихся 6 класса, где они делятся своими впечатлениями о прочитанных книгах на русском языке, пишут друг другу письма, обсуждают различные темы или создают канал на YouTube, где записывают видеоролики на русском языке, рассказывая о себе, своих увлечениях, своей стране.

Практическое применение

Проиллюстрируем эффективность применения заданий с инструментами CLIL для развития навыков говорения, слушания, чтения и письма на примере обучающихся 6-х классов во время экспериментальной работы в школе-лицее Binom School имени К.Сатпаева» г.Астаны и школе-гимназии имени Бауыржана Момышулы г.Сатпаева.

На этапе констатирующего эксперимента диагностическая оценка навыков речевой деятельности с использованием единых письменных и устных заданий для контрольной и экспериментальной групп. Диагностика на «входе» проводилась в рамках СОЧ первой четверти, результаты которой свидетельствуют о незначи-

тельном разрыве между контрольной и экспериментальной группами, но у об-

учающихся экспериментальной группы сравнительно ниже (таблица 1).

Таблица 1 - Оценка навыков речевой деятельности обучающихся 6 классов (констатирующий эксперимент)

Критерии оценки	Высокое		Среднее		Низкое	
	Контр. гр	Эксп. гр	Контр.гр	Эксп. гр	Контр. гр	Эксп. гр
Говорение	14%	12%	36%	33%	50%	55%
Слушание	14%	13%	38%	36%	48%	51%
Чтение	18%	16%	46%	41%	36%	43%
Письмо	15%	14%	37%	36%	48%	50%

Для развития коммуникативной компетенции были подготовлены задания по видам речевой деятельности. Так, для развития *навыка аудирования* предлагался текст для прослушивания текста на казахском языке и пересказ его на русском. Это задание позволяет обучающимся прослушать информацию на одном языке и научиться ее озвучивать на другом языке. Такое задание помогает осмыслить содержание текста, научиться систематической и содержательной передаче информации, выделять основную информацию прослушанного текста и воспроизвести её. На основе информации аудиотекста, обучающиеся составляют таблицы, диаграммы, комиксы или ментальные карты путем подбора ключевых слов из аудиотекста, учатся правильной группировке данных.

В качестве стратегии использовался графический органайзер, т.е. инструмент визуальной коммуникации, помогающий выразить содержание информации и структурировать свои знания, организовать свои идеи в связный текст или наоборот разложить текст на элементы.

Развитие *навыка говорения* осуществлялось путем создания условий для речевого общения: коллективные занятия способствуют тому, что обучающиеся говорят большую часть урока, повышается их мотивация.

В качестве эффективных стратегий и техник применялись «Паутина» для уста-

новления дружеских отношений между обучающимися, «Одна минута», предполагающая выбор слова из ящика и характеристика предмета в течение минуты и др.

Для развития *навыка чтения* использовались техники «Угадай пословицу», где обучающиеся определяют основную мысль текста, проводят соответствие между пословицами и основной мыслью текста, вспоминают значение пословиц, «План в картинках» с делением текста на смысловые части, составлением простого плана текста, «Художественный анализ», предусматривающий анализ художественного текста и определение художественно-изобразительных средств в тексте с помощью картинок и др.

С целью развития *навыка письма* применялись «Письмо по картинке», где необходимо было, например, определить названия видов спорта, написать творческую работу, озаглавить свою работу, «Рассказ по картинкам», т.е. составить и написать рассказ, опираясь на опорные слова и т.д.

Использованные инструменты CLIL в заданиях в комплексе с работой в постоянных парах и малых группах, коллективными занятиями повлияло значительным образом на повышение уровня коммуникативной компетенции обучающихся экспериментальных групп (см. результаты формирующего эксперимента в таблице 2).

Таблица 2 - Оценка навыков речевой деятельности обучающихся 6 классов (формирующий эксперимент)

Критерии оценки	Высокое		Среднее		Низкое	
	Контр. гр	Эксп. гр	Контр.гр	Эксп. гр	Контр. гр	Эксп. гр
Говорение	16%	17%	39%	39%	45%	44%
Слушание	16%	18%	41%	41%	43%	41%
Чтение	21%	23%	48%	46%	31%	31%
Письмо	17%	18%	39%	41%	44%	41%

Результаты сравнительного анализа свидетельствуют о повышении уровня развития речевых навыков в экспериментальной группе в среднем на 5% и снижение количества обучающихся с низким уровнем речевых навыков в среднем на 9%, что позволяет сформулировать вывод о эффективности применения инструментов CLIL для развития коммуникативной компетенции обучающихся на уроках русского языка и литературы в казахской школе.

В то же время результаты в контрольной группе показывают незначительный прогресс в уровне развития речевых навыков по сравнению с экспериментальной группой в среднем на 2-3% и снижение количества обучающихся с низким уровнем речевых навыков в среднем на 5 %.

Таким образом, результаты экспериментального обучения с апробацией инструментов CLIL в заданиях по развитию и оценке коммуникативной компетенции продемонстрировали, что все предлагаемые задания в комплексе с интерактивным обучением (работа в парах постоянного и сменного состава, малых группах и самостоятельно) способствуют повышению грамотности чтения, выявляют уровень сформированности коммуникативной компетенции учащихся и можно использовать как шаблоны для составления заданий с использованием инструментов CLIL.

Рекомендации

Ключевыми факторами успеха стали:

1. Визуальные организаторы, ментальные карты и другие инструменты CLIL

позволили учащимся лучше структурировать информацию и выразить свои мысли.

2. Работа в парах сменного состава способствовала активному взаимодействию и созданию комфортной языковой среды.
3. Использование онлайн-платформ и социальных сетей расширило возможности для коммуникации и самостоятельной работы учащихся.

Полученные результаты подтверждают, что предлагаемая методика не только способствует повышению уровня владения русским языком, но и развивает у учащихся такие важные компетенции, как критическое мышление, креативность и сотрудничество.

Для успешной реализации данной методики учителям рекомендуется:

1. Систематически использовать инструменты CLIL на уроках русского языка.
2. Организовывать коллективную учебную работу учащихся.
3. Создавать условия для самостоятельной работы с использованием цифровых ресурсов.
4. Постоянно совершенствовать свои профессиональные компетенции в области использования современных образовательных технологий.

Заключение

Результаты проведенного исследования свидетельствуют о высокой эффективности использования инструментов CLIL в

сочетании с коллективными занятиями для развития коммуникативной компетенции учащихся 6-х классов с нерусским языком обучения. Экспериментальная группа показала улучшение на 5% по всем видам речевой деятельности, в то время как в контрольной группе этот показатель составил всего 2% (г.Сатпаев) и 3% (г.Астана) за счет использования отдельных заданий и инструментов экспериментального обучения.

Следует отметить, что методики коллективных занятий и CLIL представляют собой эффективные лингводидактические инструменты. Они способствуют развитию речевых навыков учащихся, так как повышают мотивацию к изучению языка, расширяют межкультурные знания и формируют лингвистическую и коммуникативную компетенции. Элементы этих методик могут быть успешно интегрированы в уроки русского языка и литературы в классах с нерусским языком обучения для комплексного развития всех четырех видов речевой деятельности. Приобретенные навыки позволяют ученику свободно общаться в жизни, обмениваться мнениями и выражать свою точку зрения, систематически и четко излагать свои мысли, взгляды, эффективно использовать любую информацию, читать, анализировать, делать собственные выводы и генерировать новые идеи.

Поэтому, учитель, применяющий интерактивные формы, стратегии и техники обучения с инструментами методики CLIL, имеет возможность достигать целей обучения.

Перспективными направлениями дальнейших исследований являются изучение долгосрочных эффектов применения данных методик, сравнительный анализ эффективности различных инструментов CLIL и разработка индивидуальных траекторий развития коммуникативной компе-

тенции для учащихся с разными уровнями подготовки.

Таким образом, проведенное исследование открывает новые возможности для совершенствования процесса обучения русскому языку как неродному и способствует повышению качества образования в целом.

Список использованных источников

1. О языках в Республике Казахстан. Закон Республики Казахстан от 11 июля 1997 года №151. [Электронный ресурс] - URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z970000151_/z970151.htm (дата обращения 04.11.2024).
2. Об утверждении государственных общеобразовательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования. Приложение 3 к приказу. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348 [Электронный ресурс] - URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031#z307> (дата обращения 04.11.2024).
3. Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам и курсам по выбору уровней начального, основного среднего и общего среднего образования Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 16 сентября 2022 года № 399. Приложение 48 к приказу [Электронный ресурс] - URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029767#z18317> (дата обращения 04.11.2024).
4. Словарь социолингвистических терминов /Отв. редактор: доктор филологических наук В.Ю. Михальченко. - М.: Российская академия наук. Институт языкознания. Российская академия лингвистических наук, 2006.
5. Кусаинов Г.М., Кагазбаева А.К., Абыканова Б.Т., Айтбаева Д.Б., Мылтыкбаева Л.Р., Нугуманова С.Б. Наука об обучении и новая образовательная практика: Учеб.-метод. пособие: В 2-х кн. – Нур-Султан-Алматы: Изд-во Эверо, 2019. – т. 1. – 304 с.
6. Ардабаева Б.К., Багрий Ю.А., Кусаинов Г.М. и др. Русский язык и литература в контексте обновления содержания образования. – Алматы: «Отан», 2021. – 246 с.

● «ОРЫС ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ» ПӘНІ БОЙЫНША БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДЫҢ ЛИНГВОДИДАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Жондыбаева М.С., Нуркина Г.Т.

Қаныш Сәтбаев атындағы Binom School мектеп-лицейі, Астана қ.

Кенбаев Е.Ж.

Ұлытау облысы білім басқармасының Сәтбаев қаласы білім бөлімінің «Бауыржан Момышұлы атындағы мектеп-гимназиясы» КММ, Сәтбаев қ.

Аңдатпа. «Орыс тілі мен әдебиеті» пәні бойынша оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту қазіргі білім берудің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Осыған байланысты зерттеудің мақсаты қазіргі заманғы әдістер мен тәсілдер жиынтығы негізінде орыс тілінде оқытатын 6-сыныптардағы орыс тілі оқушыларының коммуникативтік құзыреттілігін дамыту әдістемесін әзірлеу және негіздеу болды. Бұл мақсатты шешу барлық сөйлеу дағдыларын дамытуға бағытталған сапалық және сандық әдістерді қолдану арқылы жүзеге асырылды. Теориялық маңыздылығы орыс тілін ана тілі ретінде оқытудың теориясы мен тәжірибесінде осы уақытқа дейін теңдесі жоқ коммуникативтік құзыреттілікті дамыту мәселелерін шешу үшін жаңа дидактикалық, лингводидактикалық және әдістемелік тәсілдер ұсынылуда. Практикалық маңыздылығы мұғалімдерге коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға қажетті білімдері мен дағдыларын жетілдіруге көмектесетін әдістемелік аспектілермен қамтамасыз етілгенінде.

Түйінді сөздер: лингводидактика, әдістеме, коммуникативтік құзыреттілік, сөйлеу әрекеті, ұжымдық сабақ, CLIL құралдары.

● LINGUODIDACTIC ASPECTS OF DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN THE SUBJECT «RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE»

Zhondybaeva M.S., Nurkina G.T.,

Binom School-lyceum named after Kanysh Satpayev, Astana

Kenbaev E.Zh.

KSU «School-gymnasium named after Bauyrzhan Momyshuly», Satpayev

Abstract. Therefore, the development of communicative competence of students in the subject «Russian Language and Literature» is one of the most important tasks of modern education. In this regard, the purpose of the study was to develop and substantiate a methodology for developing the communicative competence of Russian language students in grades 6-8 with a non-Russian language of instruction based on a set of modern methods and approaches. The solution to this goal was carried out through the use of qualitative and quantitative methods aimed at developing all speech skills. The theoretical significance lies in the fact that new didactic, linguodidactic and methodological approaches are proposed to solve the problems of developing communicative competence, which to date have no analogues in the theory and practice of teaching Russian as a non-native language. The practical significance lies in the fact that teachers are provided with methodological aspects that help improve their knowledge and skills necessary for the development of communicative competence.

Keywords: linguodidactics, methodology, communicative competence, speech activity, collective classes, CLIL tools.

FTAMP 14.25.07

«АБАЙ ЖОЛЫ» РОМАН-ЭПОПЕЯСЫН ОҚИТУ АРҚЫЛЫ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Зайтбекова Р.И.

«Жетісу облысы білім басқармасының Ескелді ауданы бойынша білім бөлімі»
ММ «Екпінді бастауыш мектебі бар Жетісу орта мектебі» КММ

Аңдатпа. Мақалада оқу сауаттылығын дамыту әдістемелері қарастырылады. Білім алушыларға роман-эпопея мазмұны бойынша оқу сауаттылығы деңгейін көтеру, әдіс-тәсілдердің тиімдісін ұсыну, мәтіннің өзіндік заңдылықтарын тану, тәжірибеге енгізу - мақаланың өзекті қыры. Зерттеу барысында интерактивті оқыту, сын тұрғысынан ойлау, сараланған оқыту, жобалық жұмыс және сандық технологияларды пайдалану әдістерінің тиімділігі сипатталады. Мәтінді толық түсінуге жетелейтін «төңкерілген сынып», автор құрастырған «Үш қадамдық өздік жұмыс», «Рет саны бойынша әңгімелеу», «Суреттермен саяхат» әдістерінің практикада қолданылу реті ұсынылған. Әдістердің оқу процесінде қолданылу артықшылықтары мен қиындықтары да жүйеленген. Педагогтерге нақты ұсыныстар беріліп, әдістеменің білім сапасына ықпалы, қол жеткізген жетістіктері көрсетілген.

Түйінді сөздер: оқу сауаттылығы, мәтін, әдістер, практикада қолдану, нәтиже..

Кіріспе

Жалпы білім беретін мектепте білім алушылардың оқу сауаттылығын дамыту – заман талабы. «Оқу сауаттылығы – адамның мәтіндерді түсінуге мен рефлексия жасау қабілеті, мазмұнын өз мақсаттары, білімдері мен мүмкіндіктерін дамыту, қоғам өміріне белсенді араласу үшін пайдалану» [1]. Бұл анықтамада сөз болып отырған түсініктің әр қасиеті маңызды. Білім алушылардың еңбек қызметіне дайындығы, қоғам өміріне араласу жоспарларын жүзеге асыруға қажетті құрал деген мағынаны меңзейді.

Оқу сауаттылығында негізгі басымдық мәтінге түсетінін білеміз. Орыс лингвистикасында алғашқылардың бірі болып И.Р.Гальперин мәтінге мынадай анықтама береді: «Мәтін – аяқталған тілдік шығармашылық процесс ретінде тақырыптан

тұратын және лексикалық, грамматикалық, логикалық, стильдік өзара байланысы бар, оқушыға бағытталған, прагматикаға негізделген таңбалар әлемі» [2].

Философ И.Кант: «Әлем – бұл мәтін», - деп тұжырымдайды [3].

Мақаланы жазу барысында оқу сауаттылығына қатысты отандық авторлардың әдістемелік еңбектеріне: Т.Ә.Әбдікәрімова, Б.А.Тұрғанбаева «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері» (2018 ж.); К.С. Құдайбергенова «Функционалдық сауаттылық: теория және практика». (2017 ж.); Ә.Пірімova «Оқу сауаттылығын арттыру тәсілдері» (2018ж.); Н.А. Даулетова «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың тиімді әдістері» (2019 ж.); Р.Т. Наралиева «Оқу сауаттылығы» (2020 ж.) шолу жасалды.

Халықаралық PISA (Programme for International Student Assessment) және PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) зерттеулері көрсеткендей, оқушылардың оқу сауаттылығы деңгейі олардың білім сапасына, сыни ойлау дағдыларына және өмірлік құзыреттіліктеріне тікелей әсер етеді. Оқу сауаттылығы жоғары деңгейде қалыптасқан Финляндия, Сингапур, Канада сынды елдерде білім алушылар ақпаратты дұрыс талдап, өз бетінше қорытынды жасай алады. Қазақстанда да бұл мәселеге ерекше көңіл бөлініп, білім беру жүйесінде түрлі инновациялық тәжірибелер мен бағдарламалар енгізілуде.

Жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен (ҚР Оқу-ағарту министрінің 27.06.2024ж. №161 (01.09.2025 бастап қолданысқа енгізіледі) бекітілген Үлгілік оқу жоспарларына сәйкес жүзеге асырылады. Білім беру ұйымдары жұмыстың Үлгілік оқу жоспарына және Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарына сәйкестігін қамтамасыз етеді. М.Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясы 11-сыныптың «Қазақ әдебиеті» пәнінің бағдарламасына сәйкес 3-тоқсанда «Ғасырлық туынды» бөлімінде оқытылады.

М. Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясын оқыту арқылы білім алушылардың оқу сауаттылығын дамытуға арналған зерттеу мақаласының мақсаты – терең талғам берер туындының тақырыптық ауқымын тарқата отырып, оқу сауаттылығы тұрғысынан көркем тілдің қуатын, эстетикалық талғамды, халық болмысын, құндылықтарды зерделей алу дағдыларын дамыту.

Аталған мақсаттар мына міндеттерді шешуді көздейді:

- ▶ Оқытудың түрлі әдіс-тәсілдері арқылы білім алушының шешім қабылдай алу, еркін қарым-қатынасқа түсу, мәтін талдау құзіреттіліктерін жетілдіру.
- ▶ Өркениетті қоғамда өмір сүруге лайықты, түсіну, пайдалану қабілеті дамыған, оңтайлы шешім қабылдауға бейімделген дара тұлға қалыптастыру.

- ▶ Роман-эпопеяны оқытуға байланысты тұжырымдар мен әдістемелік ұсыныстар беру.

Білім алушыларға роман-эпопея мазмұны бойынша оқу сауаттылығы деңгейін көтеру, әдіс-тәсілдердің тиімдісін ұсыну, мәтіннің өзіндік заңдылықтарын тану, тәжірибеге енгізу – мақаланың өзекті қыры. «Абай жолын» мектепте оқыту білім алушылардың әдебиетке қызығушылығын арттырып, олардың жеке тұлғалық және зияткерлік дамуына ықпал етеді. Роман-эпопеяда қазақтың тұрмысы, әдет-ғұрпы ғана емес, күллі рухы сайрап тұр. Абайдың өсу жолымен танысқан әр адам рухани байиды, кемелденеді. Өмір сүрудің адамдық, ізгі жолдарына қарай ұмтылады. Интерактивті оқыту әдістері мен цифрлық платформалар, жобалық оқыту әдісі, белсенді оқу стратегияларын тиімді пайдалану шығарманы меңгерту үдерісінің маңыздылығы мен жалпыадамзаттық құндылықтарды сақтауда маңызды рөл атқарады.

Әдістеме

Оқу сауаттылығын дамыту әдістемесі мына принциптерге негізделеді:

1. Жүйелілік және бірізділік – оқу сауаттылығын қалыптастыру оқытудың барлық кезеңдерінде бірізді жүргізілуі керек.
2. Белсенді оқу – білім алушылардың мәтінді талдау, салыстыру, өмірлік жағдайларда қолдану үшін белсенді түрде жұмыс істеуі.
3. Сын тұрғысынан ойлау – мәтін мазмұнын бағалау, өз көзқарасын білдіру, салыстыру, логикалық қорытынды жасау оқу сауаттылығын арттыруда маңызды рөл атқарады.
4. Қолжетімділік және саралау – әрбір білім алушының қабілеті мен оқу деңгейіне сәйкес материалдар мен тапсырмалар ұсынылуы қажет.
5. Пәнаралық байланыс – оқу сауаттылығын тіл мен әдебиет сабақтарында ғана емес, жаратылыстану пәндері арқылы дамыту да тиімді.

«Абай жолы» роман-эпопеясын оқыту арқылы оқу сауаттылығын дамыту үрдісіндегі тиімді әдістер:

1. Интерактивті оқыту әдістері

- ▶ Диалогтық оқыту – өзара пікір алмасу, сұрақ қою және жауап беру арқылы мәтінді талқылайды.
- ▶ Дебат және пікірталас – берілген мәтін бойынша өз көзқарасын дәлелдеп, қарсы аргументтерді қарастырады.
- ▶ Рөлдік ойындар – мәтін мазмұнына сәйкес белгілі бір рөлдерді сомдап, оқиғаны өз көзқарастарымен түсіндіреді.

2. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы

«Абай жолы» мәтінін талдауда проблемалық сұрақтар қою оқушының өзіндік пікірін дәлелдеуге жол ашады. Мысалы, «Абайдың ұстанымы бүгінгі жастар үшін қаншалықты маңызды?» деген проблемалық сұрақ төңірегінде пікірлесу ұйымдастыруға болады. Эпопеядағы өзекті тартыстардың бірі – әке мен бала проблемасының философиялық шешімін табуда «Құнанбай мен Абай жолы» жобасын жасатуға болады. «Данышпан үкілер», «Креативті оқу», «Ойлан – жұптас – бөліс», «INSERT», «Қазына іздеу», «Аквариум», «Галереяны шарлау», «Түстердің көмегімен талдау», «Кездейсоқ кейіпкерлер» әдістерін кеңінен қолдану білім алушылардың шығармашылық қабілеттері мен ойлау белсенділіктерін арттырады.

3. Жобалық оқыту әдісі

Жобалық оқыту әдісі – зерттеу жүргізу, ақпарат жинау және қорытынды жасау. Топ бір тақырыпты шығармашылық тұрғыда талдап, эссе, постер, мақала, жоба немесе презентация ұсынады. Мысалы: 11-сынып білім алушылары «Абай және оның достары» атты жоба ұйымдастырып, дереккөздермен жұмыс және ақпаратты өңдеу дағдыларын көрсете алады.

4. Сараланған оқыту әдісі

- ▶ Деңгейлік тапсырмалар (жеңілден күрделіге қарай);

- ▶ Мәтіннің түрлі нұсқалары (қысқаша мазмұны, кеңейтілген нұсқасы);
- ▶ Тапсырмалардың дифференциациясы (мәтінді қайта баяндау, сұрақтарға жауап беру, мәтінді толықтыру) қолданылады. Сабақ барысында кейбір білім алушы бөлімді қысқаша баяндаса, басқалары кейіпкерлер арасындағы қақтығысты анықтайды, ал оқу дағдысы жоғары оқушылар автор идеясын талдап, өз пікірлерін білдіреді.

Роман-эпопеяны оқуға ынталандырып, алған білімдерін кез келген ортада пайдалану іскерліктеріне түрткі болатын тәсілдер:

- ▶ Белсенді оқу стратегиялары – «Жұпта талдап қорыту», «Детальді оқу», «Болжап оқу», «Рөлге бөліп оқу» арқылы негізгі ойды көрсету, сұрақтар қою, қарапайым бірліктер: сөз бен абзацтардың мағыналық бөліктерін тану жүзеге асады.
- ▶ Графикалық ұйымдастырушылар «Ментальды карта», «Венн диаграммасы», «Лоторея», «Глоссарий», «Қабырға газеті» арқылы мәтіннің логикалық байланысын бекітіп, жоспар, тезис, сызба, кесте құрастыруды үйренеді.
- ▶ Аннотация және конспекттеу – «Өңгімеге негізделген жазу», «Дөңгелек үстелдегі әліпби» арқылы мәтіннің қысқаша мазмұнын жазады. Бастапқы болжамдарының оқылған мәтіннің мазмұнымен, эмоционалды бояуымен сәйкестігін анықтауға дағдыланады.
- ▶ Сұрақ-жауап әдісі – «Оқимыз және сұраймыз», «Сұрақтарды сөйлет», «Үш қадамды сұхбат», «ТВ шоу», «Жолданған хат» арқылы сұрақ құрастырудың ойлау процесіне әсерін ескеріп, ұжымдық пікірталас тудыруға талпынады.

Оқу сауаттылығын дамытудағы заманауи технологиялар:

- ▶ E-learning платформалары – Kahoot, Quizizz, Pliskers, Triventy, Socrative, Google Classroom платформалары

арқылы викторина, тест ұсынылып, мәтінмен жұмыс жасау қабілеті тексеріледі.

- ▶ Аудио және видеоматериалдар – Kitap.kz платформасындағы ауди-окітаптар арқылы шығармаларды түсіну дағдысы дамиды.
- ▶ Онлайн кітапханалар - Kitap.kz сайты түрлі жанрдағы электронды кітаптармен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Қордан қазақ әдебиеті классикасының алтын туындыларын, «Абай жолы» роман-эпопеясын, қазақ фильмдерінің топтама-сын да табуға болады.

«Абай жолы» роман-эпопеясынан ұсынылған мәтіндерде оқу сауаттылығын дамыту әдістемесі негізгі үш аспектіде жүзеге асырылады:

I. Романдағы оқиғаны, яғни, мәтінді түсіну.

Осы тұста оқу сауаттылығын дамыту мақсатында құрастырылған жаңа әдістер ұсынылды. «Рет саны бойынша әңгімелеу» әдісі: бөлімді сыныптағы оқушы санына сай бөлу керек. Әркім ұяшыққа жазылған сандарды таңдайды. Таңдап алған рет бойынша мәтіндер таратылып, танысуға уақыт беріледі. Рет саны бойынша оқыған мәтіндерін баяндайды. Интерактивті тақтадағы ұяшықтарды ашып, оқыған мәтінінің қысқа түйінімен салыстырып,

бекітеді. Нәтижені талдау барысында «Түсінбеген тұстары бар» деген жауап бойынша нені түсінбедіңіз? Мәтін күрделі болды ма? деген сауалдарға көнерген сөздердің түсініксіз болғандығы туралы жауап алынды. Келесі жолы ұсыныстарды ескеріп, танысатын бөлімдегі сөздердің түсіндірмесі ұсынылатын болды. Мысалы:

Ояз – уез начальнигі.

Дүрия – жылтырауық, тығыз, жібек мата.

<https://sozdikqor.kz/> [6] электронды сөздік арқылы көне, кірме сөздерінің мағынасын ұғындыру да тиімді.

II. Роман үзіндегі мәтіннен ақпаратты таба алу, пайдалану.

Жаңа «Үш қадамдық өздік жұмыс» әдісі шығарманы оқудың бастапқы кезеңінен берілген тапсырмалардың нәтижесін тыңдау, бағалау мақсатында жүргізіледі.

Бірінші қадам – «Танысу»: «Маған ұнаған кейіпкер» тақырыбында таныстырылым әзірлейді. Әр білім алушы: Бұл кейіпкердің үлгі тұтар ісі қандай? Бұл кейіпкерден қандай құндылықты үйренуге болады? деген сұрақтарға дәлелді мәлімет пен деректер ұсынады.

Екінші қадам – «Ізденіс»: Романда неше кейіпкердің аты аталғандығын анықтап, кестеге топтастырады.

1-кесте. «Кейіпкерлерді топтастыру» әдісі:

Абайдың жақын туыстары	Абайдың достары	Романдағы әйел кейіпкерлер	Қазақ даласына белгілі өнер адамдары
Зере - әжесі Құнанбай - әкесі Ұлжан - анасы	Ербол -жан досы Андреев - адвокат досы	Әйгерім, Тоғжан, Қамқа, Айғыз т.б.	Шөже -ақын Біржан -сал-сері Байкөкше- жыршы

Үшінші қадам – «Қолдану»: Өз таңдаулары бойынша басты кейіпкердің үзіндісін жатқа оқиды. Олардың ішкі толғанысын жеткізіп, монолог оқуына да болады (Мысалы: Құнанбайдың Меккеге аттанардағы сөзі, Зере ананың өсиеті мен аманаты, Абайдың ой-толғаулары).

III. Ойлау мен өз жауабын дәлелді тұжырымдармен айту аспектісінде ұсынылған жаңа әдіс «Суреттермен саяхат» деп аталады.

Бұл – жаңа тақырыпты ойын арқылы үйрету әдісі. Интерактивті тақтада А және Б нүктелері белгіленеді. Б пунктіне жету жолында бөлімдегі маңызды оқиға туралы суреттер әр нүктені басқанда шығып отырады, жеткен сайын 1 мәлімет айтылып отыруы тиіс. Білім алушы мәре сызығына жету үшін өз жауабын дәлелді тұжырымдармен жеткізуге ынталанады. Суреттер арқылы мәтін мазмұнын құрастырып, соңында бөлімнің атын, тақырыбын атай алады. «Абай жолы» романындағы «Өрде»

бөлімі бойынша мынадай суретті ақпараттар берілді:

1. Алшынбай аулына құдалыққа аттанған адамдар.
2. Көрімдік сұрау, шашу, той. Абай мен Ділденің танысуы.
3. Ұлжанның Абаймен Бөжейдің асы туралы ақылдасуы.
4. Ырғызбай көпшілігінің алдында Зеренаның екі елді татуластыруы.
5. Аста Бөжейдің нағашыларына көрсетілген ерекше құрмет пен сый.
6. Байдалыға бәйгенің бір тоғызының басы деп ұсынылған күміс «тайтұяқ».
7. Астан кейінгі ырымдар: Байсалдың белбеудегі қараны суырып, табанымен сындыруы.
8. Байдалының тұлданған күрең мен қара көк атты бауыздауы.
9. Сүйіндіктің қалың елді бастап, қаралы теңді бұзуы.
10. Байсалдың Абайға ризашылықпен бата беруі.

Практикада қолдану

Оқу сауаттылығын қалыптастырудағы басты ерекшелік – теория мен практиканың байланыста болуы. Автор идеясындағы оқиғалар желісін, кейіпкерлер болмысы мен жан дүниесін талдау оңай емес екені бәрімізге аян. Көлемді шығарманы меңгеруде білім алушылардың қабілеттері мен білім деңгейлері бірдей емес екендігін де естен шығармау керек. Талдауда алдымен мәтіннің қай түріне жататынын үйреткен жөн. Содан кейін ішкі мазмұнына мән бергізіп, құрмалас сөйлемдерді жеңіл түсіне алу үшін жай сөйлемдерге бөліп оқытуға болады.

«Сабақ беру – үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол жаңадан жаңаны табатын өнер», - деген екен Ж. Аймауытов [7, 46 б.]. Олай болса, мәтінді оқытпас бұрын М.Әуезовтің өзіндік қолтаңбасына тоқталып, «Жазушы тілінің сөздігі» әдісімен күрделі сөз орамдарын қолдану шеберлігімен таныстыру қажет. Стиль түрлерін қайталаып, үзіндінің көркем әдеби стильге жа-

татынын еске салу маңызды. Себебі, оқу сауаттылығының тест тапсырмаларында стиль туралы сұрақтар көп кездеседі. Жиі қолданылатын таныстырылымнан кейін олар жазушының өзіне тән стилін айнытпай таба алатын болады. Шәкірттердің роман-эпопеяға деген қызығушылықтарын арттырып, толық оқып шығуларына мүмкіндік жасауда әдіс пен әдістеме қағидаларын зерделеу қажеттілігі туындады.

А.Байтұрсынов «Қай әдіс жақсы?» мақаласында: «Әдіс – керекшіліктен шығатын нәрсе. Әдістің жақсы- жаман болмағы жұмсалатын орнының керек қылуына қарай», - деген [8, 45 б.].

«Әдістеме ғылымы заманауи сұраныс пен білім беру саласының өзара бірлікте дамуын қамтамасыз ететін жолдарды анықтайды, оны іске асыруда мұғалімге бағыт-бағдар береді», [9,15 б.] - деген пікірлер негізінде оқу сауаттылығын дамытуда түрлі әдіс қолдану маңыздылығын ескерген жөн.

Аталған әдістемеде білім алушылардың ақпаратты өз бетінше меңгеру, пікірін дәйекті жеткізу, топта жұмыс істеу қабілетін дамытуға көмектесетін «төңкерілген сынып» әдісі жиі қолданылады. Практикада қолданылуы: Өз бетінше оқуға үйге роман-эпопеяның бір бөлімі толық беріледі. Сабақта ақпарат практикалық жағынан бекітіледі. Үйде бөлім мазмұны туралы ой қалыптастырса, сыныпта білімін тереңдетуге, түсініксіз тұстарды бірігіп талқылауға көбірек уақыт жұмсайды. Нәтижесінде, білім алушылар білімді пассивті түрде емес, керісінше, өз білімін іздестіру, ой елегінен өткізу, қолдану арқылы меңгереді. Кейде тапсырманы бірігіп орындау ұсынылады, бұл олардың ынтымақтастығын қамтамасыз етіп, топта жұмыс істеу дағдыларын дамытады.

Тиімділігі: қашықтан оқытуға мүмкіндік беретін жаңа технологиялармен үйлестіруге болады. Мысалы: Kitap.kz сайтынан аудио-бейне материалдарды үйде танысу үшін жолдап, одан кейін барлық сыныптың қатысуымен талдатуға болады.

Алдын-ала берілген тапсырмалар топпен, жұппен бірлескен, өзіндік талдау жұмыстарын ұйымдастыруда оң нәтиже береді.

Роман-эпопеяны оқытуда білім алушының белсенді іс-әрекетін қалыптастыратын ке-

сте үлгісін де жиі пайдалануға болады.

2-кесте. «Оқиғалар тізбесі» әдісі:

Бөлімдер	Басты оқиғалар	Негізгі кейіпкерлер

Тиімділігі: шығарманың әр бөліміндегі негізгі оқиғаларды есте сақтауда, ондағы кейіпкерлердің іс-әрекетін талдауда оқушыларды өз бетінше іздену арқылы білім алуға, дәлел-тұжырым келтіруге, талдау жұмыстарына жетелейді.

Ұлы тұлға Абай жайлы шығарманы оқыта отырып, II-сынып оқушыларының оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған «Қайтқанда» бөлімінің сабақ үлгісі ұсынылады:

Көп жылдан бері Абай жылаған емес еді. Тоқтай алмай, егіліп жылады. Бала жүрегінде қорлықпен өлгендерге барынша жан ашыған мейірбандық та бар. Өлтіргендерге ыза мен қарғыс та бар. «Әке» деп жамандыққа қимау бар да және сол «әкеден» шошып, үрку бар. Жиреншеге жеткізбеген күйінде Көлқайнарға жетіп, шешесінің үйіне кеп түсті. Абай үндемей, тыста тұрған шешесін құшақтай алды да, денесі дірілдеп, солқ-солқ етті.

Әжесі іргеге қарап жатқан Абайдың сыртына қадалып отырып, ернін үнсіз ғана қыбырлатып, сыйына бастады.

Жиренше қонақ үйдің сыртына түсіп, атын байлатып жатыр екен. Ұлжан Жиреншені шақырып, жөн сұрады. Жиренше сөз таба алмай:

- Өзім де өкіндім. Бірақ Құдай ақына, өлігін көреміз деп ойлаған жоқ ем!

- Жарықтығым, ендігәрі Абайды бұндай жерге бастай көрме! Тіпті, басың жас, үлкеннің ондай бәлесінен өзің де аулақ жүр, - деді.

Талай үлкеннің ішінде сөзін осындай байсалды, сондай өтімді, салмақты қып айтқан кісіні Жиренше бұрын көрмегендей болды. Ұлжанның салқын айтқан сөзі бұған ұрысқаннан да, ұрғаннан да жеңіл тиген жоқ.

Абай кешкі қозының жамырауынан ояндды. Еті лапылдап, күйіп тұрған сияқты. Қасында шешесі мен әжесі отыр. Абай шешелерінің күндізгі жайды білгенін байқады да:

- Әкем...Әкем...-деп әкесін еске алып, күрсініп, кеудесін сипап, шешелеріне құпия қып шаққандай боп: -Не деген қатал, не деген қатты еді! - деді. Әкесі туралы іште жүретін көмескі, жұмбақ ауыр сезімдерін өмірінде сыртқа шығарып, ең алғаш адам баласына айтқаны осы. Әжесі күрсініп, Абайдың маңдайынан ұзақ иіскеп:

- Я, құдай, зар тілегім болсын. Бейуақтағы тілегім.Осы қарашығыма әкесінің ит мінезін бере көрме!...Я, жасаған! - деп әлсіз қолдарымен әжімді жүзін сипап, бата берді [10, 42 б.].

3-кесте. «Оқиғалар тізбесі» әдісі:

Топ	Тапсырма үлгісі	Тұжырым
Ұлағат	Зере, Ұлжан аналардың өнегелі сөздері бүгінгі аналардың өр болмысына сай келе ме?	Мәтіндегі Зере әже мен Ұлжан ананың өнегелі сөздері бүгінгі қоғамдағы аналардың өр болмысына сай келеді деп ой түйеміз. Аналар даналығы біздің көңілімізге мәңгіге ұялады. Әулеттің ұйытқысы, ақылшысы әже мен ана мейіріміне қанып өскен бала жүрегі қашан да жылылыққа толы. Осындай аналардың ұлағаты мен ұлылығын көріп өскен Абай дана Абайға айналды.

Зерде	Мәтіннің соңғы сөйлемі қандай ой қалдырды?	Өсиет - үлкеннің ұрпағына қалдырған талап-тілегі. Қазақ салтында мұрагерлер оны бұлжытпай орындауға тырысқан. Бұл - үлкенге деген сый-құрметтің белгісі. Әже аманаты болашақ ұрпаққа таптырмас үлгі, тұнып тұрған құндылық.
-------	--	---

Кесте оқушылар жауаптарын іріктеп алу арқылы толтырылған.

«Ойлан, талқыла, бөліс» әдісімен жұмыс барысында басқа да пікір-ұсыныстар болды. Ерекшелігі – бірлесе отырып, мәтіндегі негізгі оқиғалар мен кейіпкерлер іс-әрекетін бүгінгі күнмен байланысты-

руға, еркін пікір білдіруге дағдыланады. Кемшілігі – үлгерімі орташа білім алушылардың бөлімді толық оқымағаны байқалды. Олардың белсенділігін назарға алып, қолдау көрсетілді.

4-кесте. «Оқиғалар тізбесі» әдісі:

1-топ: Талқы себепшісі	Мәтін бойынша сұрақ құрастырады
2-топ: Белгілеуші	Мәтіндегі маңызды оқиғаны белгілеп, ойларын дәлелдейді
3-топ: Байланыстырушы	Оқиғаны Абай өмірімен байланыстырады
4-топ: Қорытындылаушы	Мәтінде көтерілген шындыққа баға береді

Білім алушылар кестені топта талқылап болған соң, оқулықтағы мәтінді оқып, жасаған қорытындыларының дұрыстығын салыстырады. Нәтижесінде, көркем образ арқылы мәтіннің күш-қуатын тани-

ды, іс-әрекетіне баға береді, көзқарасын тұжырымдауды үйренеді.

«Қайтқанда» бөлімі бойынша «SOCRATIVE» платформасымен білім алушылардың орындаған тест үлгісі. <https://www.socrative.com/>

1. -Әй, шырағым, балам, әуелі ар жағыңда әжең тұр...Сәлем бер!-деді. Бұл кімнің сөзі ?

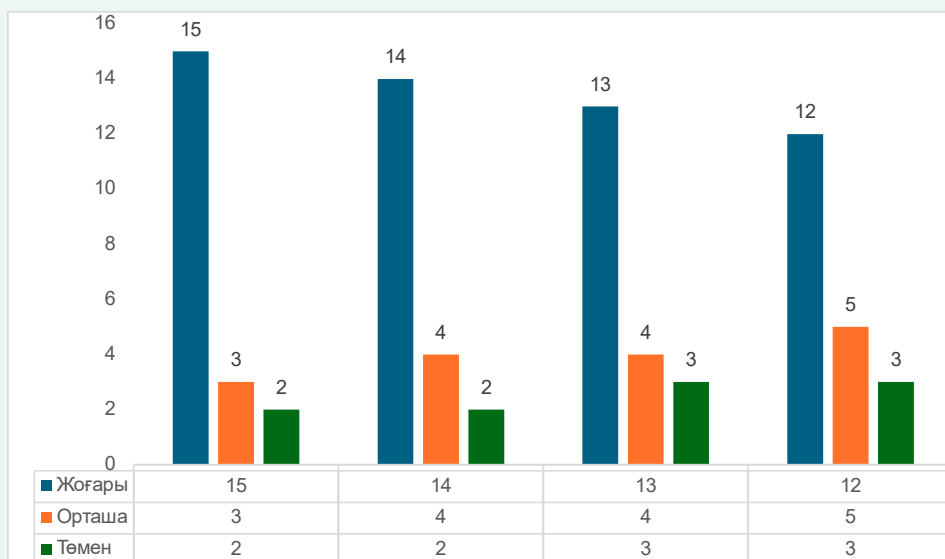
- ☐ А әжесі Зеренің
- ☒ В анасы Ұлжанның
- ☐ С Байтастың
- ☐ D Жұмабайдың
- ☐ E Айғыздың

2. Ел де сенікі, ел ішіндегі тентек те сенікі. Қашқанының да, қуғанның да келетіні өзіңсің. Тек, не бұйырсаң да тергеп алып, бұйырғайсың? Қалғанын өзің біл,-деді. Бұл кімнің сөзі? Кімге байланысты айтылған?

- ☐ А Бөкейдің, Абайға байланысты
- ☐ B Қаратайдың, елге байланысты
- ☒ C Сүйіндіктің, Қодарға байланысты
- ☐ D Ахмет Ризаның, Дінге байланысты
- ☐ E Жұмабайдың, баласына байланысты

Әдістеме бойынша мектеп әкімшілігі тарапынан зерделеу жұмыстары жүргізіліп, апробацияға 20 оқушы қатысты. Білім

алушылардың жұмысын талдау оқу сауаттылығын дамытудың оң динамикасын көрсетті (кесте-5).

5-кесте. Апробациядан кейінгі деңгей көрсеткіштері

Ақпаратты табу, анықтау ақпаратты біріктіру ақпаратты талдау, жинақтау және бағалау түрлендіре алу.

Соңғы тестілеу қорытындысында білім алушылар барлық критерийлер бойынша жоғары нәтижелер көрсетті: мәтіннен ақпаратты табу және анықтау, ақпаратты біріктіру және талдау қабілеті 10%-ға, мәтіннің мазмұнын жинақтау және бағалау қабілеті 8%-ға өсті. Апробация қорытындысы бойынша әдістеме оқу сауаттылығының дамуына ықпал етуде деген қорытынды жасалынды.

Әдістемені қолданудың белгілі бір қиындықтары да болды. Меңгерту үшін қосымша уақыт пен дайындық қажет болды. Кейбір оқушылар интерактивті әдістерге тез үйренсе, басқалары дәстүрлі әдістерге бейім. Сонымен қатар, сандық технологияларды пайдалану үшін ауылдық мектепте қажетті инфрақұрылым бола бермейді. Сондықтан білім алушылар деңгейін ескере отырып, сабақта түрлі тәсілдерді

тиімді үйлестіру қажеттілігі артты. Мәтіннің мағыналық мазмұнын бағалауда кейбір оқушыларға «Бұл тұжырым мәтіннің мазмұнына сәйкес келе ме?», «Мәтіндегі ақпаратқа қайшы келетін мәлімдемені анықтаңыз», «Мәтінде жауаптары бар бес сұрақтың екеуін таңдаңыз» сияқты тапсырмалар қиындық тудырды. Мұндай мәселелерді шешуде әдіскер-ғалым А.Жаппаровтың мәтінді баяндауға жаттықтыру талаптары назарға алынды:

1. Баяндау мәтіннен алыстап кетпей, негізі ой қамтылуы керек.
2. Көркем сөз тіркестерін қолданып, жүйелі баяндауға дағдылану керек [1, 209 б.].

Білім алушыларға бағалау нәтижелері бойынша кері байланыс беру – қолдау көрсетудегі негізгі құрал. Бұл процесс олардың жеке қажеттіліктеріне тиімді жауап беруге мүмкіндік береді. 11-сынып білім алушыларынан кері байланыс алуда қолданылған әдістер: «Нысана», «3 ҚҚҚ»,

«Айфон», «Интервью», «Білім қоржыны». Ыңғайлы, тиімді әдіс: сұхбат өткізу болды. Сыныптағы 5-10 білім алушыны таңдап алып, олармен топ ретінде немесе жеке сұхбат жүргізледі. Сұхбатбарысында енгізілген өзгеріс туралы көзқарасын, қалай жақсартуға болатындығы туралы ой бөлісу сұралады. Олардың нақты пікірлері мен ұсыныстары озық тәжірибенің күшті, әлсіз жақтары туралы ақпарат алуға мүмкіндік берді. Бұл тұста:

1. Қатысушылардан сұхбат алу үшін олармен сенімді байланыс орнату өте маңызды.
2. Шынайы кері байланыс алу үшін сұхбатқа сабақ үлгерімі жақсы, орташа, төмен білім алушылардың қатысуы маңызды. Сол кезде жаңалықтың қай топқа қалай ықпал еткенін аңғаруға болады.

Ұсыныстар

Оқу процесінде оқу сауаттылығын дамыту үшін педагогтерге берілетін ұсыныстар:

Аталған әдістемені білім беру процесінде қолдануда білім алушының роман-эпопеяны толық оқып, түсінуі маңызды. Ол үшін педагог оқу мақсатына сай тапсырмаларды шығармашылықпен ойластыруы қажет. Әр тапсырмаға бағалау критерийлері жасалғаны дұрыс. Сонда білім алушылар бір-бірін тыңдап, тапсырмалар мен қалыптастырушы бағалау мәтінді толық түсінуге жетелейді. II-сынып оқулығында роман-эпопея шағын бөлімдермен ұсынылғандықтан, топқа әр бөлімін талдатып, мазмұнын біртіндеп игертуге мүмкіндік бар.

Педагог білім алушыны мәтінді түсінуге бағыттауы керек. Мәтінді түсінудің негізгі әдісінің бірі – өздігінен сұрақтар қоюға, оған жауап іздеуге дағдыландыру. Сұрақ қою барысында білім алушы материалды мұқият зерделеп, негізгі ақпаратты бөліп алады. Өзіне үнемі түсінікті бола бермейтін жаңа байланыстарды байқайды, өзінің әлсіз жақтарын тауып, олардың орнын толтыруға талпынады. Мәтінді түсіну үшін мынадай сұрақтарға жауап іздетуге болады. «Егер, мен дұрыс түсінсем, онда ...», «Егер, не өзгерер еді?», «Кейіпкердің

орнында сіз қандай әрекет етер едіңіз?»

Мәтін арқылы ізденістерге бағыттай отырып, бірнеше сұрақтың жауаптары келесі сабақта талқыланып, оған қайта оралатындығын ескертіп отыру керек. Үздіксіз оқығаннан гөрі ойланып оқыған тиімді, өнімді болады.

Түрлі көрнекілік құралдарын пайдаланып, жинақтау, ажырату, дәлелдеу, сөздікпен жұмыс, проблемалық мәселелерге жауап беру, өзіндік пікір білдіру, хронологиялық кестелер мен шығармашылық дәптер жүргізуді де ұйымдастыруға болады. Білім алушыларды жазба мәтін, электронды мәтін, аудиомәтін секілді мәтіндермен жұмыс жасауға да дағдыландыру керек. Роман-эпопеяны талдау барысында жанрлық-көркемдік ерекшелігі мен тәрбиелік құндылығын да назардан қалдырмау маңызды.

Жазушының мәтінде көрініс тапқан сөйлеу-ойлау әрекеті оқырманның жауап беру әрекеті мен оны қабылдауын көздейді. Өзара байланысқан үштік қалыптасады: автор – мәтін – оқушы. Мәтінді түсіну деңгейінің мынадай критерийлері ұсынылады:

- ▶ сөйлеудің нақтылығы: ойын айқын тұжырымдау;
- ▶ мәтінді қабылдауы: эмоционалды-эстетикалық әсер;
- ▶ мәтінді түсіндіруі: оның ішінде жанама және жасырын мағынасын түсіндіру.

Қорыта айтқанда, білім алушылардың теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолдану арқылы өз күштеріне деген сенімділіктері артып, теория мен тәжірибелік дағдыларды тиімді үйлестіруге мүмкіндік алады. Мәтінді өзінің өмірлік тәжірибесімен байланыстыру, сыни талдау, ақпаратты бағалау, соның негізінде болжам жасау мен шешім шығару құзыреттіліктері артады.

Қорытынды

Қазіргі мектептің миссиясы – оқушыларды өмірге, болашақ кәсіпке дайындау. Бұл үрдіс педагогтерге күрделі педаго-

гикалық міндеттерді, жаңалықтар енгізу қажеттілігін алдыға тартады. Осы тұрғыдан алғанда, оқу сауаттылығы әдістемесін дамытуда білім сапасына оң ықпалы бар әдістемелерді анықтау тарату, басқа педагогтердің жаңалықтарын өз тәжірибесіне енгізу маңызды.

Педагог үшін негізгі ресурстың бірі – ғылымдағы жаңалықтар мен зерттеу жобаларының нәтижелері. Ғылыми әдебиетте тиімділігі дәлелденген әдістемелер туралы ақпараттар болады. Академиялық басылымдар арқылы педагог оқу сауаттылығын дамыту әдістемесінің соңғы зерттеулерінен хабардар болады. Оқытудың тиімді әдістері, теориялары туралы құнды ақпараттарды өз тәжірибесінде қолдануға ұмтылады.

Оқу сауаттылығына қатысты жаңа әдістемелер ұсынылатын шебер-сынып, семинар, байқау мен ғылыми конференцияларға қатысып, тәжірибе алмасу оқытудың инновациялық әдістерін ашуға мүмкіндік береді.

Білім беру платформаларын, цифрлық ресурстарды тиімді үйлестіру оқу сауаттылығын дамытуға мүмкіндік беріп, педагогтердің кәсіби дамуына оң ықпал етеді.

Жұмыс барысында «Абай жолы» роман-эпопеясы бойынша оқушылардың оқу сауаттылығын дамыту атты авторлық бағдарламам және «Оқу сауаттылығының теориялық және әдістемелік негіздері» атты оқу-әдістемелік құралым кіріспе бөлімдегі мақсат-міндеттерге қол жеткізіп, II-сыныптың білім сапасын арттыруға оң әсер етті. Интерактивті әдістер білім алушылардың белсенділігін арттырып, ойларын еркін жеткізуіне мүмкіндік берді. Сараланған оқыту әртүрлі деңгейдегі білім алушылардың қажеттіліктерін ескеруге көмектесті. Жобалық жұмыстар зерттеу дағдыларын жетілдіруге ықпал етсе, цифрлық технологиялар оқу процесін қызықты әрі тиімді етті. Білім алушылардың медиасауаттылық дағдыларын қалыптастыру, дұрыс кәсіби бағыт-бағдар беру, сабақ барысында эмоционалды қарым-қатынасты құру мәселесі де назар-

дан тыс қалмайды. Себебі, оқуға деген құштарлық оқу дағдыларын дамытуға ғана емес, өзін-өзі тәрбиелеуге тұрақты мотивация қалыптастыруға көмектеседі.

Қорыта айтқанда, оқу сауаттылығын дамыту – үздіксіз және жүйелі түрде жүргізілетін процесс. Педагогтер жаңа әдістемені тәжірибеге енгізу арқылы білім алушылардың оқу дағдыларын жетілдіре алады. Маңыздылығы: олардың білім сапасы мен функционалдық сауаттылығы артып, болашақта өз білімдерін тиімді пайдалана алатын, бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Қуанаева Р.С., Құлшариева Б.С., Зейнешева М.А. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық оқу сауаттылығын дамыту: Әдістемелік құрал. – Орал, 2015. – 91 б.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – Москва, 1981. – 139 с.
3. Кант И. Собрание сочинений в 8 томах. – Издательство: ЧОРО, 1994. – 288 с.
4. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» ҚР Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы (<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>)
5. «Қазақстан Республикасында бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 8.11.2012 ж. № 500 бұйрығы
6. <https://sozdikqor.kz/>
7. Әбдікәрімова Т.Ә., Тұрғанбаева Б.А. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері. – Астана: Фолиант, 2018. – 210 б.
8. Байтұрсынов А. Тіл тағылымы. – Алматы, 1992. – 448 б.
9. Құдайбергенова К. С. Функционалдық сауаттылық теория және практика. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 198 б.
10. Абай жолы: Роман-эпопея. Бірінші кітап. – Алматы: Жазушы, 2020. – 376 б.
11. Жапбаров А. Оқушылардың сөздік қорын байыта оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздері (5-10 сыныптар). 2-кітап. – Алматы: Арыс, 2017. – 252 б.

● РАЗВИТИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ЧЕРЕЗ ОБУЧЕНИЕ РОМАН-ЭПОПЕЕ «ПУТЬ АБАЯ»

Зайтбекова Р.И.

КГУ «Средняя школа Жетысу с начальной школой Екпінді» ГУ «Отдел образования по Ескельдинскому району Управления образования области Жетісу»

Аннотация. В статье рассматривается методика развития читательской грамотности. Обучающимся необходимо не только усвоить общечеловеческие ценности по содержанию романа-эпопеи, но и повысить уровень читательской грамотности, предложить эффективные методы, распознать собственные закономерности текста, внедрить в практику – актуальный аспект статьи. В ходе исследования описывается эффективность методов интерактивного обучения, критического мышления, дифференцированного обучения, проектной работы и использования цифровых технологий. Предложена последовательность применения на практике методов «перевернутый класс», «трехступенчатая самостоятельная работа», «рассказывание историй по количеству раз», «путешествие с картинками», ведущих к полному пониманию текста. Систематизированы также преимущества и трудности применения методов в учебном процессе. Педагогам даны конкретные рекомендации, показано влияние методики на качество образования, достигнутые успехи.

Ключевые слова: обучаемость, текст, методы, применение на практике, результат.

● DEVELOPMENT OF READING LITERACY BY TEACHING THE EPIC NOVEL «THE WAY OF ABAI»

Zaitbekova R.I.

KGU «Shednyaya shkola Zhetysu s nachalnoy shkoloy Yekpindi» gosudarstvennogo uchrezhdeniya «Otdel obrazovaniya po Yeskeldinskому rayonu Upravleniya obrazovaniya oblasti Zhetysu»

Annotation. The article discusses methods for the development of Reading Literacy. Students will be able to use universal values in the content of the epic novel to improve the level of reading literacy, to improve the effectiveness of methods and methods presentation, recognition of the original laws of the text, implementation in practice- the relevance of the article facet. In the study, interactive learning, critical thinking, differentiated effectiveness of methods of training, project work and the use of digital technologies it is characterized by. The «inverted class», which leads to a complete understanding of the text, itself compiled by «three-step independent work», «storytelling by the number of times». «The sequence of application of the methods» travel with pictures» in practice is presented. Methods the advantages and difficulties of application of the educational process are also systematized. Teachers recommendations are given, the impact of the quality of Education, Achievements it is shown.

Keywords: readability, text, methods, application in practice, result.

FTAMP 14.25.07

ЕКІНШІ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Мешелова Б.З.

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша ББ «№47 жалпы білім беретін мектеп» КММ, Өскемен қ.

Мухашова Р.Т.

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша ББ «№27 орта мектебі» КММ, Өскемен қ.

Аңдатпа.

Бұл мақалада бастауыш сыныптарда, атап айтқанда 2-сыныпта қазақ тілін оқыту барысында оқушылардың сөйлеу дағдыларын (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) дамытудың өзекті мәселелері қарастырылған. Бастауыш білім беру деңгейінің 2-4-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының негізгі талаптарына сүйене отырып, оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері мен заманауи педагогикалық технологиялар ұсынылады. Мақалада сөйлеу әрекетінің әрбір түрі бойынша оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін арттыруға бағытталған практикалық әдістемелік кеңестер беріліп, оқыту процесінде туындайтын қиындықтарды шешу жолдары көрсетілген. Зерттеу нәтижелері 2-сынып оқушыларының қазақ тілінде еркін сөйлеуі мен ойын жеткізуі үшін кешенді тәсілдердің маңыздылығын атап көрсетеді.

Түйінді сөздер:

қазақ тілі, сөйлеу дағдылары, оқыту әдістемесі, коммуникативтік құзыреттілік, бастауыш білім, оқу бағдарламасы.

Кіріспе

Қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі ретінде еліміздің болашақ ұрпағы үшін ерекше маңызға ие. Бастауыш сыныптарда тілді меңгеру, әсіресе 2-сынып оқушыларының бойында сөйлеу дағдыларын қалыптастыру – қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығымен бекітілген Бастауыш білім беру деңгейінің 2-4-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы оқушылардың тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым сияқты төрт сөйлеу әрекетінің

түрін меңгеруіне баса назар аударады [1]. Алайда, оқушылардың жас ерекшеліктері мен тілдік ортаның әртүрлілігіне байланысты бұл дағдыларды тиімді дамытуда бірқатар мәселелер туындайды.

Бүгінгі таңда 2-сынып оқушыларының қазақ тілі сабағында сөйлеу дағдыларын дамыту тыңдалым, коммуникативті жаттығулар және когнитивті тәсілдер арқылы тиімді нәтижеге қол жеткізуге болады. Бұл әдістемелердің тиімділігіне қарамастан, оларды іске асыруда кейбір қиындықтар бар, әсіресе барлық оқушылардың сөйлеу мүмкіндіктеріне қол жеткізу мәселесі кездеседі. Алайда, бұл кедергілерді еңсеру тіл үйренудің неғұрлым тиімді ортасын қалыптастыру үшін өте маңызды.

Негізгі әдістемелер мен оқыту тәсілдерін қарастырайық.

Тыңдау әрекеттері. Зерттеуші С. Абдул-ланың пікірінше, тыңдау тиімді сөйлеудің негізі болып табылады. Құрылымдалған тыңдау тапсырмалары оқушыларды сөйлеуге дейін, сөйлеу кезінде және одан кейін тапсырмаларға тарту арқылы олардың түсіну және сөйлеу дағдыларын айтарлықтай жақсартыды. Бұл стратегиялар ауызша қарым-қатынасты жақсартып қана қоймай, сонымен қатар оқуда қолдау көрсету ортасын дамытуға мүмкіндік береді [2].

Коммуникативті жаттығулар. А.К. Курманова, С. Капантайқызы, Г. Қажыбаева, О. Жұмағұлова және Н.Т. Смағұлова зерттеулерінде атап өткендей, қазақ тілін оқытуда өзара әрекеттесуді ынталандыратын коммуникативті жаттығулар (жұптық және топтық әрекеттер) оқушыларға вербалды және вербалды емес коммуникация дағдыларын жаттықтыруға мүмкіндік береді. Шынайы өмірлік сценарийлерге негізделген тапсырмалар оқушылардың тілдік дағдыларын контекстік түрде қолдануына көмектесіп, қазақ тіліне деген сенімділігі мен еркін сөйлеуін арттырады [3; 4].

Когнитивті-коммуникативті тәсілдер. Әйгерім Мереева сияқты зерттеушілердің пікірінше, қазақ фразеологизмдерін оқыту сияқты когнитивті-коммуникативті тәсілдер оқушылардың сөйлеу қорын байытып, сөз тіркестерін тиімді қолдануға мүмкіндік береді. Сабақтарда когнитивті өрістерді пайдалану сыни ойлау мен шығармашылықты ынталандырып, тіл үйренуді қызықты ете түседі [5].

Метапәндік және оқу әрекеттерінің рөлі. Соңғы жылдары тілді қарым-қатынас және таным құралы ретінде оқытуға ерекше назар аударылуда. Бұл ретте қазақ тілін басқа оқу пәндерімен тығыз байланыста, яғни метапәндік тұрғыдан оқыту маңызды. З. Жұмабаева, Г. Уаисова, А. Жұмабаева, Е. Уайдуллақызы, Р. Кәрімова және Г. Хамзаның зерттеулері көрсеткендей, бұл тәсіл оқушыларға тілдің танымдық және

коммуникативтік қызметтерін тереңірек түсінуге жол ашады [6].

Сондай-ақ, оқу әрекеттері тіл үйренудің негізі болып табылады, өйткені олар оқушыларды күнделікті сөздер мен сөз тіркестеріне үйретеді. Қазақ тілінде тиімді қарым-қатынас жасау үшін лексикалық дағдыларды қалыптастыруға бағытталған жаттығулар жиынтығы қажет. Мысалы, Б.С. Әбдіова, А.Т. Қожаева және Г.Қ. Төлешева зерттеулерінде әртүрлі мәтіндермен жұмыс істеу оқушылардың қызығушылығын және еркін сөйлеуін арттыратынын атап өткен [7]. Дәстүрлі оқыту әдістері лексикалық дағдыларды қалыптастыруда жиі кемшіліктерге ұшыраса [8], сөйлеу дағдыларын дамыту үшін тілді белсенді қолдануға бағытталған өнімді әрекеттерге баса назар аударып, белсенді түрде жұмыс істеуі керек [7] (Abduova et al., 2024).

Әдістеме

2-сынып оқушыларының қазақ тіліндегі сөйлеу дағдыларын тиімді дамыту үшін кешенді және жүйелі әдістемелік тәсілдерді қолдану маңызды. Бұл әдістемелер Үлгілік оқу бағдарламасының [1] негізгі қағидаттарына сәйкес құрылады және оқушылардың жас ерекшеліктерін, танымдық қабілеттерін ескереді. Төменде сөйлеу әрекетінің әр түрі бойынша қолданылатын негізгі әдістемелік тәсілдер сипатталған және олардың Өскемен қаласының №27 және №47 орта мектептеріндегі эксперименттік қолдану нәтижелерімен байланысы көрсетілген:

Тыңдалым әрекеті арқылы дамыту

Тыңдалым – сөйлеу коммуникациясының негізгі іргетасы. Оқушылардың түсіну қабілетін арттыру үшін тыңдау тапсырмаларын оқу әрекетіне дейін, барысында және одан кейін енгізу маңызды [2]. Тиімді тыңдау тиімді сөйлеу коммуникациясының негізі болып табылады, сондықтан оқушыларды әртүрлі тыңдау тапсырмаларына тарту олардың түсіну және кейінгі сөйлеу дағдыларын айтарлықтай жақсартады.

1-кесте - Тапсырмалар

Сөйлеу әрекетіне дейін	Сөйлеу барысында	Сөйлеуден кейін
Мұғалім мәтіннің тақырыбына қатысты суреттер көрсету, болжам жасауға шақыру арқылы оқушының қызығушылығын оятады. Мысалы, «Күнделікті өмір» тақырыбындағы диалогты тыңдамас бұрын, оқушыларға таңертеңгілік режим туралы суреттер көрсетіп, не айтылуы мүмкін екенін болжауды ұсынуға болады.	Құрылымдық тыңдау тапсырмалары, мысалы, қысқа аудиожазбаларды тыңдап, негізгі ақпаратты анықтау немесе тыңдаған мәтін бойынша сұрақтарға жауап беру. Үлгілік бағдарламада көрсетілгендей, «2.1.2.1 тыңдаған материалдың мазмұны бойынша мұғалімнің қолдауымен сұрақтарға жауап беру» дағдысын қалыптастыру үшін мұғалім алдын ала дайындалған сұрақтарды пайдалана алады. Мысалы, «Менің отбасым» туралы аудионы тыңдаған соң, «Отбасында қанша адам бар?», «Ата-анасы немен айналысады?» деген сұрақтарға жауап беру.	Тыңдалған материал бойынша талқылаулар, өз ойларын білдіру, кейіпкерлердің іс-әрекетіне баға беру арқылы оқушылардың түсіну деңгейін тексеру және сыни ойлауын дамыту. Мысалы, «2.1.3.1 мұғалімнің көмегімен тыңдаған материал бойынша иллюстрация/сурет салу, қажетті сөздерді жазу» тапсырмасы арқылы шығармашылықпен жұмыс істеуге ынталандыруға болады. Бұл тапсырмалар оқушыларға артикуляция мен түсінуді жаттықтыруға көмектеседі.

Коммуникативті жаттығулар арқылы дамыту

Оқушылардың қарым-қатынас дағдыларын арттыру үшін белсенді қатысуға мүмкіндік беретін жұптық және топтық әрекеттер тиімді. Бұл жаттығулар вербал-

ды және вербалды емес коммуникацияны дамытуға ықпал етеді [3; 4]. Шынайы тапсырмалар арқылы тілдік дағдыларын контекстік түрде қолдануға көмектесу олардың қазақ тіліне деген сенімділігі мен еркін сөйлеуін арттырады [3].

2-кесте - Диалогтік және монологтік сөйлеу

Диалогтік сөйлеу	Монологтік сөйлеу
<i>Рөлдік ойындар.</i> Күнделікті өмірде кездесетін жағдаяттарды (мысалы, «Дүкенде», «Дәрігерде», «Мектеп асханасында») сахналау. Бұл оқушыларға тілдік дағдыларын шынайы контексте қолдануға мүмкіндік береді. Үлгілік бағдарламадағы «2.2.1.1 күнделікті өмірде кездесетін оқиғаларға байланысты қарапайым жағдаяттар бойынша диалогке қатысу» дағдысын қалыптастыруға көмектеседі. Оқушыларға қарапайым сұрақтар қою, жауап беру, өтініш білдіру, келісу немесе келіспеу сияқты тілдік функцияларды қолдануға үйрету.	<i>Сурет бойынша әңгіме құрау.</i> Бір немесе бірнеше сюжетті суреттер арқылы шағын сипаттау/әңгімелеу мәтіндерін құрап жазу. Мысалы, «Жазғы демалыс» суреті бойынша өз тәжірибелерімен бөлісу. Бағдарламадағы «2.3.1.1 мұғалім көмегімен жеке сурет, сюжетті суреттер арқылы шағын сипаттау/әңгімелеу мәтіндерін құрап жазу» тармағына сәйкес келеді.
<i>Сұрақ-жауап ойындары.</i> Белгілі бір тақырып аясында бір-біріне сұрақ қойып, жауап беру. Мысалы, «Менің отбасым», «Менің мектебім», «Менің достарым» тақырыптарында диалог құрастыру. «Сұрақтар сандығы» немесе «Мен білгім келеді» сияқты ойындарды пайдалану.	<i>Тақырып бойынша баяндау.</i> Берілген тақырып бойынша өз ойларын жүйелі түрде жеткізуге үйрету. Мысалы, «Менің үй жануарым» немесе «Сүйікті ойыншығым» туралы қысқаша монолог құрастыру. «2.2.2.1 тыңдаған/оқыған материалдың мазмұны бойынша қарапайым хабарлама құрастыру» дағдысын дамыту үшін оқушыларға шағын хабарламалар жазу тапсырылады.

Когнитивті-коммуникативтік тәсілдер арқылы дамыту

Бұл тәсілдер оқушылардың тілдік білімін тереңдетіп, сыни ойлау қабілетін артты-

рады. Қазақ фразеологизмдерін когнитивтік-коммуникативтік әдістер арқылы оқыту оқушылардың сөйлеу репертуарын байыта отырып, сөз тіркестерін түсініп, тиімді қолдануға мүмкіндік береді [5]. Са-

бақтарда когнитивтік ерістерді пайдалану сыни ойлау мен шығармашылықты ынта-

ландырып, тіл үйренуді қызықты ете алады.

3-кесте - Когнитивті-коммуникативтік тәсілдер

Фразеологизмдерді қолдану	Шығармашылық тапсырмалар	Мәтінмен жұмыс
Қазақ тілінің байлығын көрсету үшін қарапайым фразеологизмдер мен тұрақты тіркестерді оқу барысына енгізу. Мысалы, «қой аузынан шөп алмас», «құлаққағыс ету» сияқты күнделікті қолданыстағы фразеологизмдерді қарапайым жағдаяттарда қолдануға үйрету. Олардың мағынасын контекст арқылы түсіндіріп, сөйлеуде қолдануға үйрету [5]. Бұл оқушылардың сөздік қорын байытып, сөйлеу мәдениетін арттырады.	Өлең шығару, жұмбақ құрастыру. Бұл оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытып, сөз байлығын арттырады. Мысалы, төрт жол өлең құрастыру немесе заттың белгілерін сипаттайтын жұмбақ құрастыру.	Мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтау. «2.2.4.1 мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойды анықтау» талабы бойынша, оқушыларға әртүрлі қысқа мәтіндер ұсынып, олардың негізгі мазмұнын түсіндіруге үйрету. Бұл жерде тірек сөздер мен сөз тіркестерін анықтау, мәтінді бөліктерге бөлу сияқты жұмыстар жүргізіледі.
	«Ми шабуылы» әдісі. Белгілі бір тақырып бойынша еркін ой алмасу, идеялар ұсыну. Мысалы, «Болашақ мамандығым» немесе «Біздің сынып» тақырыбында өз ойларын ортаға салу.	Дереккөздерден ақпарат алу. «2.2.5.1 дереккөздерден (сөздік, анықтамалық, энциклопедия) мәліметті табу жолын анықтап, берілген тақырып, сұрақ бойынша мәліметті іріктеп алу» арқылы ақпараттық құзыреттілігін дамыту. Мысалы, «жануарлар» туралы ақпаратты балалар энциклопедиясынан табу тапсырылады.
	Ситуациялық тапсырмалар. Белгілі бір ситуацияны беріп, оқушыларға сол жағдайда қалай әрекет ететінін және не айтатынын ойластыруды ұсыну. Мысалы, «Сыныпқа жаңа оқушы келді, онымен қалай танысасың?»	

Практикада қолдану

2-сыныпта қазақ тілі сабақтарында сөйлеу дағдыларын дамытудың әдістемелік тәсілдерін практикалық тұрғыда қолдану оқушылардың белсенділігін арттырып, тілдік ортаға бейімделуіне ықпал етеді. Төменде Өскемен қаласындағы №27 және №47 орта мектептеріндегі эксперименттік сабақтарда тиімділігі дәлелденген кейбір практикалық қолдану мысалдары берілген.

Тыңдалым дағдыларын дамытудағы практикалық қадамдар

Тыңдалым әрекетін дамыту үшін оқушылардың зейінін шоғырландыруға және ақпаратты дұрыс қабылдауға бағытталған тапсырмалар қолданылады.

«Тыңда және сурет сал» ойыны. Мұғалім қысқаша мәтінді (мысалы, «Менің үй жануарым» тақырыбындағы сипаттама) оқиды. Оқушылар тыңдай отырып, мәтінде айтылған нәрселерді суретке салады.

Соңында олар өз суреттерін көрсетеді және мәтіннің мазмұнын қазақ тілінде қысқаша айтып береді. Мысалы, мұғалім: «Менің үй жануарым – мысық. Ол ақ түсті, құйрығы ұзын. Мысығым сүтті жақсы көреді.»

Нәтижесі: №27 мектепте бұл тапсырма арқылы оқушылардың тыңдаған ақпаратты есте сақтау және визуалды түрде көрсету қабілеті жақсарды. Оқушылардың 68,7%-ынан астамы мәтіннің негізгі детальдарын дұрыс суреттей алды.

«Сұрақ-жауап уақыты. Мұғалім алдын ала дайындалған аудио ертегіні немесе қысқаша диалогты қосады. Тыңдап болған соң, оқушылар мұғалімнің қолдауымен тыңдаған материал бойынша сұрақтар құрастырады және оған жауап береді. Мысалы, «Достар» атты диалог тыңдалған соң, мұғалім: «Кімдер достасты?», «Олар не туралы сөйлесті?» деген сұрақтар қояды. Оқушылар «2.1.2.1 тыңдаған материалдың мазмұны бойынша мұғалімнің қолдауымен сұрақтарға жауап беру» дағдысын қолданады.

Нәтижесі: №47 мектепте бұл әдіс оқушылардың тыңдаған ақпаратты талдау және өңдеу қабілетін арттырды. Сұрақтарға дұрыс жауап берген оқушылар саны 64,9%-ға жетті.

Коммуникативті жаттығуларды қолданудағы практикалық қадамдар

Коммуникативті жаттығулар оқушылардың өзара әрекеттесуін ынталандырып, ауызекі сөйлеу дағдыларын еркін меңгеруге көмектеседі.

«Дүкенде» рөлдік ойыны. Оқушылар «сатушы» және «сатып алушы» болып бөлініп, қарапайым диалогтар құрады. Олар «Қайырлы күн!», «Маған ... беріңізші.», «Қанша тұрады?», «Рақмет!» сияқты фразаларды қолданады. Мысал, сатушы: «Қайырлы күн! Сізге не керек?»

Сатып алушы: «Маған нан керек.»

Сатушы: «Міне, нан. Тағы не керек?»

Сатып алушы: «Рақмет!»

Нәтижесі: №47 мектептегі эксперименттік сыныптарда оқушылардың 59,8%-ы осындай қарапайым диалогтарға белсенді қатысып, қарым-қатынас дағдылары айтарлықтай жақсарғаны байқалды. №27 мектепте бұл көрсеткіш 74,5%-ға жетіп, оқушылардың өзіне деген сенімділігі артқанын көрсетті. Бұл Курманованың [3] шынайы тапсырмалардың маңыздылығы туралы айтқан пікірімен сәйкес келеді.

«Сурет бойынша әңгімеле» тапсырмасы. Оқушыларға бір немесе бірнеше сюжеттік суреттер ұсынылады. Олар суреттер бойынша «2.3.1.1 мұғалім көмегімен жеке сурет, сюжетті суреттер арқылы шағын сипаттау/әңгімелеу мәтіндерін құрап жазу» дағдысына сәйкес шағын әңгіме құрастырады. Мысалы, «Жазғы демалыс» тақырыбындағы суретті (балалар өзенде шомылып, доп ойнап жатыр) көрсету. Оқушы: «Бұл жаз. Балалар өзенде шомылып жүр. Олар доп ойнайды. Жаз өте қызықты.»

Нәтижесі: екі мектепте де бұл тапсырма оқушылардың монологтік сөйлеу дағдысын дамытуға үлкен септігін тигізді. Оқушылардың 60%-дан астамы өз ойларын жүйелі түрде қазақ тілінде жеткізуге үйренді.

Когнитивті-коммуникативтік тәсілдерді қолданудағы практикалық қадамдар

Бұл тәсілдер тілдік білімді тереңдетіп, сыни ойлауды және шығармашылықты ынталандырады.

«Сөздік детектив» ойыны. Мұғалім фразеологизмдерді (мысалы, «қой аузынан шөп алмас», «құлаққағыс ету») оқушыларға таныстырады. Содан кейін оқушыларға осы фразеологизмдердің мағынасын түсіндіретін қарапайым сөйлемдер немесе жағдаяттар ойластыру ұсынылады. Бұл Мереєваның [5] фразеологизмдерді контекст арқылы оқыту туралы пікірін қолдайды. Мысалы, мұғалім: «Қой аузынан шөп алмас – бұл жуас, момын адам.» Оқушылар: «Әсет өте жуас бала, қой аузынан шөп алмас.»

Нәтижесі: №27 мектепте бұл әдіс арқылы оқушылардың сөздік қоры ғана емес, сонымен қатар тілдің бейнелілігін түсіну

қабілеті артты. Оқушылардың 51,2%-ға жуығы жаңа фразеологизмдерді дұрыс қолдануға тырысты.

«Негізгі ойды тап» тапсырмасы. Оқушыларға қысқаша мәтін (мысалы, «Наурыз мейрамы») беріледі. Олар «2.2.4.1 мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойды анықтау» дағдысына сәйкес мәтіннің негізгі мазмұнын анықтап, бір сөйлеммен қорытындылайды. Мысалы, мәтін «Наурыз – көктем мерекесі. Бұл күні адамдар бір-біріне қонаққа барып, наурыз көже ішеді. Наурыз – жаңа жыл басы.» Оқушы: «Наурыз – жаңа жылдың басталуы, үлкен мейрам.»

Нәтижесі: екі мектепте де оқушылардың мәтінді түсіну және негізгі идеяны бөліп алу қабілеті жақсарды. Әсіресе, №47 мектепте оқушылардың 54,9%-ы бұл тапсырманы сәтті орындады, бұл олардың ақпаратты өңдеу дағдысының дамығанын көрсетеді.

Жалпы алғанда, Өскемен қаласындағы №27 және №47 орта мектептерінде жүргізілген эксперименттер аталған әдістемелерді 2-сынып оқушыларының қазақ тіліндегі сөйлеу дағдыларын дамытуда тиімді екенін көрсетті. Мұғалімдердің белсенді қолдауы мен оқушылардың шығармашылық еркіндігі бұл нәтижелерге жетуге септігін тигізді.

Ұсыныстар

Өскемен қаласының №27 және №47 орта мектептерінде жүргізілген эксперименттік жұмыстардың нәтижелері 2-сынып оқушыларының қазақ тіліндегі сөйлеу дағдыларын дамытуда белсенді, коммуникативті және когнитивті-коммуникативті әдістемелердің тиімділігін көрсетті. Осы тәжірибеге сүйене отырып, қазақ тілін оқытудың сапасын арттыру және оқушылардың тілдік құзыреттілігін одан әрі дамыту үшін келесі ұсыныстарды беруге болады:

Тыңдалым дағдыларын жетілдіру үшін:

- 1) мультимедиялық ресурстарды кеңінен қолдану. Қазақ тіліндегі қысқа мультфильмдер, аудиоертегілер, балаларға арналған бағдарламалар

(мысалы, «Балапан» арнасының материалдары) сияқты аудиовизуалды материалдарды сабақ барысында жүйелі түрде қолдануды арттыру. Бұл тыңдалымды қызықты етіп, оқушылардың зейінін арттырады;

- 2) «Тыңда – түсін – әрекет ет» тапсырмаларын жиі қолдану. Аудионы тыңдағаннан кейін, оқушыларға тек сұраққа жауап беру ғана емес, сонымен қатар қарапайым нұсқауларды орындау, сурет салу, немесе мәтінге қатысты қимыл-қозғалыстар жасау тапсырылсын. Бұл тыңдауды белсенді етуге көмектеседі;
- 3) «Болжау» элементтерін енгізу. Әрбір тыңдалым алдында оқушыларға тыңдайтын материалдың тақырыбына немесе суретіне қарап, оның мазмұнын болжауға мүмкіндік беру. Бұл олардың алдын ала білімдерін белсендіріп, тыңдалымға дайындайды.

Коммуникативті дағдыларды (айтылым, жазылым) жетілдіру үшін:

- 1) рөлдік ойындарды жүйелі түрде ұйымдастыру. Әр сабақ немесе әр тақырып аясында күнделікті өмірдегі қарапайым жағдаяттарға негізделген рөлдік ойындарды (мысалы, «Кітапханада», «Мейрамханада», «Доспен кездесу») жиі өткізу. Бұл оқушыларға тілдік дағдыларын шынайы жағдайда қолдануға мүмкіндік береді;
- 2) жұптық және топтық жұмыстардың үлес салмағын арттыру. Оқушылардың өзара қарым-қатынасын нығайту үшін шағын топтарда әңгіме құрастыру, диалогтарды сахналау, бір-біріне сұрақ қою және жауап беру сияқты тапсырмаларды көбірек беру;
- 3) «Менің әңгімем» жобаларын ұйымдастыру. Оқушыларға өздерінің сүйікті ойыншығы, үй жануары, немесе демалысы туралы қысқаша монолог дайындап, сыныптастарына айтып беруге мүмкіндік беру. Бұл олардың монологтік сөйлеу дағдысын дамытуға ықпал етеді;
- 4) жазба жұмыстарды коммуникативтік мақсатпен байланыстыру: Хабарландыру, шақыру билеті, қысқа хат жазу

сияқты «2.3.2.1 үлгі бойынша қарапайым хабарландыру, хабарлама жазу» дағдысына сәйкес тапсырмалар арқылы жазбаша коммуникацияны дамыту.

Когнитивті-коммуникативтік тәсілдерді қолдануды арттыру үшін:

- 1) тілдік ойындар мен логикалық тапсырмаларды енгізу. Сөзжұмбақтар, ребустар, мақал-мәтелдердің мағынасын ашу, тірек сөздер арқылы мәтін құрастыру сияқты тапсырмалар арқылы оқушылардың сыни және шығармашылық ойлауын дамыту;
- 2) «Сөздік шығармашылық» сабақтарын өткізу. Оқушыларға қарапайым өлең шумақтарын, жұмбақтарды немесе ертегілердің жалғасын ойлап табуға мүмкіндік беру. Бұл олардың тілдік креативтілігін арттырады;
- 3) ақпараттық құзыреттілікті дамыту. «2.2.5.1 дереккөздерден (сөздік, анықтамалық, энциклопедия) мәліметті табу жолын анықтап, берілген тақырып, сұрақ бойынша мәліметті іріктеп алу» дағдысын қалыптастыру үшін кітапханалық сабақтарды немесе қарапайым интернет ресурстарын пайдалануды үйрету.

Мұғалімдердің кәсіби дамуына арналған ұсыныстар

1. Сөйлеу дағдыларын дамытудың заманауи әдістемелері, коммуникативтік тәсілдер, ойын технологиялары және АКТ-ны сабақта тиімді қолдану бойынша мұғалімдерге арналған тренингтер мен семинарлар өткізу.
2. Мұғалімдердің озық тәжірибелерін бөлісуіне, әдістемелік нұсқаулықтарды талқылауына және өзара сабаққа қатысуына жағдай жасау.
3. Сөйлеу дағдыларын дамытуға арналған қосымша дидактикалық материалдарды, көрнекі құралдарды және интерактивті тапсырмаларды әзірлеу және қолдану.

Бұл ұсыныстар 2-сынып оқушыларының қазақ тіліндегі сөйлеу дағдыларын жан-

жақты дамытуға, оқыту процесін тиімді әрі қызықты етуге, сондай-ақ, болашақта тілдік білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді.

Қорытынды

Бұл мақалада 2-сынып оқушыларының қазақ тіліндегі сөйлеу дағдыларын дамытудың өзекті мәселелері жан-жақты қарастырылып, оқытудың тиімді әдістемелік жолдары ұсынылды. Үлгілік оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес, тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын кешенді түрде дамытудың маңыздылығы атап көрсетілді.

Мақалада ұсынылған тыңдалымды дамытуға арналған құрылымдық тапсырмалар, коммуникативті жаттығулар (рөлдік ойындар, жұптық және топтық жұмыстар), сондай-ақ когнитивті-коммуникативтік тәсілдер (фразеологизмдерді қолдану, шығармашылық және мәтінмен жұмыс) оқушылардың тілдік құзыреттілігін арттыруда тиімді екені дәлелденді. Әсіресе, Өскемен қаласының №27 және №47 орта мектептерінде жүргізілген эксперименттік сабақтардың нәтижелері бұл әдістемелердің практикалық құндылығын нақты көрсетті. Алынған деректер оқушылардың тыңдаған ақпаратты түсіну, диалогқа қатысу және өз ойларын қазақ тілінде жеткізу қабілеттерінің айтарлықтай жақсарғанын дәлелдейді.

Заманауи педагогикалық тәсілдерді дәстүрлі оқыту әдістерімен үйлестіру оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға да мүмкіндік береді. Сөйлеу дағдыларының дамуы – бұл баланың жалпы дамуына, оның коммуникативтік қабілеттерін жетілдіруге және әлеуметтік ортаға бейімделуіне негіз болатын процесс.

Қорыта келгенде, 2-сынып оқушыларына қазақ тілін оқытудағы басты мақсат – оларды қазақ тілінде еркін сөйлейтін, өз ойын дұрыс жеткізе алатын, тілдік нормаларды сақтайтын тұлға ретінде қалыптастыру. Бұл мақсатқа жету үшін оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай, қызықты әрі белсен-

ді оқыту әдіс-тәсілдерін жүйелі түрде қолдану қажет. Ұсынылған әдістемелер мен тәжірибелік нәтижелер осы бағыттағы педагогтарға құнды нұсқау болып, қазақ тілі білімінің сапасын арттыруға өз үлесін қосады деп сенеміз.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Бастауыш білім беру деңгейінің 2-4-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы. 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің бұйрығы// <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029767> (қаралған күні: 07.07.2025).
2. Абдулла, С. (2024). Қазақ тілі сабақтарында тыңдалым әрекеті тапсырмаларын ұйымдастыру жолдары. 67(2), 56–65. <https://doi.org/10.47344/sdu20bulletin.v67i2.1266>.
3. Kurmanova, A. (2023). The role of communicative exercises in increasing the level of practical knowledge of the kazakh language. <https://doi.org/10.59102/kufil/2023/iss2pp93-104>.
4. Курманова, А. К., Капантайқызы, С., Казhibayeва, Г., Жумагулова, О., & Смагулова, Н. Т. (2024). The application of communicative exercises in the process of teaching the Kazakh language. *Naukovij Visnik Uzhgorodskogo Universitetu. Seriya Fizika*, 56, 456–464. <https://doi.org/10.54919/physics/56.2024.45arn6>.
5. Мереева, Әйгерім. (2023). Фразеологияны оқытуда когнитивті коммуникативті әдіс-тәсілдерді қазақ тілі сабағында қолдану. <https://doi.org/10.47344/sdu20bulletin.v63i2.940>.
6. Zhumabayeva, Z., Uaisova, G., Zhumabayeva, A., Uaidullakzy, E., Karimova, R., & Hamza, G. (2019). Issues of Kazakh language teaching in elementary classes in terms of the meta-subject approach. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 14(1), 158–170. <https://doi.org/10.18844/CJES.V14I1.4123>.
7. Abduova, B. S., Kozhaeva, A. T., & Tulesheva, G. K. (2024). System of requirements and sequence of the reading task. *Manaş Kozybaev Atyndagı Soltüstik Qazaqstan Universitetinın Habarshysy*, 1 (61), 133–141. <https://doi.org/10.54596/2958-0048-2024-1-133-141>.
8. Methods for Forming Lexical Skills in Teaching the Kazakh Language (in classes with non-Kazakh language of instruction). (2023). A. Asaui Atyndagı Halykaralyq Qazaq-Türk Universitetinın Habarshysy, 128(2), 408–422. <https://doi.org/10.47526/2023-2/2664-0686.32>.

● ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ 2 КЛАССА НА УРОКАХ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА

Мешелова Б.З.

КГУ «Общеобразовательная школа №47» отдела образования по городу Усть-Каменогорску управления образования Восточно-Казахстанской области, г.Усть-Каменогорск,

Мухашова Р.Т.

КГУ «Средняя школа №27» отдела образования по городу Усть-Каменогорску управления образования Восточно-Казахстанской области, г.Усть-Каменогорск

Аннотация. В данной статье рассматриваются актуальные вопросы развития речевых навыков учащихся (аудирование, произношение, чтение, письмо) в ходе обучения казахскому языку в начальных классах, а именно во 2 классе. На основе основных требований типовой учебной программы по предмету «Казахский язык» для 2-4 классов начального образования предлагаются эффективные методы и приемы обучения и современные педагогические технологии. В статье даны практические методические рекомендации, направленные на повышение коммуникативной компетентности учащихся по каждому виду речевой деятельности, показаны пути решения возникающих в процессе обучения трудностей. Результаты исследования подчеркивают важность комплексного подхода для беглости речи и игры учащихся 2-х классов на казахском языке.

Ключевые слова: казахский язык, речевые навыки, методика обучения, коммуникативная компетентность, начальное образование, учебная программа.

EFFECTIVE WAYS TO DEVELOP THE SPEECH SKILLS OF 2ND GRADE STUDENTS IN KAZAKH LANGUAGE LESSONS

Meshelova B.Z.

KSU «Secondary School No. 47» of the Ust-Kamenogorsk City Education Department of the East Kazakhstan Region Education Department, Ust-Kamenogorsk

Mukhashova R.T.

KSU «Secondary School No. 27» of the Ust-Kamenogorsk City Education Department of the Department of Education of the East Kazakhstan region, Ust-Kamenogorsk

Annotation. This article discusses current issues of the development of students' speech skills (listening, pronunciation, reading, writing) in the course of learning the Kazakh language in primary school, namely in the 2nd grade. Effective teaching methods and techniques and modern pedagogical technologies are offered based on the basic requirements of the standard curriculum for the subject "Kazakh language" for grades 2-4 of primary education. The article provides practical methodological recommendations aimed at improving students' communicative competence in each type of speech activity, and shows ways to solve learning difficulties. The results of the study emphasize the importance of an integrated approach for the fluency of speech and play of 2nd grade students in the Kazakh language.

Keywords: Kazakh language, speech skills, teaching methods, communicative competence, primary education, curriculum.

АРНАЙЫ ЖӘНЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА СПЕЦИАЛЬНОГО И ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

МРНТИ 14.29.27

● РЕАЛИЗАЦИЯ АВТОРСКОЙ ПРОГРАММЫ ПО АКТИВИЗАЦИИ СЛУХОРЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ ПОСЛЕ КОХЛЕАРНОЙ ИМПЛАНТАЦИИ

Ясиновская Г.А.

КГУ «Специальный комплекс «Детский сад-школа-интернат»

КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области»

г. Петропавловск

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные вопросы педагогической практики, связанные с внедрением авторской программы, направленной на развитие слухоречевой активности детей с кохлеарными имплантами. Программа основана на применении системы слухо-речевых модулей, участвующей языковой этап реабилитации и низкий уровень речевого развития обучающихся с кохлеарными имплантами.

Авторская программа разработана на основе исследований в КГУ «Специальный комплекс «Детский сад-школа-интернат» и подкреплена диагностическими данными, подтверждающими положительную динамику в развитии слухоречевых навыков, коммуникативной компетенции и познавательной активности детей с кохлеарными имплантами.

Статья предназначена для сурдопедагогов, логопедов, педагогов общеобразовательных школ, работающих в условиях инклюзивного обучения, а также студентов дефектологических специальностей.

Ключевые слова: кохлеарная имплантация, реабилитация, развитие слухового восприятия, слуховой метод, система слухо-речевых модулей, языковой этап.

Введение

Цель основного среднего образования заключается в формировании общей культуры и обеспечении успешной социализации личности в обществе. Государственный общеобязательный стандарт образования (ГОСО) является основанием для «создания социально-психологических и педагогических условий для воспитания и обучения детей, в том числе специальных условий для детей с особыми образовательными потребностями и ограниченными возможностями» [1.7].

Содержание языковых учебных предметов на уровне начального образования направлено на формирование у обучающихся первоначальных речевых навыков, включая развитие начальных коммуникативных умений посредством развития навыков слушания, говорения, чтения и письма, а также основы фонетики, лексики и грамматики, изучение которых происходит посредством использования принципа имплицитного обучения, что подразумевает овладение предметным содержанием без заучивания правил. [2.14].

Кохлеарная имплантация – это высокотехнологичная система восстановления слухового восприятия, при которой во внутреннее ухо внедряется система электродов. Эта процедура помогает вернуть способность воспринимать звуки за счёт прямой электрической активации слухового нерва, минуя повреждённые участки слухового анализатора. Несмотря на то, что операция кохлеарной имплантации (далее КИ) позволяет вернуть ребёнку способность слышать, она не обеспечивает автоматического понимания услышанного.

Проблема активизации процесса понимания воспринимаемой речи, развития речевого слуха и языковой системы детей с КИ является актуальной в настоящее время. Сформированность слухоречевого восприятия и коммуникативной функции речи способствует успешной социализации детей с КИ в общество [3.104].

Методика

Эффективность реабилитации обучающихся с кохлеарными имплантами (КИ), а следовательно, и результативность развития речевых навыков во многом определяется возрастом проведения операции, состоянием познавательных процессов (в частности, слуховой памяти, внимания, фонематического слуха), а также уровнем мотивации к развитию коммуникативных умений. Немаловажное значение имеет и точная, стабильная настройка параметров речевого процессора.

У детей проимплантированных после 3-5 лет, а также имеющих сопутствующие соматические проблемы, сложную структуру дефекта наблюдается замедленное формирование понимания обращённой речи и затруднения в развитии собственной речи, что негативно отражается на уровне коммуникативной компетенции обучающихся с КИ и успеваемости в целом. Таким образом, часть детей не достигает слухоречевого развития, приближённого к типичному. По этой причине многие из них имеют недостаточную речевую активность и нуждаются в обучении по специальным программам.

Для того, чтобы ребёнок, имеющий кохлеарный протез, мог понимать произносимую вокруг речь и говорить самому, ему необходимо: научиться воспроизводить различные звуки и соединять их в слова и предложения; научиться анализировать не только речь, но и другие звуки; собрать и сохранить в памяти образы различных звуков и слов; освоить систему родного языка, т.е. знать значение слов, владеть правилами соединения слов в предложения; научиться общаться с другими людьми с помощью речи. [4.3].

Профессионализм как главное качество учителя требует от всех учителей способности следить за развитием собственной профессии и свободно внедрять новые знания в свою работу [5].

Внедрение обновлённого стандарта направлено на стимулирование и распространение инновационных подходов в образовательной практике.

В условиях свободы творчества и технологического совершенствования образовательной практики особое внимание уделяется педагогическому поиску, исследовательской и опытно экспериментальной работе в образовательных учреждениях [6.84]

Результатом исследовательского педагогического поиска явилась разработка авторской программы «Развитие слухоречевой деятельности у детей после кохлеарной имплантации с низкой речевой активностью на занятиях по формированию произношения и развитию слухового восприятия».

Создание данной программы осуществлялось в рамках государственного образовательного стандарта и направлено на внедрение инновационных подходов преодоления затруднений в образовательной практике детей после КИ с низкой речевой активностью. Реализация авторской программы проводилась на базе КГУ «Специальный комплекс «Детский сад-школа-интернат» КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области».

Структура авторской программы «Развитие слухоречевой деятельности у детей после кохлеарной имплантации с низкой речевой активностью на занятиях по формированию произношения и развитию слухового восприятия» включает в себя следующие разделы:

- ▶ пояснительная записка;
- ▶ содержание программы;
- ▶ учебно-тематическое планирование;
- ▶ методическое обеспечение;
- ▶ оценка эффективности программы;
- ▶ методический материал к занятиям;
- ▶ список литературы.

В пояснительной записке обосновывается актуальность, новизна, цели и ключевые задачи программы, практическая направленность.

Актуальность данного материала заключается в необходимости организации

специальных условий для улучшения слухоречевой деятельности обучающихся. Программа направлена на удовлетворение образовательных потребностей и возможностей младших школьников с кохлеарными имплантами, что способствует их успешной интеграции в учебный процесс и общество в целом [7.5].

Новизна данной программы заключается в применении системы слухоречевых модулей как эффективного средства для развития речевой активности детей с кохлеарными имплантами (КИ). В рамках авторской программы достигаются цели, не включенные в программу предмета «Формирование произношения и развитие слухового восприятия». Разработанная система коррекционной работы имеет коммуникативную направленность, выстраивается с учетом этапа реабилитации (языкового) и низкого уровня речевого развития обучающихся, с использованием «слухового» метода и метода «ясного языка» [7.5].

Практическая направленность авторской программы определяется значимой ролью речи в социальной адаптации. В представленную программу включены цели слухоречевой реабилитации, ориентированные на развитие у младших школьников с кохлеарными имплантами с низким уровнем речевого развития (на этапе освоения языка) устойчивых навыков восприятия и воспроизведения речи, формирование коммуникативных умений и повышение уровня речевой активности. Достижение поставленных целей улучшает социальное взаимодействие обучающихся, повышает их уверенность и самостоятельность, активизирует познавательную деятельность и облегчает интеграцию в общественную среду.

Ключевые коррекционные задачи, реализуемые в рамках авторской программы:

- ▶ развитие слухового восприятия речи на основе слухоречевых модулей;
- ▶ формирование умений обнаруживать, различать и распознавать речевые сигналы;
- ▶ совершенствование произноси-

тельных навыков с акцентом на фонетическую точность, чёткость и выразительность речи;

- ▶ развитие грамматического строя речи с ориентацией на нормы языка;
- ▶ формирование связной, логически выстроенной речевой продукции;
- ▶ расширение слуховых представлений и словарного запаса (активного и пассивного) как основы языковой компетенции;
- ▶ активизация коммуникативной мотивации и развитие навыков социального взаимодействия;
- ▶ стимулирование когнитивных функций, включая внимание, память и мышление;
- ▶ создание условий для переноса сформированных умений в реальные коммуникативные ситуации.

Практическое применение

Авторская программа реализуется в рамках коррекционного компонента, мето-

дически включена в программу по формированию произношения и развитию слухового восприятия для слабослышащих, позднооглохших обучающихся 2 класса (с русским языком обучения) по обновленному содержанию. Представленная автором программа учитывает потребности детей с КИ, включая их возрастные, психофизические характеристики и уровень слухоречевого развития. Методическое обеспечение программы содержит перечень используемых методических приёмов, материалов и технологий. В том числе, применяемых в коррекционной работе методических пособий, интерактивных анимированных пособий, приложения LearningApps.org для создания интерактивных игр.

Авторская программа осуществляется в формате групповых (подгрупповых) занятий, проводимых с обучающимися с КИ с низкой речевой активностью 2 часа в неделю, 72 часа в учебном году.

Таблица 1. Учебно-тематическое планирование модуля1, темы 6

№	Темы занятий	Цели обучения	часы	Вид занятия/ форма	Методы и форма работы	Форма подведения итогов	срок
1.7	О себе. Слуховое восприятие вопросов и заданий на понимание текста.	-воспринимать на слух вопросы и задания к тексту; -отвечать на вопросы к тексту; -дополнять деформированный текст; -пересказывать текст с опорой на серию картинок	1 ч.	Практика Практическое занятие с элементами беседы	Групповая слуховой метод наглядный частично-поисковый активное обучение	Составление чек-листа «Я люблю»	

Слухоречевая реабилитация на групповых занятиях проводится с применением “слухового” метода и метода “ясного языка”, наглядно-практических и частично-поисковых методов, интерактивных

и игровых методов, коммуникативно-деятельностного и личностно-ориентированный подходов, индивидуальную работу и работу в парах.

Рисунок-1. Групповая работа, «слуховой» метод

Рисунок-2. Работа в парах, ролевая игра

Рисунок-3. Коммуникативно-деятельностный подход

Рисунок-4. Интерактивный метод

Авторская программа состоит из 8 тематических модулей:

- ▶ модуль 1. О себе (8 часов);
- ▶ модуль 2. Моя семья (8 часов);
- ▶ модуль 3. Моя школа (8 часов);
- ▶ модуль 4. Мой родной край (8 часов);
- ▶ модуль 5. Наше здоровье (10 часов);
- ▶ модуль 6. Праздники (10 часов);
- ▶ модуль 7. Мы и природа (8 часов);
- ▶ модуль 8. Отдых (8 часов);

...подгрупповая форма более эффективная форма работы как для развития речевого общения и взаимодействия, так и формирования различных речевых навыков [8.75].

Групповые (подгрупповые) занятия в рамках программы строятся с применением системы слухо-речевых модулей, адаптированной к языковому этапу реабилитации и низкому уровню речевого развития обучающихся с кохлеарными имплантами. Программа согласована со сквозными темами учебной дисциплины «Формирование произношения и развитие слухового восприятия» для 2 класса специальной школы.

Учебный материал, представленный в программе, разработан автором с использованием принципов «ясного языка», что делает его более доступным для слухового восприятия обучающимися с КИ. Слухоречевой контент носит коммуникативную направленность и ориентирован на реальные жизненные ситуации, соответствующие опыту детей, с обязательным

учётom национального компонента. Авторские тексты дополнены сериями иллюстраций, выполняющих функцию визуальной поддержки и способствующих формированию понимания устной речи.

Методика работы в рамках программы предполагает поэтапную и длительную проработку каждого модуля в течение 4–5 недель, что обеспечивает устойчивое усвоение и закрепление тематической лексики. Повторяемость речевого материала в разных формах заданий способствует формированию прочного слухоречевого словаря и его активному использованию в речи. Лексические единицы многократно включаются в упражнения с различной дидактической направленностью, что расширяет языковую компетенцию учащихся.

При развитии языковой системы, способности понимать речь окружающих следует опираться на слухозрительное восприятие чтения. Это уменьшит трудности, связанные с плохой слухоречевой памятью, недостаточным развитием слухоречевого анализа у этих детей [9, с.488].

Применение принципа наглядности и опоры на письменную речь обеспечивает осознанное усвоение языкового матери-

ала, включая грамматические преобразования. Благодаря такой методической организации, учащиеся с кохлеарными имплантами приобретают предварительную подготовку к восприятию речевых конструкций на слух. Регулярное слуховое восприятие и практическое использование речевых единиц в рамках одной темы способствует развитию слухоречевой памяти и активизации речевой деятельности.

Программа опирается на ключевые принципы специальной педагогики:

- ▶ принцип сознательности и активности,
- ▶ грамматический принцип,
- ▶ принцип интеграции речевого материала,
- ▶ принцип частотности речевого материала,
- ▶ принцип использования речи как инструмента развития слухового восприятия.

Авторская программа направлена на создание условий для последовательного и целенаправленного формирования навыков, способствующих активному развитию речи.

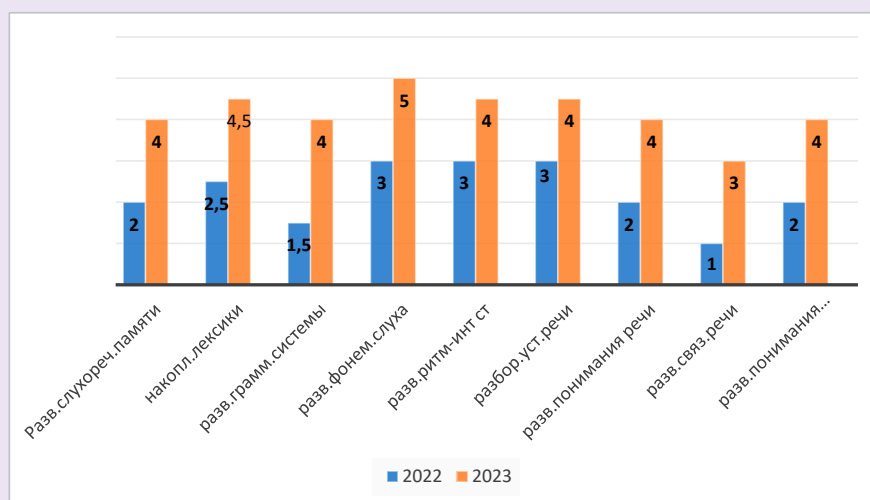

Рисунок-5. Диаграмма слухоречевого развития детей с КИ

Результаты мониторинга подтвердили эффективность системы работы, описанной в авторской программе «Развитие слухоречевой деятельности у детей с кохлеарными имплантами с низкой речевой активностью на занятиях по формированию произношения и развитию слухового восприятия». Итогом коррекционно-развивающей деятельности по представленной программе, основанной на материалах методического пособия «Эффективная система слухоречевого развития детей с кохлеарными имплантами с низкой речевой активностью на языковом этапе реабилитации с применением технологии action-research» стало не только улучшение слухоречевых навыков и коммуникативной компетенции у детей с КИ, но и общее развитие когнитивных функций. Это, в свою очередь, способствовало активизации познавательной деятельности, что создало прочную основу для успешной адаптации и социализации в будущем. [7.42]

Раздел программы «Методический материал к занятиям» включает образец краткосрочного планирования занятий Модуля 1. А также практические рекомендации, упражнения, дидактические задания, направленные на развитие слухоречевой активности, которые прилагаются в указанном выше методическом пособии автора.

Рекомендации по развитию слухоречевой деятельности детей после кохлеарной имплантации с низкой речевой активностью.

Общие рекомендации.

1. *Индивидуальный подход* – учитывать уровень слухового восприятия, речевой активности и когнитивного развития каждого ребенка.
2. *Постепенность и системность* – внедрять программу поэтапно, начиная с простых упражнений и постепенно усложняя их.
3. *Мотивация и поддержка* – использовать игровые методики, чтобы заинтересовать детей и снизить уровень тревожности.

Методические рекомендации.

4. *Развитие слухового восприятия* – регулярно проводить упражнения на распознавание и дифференциацию звуков; использовать аудиоматериалы с разными темпами и интонацией речи; формировать слуховую память через многократное повторение слов и фраз.
5. *Формирование произносительных навыков* – формировать правильное произношение через аудитивные тренировки, направленные на различение звуков и слов; использовать упражнения на развитие ритма и интонации, чтобы улучшить естественную мелодику речи; постепенно усложнять речевые задания с учетом роста слухоречевых возможностей ребенка; адаптировать занятия индивидуально, принимая во внимание динамику речевого развития и уровень восприятия звуков.
6. *Развитие речевой активности:* вовлекать детей в диалоговые ситуации, побуждая к спонтанному использованию речи; поощрять использование естественных жестов и альтернативных средств общения при необходимости; формировать коммуникативные навыки через ролевые игры и практические ситуации.

Организационные рекомендации.

7. *Взаимодействие с родителями* – проводить консультации, обучать методам поддержки речевого развития дома.
8. *Междисциплинарное сотрудничество* – работать совместно с логопедами, психологами и другими специалистами.
9. *Мониторинг динамики* – отслеживать изменения в слухоречевой активности ребенка, корректировать программу при необходимости.

Заключение

Вопросы коррекционно-развивающей работы нуждаются в дополнительной раз-

работке, исходя из появления новой категории – детей после кохлеарной имплантации. Современные научные подходы к проблеме слухоречевой реабилитации детей после кохлеарной имплантации разрабатывали И.В. Королева, О.В. Зонтова, О.С. Жукова, Э.В. Миронова, Т.В. Николаева, В.И. Пудов, Л.И. Руленкова, А.К. Ерсарина, А.К. Достай, Г.М. Шолпанкулова, И.Г. Елисеева [10, с.164]. Эпоха узкоспециализированных профессионалов ушла в прошлое. Идеальный работник будущего — это творческий человек, обладающий компетенциями из других, зачастую даже не смежных, областей, быстро адаптирующийся ко всему новому... [11.11]

Авторская программа разработана с учётом действующих нормативно-правовых документов, регулирующих вопросы общего образования, кохлеарной имплантации, а также организации коррекционной поддержки обучающихся с ограниченными возможностями здоровья.

Основной целью всех языковых программ является формирование функциональной грамотности, обеспечение развития всех видов речевой деятельности: аудирования (слушания), говорения, чтения, письма и соблюдения речевых норм как показателей общей культуры человека [2.15].

Таким образом, реализация целей внедренной авторской программы «Развитие слухоречевой деятельности у детей с кохлеарными имплантами с низкой речевой активностью на занятиях по формированию произношения и развитию слухового восприятия» способствует развитию навыков функциональной грамотности. Разработанная программа создаёт возможности для успешного включения младших школьников с кохлеарными имплантами в образовательную систему и общество, исходя из их индивидуальных образовательных потребностей и это подтверждается результатами мониторинга слухоречевого развития. Однако, обучающиеся с кохлеарными имплантами включаются в процесс слухоречевой реабилитации весьма индивидуально, и эффективность применения импланта у этих детей может быть различна.

Список использованных источников

1. Об утверждении государственных общеобразовательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031>
2. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2024-2025 учебном году». – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2024. – 116 с.
3. Ясиновская Г.А. Из опыта слухоречевой реабилитации детей после кохлеарной имплантации. / Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Специальная педагогика», №4 (71) 2022 г. -154 с.
4. Сарычев А.С. Методы и средства слухоречевой реабилитации ранооглохших детей с кохлеарными имплантами. / Северный государственный медицинский университет, Архангельск, CITISE - 2019. - №1 (18)
5. Паси Сальберг. Финские уроки. История успеха реформ школьного образования в Финляндии. М., <http://www.varma.narod.ru/salberg.htm>
6. Методические рекомендации по разработке, составлению и оформлению педагогами методической продукции/Мурзалинова А.Ж., Габдуллина Б.М.-Петропавловск, 2023. -162 с.
7. Авторская программа «Развитие слухоречевой деятельности у детей после кохлеарной имплантации с низкой речевой активностью на занятиях по формированию произношения и развитию слухового восприятия» Ясиновская Г.А.- Петропавловск, 2025. – 78 с.
8. Специальная программа коррекционно-развивающего обучения детей с нарушениями слуха (кохлеарным имплантом)/Ерсарина А.К., Шолпанкулова Г.М. – Алматы: ННПЦ РСИО, 2021.-121 с.
9. Королева, И. В. Кохлеарная имплантация глухих детей и взрослых (электродное протезирование слуха) / И. В. Королева. -2-е изд. - Санкт-Петербург: КАРО, 2022. - 752 с.
10. Эффективная система слухоречевого развития детей с кохлеарными имплантами с низкой речевой активностью на языковом этапе реабилитации с применением технологии action-research/ автор-составитель Ясиновская Г.А. – Петропавловск, 2024. - 173с.
11. Разработка образовательных программ: локальные ответы на глобальные вызовы высшего образования. Монография / Аида Сагинтаева, Айжан Мусина, Алия Сулейменова, Руслан Каратабанов, Кайрат Куракбаев, Дункан Пристли, – Нур-Султан: Высшая школа образования Назарбаев Университета, 2021. – 236 с.

● КОХЛЕАРЛЫҚ ИМПЛАНТАЦИЯДАН KEЙІН БАЛАЛАРДЫҢ ЕСТУ-СӨЙЛЕУ ҚЫЗМЕТІН ЖАНДАНДЫРУ БОЙЫНША АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАНЫ ІСКЕ АСЫРУ

Ясиновская Г.А.

«Солтүстік Қазақстан облысының білім басқармасы» КММ

«Балабақша-мектеп-интернат» арнайы кешені» КММ

Петропавл қ.

Аңдатпа. Мақалада кохлеарлы импланттары бар балалардың есту-сөйлеу белсенділігін дамытуға бағытталған авторлық бағдарламаны енгізуге байланысты педагогикалық практиканың өзекті мәселелері қарастырылады. Бағдарлама кохлеарлық импланттары бар білім алушыларды оңалтудың тілдік кезеңін және сөйлеу дамуының төмен деңгейін ескеретін есту-сөйлеу модульдері жүйесін қолдануға негізделген.

Авторлық бағдарлама "Балабақша-мектеп-интернат "арнайы кешені" КММ зерттеулерінің негізінде әзірленді және кохлеарлық импланттары бар балалардың есту-сөйлеу дағдыларын, коммуникативтік құзыреттілігін және танымдық белсенділігін дамытудағы оң динамиканы растайтын диагностикалық деректермен нығайтылды.

Мақала инклюзивті оқыту жағдайында жұмыс істейтін сурдопедагогтарға, логопедтерге, жалпы білім беретін мектептердің педагогтарына, сондай-ақ дефектологиялық мамандықтардың студенттеріне арналған.

Түйінді сөздер: кохлеарлық имплантация, оңалту, есту қабілетін дамыту, есту әдісі, есту-сөйлеу модульдерінің жүйесі, тілдік кезең.

IMPLEMENTATION OF A CUSTOMIZED PROGRAM AIMED AT ENHANCING AUDITORY-VERBAL ACTIVITY IN CHILDREN FOLLOWING COCHLEAR IMPLANTATION

Yasinovskaya G.A.

MSI «Special complex «Kindergarten-boarding school» MSI «Oh the Education Department Akimat of the North Kazakhstan Region»

Abstract. This article explores current issues in pedagogical practice related to the implementation of an original program designed to develop auditory-verbal activity in children with cochlear implants. The program is based on a system of auditory-verbal modules that takes into account the linguistic stage of rehabilitation and the typically low level of speech development among students with cochlear implants.

The program was developed through research conducted at the State Institution "Special Complex 'Kindergarten-School-Boarding School'" and is supported by diagnostic data demonstrating positive progress in the development of auditory-verbal skills, communicative competence, and cognitive activity in children with cochlear implants.

The article is intended for teachers of the deaf, speech therapists, general education teachers working in inclusive settings, and students specializing in special education.

Keywords: cochlear implantation, rehabilitation, auditory perception development, auditory method, system of auditory-verbal modules, linguistic stage.

ӘДІСТЕМЕЛІК КОМПАС

МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПАС

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР!

Сіздерге педагогтер мен әдіскерлерге кәсіби қызметінде қолдау көрсету үшін құрылған кезекті «Әдістемелік компас» айдарын ұсынып отырмыз. Бұл бөлімде біз әдістемелік құзыреттілікті дамытуға және білім беру процесінің сапасын жақсартуға көмектесетін материалдарды жариялаймыз.

Осы шығарылымда Педагогтердің авторлық бағдарламасын әзірлеу, апробациялау және іске асыруын мониторингілеу

бойынша әдістемелік ұсынымдар, Білім алушылардың ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып оқу процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар және Әлеуметтік GPA бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген.

Осы құжаттардың толық нұсқасымен Академия сайтында танысуға болады: <https://uba.edu.kz/qaz/metodology/3>

Әдістемелік ұсынымдар

1

Педагогтердің авторлық бағдарламасын әзірлеу, апробациялау және іске асыруын мониторингілеу бойынша әдістемелік ұсынымдар

Әдістемелік ұсынымдар инновациялық білім беру материалдарын жасағысы келетін мұғалімдерге арналған практикалық нұсқаулық болып табылады. Ұсынымдарда МЖББС талаптары мен тұлғаға бағытталған оқыту қағидаттарын ескеретін авторлық бағдарламаларды әзірлеудің заманауи тәсілдері ұсынылған. Мектеп басшылығы мұғалімдерге авторлық бағдарламаны құрудың барлық кезеңдерінде: тұжырымдаманы қалыптастырудан бастап оны енгізуге және тиімділікті бағалауға дейін көмектеседі.

Ұсынымдар тек мұғалімдерге ғана емес, сонымен қатар білім беру ұйымдарының басшыларына, педагогика саласындағы зерттеулермен айналысатын әдіскерлер мен ғылыми қызметкерлерге арналған.

2

Білім алушылардың ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып оқу процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Бұл әдістемелік ұсынымдар инклюзивті білім беру кеңістігі жағдайында білім алушылардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалайтын педагогтер мен мамандарға арналған. Олар инклюзивті білім беру ортасын құру үшін қажет ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау саласындағы құзыреттерді дамытуға бағытталған.

Әдістемелік ұсынымдар жалпы білім беретін мектептердің әкімшілігіне, еліміздің педагогтеріне, сондай-ақ білім басқармалары мен бөлімдерінің мамандарына арналған.

3

Әлеуметтік GPA бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар

Мектептердегі әлеуметтік GPA-ді бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар білім алушылардың әлеуметтік белсенділігін әділ және ашық бағалау жүйесін енгізуге бағытталған. Құжатта мектеп пен қоғамның өміріне оқушылардың қатысуын, жауапкершілік деңгейін, бастамашылық пен ынтымақтастықты ескеруге мүмкіндік беретін тәсілдер, критерийлер мен құралдар жазылған.

Ұсыныстарға жүйенің мақсаттары мен міндеттері, енгізу кезеңдері, бағалау принциптері және мұғалімдерге арналған практикалық нұсқаулар кіреді. Оларды қолдану білім алушылардың әлеуметтік құзыреттіліктерін қалыптастыруға, тәрбие ортасын нығайтуға және Қазақстан мектептерінде құндылыққа бағдарланған білім беруді дамытуға ықпал етеді.

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

Предлагаем вашему вниманию очередную рубрику «Методический компас», посвященную методической помощи педагогам и методистам в их профессиональной деятельности. В этом разделе мы публикуем материалы, которые помогут развить методическую компетентность и улучшить качество образовательного процесса.

В данном выпуске представлены Методические рекомендации по разработке, апробации и мониторингу реализации авторской учебной программы педагогов, Методические рекомендации по организации учебного процесса с учетом особых образовательных потребностей обучающихся и Методические рекомендации по оцениванию социального GPA.

С полной версией этих документов можно ознакомиться на сайте Академии: <https://uba.edu.kz/ru/metodology/3?page=1>

Методические рекомендации

1

Методические рекомендации по разработке, апробации и мониторингу реализации авторской учебной программы педагогов

Методические рекомендации представляют собой практическое руководство для педагогов, желающих создавать инновационные образовательные материалы. В рекомендациях представлены современные подходы к разработке авторских программ, учитывающие требования ГОСО и принципы личностно-ориентированного обучения. Руководство поможет педагогам на всех этапах создания авторской программы: от формирования концепции до ее внедрения и оценки эффективности.

Рекомендации будут полезны не только педагогам, но и руководителям образовательных организаций, методистам и научным работникам, занимающимся исследованиями в области педагогики.

2

Методические рекомендации по организации учебного процесса с учетом особых образовательных потребностей обучающихся

Данные методические рекомендации предназначены для педагогов и специалистов, занимающихся оценкой особых образовательных потребностей обучающихся в условиях инклюзивного образовательного пространства. Они направлены на развитие компетенций в области оценки особых образовательных потребностей, что необходимо для создания инклюзивной образовательной среды.

Рекомендации должны оказать помощь педагогам и специалистам в проведении оценки и определении уровня особых образовательных потребностей детей, учитывать их индивидуальные потребности при выборе образовательного маршрута, а также эффективно планировать и создавать качественную и доступную образовательную среду.

3

Методические рекомендации по оцениванию социального GPA

Методические рекомендации по оцениванию социального GPA в школах направлены на внедрение системы справедливой и прозрачной оценки социальной активности обучающихся. Документ содержит подходы, критерии и инструменты, позволяющие учитывать участие школьников в жизни школы и общества, уровень ответственности, инициативности и сотрудничества.

Рекомендации включают цели и задачи системы, этапы внедрения, принципы оценивания и практические указания для педагогов. Их применение способствует формированию у обучающихся социальных компетенций, укреплению воспитательной среды и развитию ценностно ориентированного образования в школах Казахстана.

«АЛТЫНСАРИН АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ» ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕЛЕРІ

1. Жарияланымдарға қазақ, орыс, шет тілдеріндегі мақалалар қабылданады. Мақалаларды авторлар мұқият тексеріп, өңдеуі керек.
2. Мақалалар компьютерде терілуі керек, аралық интервал – 1, өрістер: сол жағы - 30 мм, оң жағы - 15 мм, жоғарғы жағы - 20 мм, төменгі жағы - 20 мм, сондай-ақ «Windows-ке арналған Word» мәтіндік редакторындағы электронды мақала қабылданады.
3. Мақаланың көлемі (қолданылған дереккөздер тізімін, кестелерді, суреттер, олардың атауын қоса алғанда) 10 беттен аспауы тиіс.
4. Суреттер көлемі мақала көлемінің 1/4 бөлігінен аспауы тиіс.
5. Мақалалар келесі ережелерге сәйкес қатаң түрде рәсімделуі керек:
 - ▶ FTAMP (ғылыми техникалық ақпараттың мемлекетаралық айдары) <https://grnti.ru/>;
 - ▶ мақаланың тақырыбы мақала мазмұнын толықтай ашуы керек және 12 сөзден аспауы керек. Техникалық параметрлер: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, бас әріптермен, қалың, абзац орталықтандырылған болуы керек;
 - ▶ автордың (авторлардың) аты-жөні мен тегі, сондай-ақ мекеменің толық атауы мынадай техникалық параметрлерге сәйкес келуі тиіс: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, орталықтандырылған абзац;
 - ▶ аңдатпа мақаланың негізгі ақпаратын қамтуы керек, көлемі 100 сөзден аспағаны жөн. Аңдатпа қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде беріледі. Аңдатпа келесі параметрлерді сақтауы керек: кегль - 12 пункт, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), солдан оңға шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - ▶ түйінді сөздер аңдатпадан кейін қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс және 5-6 сөз жеткілікті. Түйінді сөздер келесі параметрлерді сақтауы керек: кегль - 12, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), сол-оң жақ шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - ▶ мақала мәтіні: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, жоларалық интервал – дара.

Мақаланың құрылымы: кіріспе, әдістеме, практикада қолдану, ұсыныстар, қорытынды және қолданылған деректер тізімінен тұрады.

МАҚАЛА ҚҰРЫЛЫМЫ

Кіріспе

Кіріспеде әдістемелік мақала тақырыбының маңыздылығы мен өзектілігін жазылу керек. Мақаланың мақсаты мен міндеттерін тұжырымдап, осы тақырып бойынша жазылған отандық және шетелдік әдебиеттерге шолу жасалады.

Әдістеме (технологияны қолдану / озық педагогикалық тәжірибе / авторлық бағдарлама / әдіс / тәсіл)

Бұл бөлімде әдістеменің толық сипаттамасы ұсынылады. Оның ерекшеліктері, негізгі реттілігі мен принциптерін сипаттау керек. Білім беру немесе оқушылармен жұмыс істеу процесінде қолданылатын әдістер жазылады.

Практикада қолдану

Бұл бөлім әдістемені іс жүзінде қалай нақты қолданылғанын көрсетуге арналған. Сабақтар, авторлық бағдарлама, жобалар немесе басқа білім беру іс-шаралары сияқты әдістемені нақты білім беру процесінде қолдану барысы келтіреді. Әдістемені қолдану нәтижелерін талдау және оның тиімділігіне баға береді. Сонымен қатар осы бөлімде әдістемені қолдандудың артықшылықтары мен кемшіліктері де жазылады.

Ұсыныстар

Ұсыныстар бөлімінде басқа педагогтерге әдістемені оқу процесіне сәтті енгізу бойынша ұсыныстар беріледі. Бұл әдістемелерді қолдануға дайындық бойынша кеңестер, нәтижелерді бағалау әдістері, әртүрлі оқу топтары мен контекстерге бейімделу және басқа да практикалық ұсыныстар жазылады.

Қорытынды

Қорытынды – бұл әдістемелік мақаланың соңғы, бірақ маңызды бөлімі. Бұл бөлімде мақалада жазылған ойлардың, әдістемелердің, олардың практикада қолданылуы бойынша жалпы тұжырым жасалынады. Қорытынды қысқа, бірақ мазмұнды болуы керек және педагогтердің

практикалық қызметі мен білім беру процесін дамыту үшін зерттеудің маңыздылығын атап өтуі керек.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

Осы журналға арналған әдебиеттер тізімінде мақала мәтінінде сілтеме жасалған дереккөздер ғана көрсетілуі керек. Тізімді жасамас бұрын, тізімдегі барлық дереккөздердің мақалада болғандығын тексеру керек. Сондай-ақ ел ішіндегі зерттеулер мен жарияланымдарға негізделген жұмыстарды қоса алғанда, отандық көздердің болуы міндетті. Әдебиеттер тізімі ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 сәйкес ресімделуі керек. Барлық сілтемелер түпнұсқа тілінде берілуі керек. Мақалада келтірілген сілтемелер нөмірленген және төртбұрышты жақшада болады.

- кестелер мәтіндегі сілтемеден кейін орналастырылады, оларды мәтінде атап өту ретімен нөмірленеді, әр кестенің өз тақырыбы болады. Диаграммалар мен графиктер кестелерді қайталамауы керек. Кестелердің материалы мәтінге қосымша сілтеме жасамай-ақ түсінікті болуы керек. Кестеде қолданылған барлық қысқартулар оның астында орналасқан жазбада түсіндірілуі керек;
 - суреттер TIFF (*.TIF) немесе JPG (Word бағдарламасына ендірілмеген) мақала мазмұнында беріледі. Әр суретте мәтінде бір сілтеме болуы керек, суреттердегі нөмірлеу өтпелі болуы керек, суреттерге қолтаңбалар жеткілікті толық ақпаратты қамтуы керек;
 - қысқартулар тек жалпы қабылданған – өлшем атауларын, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдерді және т. б. қолдануға рұқсат етіледі;
 - математикалық формулаларды Microsoft Equation ретінде теру керек (әр формула бір объект).
6. Редакция мақаланы әдеби және стилистикалық өңдеумен айналыспайды. Талаптарға сәйкес келмейтін мақалалар жариялауға қабылданбайды.
 7. Мақаланың электрондық нұсқасы электрондық пошта арқылы жіберілуі керек: **bak@uba.edu.kz**
 8. Байланыс телефоны: 8(7172)725882
 9. Мақала соңында автор туралы мәлімет берілуі керек: автор Т.А.Ә., жұмыс орны, эл.поштасы мен байланыс телефоны;

- мақаланың метадеректері (тақырыбы, автор туралы мәлімет, аңдатпа пен түйінді сөздер) орыс және ағылшын тілдерінде Қолданылған дереккөздер тізімінен кейін жазылуы тиіс.

Мақаланы жариялау шарттары

- Әдістемелік зерттеулердің тұтастығын қамтамасыз ету үшін авторлар осы басылымда белгіленген мақаланы рәсімдеу талаптарын сақтауы тиіс.
- Мақаланы басылымға жолдаған кезде автор қолжазбаның түпнұсқа екендігін, ағымдағы немесе ұқсас түрде бұрын басқа басылымдарда жарияланбағандығын және басқа баспа үйлеріне қарауға берілмегендігін кепілдейді. Басқа тілдерде жарияланған мақалалардың аудармалары жариялануға қабылданбайды.
- Мақалада авторларды көрсету ретін авторлардың өздері анықтайды және қолжазбаны редакцияға тапсырғаннан кейін өзгертілмейді. Редакциялау барысында және мақала қабылданғаннан кейін авторлар құрамын өзгерту, авторды қосу, алып тастау немесе өзгертуге жол берілмейді.
- Журналдың бір санында бір автордан, соның ішінде ол бірлескен авторлық құрамында болса бір қолжазба (мақала) ғана қабылданады.
- Бір мақаладағы соавторлар саны **4 (төрт)** адамнан аспауы тиіс.
- Мақаланың түпнұсқалылығы кемінде **60% болуы** керек.
- Егер мақалада балалар (білім алушылар) қатысқан зерттеулерге қатысты мәселелерді қозғаса, этикалық комитеттің қорытындысын ұсыну қажет.

Рецензиялау түрі: **біржақты жасырын рецензиялау.**

Мақаланы қарау тәртібі

Журнал поштасына келіп түскен мақалалар үш кезеңдік тексеруден өтеді:

1-кезең – БАСТАПҚЫ САРАПТАМА

Барлық мақала журналдың техникалық рәсімдеу, құрылымдық және тақырыптық бағыттарына сәйкестігіне тексеруден өтеді. Осы талаптарға сәйкес келетін мақалалар екінші кезеңге өтеді. Бастапқы сараптамадан өткізу мерзімі – 10 жұмыс күні.

2-кезең – ПЛАГИАТТЫ ТЕКСЕРУ

Редакция саясатына сәйкес, бірінші кезеңді сәтті өткен мақалалар міндетті түрде плагиат бойынша тексеріледі. Журнал редакциясы «Антиплагиат-Қазақстан. Эксперт» лицензиялық бағдарламасын қолданады. Бұл бағдарлама жасанды интеллектпен интеграцияланған, сондықтан мақаланы жазу кезінде ЖИ-ны пайдалану ұсынылмайды. Плагиатты тексеру нәтижелері туралы анықтама редакцияда сақталады. Мақаланың түпнұсқалылығы 60% -дан асуы тиіс. Осы көрсеткішке жетпеген мақалалар журналда жарияланудан бас тартылады. Плагиатты тексеруді сәтті өткен мақалалар үшінші кезеңге жіберіледі. Плагиатты тексеру мерзімі – 3 жұмыс күні.

3-кезең – РЕЦЕНЗИЯЛАУ

Алдыңғы кезеңдерді сәтті өткен мақалалар міндетті сараптамалық талдауға, яғни рецензиялауға жіберіледі. Рецензентті журнал редакциясы ұсынады. Рецензиялауға журнал-

дың талаптарына сәйкес келетін және мәтіннің бірегейлігі 60%-дан кем емес мақалалар жолданады. Мақаланы рецензиялау мерзімі – 12 жұмыс күні. Рецензент үш шешімнің бірін қабылдай алады: «мақаланы жариялауға ұсыну», «мақаладан бас тарту» немесе «мақаланы ескертулерді жою және қайта рецензиялаудан кейін қабылдау». Рецензенттің шешімі авторға кері байланыс түрінде хабарланады.

Мақаланы журналда жариялау туралы **түпкілікті шешім журналдың редакциялық алқа құрамының отырысында қабылданады.**

Журналда мақаланы жариялау ақылы болып табылады. 2024 жылдан 10 бетке дейінгі мақаланы жариялау құны **5058 теңгені** құрады. Төлем Академияның банктік шотына тек рецензияланды сәтті өткеннен және мақаланың белгіленген талаптарға сәйкестігі туралы оң шешім қабылданғаннан кейін жүзеге асырылады.

Барлық талапқа сәйкес келетін мақала ғана жариялануға қабылданады.

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ МЕТОДИЧЕСКОГО ЖУРНАЛА «ВЕСТНИК АКАДЕМИИ АЛТЫНСАРИНА»

1. К публикациям принимаются статьи на казахском, русском, иностранных языках. Статьи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами.
2. Статьи принимаются в 1 экземпляре, набранных на компьютере, напечатанных на одной стороне листа с одинарным межстрочным интервалом, поля: левое - 30 мм, правое - 15 мм, верхнее - 20 мм, нижнее - 20 мм, а также электронный вариант со всеми материалами в текстовом редакторе «Word для Windows».
3. Объем статьи (включая таблицы, список литературы, подписи к рисункам, рисунки) не должен превышать 10 страниц.
4. Объем рисунков не должен превышать 1/4 объема статьи.
5. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:
 - ▶ МРНТИ (межгосударственный рубрикатор научной технической информации) <https://grnti.ru/>;
 - ▶ заглавие статьи должно точно отражать содержание статьи и состоять из не более 12 слов; технические параметры: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, заглавные, жирные, абзац центрованный;
 - ▶ инициалы и фамилия(-и) автора(-ов), а также полное название учреждения должны соответствовать следующим техническим параметрам: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, абзац центрованный;
 - ▶ аннотация должна быть лишена вводных фраз, содержать только главную информацию статьи, не превышать объем 100 слов, выполняться на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал – одинарный;
 - ▶ ключевые слова (5-6 слов): на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, абзац - 1 см, межстрочный интервал – одинарный;
 - ▶ текст статьи: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, межстрочный интервал – одинарный;

Структура статьи: введение, методика, практическое применение, рекомендации, заключение и список использованных источников;

СТРУКТУРА СТАТЬИ

Введение

Во введении следует изложить важность и актуальность темы методической статьи. Формулируя цель и задачи статьи, следует дать обзор отечественной и зарубежной литературы, посвященной данной теме.

Методика

В этом разделе будет представлено подробное описание методики. Необходимо описать, как она разработана, основные этапы и принципы. Записать методы, используемые в процессе обучения или работы с учащимися.

Практическое применение

Этот раздел предназначен для демонстрации того, как методика была применена на практике. Предоставить опыт применения автором конкретной методики, как уроки, авторская программа, проекты или другие образовательные мероприятия, в реальном образовательном процессе. Проанализировать результаты применения методики и оценить ее эффективность. В этом разделе также описать преимущества и недостатки использования методологии.

Рекомендации

В разделе с рекомендациями предоставить рекомендации для других педагогов по успешному внедрению методики в учебный процесс. Сформулировать советы по подготовке к использованию данных методик, методы оценки результатов, адаптацию к различным учебным группам и контекстам, а также другие практические рекомендации.

Заключение

Заключение – это последний, но важный раздел методической статьи. В данном разделе делается общий вывод по изложенным в статье соображениям, методикам, их практическому применению. Заключение должно быть кратким, но содержательным и подчеркивать важность исследований для развития практической деятельности педагогов и образовательного процесса.

Список использованных источников

В списке литературы для данного журнала должны быть указаны только те источники, на которые ссылаются в тексте статьи. Перед составлением списка следует проверить, что все перечисленные источники были упомянуты в статье. Также обязательным требованием является наличие отечественных источников, включая работы, основанные на исследованиях и публикациях внутри страны. Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003. Все ссылки должны быть даны на языке оригинала. Ссылки и сноски, приведенные в статье, пронумеровываются и заключаются в квадратные скобки.

- ▶ таблицы помещаются после ссылки в тексте, нумеруются в порядке упоминания их в тексте, каждая таблица имеет свой заголовок. Диаграммы и графики не должны дублировать таблицы. Материал таблицы должен быть понятен без дополнительного обращения к тексту. Все сокращения, использованные в таблице, должны быть пояснены в Примечании, расположенном под ней;
 - ▶ рисунки (только черно-белые) представляются в содержании статьи с расширением TIFF (*.TIF), или JPG (не встраивать в Word). На каждый рисунок должна быть одна ссылка в тексте, нумерация у рисунков – сквозная, подписи к рисункам должны содержать достаточно полную информацию;
 - ▶ сокращения разрешаются применять только общепринятые — названия мер, физических, химических и математических величин и терминов и т. п.;
 - ▶ математические формулы должны быть набраны как Microsoft Equation (каждая формула – один объект).
6. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.
 7. Электронный вариант статьи следует направлять по электронной почте: **bak@uba.edu.kz**
 8. Контакты: 8(7172) 725882
 9. В конце статьи приводятся сведения об авторе: Ф.И.О. полностью, место работы, контактный телефон и электронная почта (*данные необ. редакции для обратной связи с автором*);
 - ▶ также после Списка использованных источников необходимо предоставить название статьи, ФИО автора (-ов), аннотацию и ключевые слова на казахском и английском языках.

Условия публикации статьи:

- ▶ Для обеспечения целостности методических исследований авторам необходимо придерживаться требований к оформлению статьи, установленных данным изданием.
- ▶ При подаче статьи автор гарантирует, что работа является оригинальной, ранее не публиковалась в других изданиях в текущем или аналогичном виде и не передана на рассмотрение в другие издательства. Переводы статей, опубликованных на других языках, к публикации не принимаются.
- ▶ Порядок указания авторов в статье определяется авторами самостоятельно и не подлежит изменению после подачи рукописи в редакцию. Добавление, удаление или изменение состава авторов на этапах редактирования и после принятия статьи не допускаются.
- ▶ В одном номере журнала допускается не более одной рукописи от одного автора, включая рукописи, в которых он выступает в качестве соавтора.
- ▶ Количество соавторов в одной статье не должно превышать **4 (четыре)**.
- ▶ Оригинальность статьи должна составлять **не менее 60 %**.
- ▶ В случае если статья затрагивает вопросы, связанные с исследованиями, в которых участвуют дети, необходимо предоставить заключение этического комитета.

Тип рецензирования: **одностороннее слепое рецензирование.**

Порядок рассмотрения статьи

Все статьи, поступающие на электронную почту, рассматриваются в три этапа:

1 ЭТАП – ПЕРВИЧНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Все статьи проходят проверку на соответствие требованиям технического оформления, структуры и тематической направленности журнала. Статьи, соответствующие этим требованиям, переходят на второй этап. Срок проведения первичной экспертизы составляет 10 рабочих дней.

2 ЭТАП – ПРОВЕРКА НА ПЛАГИАТ

В соответствии с редакционной политикой, все статьи, прошедшие первый этап, в обязательном порядке проверяются на плагиат. Редакция журнала использует лицензионную программу «Антиплагиат-Казахстан. Эксперт». Данная программа интегрирована с искусственным интеллектом, поэтому при написа-

нии статьи не рекомендуется использовать ИИ. Справка о результатах проверки на плагиат хранится в редакции. Оригинальность статьи должна превышать **60 процентов**. Статьи, не достигшие этого показателя, отклоняются от публикации в журнале. Статьи, успешно прошедшие проверку на плагиат, направляются на третий этап. Срок проверки на плагиат составляет 3 рабочих дня.

3 ЭТАП – РЕЦЕНЗИРОВАНИЕ

Статьи, успешно прошедшие предыдущие этапы, направляются на обязательный экспертный анализ, то есть на рецензирование. Рецензента назначает редакция журнала. К рецензированию допускаются статьи, соответствующие требованиям журнала и обладающие уникальностью текста не менее **60%**. Срок рецензирования статьи составляет 12 рабочих дней. Рецензент может принять одно из трех

решений: «одобрить статью к публикации», «отклонить статью» или «принять статью после устранения замечаний с последующей повторной рецензией». Решение рецензента сообщается автору в форме обратной связи.

Окончательное решение о публикации статьи в журнале принимается на заседании редакционной коллегии журнала.

Публикация статьи в журнале является платной. С 2024 года стоимость публикации статьи объемом до 10 страниц составила **5058 тенге**. Оплата производится на банковский счет Академии только после успешного прохождения рецензирования и принятия положительного решения о соответствии статьи установленным требованиям.

К публикации принимаются статьи, полностью соответствующие требованиям журнала.

Журналдың құрылтайшысы:

Қазақстан Республикасы
Оқу-ағарту министрлігінің
«Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы» ШЖҚ РМК.

Журнал 2023 жылдың
наурызынан шыға бастады.
Басылым 3 айда бір рет шығады.

Журнал Қазақстан Республикасының
Ақпарат және қоғамдық даму
министрлігінің Ақпарат комитетінде
қайта есепке қойылған
(2023 жылғы 20 ақпандағы Мерзімді баспасөз
басылымын, ақпарат агенттігін және желілік
басылымды қайта есепке
кою туралы №KZ35VPY00064971 куәлік).

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар
редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына,
сондай-ақ стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:

010000, Астана қ.,
Мәңгілік Ел даңғ., 8/2
«Алтын Орда» БО.
E-mail: bak@uba.edu.kz
Басуға 30.09.2025 ж. қол қойылды.
Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 25,25. RISO басылым.
Таралымы - 300 дана.

Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА-ның
Дизайн және полиграфиялық қызметтер
бөлімінде басылып шығарылды.

Учредитель журнала:

РГП на ПХВ «Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина»
Министерства просвещения
Республики Казахстан.

Журнал издается с марта 2023 года.
Периодичность 1 раз в 3 месяца.

Журнал поставлен на переучет в Комитете
информации Министерства информации и
общественного развития
Республики Казахстан
(Свидетельство №KZ35VPY00064971
о переучете периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
от 20 февраля 2023 года).

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы
не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические
ошибки несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:

010000, г. Астана,
пр. Мәңгілік Ел, 8/2,
БЦ «Алтын Орда».
E-mail: bak@uba.edu.kz
Подписано в печать 30.09.2025 г.
Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 25,25. Печать RISO.
Тираж - 300 экз.

Отпечатано в Отделе дизайна
и полиграфических услуг
НАО им. И. Алтынсарина.